



T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

**İRAN TÜRKMEN ŞAİRİ ANNAMUHAMMED SADA’NIN
“GÖZLEG” ADLI ESERİNİN EDEBÎ VE DİL İNCELEMESİ
(İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Esin CANIM

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep YILDIRIM

2022 - Muğla



T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

**İRAN TÜRKMEN ŞAİRİ ANNAMUHAMMED SADA’NIN
“GÖZLEG” ADLI ESERİNİN EDEBÎ VE DİL İNCELEMESİ
(İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Esin CANIM

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep YILDIRIM

2022 – Muğla

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

İRAN TÜRKMEN ŞAİRİ ANNAMUHAMMED SADA'NIN “GÖZLEG”
ADLI ESERİNİN EDEBÎ VE DİL İNCELEMESİ
(İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

Esin CANIM
1841020017

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
Yüksek Lisans
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 22.12.2022
Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 28.12.2022

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Zeynep YILDIRIM
Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi İsmail Turan KALLIMCI
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Berdi SARIYEV

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Bayram ÇOŞKUN
2022 - Muğla

TUTANAK

Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 25/11/2022 tarih ve 1075/4 sayılı Yönetim Kurulu kararı ile tez jürisi olarak atandığımız, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı **Yüksek Lisans Programı** öğrencisi Esin CANIM'ın "İran Türkmen Şairi Annamammed Sada'nın "Gözleg" Adlı Eserinin Edebî ve Dil İncelemesi (İnceleme-Metin-Sözlük)" adlı tezi incelemiş ve aday 22/12/2022 tarihinde saat 10.30'da tez savunma sınavına alınmıştır.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24. maddesi doğrultusunda yapılan tez savunma sınavı sonucunda tezin **kabul** edilmesine oy birliği ile karar verilmiştir.

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep YILDIRIM

Üye
Doç. Dr. Berdi SARIYEV

Üye
Dr. Öğr. Üyesi İsmail Turan KALLIMCI

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “İran Türkmen Şairi Annamammed Sada’nın “Gözleg” Adlı Eserinin Edebî ve Dil İncelemesi (İnceleme-Metin-Sözlük)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

28/12/2022
Esin CANIM

**İran Türkmen Şairi Annamammed Sada'nın “Gözleg” Adlı Eserinin
Edebî ve Dil İncelemesi
(İnceleme-Metin-Sözlük)**

ÖZET

İran, bünyesinde Azerbaycan Türkleri, Horasan Türkleri, Türkmen Türkleri, Kaşkay Türkleri, Halaç Türkleri gibi birçok Türk topluluğuna ev sahipliği yapmış olan bir coğrafyadır. İran Türkleri; Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan, Afganistan ve Pakistan ile kara sınırları içerisinde kalan topraklarda yaşamaktadırlar. İran'ın belirli bölgelerinde yaşayan bu Türk dilli topluluklar yaşadıkları bölgelere göre Kuzey-Batı Türkleri (Güney Azerbaycan), Kuzey-Doğu Türkleri (Güney Türkmenistan ve Horasan Türkleri) ve Güney-Merkez Türkleri olmak üzere üç bölümde değerlendirilmektedir.

İran'ın ev sahipliği yapmış olduğu bir diğer Türk topluluğu ise Türkmenlerdir. Her ne kadar Türkmen denildiğinde akla Türkmenistan gelse de bugün İran'da, Irak'ta, Suriye'de, Afganistan'da ve Kafkasya gibi geniş bir coğrafyada yaşamlarını sürdürmektedirler. İran Türkmenlerinin kaderi 21 Aralık 1881 yılında Çarlık Rusya ve İran arasında imzalanan Ahal Antlaşması ile belirlenmiştir. Bu tarihten itibaren ise İran sınırları içerisinde kalan bu Türk topluluğuna “İran Türkmenleri” denilmeye başlanmıştır. İran Türkmen edebiyatının tanınmış şairleri arasında Abdulgahhar Sufirad, Ayıt Muhammet Ovnuk, Settar Sovgi, Nazmuhammet Pakga ve Annamammed Sada gibi önemli isimler vardır. Bu dönem şairleri arasında yer alan ve Türkmensahra'nın çağdaş şiir türünde yeni yollar açan Annamammed Sada, eserlerinde edebî Türkmen dilini kullanan şairler arasında sınıflandırılmaktadır. Edebî yaratıcılığından yalnızca *Gözleg* ile *Täze Güneş* adlı iki kaseti ve yurt dışındaki Türkmen neşriyatlarından toplanan birkaç şiiri bulunmaktadır.

Tez çalışmamız kapsamında İran Türkmen edebiyatının gelişiminde önemli bir yere sahip olan Annamammed Sada'nın hayatı, edebî şahsiyeti ve eserleri hakkında bilgiler verilecektir. Şairin farklı temalarda kaleme almış olduğu *Gözleg* adlı eserine dayanılarak işlediği konular, şiirlerin ortak dil ve imla özellikleri hakkındaki tespitler de ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İran Türkmenleri, Annamammed Sada, *Gözleg*, Şiir, Tema

**Literary and Linguistic Analysis of the Iranian Turkmen Poet Annamammed
Sada's Work Gozleg
(Examination, Text, Dictionary)**

ABSTRACT

Iran has a geography that has hosted many Turkish communities such as Azerbaijani Turks, Khorasan Turks, Turkmen Turks, Kashkay Turks, Halac Turks. The Iranian Turks live on land within the land borders of Turkey, Azerbaijan, Turkmenistan, Afghanistan and Pakistan. These Turkish-language communities, living in certain parts of Iran, are evaluated in three regions which are North-West Turks (South Azerbaijan), North-East Turks (South Turkmenistan and Khorasan Turks), South-Central Turks.

Another Turkish community, hosted by Iran, is Turkmen. Even if the name of Turkmen is suggestive of Turkmenistan, today, these civilizations keep living in large regions such as Iran, Iraq, Syria, Afghanistan and Caucasus. The fate of Iranian Turkmen was determined by the Ahl Treaty signed between Tsardom of Russia and Iran on December 21, 1881. From this date on, this Turkish community, which has remained within the borders of Iran, has been called "Iranian Turkmen". There are important names such as Abdulgahhar Sufirad, Ayit Muhammet Ovnuq, Settar Sovgi, Nazmuhammet Pakga and Annamammed Sada, in the prominent poets of Iranian Turkmen literature. The one named Annamammed Sada, who has found new ways of modern poetry in the Turkmen Sahra region is classified with the poet who use literary Turkmen Language on their works. This author had left only two tapes, called *Gozleg* and *Taze Gunes*. In addition, there are a couple of poems collected from Turkmen published from the whole literary creativity of his life on abroad.

The thesis provides information on life, literary personality and works of Annamammed Sada, who has a key role in the development of Iranian Turkmen literature. *Gozleg*, which the author had written in different themes and the subjects on his work, based on *Gozleg*, are revealed in this thesis with the detections about the common language and orthographic rules of his poetries.

Keywords: Iranian Turkmen, Annamammed Sada, Gozleg, Poem, Theme

ÖN SÖZ

Türk dünyasının çeşitli lehçelerine ait eserler sıklıkla bilimsel çalışmalara konu edilse de İran Türkmen edebiyatına ilişkin çalışmalar sınırlı sayıdadır. Tez konumuz kapsamında İran Türkmen edebiyatında özgün bir değeri olan Annamammed Sada ve onun farklı temalarda kaleme almış olduğu *Gözleg* adlı eseri incelenmiştir. Söz konusu eser ile ilgili bugüne değin bilimsel bir çalışma ortaya konulmamıştır.

Tez çalışmamız başlıca dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın giriş kısmında İran Türkleri ve İran’da yaşayan bazı Türk topluluklarından kısaca bahsedilerek çalışmamızın konusu, özgün değeri, amacı ve yöntemi hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmamızın birinci bölümünde İran Türkmenleri ve edebiyatları hakkında genel bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümü Annamammed Sada’nın hayatı, edebî şahsiyeti ve eseleri üzerine bilgi vermektedir. Üçüncü bölümde çalışmamızın temelini oluşturan *Gözleg* adlı eserde tespit ettiğimiz başlıca temalar alt başlıklar halinde incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise incelediğimiz eserdeki şiirlerin ortak dil ve imla özelliklerinden bahsedilerek bu bölüm tamamlanmıştır. Sonuç bölümünde incelemelerimiz neticesinde ulaştığımız bilgilere yer verilmiştir. Sonuç bölümünden sonra ise eserin transkripsiyonu, Türkiye Türkçesine aktarımı ve sözlük dizini sırasıyla verilmiştir. Kaynakça bölümünde tez içerisinde yararlandığımız kaynaklara yer almaktadır. Ekler bölümünde Annamammed Sada’nın fotoğrafı, şeceresi, kimliği, mezarı, incelediğimiz *Gözleg* kitabının kapağı ve *Gözleg* kasetini yazıya geçiren Hacı Murat Ak’ın elyazması örneği verilmiştir.

Bu çalışmanın yürütülmesi sırasında lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bilgileriyle yoluma ışık tutan, destek ve emeklerini esirgemeyen, yüreklendirici sözleriyle bana akademik yolda yürüme şevki kazandıran ve öğrencisi olmaktan her daim gurur duyacağım tez danışmanım, kıymetli hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Zeynep YILDIRIM’a, Annamammed Sada ve eserleri ile ilgili bilgileri benimle içtenlikle paylaşan çok değerli Şehruz AKATABAY’a, eğitim hayatım boyunca maddî ve manevî desteklerini benden esirgemeyen annem Sevim CANIM, babam Erdoğan CANIM, ablam Ezgi CANIM ve kız kardeşim Elçin CANIM’a, bu tezin her aşamasında desteğini hissettiğim arkadaşlarıma, dostlarıma teşekkürü borç bilirim.

Hazırlamış olduğum yüksek lisans tezini kısa ömrün hatırasına uzun yolları geçen merhum şair Annamammed Sada'nın aziz hatırasına ithaf ediyor ve güçlü kalemimi rahmetle anıyorum. Ruhu şad olsun!

Esin CANIM

22/12/2022

MUğLA



İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	I
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	VII
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ.....	VIII
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	8
1. İRAN TÜRKMENLERİ VE EDEBİYATLARI HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	8
Türkmen Edebiyatında Şiir	12
İKİNCİ BÖLÜM	18
2. ANNAMUHAMMED SADA’NIN HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ.....	18
2.1. Hayatı	18
2.2. Edebî Şahsiyeti	21
2.3. Eserleri	30
2.3.1. Gözleg.....	30
2.3.2. Taze Güneş	32
2.3.3. Yurt Dışındaki Türkmen Neşriyatlarında Tespit Edilen Şiirleri ...	33
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	34
3. ANNAMUHAMMED SADA’NIN GÖZLEG KİTABINDAKİ ŞİİRLERİN İNCELENMESİ.....	34
3.1. Şiirlerin Tematik Bakımdan Tasnifi ve Tahlili.....	36
3.1.1. Hayat ve Ölüm	36

3.1.2. Saz ve Söz.....	51
3.1.3. Aşk ve Sevgili	57
3.1.4. Şiir ve Şairlik	65
3.1.5. Tabiat.....	71
3.1.6. Aile	73
3.1.7. Özlem	76
3.1.8. İnanç	79
3.1.9. Umut.....	82
3.1.10. Emek.....	84
3.1.11. Savaş.....	85
3.1.12. Dil.....	89
3.1.13. Yabancılaştırma.....	90
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	100
4. ŞİİRLERİN ORTAK İMLA VE DİL ÖZELLİKLERİ	100
4.1. İmla Özellikleri.....	100
4.1.1. Ünlülerin Yazılışı	100
4.1.2. Ünsüzlerin Yazılışı	104
4.1.3. Eklerin Yazılışı	110
4.1.3.1. İsim Çekim Ekleri.....	110
4.1.3.1.1. İlgi Hâli Eki: [+İn/+Un; +nIn].....	110
4.1.3.1.2. Yükleme Hâli Eki: [+I/ +nI].....	110
4.1.3.1.3. Yönelme Hâli Eki: [+A / +GA].....	110
4.1.3.1.4. Bulunma Hâli Eki: [+dA].....	111
4.1.3.1.5. Ayrılma Hâli Eki: [+dAn]	111
4.1.3.1.6. Eşitlik Hâli Eki: [+çA]	112

4.1.3.1.7. Aitlik Eki: [+kI].....	112
4.1.3.1.8. Vasıta Hâli Eki: [+bilen]	112
4.1.3.2. Fiil Çekim Ekleri	112
4.1.3.2.1. Bilinen Geçmiş Zaman Eki: [-dI]	112
4.1.3.2.2. Duyulan Geçmiş Zaman Eki: [-IPdIr / -AndIr].....	113
4.1.3.2.3. Şimdiki Zaman Eki: [I. Tip: -yar, -yâr; II. Tip -yandır, -yândır; III. Tip yörmek, durmak, oturmak, yatmak yardımcı fiilleri; IV. Tip sıfat fiil eki -an/-en ve “yok”]	113
4.1.3.2.4. Gelecek Zaman Eki: [-cAk]	114
4.1.3.2.5. Geniş Zaman Eki: [-Ar/-Ir/-Ur].....	114
4.1.3.3. Tasarlama Ekleri.....	114
4.1.3.3.1. Gereklilik Kipi Eki: [-mAlI]	114
4.1.3.3.2. Şart Kipi Eki: [-sA].....	115
4.1.3.3.3. Emir Kipi Eki:	115
4.1.3.4. Bildirme Ekleri	116
4.1.3.5. Çokluk Ekleri	116
4.1.3.6. Fiilimsiler	116
4.1.3.6.1. İsim-Fiil Ekleri	117
4.1.3.6.2. Sıfat-Fiil Ekleri.....	117
4.1.3.6.3. Zarf-Fiil Ekleri	119
4.1.3.7. Yapım Eklerinin Yazılışı	121
4.1.3.7.1. İsimden İsim Yapım Eki	122
4.1.3.7.2. İsimden Fiil Yapım Eki.....	123
4.1.3.7.3. Fiilden İsim Yapım Eki.....	124
4.1.3.7.4. Fiilden Fiil Yapım Eki	125
4.1.3.8. Arapça ve Farsça Kelimelerin Yazılışı	126

4.2. Dil Özellikleri	126
SONUÇ	138
4. GÖZLEG (TRANSKRİPSİYONLU METİN)	146
5. GÖZLEG (TÜRKİYE TÜRKÇESİ AKTARMA)	182
6. SÖZLÜK DİZİNİ	216
KAYNAKÇA.....	273
EKLER	280
Ek- A: Annamammed Sada'nın Fotoğrafi	280
Ek-B: Annamammed Sada'nın Şeceresi.....	280
Ek-C: Annamammed Sada'nın Kimliği.....	281
Ek-Ç: Annamammed Sada'nın Mezarı.....	281
Ek-D: Mezarının Başında Şehruz Akatabay	282
Ek-E: İncelenen <i>Gözleg</i> Şiir Külliyyatının Kapağı.....	282
Ek-F: Hacı Murat Ak'ın Elyazması Örneği	283
ÖZGEÇMİŞ	

KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklama
Ar.	Arapça
b.t.	Bilinmeyen tarih
C	Cilt
çev.	Çeviren
drl.	Derleyen
ed.	Editör
Far.	Farsça
haz.	Hazırlayan
MÖ	Milattan önce
S	Sayı
s.	Sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu
TDTEA	Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi
vb.	Ve benzerleri
vd.	Ve diğerleri
vs.	Vesaire

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

Transkripsiyon Alfabeti

ا (ā)	a, ā	ق	q
ا (i)	a, e, ı, i, u, ü	ك	g, k
ء		گ	g
ب	p, b	ڭ	ñ
پ	p	ل	l
ت	t	م	m
ث	s	ن	n
ج	ç, c	و	v, ū, u, ü, o, ö
چ	ç	ه	a, e, h
ح	h	لا	la, lā
خ	ḥ	ی	y, i, ı, ī
د	d		
ذ	z, ḏ		
ر	r		
ز	z		
ژ	j		
س	s		
ش	ş		
ص	ş		
ض	ẓ, ḏ		
ط	ṭ		
ظ	ẓ		
ع	,		
غ	ğ		
ف	f		

GİRİŞ

İran, bünyesinde Azerbaycan Türkleri, Horasan Türkleri, Türkmen Türkleri, Kaşkay Türkleri, Halaç Türkleri gibi birçok Türk topluluğuna ev sahipliği yapmış olan bir coğrafyadır. İran Türkleri; Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan, Afganistan ve Pakistan ile kara sınırları içerisinde kalan topraklarda yaşamaktadırlar (Buran, 2015: 150). İran’da yaşayan Türklerin nüfusu ile ilgili kesin bir rakam verilmemekle birlikte bazı kaynaklarda bu topraklardaki Türk nüfusunun MÖ 7. yüzyıldan itibaren oluşmaya başladığına ve 11. yüzyılda da giderek yoğunlaştığına dair kanıtlar vardır (Kafkasyalı, 2002: 16). R. Blaga, İran’daki Türk nüfusunu 5. ve 6. yüzyıldan başlatarak bu sürecin 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarına kadar devam ettiğini ifade etmektedir (Blaga, 1997: 317). İran’ın belirli bölgelerinde yaşayan bu Türk dilli topluluklar yaşadıkları bölgelere göre Kuzey-Batı Türkleri (Güney Azerbaycan), Kuzey-Doğu Türkleri (Güney Türkmenistan ve Horasan Türkleri) ve Güney-Merkez Türkleri olmak üzere üç bölümde değerlendirilmektedir (Buran, 2015: 150). İran’da yaşayan Türk topluluklarından bazıları şunlardır:

İran Türklüğü denildiğinde akla en büyük Türk dilli grup olan Azerbaycan Türkleri gelmektedir. Azerbaycan Türklerinin yaşadığı bölge “Azerbaycan”, “Güney Azerbaycan”, “Kuzey-Batı Türk Yurtları” gibi isimlerle de bilinmektedir (Eker, 2021:18). Güney Azerbaycan bölgesi coğrafi bakımdan doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Doğunun merkezi Tebriz’dir ve Erdebil, Meraga, Merend önemli şehirleridir. Batının merkezi ise Urmiye’dir. Miyandab, Mehâlâd, Hoy ve Makû da bu bölgenin önemli şehirleridir (Korkmaz, 2013: 177). Azerbaycan Türklerinin yaşadıkları önemli şehirler arasında Reşt, Senendec, Zencan, Kazvin, Hamedan, Erak, Kum, Tahran, Kerec, Kirmanşah, Hürremâbâd gibi şehirler de bulunmaktadır (Azer, 1942: 12).

İran’da yaşayan diğer bir Türk topluluğu Kaşkaylar ise, günümüzde İran’ın merkez ve güney bölgesinde konargöçer yaşam süren bir Türk halkıdır (Ataizi, 2017: 33). Kaşkay Türkleri, Şirâz merkez olarak değerlendirildiğinde Şirâz’ın güneyinden Zagros dağlarına kadar uzanan Yaylak Bölgesi, Şirâz’ın güneyinden Fars körfezine kadar uzanan Kışlak Bölgesi ve Şirâz’ın çevresi, Deşt-i Erjen ile Merudeşt şehirlerini kapsayan Orta (Merkez) kısım olarak üç bölgede yaşamaktadırlar (Çelik, 2002: 660).

Kaşkayların yaşadığı bu bölge “Güney ve Merkez Yurtları” olarak da adlandırılmaktadır (Eker, 2021: 21). Yapılan araştırmalar Kaşkay Türklerinin elliyi aşkın çeşitli boy ve soya ayrıldığını, en büyük Kaşkay boylarının Farismadan, Amale, Kaşkuli, Derreşuri ve Şeşbülüki olduğunu göstermektedir (Caferoğlu, 2015: 95).

Horasan Türkleri ya da Horasan Türkmenleri G. Doerfer’in yönetiminde bir araştırma gezisiyle ortaya çıkarılmıştır (Tulu, 2005: 3). Horasan Türkleri, Horasan’ın kuzey kısmı, Sebzevar, Dergez, Kuçan, Kelat, Şirvan, Bocnurd, Nişabur, Şehsevar, Esferayen, Türbet-i Hayderiye, Ramiyan ve Fenderesk’te yaşamlarını sürdüren bir Türk halkıdır (Doulatabadi, 2017: 25). Bu yerlerde yaşayan Türk nüfusu hakkında kesin bir bilgi verilmemekle birlikte en çok Bocnurd, Nişabur, Deregez, Kuçan ve Meşhed illeri dolaylarında yaşadıkları bilinmektedir (Korkmaz, 2013: 192).

1968 yılında yine G. Doerfer ve ekibinin İran’a yaptıkları araştırma gezisinde gün yüzüne çıkarılan Halaç Türklerinden ilk kez İslâm coğrafyacıları ve tarihçileri eserlerinde bahsetmişlerdir (Konukçu, 1997: 228-229). Halaç Türklerinin, İran’ın orta kesiminde, İran’ın başkenti olan Tahran’ın güneybatısında, Kum ve Merkezi eyaletlere bağlı köy ve yerleşim yerlerinde yaşadığı bilinmektedir. Halaç Türklerinin yoğun olarak yaşadıkları şehirler; Tahran ve çevresi, Kum, Kerec, Aştiyân, Ferehmin (Ferâhan), Erak ve Save’dir (Akkuş, 2021: 63).

Hamse Türkleri, İsfahan (Orta İran) Türkleri, Afşar Türkleri, Kaçar Türkleri, Karapapak Türkleri, Ebî Verdî Türkleri, Huzistan Türkleri, Kirman Türkleri, Sungur Türkleri, Bayatlar, Şahsevenler, Kengerlular, Karâyiler, Karaçorlular, Kazak Türkleri ve diğerleri İran topraklarında yaşamış olan Türk topluluklarından bazılarıdır (Albayrak, 2013: 7-8).

Topraklarında 24 farklı dilsel, dinsel topluluğu ve bunlar içerisinde de 11 etnik grubu barındıran İran, Türkmenlere de ev sahipliği yapmış olan bir ülkedir (Yenisey, 2008: 12). Her ne kadar Türkmen denildiğinde akla Türkmenistan gelse de bugün İran’da, Irak’ta, Suriye’de, Afganistan’da ve Kafkasya’da gibi geniş bir coğrafyada yaşamlarını sürdürmektedirler. İran kaynaklarında Türkmenlerin yaşadıkları bölgeye *Deşt-e Gorgan* adı verilirken Türkmenler arasında bu bölge *Türkmensahra* adı ile bilinmektedir (Annaberdiyev, 2006: XXXI). Türkmensahra bölgesinde yaşayan bu Türk topluluğunun 10. yüzyılda bu topraklara gelip yerleşmeye başladığı

bilinmektedir (Özkan, 2006: 80). 11. ve 12. yüzyılda Selçuklu hâkimiyeti altında bulunan Türkmenlerin önemli bir kitlesinin Horasan, Gürgen ve Dehistan sınırlarında yaşadığı belirtilmektedir. Ayrıca Türkmen boylarının Haveran, Merv ve diğer bölgelerde oturduğu da bilinmektedir. Bununla ilgili Sultan Sancar'ın (1118-1153) fermanlarında Türkmenlerin bu ve bu yerlere yakın civar bölgelerde meskûn olduklarına dair kanıtlar bulunmaktadır (Agacanov, 2004: 338). Mehmet Kılıç ise *Dünyadaki Türkmenler* adlı kitabında Türkmenlerin 11. yüzyılda tam bir kavim olmadıklarını, onların göçtükleri yerlerdeki yerliler ile karışmaları neticesinde diğer halkların oluşumunda önemli rol oynadıklarını belirterek asıl Türkmen halkının kendine ait özellikleriyle 14.-15. yüzyılda oluşmaya başladığını dile getirmektedir (Kılıç, 1997: 121).

Çeşitli boylara ayrılan Türkmenler, şecerelerine büyük önem vermekte ve kendi içlerinde birçok boya ayrılmaktadır. İran Türkmenleri Yomut, Göklen, Nohur, Teke, Salır, Mürçeli ve bu boyların arasında yaşayan; Türkmenlerin bu boylardan ayrı tutarak kutsal kabul ettikleri ve şecereleri dört halifeye dayandırılan Ata, Hoca, Şih, Mahtum boylarından teşekkül etmektedir. Kutsal gördükleri bu boyların çoğunun Eski Oğuz boylarının devamı olduğu bilinmektedir (Yıldırım, 2015: 89). Söz konusu boylar kendi içlerinde de birçok alt gruba ayrılmaktadır. Örneğin Yomutlar; Gocuk, Tatar, Köçek, Eymir, Düyeci, İğdir, Atabay ve Caferbay gibi kendi içlerinde alt gruplara ayrılmaktadır ve içlerindeki Caferbay ile Atabay boyları en büyükleridir. Göklenler ise; Hoca, Şih, Kayı, Çakır, Dodurga ve Karık gibi boyların bir araya gelmesiyle oluşmaktadır (Annaberdiyev, 2006: 37).

19. yüzyılda komşu ülkeler ile savaş halinde olmalarının dışında ayrıca kendi içlerinde de bir mücadele içerisinde olan Türkmenler, kendilerini hiçbir devlete bağlı görmemektedirler. Bu açıdan siyasal bir otoritenin olmaması Rusların bu süreçte yayılma politikasının önünü açmaktaydı (Yıldırım, 2020: 77). Bu yayılma politikası karşısında ne Kazak cüzleri ne Özbek hanları ne de Türkmen boyları bir engel teşkil etmemektedirler nedeni ise Ruslara karşı koyabilecek siyasal bir güçlerinin olmamasıydı (Annaberdiyev, 2006: 7). Bölgeyle ilgili 1820 yılında bilgi toplamaya başlayan Çarlık Rusya, Orta Asya'daki Özbek hanlıklarını ve Türkmen boylarını kendi tebaası altına almaya yönelik işgal faaliyetlerine 1863 yılında başlamıştır. Kırk yıl gibi bir süre beklemelerinin nedeni ise Rusya'nın peş peşe İran, Osmanlı, Kırım savaşlarıyla

İngiltere ve Fransa ile yaptığı mücadeleler, çıkan isyanlar gibi hususların Rusya'nın Orta Asya'ya yönelmesine engel olmuştur (Necef ve Annaberdiyev, 2003: 256-259).

Rusların Türkmen topraklarını işgali Hazar kıyılarını, Mangışlak ve Balkan çevresini ele geçirmekle devam etmiştir. Bölge ile ilgili 1715 yılında bilgi toplamaya başlayan Çarlık Rusya, 1856 yılına kadar Hazar Denizi'nin kıyılarında yaşayan Türkmenler için birçok kez seferler düzenlemiştir (Yıldırım, 2020: 77). 1870'li yıllarda Ruslar, Türkmen topraklarını ele geçirmeye başlar ve nitekim 1871 yılında Krasnovodsk ile Hive arasında bulunan yerleşim yerleri için savaşlar başlamıştır. Rusya, Türkmenleri İran sınırına ulaşmak için hedef olarak görmekteydi (Annaberdiyev, 2006: 8).

1874 yılında Ruslar, bütün kuzey ve kuzeydoğu Türkmen bölgelerine hâkim olmuşlardır. Ahal-Teke ve Marı bölgesine sıkışıp kalan Türkmenler ise İran ve Afganistan'ı kendilerine ortak menfaat paydasında uzlaşacak ve onlara destek olacak bir güç olarak görmüşlerdir. Ancak Rusya'nın İran'a ticari anlamda büyük ölçüde destek vermesi ve İran'daki binlerce insanın Rus Azerbaycan'ında çalışarak ailelerine bakmasını görmezden gelerek Türkmenlere destek çıkması beklenemezdi. Afganistan ise, Rusya ile bir problem yaşamamak için teklifi geri çevirmek zorunda kalmıştır (Necef ve Annaberdiyev, 2003: 266-267).

Ruslar, Türkmenlerin komşu ülkelerden destek aradığını öğrenince zaman kaybetmeden saldırılara geçmiştir. Saldırıları 1877 yılında Rusların, Kızıl-Arvat'ı işgal etmesiyle başlar. Aynı yılın haziran ayında Türkmenler, Rusların işgal ettiği Kızıl-Arvat'a yeniden saldırma kararı alır fakat karşılarında terk edilmiş bir şehir görür (Yıldırım, 2020: 78). Bunun nedeni ise Rus kuvvetlerinin Osmanlı-Rus Savaşı (1877-1878) sebebiyle Kafkaslara geri çağrılmalarıydı. Ruslar, kazandıkları savaşın da motivasyonu ile iki yıl önce terk etmek zorunda kaldıkları Kızıl-Arvat'a yeniden saldırma kararı almışlardır (Necef ve Annaberdiyev, 2003: 268). 25 Ocak 1881'de Ruslar, yeni bir taarruz başlatarak Göktepe'yi işgal etmişlerdir. Göktepe'nin ele geçirilmesinin ardından yaşanan saldırıları göğüsleyebilmek için uzunca bir mücadele veren İran Türkmenleri ise 1884 yılında Rus egemenliğini kabul etmek zorunda kalmışlardır (Korkmaz, 2013: 198).

Rusların güçlü askerî girişimleri ve Türkmenlerin Göktepe’de Ruslara mağlup olması gibi hususlar 21 Aralık 1881 yılında Çarlık Rusya ile İran arasında Ahal Sınır Anlaşmasının imzalanmasına zemin hazırlamıştır (Kafkasyalı, 2011: 82). Ahal Sınır Anlaşması neticesinde her iki ülke arasında sınırlar kesin olarak belirlenmiş ve böylece Türkmen halkı ikiye bölünüp birbirinden ayrı düşmüştür. Bu tarihten itibaren önce Çarlık Rusya’sı daha sonra da Sovyetler Birliği içerisinde kalanlara genel olarak “Türkmenler” denilmiş, İran sınırları içerisinde kalanlar ise “İran Türkmenleri” adıyla anılmaya başlanmıştır (Dieji, 2010: 37-38).

İmzalanan bu anlaşmanın altıncı ve yedinci maddesi İran Türkmenlerini ilgilendirmekteydi. Altıncı madde; Esterabad ve Horasan sınırlarından silah ve savaş donanımlarının Rus tarafına geçmemesi, Türkmenlerin silahlara ulaşmaması için gerekli önlemlerin alınması ve İran devlet memurlarının Rus yetkililere gerekli yardımı sağlamaları zorunluluğuyla ilgiliydi. Yedinci maddeyle de Ruslara, Türkmenlerin hareketlerini kontrol altında tutmak için tüm sınır boylarına kendi yetkililerini yerleştirme hakkı tanınmıştır (Yıldırım, 2020: 78-79). İran Türkmenlerinin kaderini belirleyen bu hudut antlaşması, sınırda aidiyeti tam belli olmamasına rağmen, iki ülke topraklarındaki yazlık ve kışlık yerlere göç etmelerinin sebep olduğu vergi ve asayiş gibi sorunları beraberinde getirmiş ve aynı köklere sahip olan Türkmenlerin iki sınır arasında bölünerek birbirinden ayrı kalmasıyla Türkmen birliğinin yavaş yavaş bozulmasına neden olmuştur (Metin, 2012: 15).

Türkmensahra’da söz konusu baskılara rağmen Kâbus ve Telayî adıyla iki yayınevi kurulmuştur. Kâbus Türkmensahra’nın en eski yayınevidir. Türkmenistan’daki kütüphanelerde bulunan dil ve edebiyat eserleri Türkmensahra’ya getirilerek söz konusu yayınevlerinde Arap harfleriyle basıma hazırlanmıştır (Kafkasyalı, 2011: 132). Bunun haricinde İran’da yetişen edebiyatçıların eserleri de söz konusu yayınevlerinde basılmıştır. Sözlü geleneğin ürünü geleneksel şiir türü de faaliyetlerini devam ettirmiştir. Bu dönemde Velim Kör, Sübhan Bahşı ve Çalman Bahşı gibi tanınmış bahşılar İran’a göç etmiştir. Mâmi Bahşı, Goca Bahşı, Aşır Bahşı Gılıç Can Bahşı ve diğerleri ise İran Türkmenlerinin ünlü destancılarından bazılarıdır (Yıldırım, 2020: 84).

Türkmen şairlerinin Pehlevî döneminden kalan fazla bir eseri bulunmamakla birlikte Türkmen dili ve edebiyatı açısından söz konusu gelişmeler 1997 yılında reformcuların iktidara geçmesiyle yaşanmıştır. Bu dönemin tanınmış şairleri arasında Abdulgahhar Sufirad, Ayıt Muhammet Ovnuk, Nazmuhammet Pakga, Annamammed Sada, Settar Sovgi, İbrahim Bedehşan gibi isimler yer almaktadır (Yıldırım, 2020: 103). Abdulgahhar Sufirad'ın "Daň Nemli Gözüm" eseri, Nazmuhammet Pakga'nın "Söyceç Bolsaň" eseri ve Annamammed Sada'nın "Gözleg" gibi eserleri bu dönemin başarılı şiir örneklerinden bazılarıdır (Dieji, 2010: 38-40).

Türk dünyasının çeşitli lehçelerine ait eserler sıklıkla bilimsel çalışmalara konu edilse de İran sınırları içerisinde kalan ve İran Türkmenleri olarak adlandırılan bu Türk topluluğuna ilişkin çalışmalar sınırlı sayıdadır. İran Türkmenlerinin çağdaş şiir türünün başarılı örneklerinden biri olan Annamammed Sada'nın *Gözleg* adlı eseri üzerine bilimsel bir çalışma bulunmamaktadır. Tez konumuz kapsamında İran Türkmen edebiyatında özgün bir değeri olan Annamammed Sada ve onun farklı temalarda kaleme almış olduğu şiirlerinden meydana gelen *Gözleg* adlı kitabı incelenerek eserde işlenen konular, dil ve imla özellikleri hakkındaki tespitler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda herhangi bir araştırmaya konu edilmemiş söz konusu eserin Türkiye Türkçesine aktarımı yapılarak daha sonradan ortaya konulacak olan Türkmen dili ve edebiyatına ilişkin çalışmalara katkı sağlaması hedeflenmektedir. Ayrıca bu amaç doğrultusunda alanındaki diğer çalışmalara da kaynaklık teşkil etmesi amacıyla söz konusu eserin sözlük dizini de hazırlanmıştır.

Tez çalışmamız basılı materyale dayanılarak hazırlanmıştır; ancak Annamammed Sada'nın kendi sesiyle şiirlerini seslendirdiği kaset de dikkate alınarak tespit edilen okunuş farklılıklarına dipnotlarda işaret edilmiştir. Tezimizde dil ve edebiyata katkı sağlamak üzere temel bilim araştırmaları yöntemi uygulanmıştır. Söz konusu çalışma için gerekli olan verileri toplamada konunun teorik kısmı için hazırlanmış İran Türkmenleri ve İran Türkmen Edebiyatı üzerine yazılmış mevcut kitaplardan, makalelerden, benzer tezlerden ve sözlüklerden yararlanılmıştır. Konuya ilişkin yaptığımız incelemede nitel bir araştırma olan bu çalışmamızda içerik analiz yöntemi, ikincil veri analiz yöntemi, belgesel kaynak derlemesi yani konu hakkında diğer kişi veya kurumlar tarafından yazılmış, hazırlanmış veya yaratılmış çeşitli yazı,

belge, yapım veya kalıntının toplanması ve incelenmesi (kitap, makale, istatistik, gazete yazısı, yasal belge, tutanak, biyografi, kişisel anı, mektup vs.) ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden faydalanılmıştır.



BİRİNCİ BÖLÜM

1. İRAN TÜRKMENLERİ VE EDEBİYATLARI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Bir önceki bölümde belirttiğimiz üzere Türkmenistan'daki Türkmenler ile İran'ın kuzey doğusunda Türkmensahra olarak bilinen bölgede yaşayan Türkmenler, 21 Aralık 1881'de Çarlık Rusya ve İran arasında imzalanan Ahal Sınır Anlaşmasına kadar birlikte değerlendirilmiştir; bu tarihten itibaren ise Türkmenistan Türkmenleri ve İran Türkmenleri tabii oldukları ülkeler ile anılmaya başlanmıştır.

İran Türkmenleri, İran'da yaşanan siyasî ve askerî olaylardan etkilenmişlerdir. Bu olayların en önemlilerinden biri 1903 yılından itibaren Tebriz, İsfahan, Tahran, Meşhed gibi şehirlerde halkın tepki göstermeye başlamasıdır. Çıkan ayaklanmaların kontrol edilemez oluşu 9 Ekim 1906 yılında Meşrutiyet Fermanı'nın imzalanmasıyla sonuçlanmıştır (Yıldırım, 2020: 79). Yomut ve Göklen Türkmenlerini kontrol altında tutmak için hükümetin Türkmenlere karşı olan tutumu daha da şiddetli bir hal almaya başlayınca Türkmenler, Omçalı köyünde bir meclis kurmuş ve İngilizlerden yardım talebinde bulunma kararı almışlardır. Türkmen boylarının bu birliği İran hükümetinin gözünden kaçmamıştır ve Türkmenler arasındaki birliğin bozulması için her türlü yolu denemişlerdir; ancak İran hükümetinin tüm bu çabaları sonuç vermemiştir (Annaberdiyev, 2006: 44-46).

Türkmenler 1923 yılının ikinci yarısında askerî harekâtlar gerçekleştirmişlerdir. Türkmenlerin kolaylıkla bastırılamayacağını anlayan ordunun komutanı da aynı yolu izleyerek Türkmen boylarını birbirine düşürmeyi amaçlamıştır. Hiçbir netice vermeyen bu çabalar, İran ordusunun Türkmen boyları karşısında daha

da güçlenmesine neden olmuştur; böylece Rus askerî birlikleri Hocanefes, Gümüštepe ve Sallah'da çıkan ayaklanmaları bastırmıştır (Yıldırım, 2020: 81)

Meşrutiyet Devrimi, İran'ın toplumsal, ekonomik ve politik hayatında köklü değişimlere yol açmıştır. İngiliz ve Ruslar bu değişimler karşısında sessiz kalmamış, Kaçar karşıtı yanlısı olanlara para yardımıyla bulunmuşlardır. 21 Şubat 1921 yılında "3 Hut Darbesi" olarak kayıtlara geçen olayda Kaçar Hanedanlığı devrilmiştir ve ülkenin yönetimi Rıza Han'a bırakılmıştır (Yenisey, 2008: 109-110). 12 Aralık'ta Rıza Han, "Pehlevî" soyadını alarak kendisini İran Şah'ı ilan etmesi ve oğlu Muhammed Rıza'yı veliaht göstermesiyle sonuçlanan ordu destekli bir askeri darbeyle iktidara geçmiştir; böylece İran'da yeni bir döneme geçilmiştir (Dabashi, 2007: 129).

Rıza Pehlevî'nin iktidara geçmesiyle konargöçer yaşam tarzını benimseyen Türkmenlerin yerleşik hayata geçirilmesi, silahsızlandırılması, vergilendirilmesi ve zorunlu askerlik gibi uygulamaları da beraberinde getirmiştir. 1920'de İran'ın kuzey bölgelerinde Horasan, Gilan, Reşt, Azerbaycan'ın birçok şehrinde ve Türkmensahra'da halk uygulanan bu baskıcı politikalara karşı tepki göstermeye başlasa da ayaklanmalar bir şekilde bastırılmıştır (Annaberdiev, 2006: 44-46). Pehlevî'nin asıl amacı Türkmensahra'daki Türkmenleri Farslaştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda Türkmenlerin kendi ana dilleriyle eğitim verdikleri okulları kapattırarak, ana dilleriyle yazılmış kitapları yasaklatmış ve Farsça eğitimi zorunlu hale getirmiştir (Yenisey, 2008: 111-114). Bunlarla da yetinmeyip kültürel açıdan Türkmenlerin milliyetçilik duygularını yok etmek için yerel kıyafetlerin giyilmesi yasaklanmış ve hatta Türkmenlerin yeşil çay içme alışkanlığı bile İran kültürüne ters düştüğü için İranlılar gibi bardaklarda siyah çay içmeye mecbur bırakılmışlardır (Yıldırım, 2020: 82).

1979 yılında kabul edilen İran İslam Cumhuriyeti Anayasasına göre Farsça ülkenin resmi dili sayılmaktadır ve eğitimin, kitapların, gazetelerin, resmî yazışmaların bu dilde yapılması zorunlu tutulmuştur (Ağabali, 2002: 275). Ayrıca anayasanın 15. maddesinin 2. bölümünde Farsçanın yanı sıra, yerel dillerin ve lehçelerin basında ve kendi edebiyatlarının öğretilmesinde okullarda serbestçe kullanılması ile ilgili madde de yer almaktadır. Ancak Türkmenler hiçbir zaman bu ayrıcalığa sahip olamamışlardır. Eğitim hakkından mahrum bırakılan Türkmen

çocuklar ancak ebeveynlerinden Türkmen Türkçesini öğrenmeye çalışmışlardır ki nitekim verilen bu eğitimin yetersizliği Türkmen Türkçesinin Farsça karşısında gerilemesine sebebiyet vermiştir (Deveci, 2009: 55-56). Ayrıca Rıza Şah'ın 20. yüzyılda Türkmenlerin yaşamlarını sürdürdükleri Gürgen, Gülistan ve Türkmensahra bölgelerine komşu olan Tahran'da uyguladığı sert tedbirlerin yanı sıra Türkmenlerin Farsça konuşmalarını yaygınlaştırmak amacıyla kampanyalar başlattığı da bilinmektedir (Sarıkaya, 2008: 234).

Pehlevî Rejimi'nin iktidarlığını sürdürdüğü dönemde Çarlık Rusya yıkılmış ve ardından sosyalizm düşüncesi etrafında birleşen Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği de sistemin bir parçası olarak Türkmenlere kendi gelenek ve görenekleriyle uyuşmayan bir yaşam tarzını benimsetmeye çalışmışlardır. Bu yılları takip eden süreçte Türkmensahralı Türkmenler, Tahran'ın güçlü saldırılarına karşı koyamayıp Türkmenistan'a sığınmış ancak Ruslar tarafından geri gönderilmişlerdir (Yıldırım, 2020: 84-85).

Türkmenlerin son büyük ayaklanması 1979 devrimi sürecinde olmuştur. İki Türkmen'in Humeynist militanlarca öldürülmesi sonrasında büyük olaylar yaşanmış, yüzlerce insan hayatını kaybetmiştir (Balbay, 2006: 227). 1979-1980 yıllarında Türkmensahra'da ortaya çıkan ve varlığını bugün de sürdüren Türkmen Halkı Siyasi ve Kültürel Ocağının (Kanun-e Siyasi Ferhengi Helg-e Torkemen) öncülük ettiği ayaklanmaya 30.000 Türkmen katılmış; Muhammet Derhşende Tumaç'ın önderliğindeki bu girişim kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Yaşanan bu gelişmeler Türkmen nüfusuna yönelik ayrımcı politikanın 1979 sonrasında da devam etmesine neden olmuştur (Sarıkaya, 2008: 234-235).

İran İslam Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nun 2005 yılında almış olduğu bir kararla kuzeydoğuda Hazar kıyısında bulunan Gülistan (Ostan-e Golestan) Eyaletindeki Türkmen köylerinin Beluç ve Sistanîlerin yaşadığı Nizamabad ile birleştirerek buraya Farsça "Neginşehr" adını vermiştir. İsim değiştirme uygulaması Omçalı'nın Siminşehr olarak değiştirilmesiyle devam etmiştir. İran, Türkmen yoğunluklu nüfus bölgelerinin oluşmasını engellemek adına Günbed-i Kavus'a yakın mesafede bulunan Türkmen köylerini bu şehre dâhil etmemiştir. Kültürel, siyasi ve ekonomik açıdan arka planda kalmış ya da bırakılmış olan Türkmenler, Hazar Denizi

kıyısında bulunan doğalgaz ve petrol rezervlerinden mahrum bırakılmışlardır (Yılmaz, 2007: 208-209).

Türkmen Sahra’da meydana gelen siyasî ve askerî olayların yanı sıra yaşanan bu tarihi süreçte İran Türkmenlerinin kültürel hayatlarında da gelişmeler yaşanmıştır. Pehlevî döneminde baskılar olmasına rağmen Türkmen Sahra’da Kâbus ve Telayî adıyla iki yayınevi kurulduğu bilinmektedir. Türkmen Sahra’da bilinen en eski yayınevi olan Kâbus, 1960 yılında yayın hayatına başlamış ve Mahtumkulu Fıragî, Molla Nefes, Kemine, Meteci ve Zelili gibi Türkmen klasik yazar ve şairlerinin divanlarını Kiril alfabesinden Arap alfabesine çevirerek yayınlamıştır (Kafkasyalı, 2011: 132). İkinci yayınevi olan Telayî ise Gümbet’de bulunmaktadır. 1965 yılında kurulan bu yayınevi özellikle dini içerikli kitaplar basmıştır. Basılan kitaplar çoğunlukla Türkmen Türkçesi olmasına karşın Farsça olarak da iki dille yayımlanmıştır (Dieji, 2010: 37-38).

Türkmen Sahra’da devrim sonrasında birçok kültürel ve edebî faaliyetler başlamıştır. Pehlevî Dönemi’nde Sovyet Türkmenistan’ına kaçmak zorunda kalan Türkmen Sahralı bilim insanlarından bazıları geri dönerek kültür merkezlerinde dil ve edebiyat dersleri vermiştir. Dil ve edebiyat, sözlükçülük, alfabe gibi çalışmaların dışında klasik ve halk edebiyatı eserleri de basılmaya başlanmıştır. 20. yüzyıl Türkmenistan şairlerinin önemli temsilcilerinden olan Gara Seyitli ve Kerim Gurbanpesov gibi şairlerin eserleri basılarak halk arasında okunmuş ve tanınmaya başlanmıştır (Yıldırım, 2020: 87).

Yaşanan devrim sonrasında Türkmen Sahra’daki mevcut yayınevlerinin sayısı arttırılmıştır. 1999 yılında çoğunlukla edebî eserlerin basımını yapan Fıragî, bu dönemin en bilinen yayınevlerinden birisidir (Dieji, 2010: 37-38). İran Türklerinin basın-yayın çalışmaları *Sahra* adıyla çıkan 8 sayfalık ilk resmî haftalık gazete ile yeniden faaliyete geçmiştir. Hem Farsça hem de Türkmen Türkçesi olarak yayın hayatını sürdüren bu gazetede yazıların çoğu İran Türkmenleri ile ilgilidir. *Sahra* gazetesinden sonra yaklaşık 50-60 sayfa olarak basıma hazırlanan *Yaprak* dergisi de özellikle Türkmen kültürü ve edebiyatı ile ilgili yazıları içermektedir (Kafkasyalı, 2011: 132). Yine bu dönemde çıkarılan ikinci bir dergi olan *Fıragî* ise 2000 yılında hem Farsça hem de Türkmen Türkçesi olmak üzere yayın faaliyetine başlar. Söz konusu dergi, *Yaprak* dergisi gibi kültür ve edebiyat konularının ağırlıkta olduğu bir

dergidir (Deveci, 2009: 56). Ayrıca İran basınında Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı Günbed-i Kâvus'taki Türkmenler ile ilgili haberlere de yer verildiği bilinmektedir (Atayev, 1992: 161).

Türkmen kültürünü, edebiyatını ve sanatını paylaşmak üzere 1958 yılında Türkmen Radyosu adıyla bir radyo kanalı kurulmuştur. Bu radyo kanalı Türkmen dilinde programlarda yapmış ayrıca Gürgen'de haftada yarım saat Türkmen Türkçesi programları da yayınlanmıştır (Gökdağ, 2011: 111).

Yaşanan reform döneminde Türkmensahralı yazar ve şairler, Türkmenistan'daki birkaç çağdaş şairin kitaplarını getirmiş ve kitapları Kiril alfabesinden Arap alfabesine çevirerek Türkmensahra'da yayınlanmasını sağlayıp Türkmen Türkçesi ve edebiyatının gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Bu dönemin şairleri arasında en tanınmışları Abdulgahhar Sufırad, Ayıt Muhammet Ovnuq, Settar Sovgi, Gafur Hoca, Bahmen Muradı, Araz Muhammet Arazniyazî, İbrahim Bedeşan, Nazmuhammet Pakga ve Annamuhammed Sada gibi isimler vardır (Yıldırım, 2020: 103).

Ayrıca 30'lu yıllarda çeşitli nedenlerden ötürü Türkmenistan'dan kaçıp İran'a yerleşen Gara Molla, Séhet İşan, Agöyli Molla (Ak-evli), Kapkan Velleñi gibi şairlerin yapıtları, Türkmensahra Türkmenleri ile Türkmenistan Türkmenlerinin arasında edebî bir köprü niteliği taşımaktadır (Albayrak, 2013: 1204).

Türkmen Edebiyatında Şiir

Türkmenler, oldukça zengin bir sözlü edebiyata sahiptirler. 13. yüzyıldan itibaren eski Oğuz geleneğine dayanan bu sözlü halk edebiyatı ve folklor ürünleri destanlar, masallar, atasözleri, bilmece ve aydım dedikleri türkülerle önemli bir yer edinmiştir (Korkmaz, 2013: 199). Bu miras ışığında şiir türü ise en çok kullanılan bir tür olarak gelişimini sürdürmüştür. Türkmen edebiyatının şiir türünden söz ederken, bu geniş coğrafyada yaşayan Türklerin, toplumsal, ekonomik ve kültürel konumlarından hareket ederek şiiri belli başlı dönemler içerisinde ele alıp irdelemek daha doğru olacaktır. Sözü edilen dönemler şu şekildedir:

1. Yirminci Yüzyıl Başlarına Kadar Türkmen Şiiri

2. 1920'li Yıllarda Türkmen Şiiri

3. 1930'lu Yıllarda Türkmen Şiiri

4. İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası Türkmen Şiiri

5. 1950-1960'lı Yıllarda Türkmen Şiiri

6. 1970-1980'li Yıllarda Türkmen Şiiri

7. Bağımsızlık Yıllarında Türkmen Şiiri

Türkmenistan'da bulunan Türkmen halkının yazılı edebiyatı yaklaşık beş asır öncesinden başlamıştır (Agacanzâde, 1998: 191). Bir yandan Oğuzname olmak üzere kendi geleneğinde yaşayıp kahramanlık yönü ağır basan epik eserler, bir yandan da Ahmet Yesevi'ye dayanan tasavvuf düşüncesinden kaynaklanan mistik eserler bir arada verilerek yeni Türkmen klasik edebiyatının oluşumuna zemin hazırlanmıştır (Türkmen ve Geldiev, 1995: XIII-XIV). Mahtumkulu'nun eserleri klasik Türkmen edebiyatının ilk ürünleri olarak değerlendirilmektedir. Elbette Mahtumkulu'dan önce de şiir yazan Türkmen şairleri bulunmaktaydı fakat onlar şiirlerini Çağatay Türkçesiyle kaleme almışlardır (Kara, 1997: XIV). En tanınmışları Bayramhan ve Vepayı'dır. Bayramhan, ana dilinde yazmış olduğu şiirleriyle kendi döneminin tanınmış şairleri arasında sınıflandırılmıştır (Tağızade, 1994: 96-97). Bu dönemde Mahtumkulu'nun şiirleri Türkmencenin edebî bir dil olarak ortaya çıkmasında ve gelişmesinde önemli rol oynamıştır (Bozkurt, 1999: 436). 18. yüzyıl edebiyatında Mahtumkulu'dan başka Nurmuhammed Andalip, Dövmemmet Azadi, Şeydayi, Şabende, Gayibi, Magrupi gibi simaların ortaya çıkmasıyla bu yüzyıl edebiyatı "altın asır" olarak nitelendirilmiştir (Akar, vd., 1994: 157). Mahtumkulu'nun başlattığı bu geleneği 19. yüzyılda Seyitnazar Seydi, Memmetveli Kemine, Gurbandurdı Zelili, Mollanepes, Talibi, Dosmemmet, Meteci, Zınhari ve Misgingılıç gibi isimler Türkmen edebiyatını eserleriyle daha da güçlendirmiştir (Aşırov ve Gurbansehedov, 1957: 17-23). 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başlarında ise Türkmen şiirini Dovan, Yağmır, Guba, Gara, Bayram Şahır, Durdı, Oraz, Dövmemmet Balgızıl, Baylı Şahır ve Muahhammetgulu Atabayev gibi şairler temsil etmişlerdir (Orazov, 1998: 24).

Yirmili yılların edebiyatı büyük ölçüde ozanlarla ve şairlerle başlamış bir edebiyattır (Çonoğlu, 2002: 864). Bu yıllarda Türkmen şiiri, halk şiiri tarzında gelişimini sürdürmeye devam etmiştir. Sulhan Övezberdi-Körmolla, Bayram Şahır ve Durdı Gılıç bu dönemin tanınmış halk şairlerindendir. Ekim Devrimi'nden sonra bu

şairler bir şekilde susturulmuş ya da yeni ideolojinin benimsetilmesinde ve devrim öncesindeki Türkmen hayatının yerilmesi hususunda zorlanmışlardır. Lenin'e, Ekim Devrimi'ne, Komünist partiye övgüler, kapitalizm ve burjuvazi yergiler, işçi köylü beraberliği bu dönem şiirlerinde sıklıkla işlenen temalardandır. Gazete ve dergilerde şiirlerini yayımlayan öteki şairler ise; Oraz Täçnazarov, Hocanepes Çarıyev, Ata Nıyazov, Şalı Kekilov, Aman Kekilov, Amandurdı Alamyşov, Hoca Şükürov ve Ruhi Alıyev'dir (Kara, 1997: XV-XVII).

Otuzlu yıllarda şiir, edebiyatın temel ve en büyük kolu olma özelliğini sürdürmeye devam etmiştir. Bu yıllarda yazılan birçok şiirde yine önceki Türkmen hayatının yerilip yeni hayat tarzının övüldüğü görülmektedir. Bunun yanı sıra bu dönem şiirlerinde köy ve kolhoz hayatına, nadiren de olsa şehir hayatına, zanaata ve köy hayatının değişik yönlerine şiirlerde yer verilmiştir (Kara, 1998: 163). Öte yandan bu yıllarda rejimin baskısı iyice kendini göstermeye başlamış ve rejim yanlısı-karşıtı olanların mücadelesi artmıştır. Bazı şairler bu dönemde hapse atılmıştır. Bazıları sonradan serbest bırakılsa da bir kısmı bir şekilde yok edilmiştir (Buran, 2011: 183). Şüphesiz ki bu durum Türkmen şiirinin durgunlaşmasına ve belli bir süre de böyle devam etmesine neden olmuştur. Otuzlu yılları R. Seyidov, N. Şükürov, A. Kekilov, P. Nurberdiyev, T. Esenova, B. Seytekov, H. Muhtarov, K. İşanov, B. Soltannıyazov gibi isimler temsil etmektedir (Kolcu, 2012: 365).

Türk Dünyası edebiyatlarında kırklı yıllar genellikle savaş dönemi diye nitelendirilir ve bu dönemde yazılan bütün eserlerde savaş, savaşın meydana getirdiği yıkımlar, cephe ve cephe gerisinde yaşanan sıkıntılar dile getirilir. Savaşın getirmiş olduğu bu hareketlilik, bu yıllarda Türkmen edebiyatına akıcı şiirler kazandırmıştır. Savaşa gidenlerin duygu ve düşünceleri, geride kalan ailenin çileli hayatı, savaş sırasında hayatını kaybedenlerin yığılması, kahramanlığı, vatan sevgisi gibi konular bu dönem şiirlerinde sık rastlanan temalardır (Çonoğlu, 2002: 865). Savaşın sona ermesiyle toplumsal hayatta olduğu gibi edebiyatta da yeni bir döneme geçilmiştir. Bu dönemin eserlerinde savaşın kötülüğü, barış ve huzur gibi temalar ön plana çıkmıştır. İkinci dünya savaşının sona ermesiyle çok daha zengin bir edebiyat ortaya çıkmıştır. Gara Seyitliyev, "Halkım", "Şaahırnıñ Kasamı (Şairin Andı)", "Pogonlı Gıız (Apoletli Kız)"; Aman Kekilov, "Kavkaz (Kafkasyalı)", "Güntabara (Batı'ya)"; Beki Seytokov, "Türkmen Soldatı (Türkmen Askeri)", Doostumın Yaadıgäärliğine (Dostumun

Anısına)”; Rehmət Seyidov, “Doostuma (Dostuma)”, “Uğratmak (Yollamak)” gibi şiirleri vatan ve savaş temasında yazılmış dönemin başarılı şiirlerinden bazılarıdır (Kara, 1997: xix).

Ellili ve altmışlı yıllarda ise şiirde henüz yeni savaştan çıkıldığından ötürü ekonomiyi canlandırıp geliştirme ve barışı pekiştirme gibi temalar aşırı övgü ve her şeyi pürüzsüz gösterme eğilimi içerisinde verilmiştir. 1950’li yılların ortalarından itibaren şair ve yazarlar, olaylara cesaretle yaklaşmaya başlamışlardır (Buran ve Alkaya, 2013: 112). Bu dönem Türkmen şiirinde K. Gurbannepesov halk şiiri geleneğinden yararlanarak eserler meydana getirmiştir. Stalin sonrası az da olsa oluşan serbestlik ile biraz olsun nefes alan şairler, aşk, tabiat, memleket, sevgi vb. temaları sosyalist gerçekliğin dar kalıplarından kurtararak romantik tarzla şiirler yazmışlardır. Ayrıca M. Seyidov’un şiire felsefî bir yön kazandırdığı da görülmektedir. Bunun yanı sıra G. Ezizov, Rus ve Avrupa şiirinin nazım türlerinden etkilenerek Türkmen şiirine şekil yönünden yenilikler kazandırmıştır (Biray ve Sağlam, 2018: 519-520).

Yetmişli ve seksenli yıllar baskının azaldığı ve özgürlük düşüncesinin ivme kazandığı bir dönemdir. Bu dönemde bilimdeki ve teknikteki gelişmeler, edebiyatı da etkilemiştir. Mevcut düzen ve önceki dönemler artık yavaş yavaş eleştirilmeye başlanmıştır. Ata Atacanov, yazdığı lirik tarzlı şiirleriyle dönemin tanınmış şairlerinden birisidir. Durdı Haldurdı, Gara Seyitliyev, Mammet Seyidov, Kerim Gurbannepesov, Berdinazar Hudaynazarov dönemin diğer önemli şairleri arasındadır (Buran ve Alkaya, 2013: 113). Seksenli yıllarda Türkmen şiirinin önceki dönemlerin edebî kurallarının, anlayışlarının kalıplarını esas alarak gelişmeye devam ettiği görülmektedir. Bu dönem Türkmen şiiri tamamen ahlak, insan, toplum, din, millî gelenek ve görenekler hakkındaki temalarla tüm insanlığa ait değerlere doğru yönelmiştir. Seksenli yıllarda Türkmen şiirine yeni isimlerin girdiği görülmektedir. A. Nurmammedov, M. Babanazarov, A. Bayriev, Y. Annagurbanov, D. Gurbanov, A. Hocaniyazov gibi yetenekli şairler şiir dünyasına adım atmıştır (Orazov, 1998: 31-32).

27 Ekim 1991’de Türkmenistan’ın bağımsızlığını ilan etmesiyle başlayan bu dönem edebiyatı milli uyanış, bağımsızlık ve yeni edebiyat olarak da bilinmektedir (Buran, vd. 2017: 167). Şairler bu özgürlük ortamını şiirlerine de yansıtmışlardır. A. Hayıdov, A. Atabayev, N. Bayramov, A. Agabay, A. Bugayev, K. İlyas, A.

Nurgeldiyev, S. Hıdırov, A. Annaberdi vd. bu dönem şairlerinden bazılarıdır (Çonoğlu, 2002: 867). Bu dönem şiirlerinde vatan özgürlüğü, bağımsızlık, millî tarih, millî gurur ve istiklal gibi daha birçok konuda coşkulu şiirler kaleme alınmıştır. Böylece birtakım lirik şiirler de gün yüzüne çıkarılmıştır (Sarıyev, 2002: 851-852). Türkmenistan edebiyatı şiiri, dönem dönem çeşitli eğilimleri içinde barındırsa da her dönemde ön planda olmayı başarmış ve kendi döneminde önemli eserler vermiştir.

İran Türkmen sahasında ise şiir türü düz yazıya nazaran daha çok gelişim göstermiştir. Özellikle 1979'da İran'da yaşanan İslam İnkılâbı'ndan sonra Türkmensahralı aydınların Türkmen Türkçesi ve edebiyatının gelişmesi için yeni bir hareket başlatmasıyla İran Türkmen edebiyatında yeni bir döneme geçilmiştir. Bu yeni dönemde Türkmenistan'daki birkaç çağdaş şairin kitapları Kiril alfabesinden Arap alfabesine çevrilerek Türkmensahra'da yayınlanması sağlanmış ve özellikle Gurbangeldi Ahunber, Settar Sovgi, Habib Suhbani, Masatguli Gızıl gibi isimlerin şiirleri büyük ilgi görmüştür (Yıldırım, 2020: 103).

Devrim sonrasında İran Türkmenlerin siyasi grupları ve yönetimle arasındaki çatışmalar Türkmensahra'nın kültürel gücünü kaybetmesine sebebiyet vermişse de 1997 tarihinden itibaren reformcuların Hatemî'nin başkanlığında iktidara geçmesiyle Türkmen dili ve edebiyatında tekrardan yeni bir sayfa açılmıştır (Deveci, 2009: 60). Bu dönemde İran Türkmen edebiyatında serbest şiir gelişim göstererek iyi bir yer edinmiştir. İran Türkmenlerinin serbest şiiri Farsçanın etkisi altında yeni tasvirler, yeni imgeler ve yeni söylemlerle gelişimini sürdürmüştür. Serbest şiir akımını Abdulgahhar Sufirad, Abdulhekim Mahtumî, Ayıt Muhammed Ovnuk, İbrahim Bedehşan ve Annamammed Sada gibi simalar temsil etmektedir. Abdulgahhar Sufirad, Nazmuhammed Pakga, Settar Sovgi, Annamammed Sada'nın eserleri Türkmensahra çağdaş şiirinin başarılı örnekleri arasında sayılmaktadır (Dieji, 2010: 40).

Bu dönemin şairleri arasında yer alan ve şiirleriyle Türkmensahra'nın asırdaşı olan şiir türünde yeni yollar açan ve bu yeni şiir akımının gelişmesine büyük tesiri dokunan Annamammed Sada, kendi eserlerinde de edebî Türkmen dilini kullanmış ve eserlerinde edebî Türkmen dilini kullanmaya çalışan şairler arasında sınıflandırılmıştır.

Farklı temalarda kaleme almış olduğu *Gözleg* adlı eseri Türkmensahra çağdaş şiirinin serbest şiir anlayışla oluşturulmuş başarılı eserlerinden biri olarak kabul edilmektedir.



İKİNCİ BÖLÜM

2. ANNAMUHAMMED SADA’NIN HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

2.1. Hayatı

“Geçmeli her kim, uzun mı gısga belli bir yolu” (Sufırad ve Şadmehir, 2004: 35) diyen İran Türkmen şairi Annamammed Sada, 1961 yılında Akkale’nin Avnık Yılğay köyünde dünyaya gelmiştir. Doğduğu köyünde başladığı eğitimine daha sonra Akkale’de devam ettirmiştir. O, 14 yaşında dutar (iki telli Türkmen çalgısı) çalmayı öğrenmiştir ve bu tarihten itibaren de dutar onun yoldaşı olmuştur. 1979 yılında dayısının kızı Annataç ile evlenmiştir. Bir yıl sonra da Fars Dili ve Edebiyatı bölümünden diplomasını almıştır (Diyeci, 1997: 56). Annamammed Sada’nın Ak Murat ile Cebrail adlı iki oğlu; Altınay, Arazgül, Laçın, Nurcihan (Hurşid) ve Gülbaht (Cihanbaht) adlı beş kızı dünyaya gelmiştir (Şadmehr, 2019: 12).

20. yüzyılda tezahür eden İslam İnkılâbı’nın yaşattığı sıkıntılı yıllardan sonra şair 1984 yılında ilk oğlu Ak Murat’ın doğduğu yıl kendi ailesini de yanına alıp Türkmenistan’a göç etmiştir. Türkmenistan’da ilk üç ay Çarçov’da daha sonra ise şimdiki adı Balkanabat olan Nebitdağ şehrine yerleşmiştir (Muhammedi, 2012: 58-59). Bu yıllarda Annamammed Sada, Türkmenistan’ın büyük şairlerinden biri olan Kerim Gurbannepes ile tanışıp görüşme fırsatı yakalamıştır. Türkmenistan’da bulunduğu dönemde Aşkabat’ta sınavlara girerek hep arzu ettiği Türkmen Dili ve Edebiyatı bölümünü kazanmıştır. Ancak okulunu yarıda bırakarak Almanya’ya gitmiştir. Uluslararası Kızılhaç Komitesinin vasıtasıyla Köln şehrine geçmiş ve burada

birkaç yıl yaşamıştır. Burada yaşarken yurt dışında çıkan Türkmen yayın faaliyetlerine katılmış ve şiirlerini yayınlama fırsatı bulmuştur. Yine bu süreç içerisinde hem Rusçayı hem de Almancayı öğrenmiştir; böylece Batı edebiyatının eserleriyle de tanışmıştır.

Annamuhammed Sada, Türkmensahra'ya duyduğu özlem nedeniyle İran'a geri dönmüş ve bir ev satın alarak Akkale'ye yerleşmiştir. Sada, bu sükûnetli yıllarda şiirlerini düzenleyip *Gözleg* ve *Täze Güneş* adlı iki kaset hazırlamıştır. Fakat bu sakin yıllar uzun sürmemiş önce babasını sonra ise erkek kardeşini kaybetmiştir. Peş peşe gelen bu ölümler Annamuhammed Sada'yı psikolojik sorunlar yaratacak kadar derinden etkilemiş ve bu durumun içerisinde çıkmayı başaramamıştır. Çaresiz kalan Annamuhammed Sada'nın ailesi her şeyini satarak Gümbet şehrindeki Daşlık (şimdiki Kalenderabad) mahallesinde yaşayan kardeşlerinin yanına taşınmak zorunda kalmışlardır. Psikolojik sıkıntılar yaşayan Annamuhammed Sada, bu süreçte dönemin kültür ve edebiyat sanatçıları bir araya toplayan Miras Topluluğunun etkinliklerine katılmıştır (Akatabay, 2018-2019: 18).

“*Gızgın 'asrın perzendi boldım*” (Sufirad ve Şadmehr, 2004: 32) diyen Annamuhammed Sada, 29 Ocak 2003 yılında henüz 42 yaşındayken aramızdan ayrılmıştır. Kabri Cerk Sufi mezarlığındadır (Akatabay ve Behzad: 2012: 2). Annamuhammed Sada'nın ölüm haberi Türkmensahra'nın hiçbir haber sitesinde verilmemiştir. Ancak ölümünden bir süre sonra Abdulgahhar Sufirad'ın uluslararası kültürel, edebî, sanatsal ve sosyal konulu *Fıragî* dergisinin 11. sayısında “Sada Gitti” adlı kısa bir haber olarak şairin vefatından bahsedilmiştir:

“*Modern ve genç bir Türkmen şairi olan Annamuhammed Sada hayatını kaybetti. O yıllarca psikolojik sıkıntılar çekti ve -çok zamansız- şiire ve hayata veda etti. Yol, Sahra ve Türkmen Sesi (Türkmenistan) yayınlarında bu çağdaş Türkmen Sahra şairinin parmakla sayılacak kadar az olan güçlü şiir anlayışını ve olgun dilini yansıtan eserleri yayınlanmıştır. Umutluyum ki bölgenin kültür camiası onun edebî mirasını koruyacak ve yayınlayacaktır. Bu amaç doğrultusunda Fıragî dergisi kısa biyografisini bazı şiirleriyle birlikte bir sonraki sayıda yayınlayacaktır. Bu genç Türkmen şairinin vefatından dolayı ailesine ve bölgenin kültür sevenlerine başsağlığı diliyorum*” (Sufirad, 2003: 43).

Türkmen Sahra Kültür ve Haber Sitesinde yayınlanan bir diğer haberde ise Annamuhammed Sada ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

“Merhum Türkmen Sahra şairi ve sanatçısı Annamammed Sada’nın hatırasını yaşatmak için Türkmen Sahra Kültür ve Haber Sitesi onun sürgün ve göç yıllarında yazdığı şiirlerinden bazılarını yayınlayacaktır. Bu şiirler yurt dışındaki Türkmen dergilerinde yayınlanmıştır ve bir kısmı da ilk kez yayınlanacaktır. Sayfada geçen şiirler ilk kez şairin kendisi tarafından düzenlendiği gibi yani şiirlerin özgünlüğü korunmuş bir şekilde okuyucuya dinletilmiştir. Türkmen Sahra Kültür ve Haber Sitesi olarak bu sanatçının acı kaybı için Türkmen milletine, Türkmen edebiyat camiasına ve hayatta kalanlarına başsağlığı diliyoruz. Ruhu şad olsun!”
(<http://turkmensahra.eu/php/ahbar/sada/sada.php>, b.t.)

Almanya’nın Köln şehrinde 23 Kasım 2003 yılında Köln Türkmen Kültür Topluluğu tarafından Türkmen şair ve sanatçısı Annamammed Sada için bir anma töreni düzenlenmiştir. Türkmen Kültür Topluluğu tarafından gerçekleştirilen bu tören merhum şairin arkadaşlarının katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Törende taziye mesajları okunmuş ve şairin hayatta kalan yakınlarına başsağlığı dilenmiştir. Annamammed Sada’nın arkadaşları katılımcılara merhum şairin hayatı ve eserleri hakkında konuşmalar yapmıştır. Şairin çok yakın bir arkadaşı Annamammed Sada’nın Almanya’daki hatıralarından da bahsetmiştir. Törenin sonunda ise Annamammed Sada’nın kendisi tarafından dutarıyla ustaca seslendirdiği şiirleri dinletilmiştir (<http://turkmensahra.eu/php/ahbar/sada/sada.php>, b.t.).

3 Ağustos 2005 yılında Annamammed Sada’nın oğlu Ak Murat evlenmiştir. Düğünde Annamammed Sada’yı seven şair ve ozanların katılımıyla sazlı sözlü bir tören düzenlenmiştir (Akatabay, 2012: 4).

Medeniyet ve Sanat Cemiyeti 38’inci etkinliğini Annamammed Sada’nın hayatını ve eserlerini onurlandırmak maksadıyla düzenlemiştir. Bu etkinlik 10 Ocak 2009 tarihinde Kelale şehrinde yapılmıştır. Burada konuşan Yakup Rahimi Daşlıburun *Gözleg Şiir Külliyyatına Biçimsellik Perspektifinden Bir Bakış* adındaki tebliğiyle merhum şair Annamammed Sada’nın şiirlerine değinmiştir.

Türkmen şairi Gurbangeldi Ahunber, merhum şair Annamammed Sada’nın vefatının ardından şairin kıymetinin bilinmediğini, onun her bir kelimesinin doğruluktan yana olduğunu “Sada’nın” adlı şiirinde kaleme almıştır:

Vah bilyärdim Sada, kalbiň tutuş od

Seniň kadriňi bilmediler dost hikmet

Her bir sözün giden yangın, giden dad

Öli söymek bir toparın 'adeti

(Ahunber, 2012: 55)

(Ah biliyordum Sada, kalbin tamamen ateş içinde

Senin kıymetini bilmediler dost hikmet

Her bir sözün sonsuz yangın, sonsuz doğruluk

Ölü sevmek bir kesimin âdeti)

2.2. Edebî Şahsiyeti

“Her hal gışga ‘ömrün hatırasına, men geçmeli bolcağ uzun yolları” (Sufirad ve Şadmehr, 2004: 31) diyen Annamammed Sada, yirmili yaşlarda şiir yazmaya başlamıştır. Bu kısa ömrüne dil yönünden güçlü, edebî yönden ise zengin içerikli şiirler sığdırmıştır. Şiirleriyle Türkmensahra’nın çağdaş şiir türünde yeni yollar açmış ve bu yeni şiir akımının gelişmesinde ustalıkla yazdığı serbest bentli şiirlerinin büyük tesiri olmuştur. Bir şairin şiirlerinin halkının toprağıyla, diliyle zenginleştirilmesi gerektiğine inanan Annamammed Sada, kendi eserlerinde edebî Türkmen dilini kullanmıştır ve bu yönüyle eserlerinde edebî Türkmen dilini kullanmaya çalışan şairlerin arasında sınıflandırılmıştır. Sada, şiirlerinin çoğunu yeni şiir anlayışıyla yani serbest bentli şiir şeklinde yazmıştır; ancak bazen eski kalıpları kullandığı da görülmektedir (Dieji, 2010: 40).

Annamammed Sada’nın kaleme almış olduğu şiirlerde içerik ve temaya yeni bir yaklaşımın olduğunu görmek mümkündür. Şiirlerinde kullandığı semboller, metaforlar, alegoriler, sesler, tekrarlar birbiriyle uyum içerisindedir. Dolayısıyla şiirlerin yapısı ve biçimi yeni olduğu kadar da güçlüdür. Sada, şiirlerini aşk, özlem, umut, savaş, dil, hayat, ölüm, aile gibi bireysel ve toplumsal temalar üzerine kaleme almıştır.

Sada’nın şiirlerinde karşımıza çıkan aşk ve sevgi kavramı daha çok beşerî bir anlayışa sahiptir. Şair “Hasrat” adlı şiirinde sevgiliye duyulan aşkın büyüklüğünü semalarında uçamayan, ötüşünün kederli olduğu yaralı bir kuşa benzetir:

Sen giden giñ asman

Men cana ataş
Dövük ğanatlı yaralı bir ğuş
Sayrayşım ğamğın,
Sende ğanatım kaçıp bilmeyän
Erkinden erkin
Yıldız gövsüne barıp bilmeyän
(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 1).
(Sen sonsuz ğeniş gökyüzü

Ben ise cana ateş
Kırık kanatlı yaralı bir kuşum
Ötüşüm kederli
Sende kanadımı çırpamıyorum
Özgürden özgür
Yıldız göğsüne gidemiyorum)

“Seni Sorayar” adını taşıyan bir diğerk şiirinde ise sevgilinin yokluğunda dökülen gözyaşlarının, sızlayan yaralarının, onsuz yaşadığı tüm acılarının, karanlık gecelerinin hep onu sorduğunu şu mısralarla dile getirir:

Gözimdäki yaşlar
Süññümdäki yaralar
Alnımdaki hözirler
Yanımdaki ızalar
Yıldızsız giceler, on dördi aylar
Seni sorayar
(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 2).
(Gözümdeki yaşlar
Vücudumdaki yaralar

Alnımdaki memnuniyet

Etrafımdaki acılar

Yıldızsız geceler, ön dördü aylar

Seni soruyor)

Sada, şiirlerinde toplumun temelini oluşturan ve toplumu ayakta tutan aile kavramına da yer vermiştir. Şairin, sözü edilen tema üzerine yazılan şiirlerinde yoksul aile hayatını dile getirdiği görülmektedir. Örneğin “Çorbalı Gürriñ” şiirinde fakir bir aile yemek masasında oturmuş annelerinin güçlüklerle hazırladığı yemeği yemektedirler. Yemeği yiyen herkesin yemekte bir kusur bulduğunu şair şu mısralarda vermiştir:

Çalağarıñ doyan soñ, ine gürriñ başlanyar

Nahara ad daşylar, goh galmağal güyçlenyär

Biri diyär naharıñ duzı kemräk düşibdir

Biri diyär vah çorba az kaynap ir düşibdir

Biri diyär burçı az, biri diyär yağı kem

Biri diyär duz kessin, kertop pomazarı kem

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 10-11).

(Karın biraz doyduktan sonra, işte sohbet başlıyor

Yemeğe isim takılıyor, bağırışma gürültüsü artıyor

Biri diyor yemeğin tuzu azıcık gelmiş

Biri diyor vah çorba az kaynayıp erken pişmiş

Biri diyor biberi az, biri diyor yağı eksik

Biri diyor ekmek çarpsın, patates ve domatesi az)

Edebî eserlerin hemen hemen hepsinde ana tema olarak kullanılan tabiat ise Sada'nın şiirlerinde canlı bir şekilde tasvir edilerek okuyucunun veya dinleyicinin belli bir duyguya ya da ana doğru yönelmesini mümkün kılmaktadır. Sada'nın “Meñzeşlig” şiiri buna örnek gösterilebilir. Şiirde geniş otluklarda sürünün yayılıp yattığını, yırtıcı bir hayvan olan kurdun bir kenarda gizlendiğini, çoban kızının buzağların otlatıldığını

yerde *yelmik* (uzun ve sivri yapraklı bir ot çeşidi) topladığını adeta resmederek anlatmıştır:

Süri yayılıb yatır
Giden otlık sonarda
Möcek yırtıcı havyan
Çopaniñ irkilerine gövin yüvürdip yatır
Gizlenib bir kenarda
Çopan ğızı gülälük şährada yelmik yığyar
(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 10).

(Sürü yayılmış yatıyor
Geniş otluk çayırarda
Kurt yırtıcı hayvan
Çobanın sabahlarına gönlünü gerip yatıyor
Gizlenerek bir kenarda

Çoban kızı buzağılık için çölde yelmik topluyor)

Hem şiir yazan hem de saz çalan Annamammed Sada, saz ile sözü birbirinden hiçbir zaman ayırmamıştır. Öyle ki onun şiirlerinin çoğunda saz, söz ve ses adına sıklıkla rastlamaktayız. Sada, “Bolmasa” şiirinde elinde saz, ağzında ise söz olmadan Sayat’ın bahçesine girilemeyeceğini şöyle dile getirmiştir:

Döz gelib tanab darına
Yöreseñ ‘aşkıñ dağına
Girme Şayadıñ bağına
Ġoluñda saziñ bolmasa
(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 5).

(Düz gelip ip darına
Yürüsün aşkın dağına

Girme Sayad'ın bağına

Elinde sazın olmasa)

Annamuhammed Sada, 14 yaşındayken dutar ile tanışmış ve o tarihten itibaren de ömrü boyunca dutar onun yoldaşı olmuştur. Türkmen halkıyla özdeşleşmiş telli sazlardan biri olan dutarla dile getirdiklerinin önemine “Meniň” adlı şiirinde değinmiştir. Şair, şiirde bedeninin kendi sesinde yıkanması gerektiğini şöyle ifade etmiştir:

Yağtaldıp soňkı demi

Yansa yar yıldırımı

Yuviň bîgâne tenimi

Taniş ovazda meniň

(Sufirad ve Şadmehr, 2004:7).

(Aydınlatıp son nefesini

Yansa yar yıldırımı

Yıkayın yabancı bedenimi

Aşına olan sesimde)

Annamuhammed Sada, yirmili yaşlarında şiir yazmaya başlamıştır. 42 yıllık kısacık ömründe duygularını, düşüncelerini, acılarını, sevinçlerini kısacası tüm yaşadıklarını şiir yazarak ifade etmiştir. Şüphesiz ki şiir onun hayatının önemli bir parçasını tamamlar. Nitekim şiirlerinden bu sonuca varmak da mümkündür. Örneğin onun “Başarnık” şiirinde eğer yapmasını başarırsa pınardaki salkım üzümlerin ve pınarda yüzen güzel kızların şiir olabileceğinden bahsedildiği görülmektedir:

Çeşme ve çeşmede buldurayan salkım üzümler

Ve çeşmede yüzip yören zıba gözeller

Hem azavlaķ tuķatlı tecribeler

Yasamasını başarsaň

Şerab da bolup biler

Şıgır da bolup biler

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 37).

(Pınar ve pınarda parlayan salkım üzümler

Ve pınarda yüzen güzel dilberler

Ve biraz da kederli tecrübeler

Yapmasını başarırsan

Şarap da olabilir

Şiir de olabilir)

Şiir ve şairlik teması altında değerlendirebileceğimiz “Gicelermiñ Kışşası” adlı bir diğer şiirinde ise korkuyla karanlığı yoğurarak bir şair yüreği dünyaya getirdiğini söyler:

Onsoñ,

Ġanım ġorkı bilen

Ġarañkılıġı yayıp, yoġurıp

Bir şahır yüreġi dünya getirdim

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 18).

(Ondan sonra,

Karanlığı yayıp yoğurarak

Bir şair yüreği dünyaya getirdim)

Emek teması da Sada’nın şiirlerinde kaleme aldığı konulardan bir diğeridir. Günlük hayattaki basit bir olayın anlatıldığı “Bağılığın Ġaşında” adlı şiirinde emeği ve çalışanları konu edindiği görülmektedir:

Seret ustalara, cövzañ bilinde

Olar kerpiç goyyarlar, kerpiçleriñ üstinde

Daş ġoparyarlar depesinden daşlarıñ

Yıkyarlar olar

Ėuryarlar olar

Hem şeylelikde

Yıkılyarlar bir gün

Yityärler bir gün

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 8).

(Bak ustalara, sığağın ortasında

Onlar tuğla koyuyorlar, tuğlaların üstüne

Taş ayırıyorlar tepesinden taşların

Yıkıyorlar onlar

Kuruyorlar onlar

Ve böylelikle

Yıkıyorlar bir gün

Kuruyorlar bir gün)

Sada'nın şiirlerinde işlediği bir diğerk tema ise hayat ve ölümdür. Yaşamda edinilen tecrübeler, verilen sınavlar, karşılaştığımız olaylar bunların hepsi hayatın birer parçasıdır. Şair, "Övrilşik" şiirinde hayata gönül verdiğini, toprağın pekliğini avucunda oarak gönül yaralarına ilaç yaptığını değinir:

Durmuşa köñül berdim

Ėakıb tenimiñ, bibaşdan bibaş

Ölim hıyallarınıñ bürelerini

Mümkün oğlanlığıma dolanıp geldim

Toprağıñ pākligiñ ovup ayamda

Em etdim könelşen yaralarımı

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 17).

(Hayata gönül verdim

İsyankâr vücudumu silkeleyip atarak

Ölüm hayallerinin pirelerini
Muhtemel çocukluğuma dolanıp geldim
Toprağın saflığını avucumun içinde
İlaç yaptım gönül yaralarım)

Sada, şiirlerinde hayatın bir parçası olan ölümü, değişmez mutlak bir gerçeklik olarak ele almıştır. Örneğin onun “Yudarha Çenli” şiirinde insanın ölüme, mezara ve yok olmaya yönelik hareketleri gösterilmektedir:

Hemmeler ve hemme zadlar yudarha tarap

Kemindäki yudarha tarap

Hemmeler ve hemme zadlar, aħırı onıñ erşi bolmalı

Ayaklar ve ayaklarıñ oyunu

Eller ve elleriñ sıpayşı

Bularıñ hemmesi yudarhaniñ loķması

(Sufırad ve Şadmehr, 2004: 35).

(Herkesler ve tüm şeyler ejderhaya doğru

Eksiğindeki ejderhaya doğru

Herkesler ve tüm şeyler onun gözyaşı olmalı

Ayaklar ve ayakların oyunu

Eller ve ellerin sıvazlanması

Bunların hepsi ejderhanın nimeti)

Özlem de şairin şiirlerinde işlediği temalardan bir diğeridir. İnsan yaşamı boyunca birçok şeye özlem duyabilmektedir. Örneğin Sada, “Kılbımda Namedir Bir Zadlar Yansa” şiirinde vatanına olan özlemini dile getirmektedir:

Sürünse öyime her zaman tupan

Gözikyär ocağım öñkiden zıyad

Gübürdände asman kömelek gülyär

Çaylar bulananda teşnelik artıyar

Näçe dağlar ara düşse şonça-da

Doğdık diyar meni özine dartıyar

(Sufırad ve Şadmehr, 2004: 41).

(Sürünse evime her zaman tufan

Öğreniyor ocağım öncekinden daha fazla

Gökyüzü gürlediğinde mantarlar gülüyor

Dereleler bulandığında susuzluk artıyor

Ne kadar dağlar uzak düşse de bu kadar

Doğduğumuz memleket beni kendisine çekiyor)

Görüldüğü üzere şiirlerde işlenen ölüm, aşk, aile, tabiat vb. gibi konular tüm ırk ve uluslarda ortak temalardır. Annamammed Sada, defalarca tekrarlanmış olan bu gibi konu ve içeriği yeni bir dille tekrarın sıradanlığından kurtarıp ona yeni bir kıyafet giydirerek yeni bir görünüş kazandırmaya çalışmıştır. Elbette ki geçmişin kültürü bağlamında formlar da vardır ancak her dönemde başarılı ve yenilikçi şair, içinde yaşadığı çağa ayak uydurabilmek için geçmişin biçimlerini değiştirerek kullanmıştır. Annamammed Sada'nın farklı temalarda yazıp bir araya getirdiği *Gözleg* kitabındaki şiirler bunun en güzel örnekleridir.

Annamammed Sada'nın edebî yaratıcılığından yalnızca *Gözleg* ile *Täze Güneş* adlı iki kaseti ve yurt dışındaki Türkmen neşriyatlarında tespit edilen şiirleri bize yadigâr olarak kalmıştır. Annamammed Sada yurt dışındaki Türkmen neşriyatlarında yayınlamış olduğu şiirlerinde *Sancar* ve *Yılğaylı* mahlasını kullanmıştır. Bize miras olarak kalan *Gözleg* ve *Täze Güneş* kasetleri şair Hacı Murat Ak tarafından yazıya geçirilmiştir. *Gözleg* adlı eseri 2004 yılında Amankılıç Şadmehr ve Abdulgahhar Sufırad'ın yardımıyla bir kitap haline getirilmiştir. Diğer şiirleri ise 2012 yılında merhum şair Annamammed Sada'nın vefatının dokuzuncu yıl dönümü münasebetiyle Şehruz Akatabay ve eşi Sara Behzad'ın emeğiyle hazırlanan *Sen Türkmeniň Dolı Arzu Gözleri* adlı kitapçıkta çoğaltılmıştır.

2.3. Eserleri

2.3.1. Gözleg

Çalışmamızın esasını oluşturan *Gözleg* adlı eser bir saatlik sestten ibaret olan bir şiir külliyyatıdır. Bu kaset şair Hacı Murat Ak tarafından yazıya geçirilmiştir. Kasetten kâğıda geçirilen bu şiirler 2004 yılında Abdulgahhar Sufirad ve Amankılıç Şadmehr'in desteği ile kitap haline getirilmiştir. Kültür Enstitüsü, İl Arman Yayınevi tarafından 2000 adet basılmış ve kitabın satışından elde edilecek gelirin merhum şair Annamammed Sada'nın hayrına harcanacağı belirtilmiştir. Güçlü ve şairane bir dille oluşturulmuş bu küçük hacimli kitap için Kurbansehit ve İbrahim Bedehşan tarafından bir ön söz yazılarak söz konusu kitaptaki şiirlerin önemine değinilmiştir:

“... Eğer her bir kelimesine önem verip her bir satırına dikkat ederek her bir şiirini tam, eksiksiz öğrenirseniz inanın bu kitabın yüreğinden sizin yüreğinize gündüz gibi ışık yağar, aydınlanır; soğuk ruhunuz ısınır. Ondan sonra şairin damarlarındaki donuk kan sizin kalbinizde hareketlenip canlanır. Sada'nın ruhu sizin ruhunuzda yoğrulup hem şenlenir hem de sonsuzluğa ulaşır. Sada öldü deseler bile inanmayın çünkü gerçek şairlerden ölüm kaçır. Onlar kendi hakiki okuyucularının her bir anında tekrarlanıp tekrarlanıp yaşarlar” (Sufirad ve Şadmehr, 2004: Önsöz).

Kitabın giriş kısmında şair Hacı Murat Ak'ın Annamammed Sada'ya ithafen yazmış olduğu “Tağdiriñ Kirişleri (Kaderin Telleri)” adlı şiirine de yer verilmiştir:

Biziñ aramızdadı

Goşğı yazardı

Yöne men goşğı yazdım diyp gıgırmadı

Saz çalardı

Yöne men muqam düzdim diyp gıgırmadı

Tağdiriñ tamdırası neyiñ kirişleri

Çullandı boynun

Öldi

Yöne men öldim diyp gıgırmadı

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: Önsöz).

(Bizim aramızdaydı

Şiir yazardı

Ama ben şiir yazdım deyip bağırmadı

Saz çalardı

Ama ben beste yaptım deyip bağırmadı

Kaderini, dutarının, telinin tellerini

Sarıp sarmaladı boynuna

Öldü

Ama ben öldüm deyip bağırmadı)

Gözleg külliyyatında başlığı olan 43 şiir, başlığı olmayıp da her biri bir kıta halinde yazılan 5 şiir ile “Sır” adında gözden kaçırılan 1 şiir daha olmak üzere toplam 49 şiir tespit edilmiştir. Ayrıca Gurbangeldi Ahunber tarafından rivayet edilen “İntizar” adlı bir şiirin olduğu da belirtilmektedir:

Teşnelik Aydıını “*Susuzluk Şarkısı*”, Hasrat “*Keder*”, Seni Sorayar “*Seni Soruyor*”, Seniñ Üçin “*Senin İçin*”, Bolmasa “*Olmasa*”, Meniñ “*Benim*”, Kanun “*Kanun*”, Bakılığın Ğaşında “*Sonsuzluğun Önünde*”, Umid “*Umut*”, Meñzeşlig “*Benzerlik*”, Çorbalı Gürriñ “*Çorbalı Sohbet*”, Uçğun Söygiden Ğayrı “*Kıvılcım Sevgiden Farklı*”, Öziñ Kabul Etmesen “*Özünü Kabul Etmesin*”, Iqbal “*Kismet*”, Red Görmezlik “*Reddedilmemek*”, Vatan “*Vatan*”, Övrilşik “*Geri Dönüş*”, Gicelermiñ Kışşası “*Gecelerimin Hikayesi*”, Sen Bilen “*Seninle*”, Yağş Söz ve Yaman Söz “*İyi Söz ve Kötü Söz*”, Zamananın Özi Yalı “*Zamanın Kendisi Gibi*”, Oyan Sen Oyan “*Uyan Sen Uyan*”, İkrar “*Kabul*”, Men Âzadıñ Perzendi (Beyik Mağtımğula) “*Ben Azadi'nin Çocuğu (Büyük Mahtumkulu)*”, Bağlanış “*İlişki*”, Şehram “*Sahram*”, Inansa Bolar “*Inansa Olur*”, Millı Ağa Serpay “*Milli Ağa Serpay*”, Şahıra “*Şaire*”, Pay “*Pay*”, Gözleg “*Arama*”, Ağlasam “*Ağlasam*”, Boşlık “*Boşluk*”, Yudarha Çenli “*Ejderha Kadar*”, Yazılmadık Şığırlar “*Yazılmayan Şiirler*”, Tağdır “*Kader*”, Başarnık “*Başarı*”, Sayra Sen “*Konuş Sen*”, Yadkeşlik “*Hatırlama*”, Zeminiñ Kerliginde “*Dünyanın Sağırlığında*”, Seniñ Dideleriñde “*Senin Gözlerinde*”,

albımda Namedir Bir Zadlar Yansa “albimde Ŗiirdir Bir Ŗeyler Yansa”, Eller “Eller”

Gözleg kitabında başlığı olmayıp da her biri bir kıta halinde yazılmış beş Ŗiir mevcuttur. Bu Ŗiirler incelenirken karışıklığa neden olmaması açısından Ŗiirlere Ŗiirlerin ilk kelimesi tarafımızca başlık olarak verilmiştir:

ayran Galmak “Ŗaşırmaq”, DuŖmanlarım Bilen “DuŖmanlarım İle”, Gitmeli “Gitmeli”, Dañdanlar “Sabahlar”, Duyup Bilmeyäs “Duyamıyoruz”

Gözleg kitabında gözden kaçırılan “Sır” adlı Ŗiir:

Göl nām üçin gül boldı

Müñ gezek soradım

İma dımadı

(Çiçek ne için çiçek oldu

Bin kez sordum

Ama söylemedi)

Gurbangeldi Ahunber’den rivayet edilen “İntizar” adlı Ŗiir:

İntizar-

Bir gözüm açıp yummaq

(Gözü yolda olan-

Bir gözümü açıp yummak)

2.3.2. Tāze GüneŖ

Annamuhammed Sada’nın ikinci Ŗiir külliyyatı olan bu kaset de Ŗair Hacı Murat Ak tarafından 1992 yılında yazıya geçirilmiştir. Sonrasında Ŗehrüz Akatabay ve eŖi Sara Behzad’ın çabasıyla 2012 yılında hazırlanan *Sen Türkmeniñ Dolı Arzu Gözleri* adlı kitapçıkta neŖredilmiştir. Bu kasette başlığı olan 35 Ŗiir ve başlığı olmayıp da serbest ölçüde yazılmış 32 Ŗiir mevcut olmak üzere toplam 67 Ŗiir mevcuttur (Akatabay ve Behzad, 2012: 1-86):

Täze Güneş Aydımı “*Yeni Güneş Şarkısı*”, Söygä Çenli Yol “*Sevgi Kadar Yol*”, Yüregim Kızgım “*Yüreğim Kızgın*”, Boynı Yoğunluk “*Boyun Eğmek*”, Cahan İçinde “*Dünya İçinde*”, Päl “*Niyet*”, Äsgermezlik “*Dikkatsizlik*”, Çatıbaş “*Dikbaşlı*”, Natuvan “*Güçsüz*”, Meniň Pişäm “*Benim İşim*”, Hövesler “*Hevesler*”, Bilmeyän “*Bilmeyen*”, Mähir Peykämni At “*Sevgi Okunu At*”, Çağan Bilen Cadılayaň “*Çocuk İle Büyülenen*”, Aq Pamıgıň Ahır “*Beyaz Pamuğun Sonu*”, Karaşık “*Endişe*”, İlki Eyäň Elinde “*Önce Sahibin Elinde*”, Şi’riň Däl “*Şiirin Değil*”, Süytleş Seher “*Tatlı Sabah*”, Nala “*İnilti*”, Hereket “*Hareket*”, Sazanda “*Sazende*”, Kav “*Deri*”, Yeke Ayaklı Çekirtge “*Tek Ayaklı Çekirge*”, Kudret “*Mucize*”, YaraşYör-ä “*Faydası Dokunuyor*”, Hıyal Öyi “*Hayal Evi*”, Köñliňi Bire Bağla “*Gönlünü Birine Bağla*”, Şıgırım Ayaklanar “*Şiirim Ayaklanır*”, Günähden Gizlendim “*Günahtan Gizlendim*”, Sergezdan “*Başboş*”, Gözleriň Bilen “*Gözlerin İle*”, Gidiş Yollarında “*Gidiş Yollarında*”, Kim Däli “*Kim Deli*”, Kimi Ağtaryarsıň “*Kimi Arıyorsun*”

2.3.3. Yurt Dışındaki Türkmen Neşriyatlarında Tespit Edilen Şiirleri

Annamuhammed Sada’nın yurt dışındaki Türkmen neşriyatlarında tespit edilmiş toplam 7 adet şiiri vardır. Sada’nın bu yurt dışındaki Türkmen neşriyatlarında 1988-1989 yıllarında yayınlanmış olduğu “*Geliň*”, “*Gideyliň*”, “*Ocağım*”, “*İnsan Gulum*”, “*Kerim Ağa*” ve “*BoBarzakhastanda*” adlı şiirlerinde *Sancar*; 1992 yılında yayınlanan “*Yeňiş Üçin Meniň İmanım Käneler*” adlı şiirinde ise *Yılğaylı* mahlasını kullanmıştır (<http://turkmensahra.eu/php/ahbar/sada/sada.php>, b.t.).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ANNAMUHAMMED SADA’NIN GÖZLEG KİTABINDAKİ ŞİİRLERİN İNCELENMESİ

Anlama, fehm, idrak manalarına gelen şiir kavramı, Arapçadan dilimize girip yerleşmiş ve zamanla Türkçeleşmiş bir kelimedir. Osmanlıca sözlükte şiir kelimesinin anlamı “*Edebî değeri olan nazımlı ve kafiyeli söz*” şeklinde açıklanmıştır (Devellioğlu, 2003: 999). Türkçe sözlükte ise şiir “*Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan edebî anlatım biçimi, manzume, nazım*” olarak ifade edilmiştir (Türkçe Sözlük, 2005: 1867).

Edebiyat bilimcileri ve şairler şiiri kendi şahsi görüşlerine ve bağlı oldukları sanat anlayışına göre tanımlamaktadırlar. Örneğin Doğan Aksan, şiirin tanımı yapmak yerine başlıca özelliklerini bir araya getirerek oluşturulmasını daha uygun bulur ve şiiri “*Şiir gerek içerik, öz, gerekse söze dönüştürme, sunuluş açısından özgün, etkilemeye, duygulamaya yönelik, yaratı niteliği taşıyan bir söz sanatı ürünü*” olarak açıklar (Aksan, 1999: 8).

Tarih boyunca birçok şair tarafından kendi şahsi görüşlerine ve bağlı oldukları sanat anlayışlarına göre ifade edilen her şiir tanımı, birbirinden farklı olup kendi içerisinde de şiirin çeşitli yönlerini vurgulamaktadır: Cahit Külebi şiiri “*Bütün ilkeliliğine, kuralsızlığına, başıboşluğuna karşın sanatların insana en yakını ve belki de en soylusu*” olarak açıklar (Külebi, 2010: 16). Peyami Safa şiiri herhangi bir kaba sığdırmanın imkânsızlığını göz ardı etmeden şöyle tanımlar: “*Ruhun bütünü dil yoluyla ifade san’atı olan şiir, bütün ruh hallerinin toptan ifadesidir*” (Safa, 1999: 245). Orhan Veli ise şiiri “*Bütün hususiyeti edasında olan bir söz sanatı*” olarak görür

(Veli, 2018: 25). Yahya Kemal, kendi şahsi görüşüne göre şiiri “*Kalbden geçen bir hâdisenin lisân hâlinde tecelli edişidir; hissin birdenbire lisân oluşu ve lisân hâlinde kalışdır*” şeklinde ifade eder (Kemal, 2015: 48). Necip Fazıl Kısakürek, “*Şiir, Allah’ı, sır ve güzellik yolundan arama işidir*” der (Okay, 2001: 303). Ahmet Haşim ise şiiri “*Duyulmak üzere vücut bulmuş, musiki ile söz arasında, sözden ziyade musikiye yakın, mutavvasıt bir lisandır*” sözleriyle açıklar (Haşim, 2008: 66).

Görüldüğü üzere edebî bir sanat türü olan şiir, birçok şair ve dilbilimciler tarafından binlerce kez tanımlanmış olmasına rağmen belirli bir tanımı yapılamamıştır. Neredeyse dilin doğuşuyla birlikte ortaya çıkan bir yazın türü olan şiir, topluma ortak bir duyarlık oluşturmak, insan-doğa ilişkisini yerine koymak, sıradan insanın gözlemleyebildiği halde ifade edemediği olay ve olguları, farklı bir dil kullanarak gündeme getirmek ve böylece toplumun sözcüsü olmak gibi önemli bir işleve sahiptir. Aynı zamanda yaşanını kaydetme, duyulanı duyurma, dile getirme, gelecek zamana aktarma aracı olarak da kullanılan şiir, yaşanan toplumsal olayların, acıların, anıların kaydını tutarak toplumsal belleğin önemli bir parçasını tamamlar (Cengiz, 2006: 9-13).

Birinci bölümde değindiğimiz üzere İran Türkmen sahasında şiir türü düz yazıya nazaran daha çok gelişim göstermiştir. Özellikle 1979’da İran’da yaşanan İslam İnkılâbı’ndan sonra Türkmensahralı aydınlar tarafından Türkmen Türkçesi ve edebiyatının gelişmesi için yeni bir hareket başlatılmasıyla birlikte İran Türkmen edebiyatında da yeni bir döneme geçilmiştir. Bu dönemde Türkmenistan’daki birkaç çağdaş şairin kitapları Kiril alfabesinden Arap alfabesine çevrilerek Türkmensahra’da yayınlanmış ve özellikle Gurbangeldi Ahunber, Settar Sovgi, Habib Suhbani, Masatguli Gızıl gibi isimlerin şiirleri büyük ilgi görmüştür (Yıldırım, 2020: 103).

Devrim sonrasında İran Türkmenlerinin siyasi gruplar ve yönetimle arasında çıkan çatışmalar Türkmensahra’daki kültürel gücün giderek zayıflamasına sebebiyet vermiştir. Yaşanan bu söz konusu durum reformcuların iktidara geçmesine kadar bu şekilde devam etmiştir. 1997 tarihinden itibaren ise reformcuların Hatemî’nin başkanlığında iktidara geçmesiyle Türkmen dili ve edebiyatında yeni bir sayfa açılmıştır (Deveci, 2009: 60). Bu dönemde İran Türkmen edebiyatında serbest şiir anlayışı gelişim göstererek iyi bir yer edinmiştir. İran Türkmenleri, içinde

bulundukları dönemde serbest şiirler yazarak başarılı bir şiir anlayışı oluşturmuşlardır. Meydana getirdikleri serbest şiirler, Fars edebiyatı etkisinde yeni dil ve tasvirlerle gelişimini sürdürmüştür. Serbest şiir akımını Abdulgahhar Sufirad, Abdulhekim Mahtumî, Ayıt Muhammed Ovnuk, İbrahim Bedehşan ve Annamammed Sada gibi isimler temsil etmektedir (Dieji, 2010: 40).

İran Türkmen edebiyatının gelişiminde önemli bir yere sahip Annamammed Sada da şüphesiz ki şiirlerini kendi görüş ve düşünce anlayışına göre oluşturmuştur. Yazmış olduğu şiirlerde içerik ve temaya yeni bir yaklaşımın olduğu görülmektedir. Dolayısıyla şiirlerin yapısı ve biçimi yeni olduğu kadar da güçlüdür. Şiirlerde kullandığı semboller, metaforlar, alegoriler, kelime tekrarları, seslerin ahengi gibi unsurlar birbiriyle uyum içerisinde verilmiştir. Şiirlerde işlenen ölüm, aşk, özlem, aile, tabiat vb. konular belli bir zamanın veya belli bir ulusun mirasına ait değildir. Bu gibi konular tüm ırklarda ve uluslarda var olan ortak temalardır. Annamammed Sada da defalarca tekrarlanmış bu konu ve içerikteki şiirleri yeni bir dille yazarak tekrarın sıradanlığından sıyırmış ve şiire yeni bir görünüş kazandırmıştır. Elbette ki geçmişin kültürü bağlamında kullandığı formlar da vardır ancak Sada, içinde yaşadığı çağa ayak uydurabilmek için geçmişin biçimlerini değiştirerek kullanmıştır. Annamammed Sada'nın bireysel, toplumsal ve edebî konularda ele aldığı şiirlerini bu bölümde detaylı bir şekilde incelemeye çalışacağız.

3.1. Şiirlerin Tematik Bakımdan Tasnifi ve Tahlili

3.1.1. Hayat ve Ölüm

Yaşamda herkesin kendine özgü bir yolu, bir kaderi vardır. Kendimizi bulmaya, oluşmaya götüren binlerce yol vardır. Herkes kendi yolunu gereksinimleri ve duyguları dâhilinde bulur. Annamammed Sada da doğumundan ölümüne kadar geçen 42 yıllık kısacık ömründe nice yollardan, nice sınavlardan geçerek yaşamını sürdürmeye çalışmıştır. Yaşanan olaylar, verilen sınavlar, edinilen acı ya da tatlı tecrübeler elbette ki onun kendisini bulmasında ve hayata bakış açısını oluşturmada önemli rol oynamıştır. Nitekim şiirleri bunun en güzel örneğidir.

Annamammed Sada'nın incelediğimiz *Gözleg* külliyyatında muhteva yoğunluğu bakımından hayat ve ölüm ile ilgili şiirleri birinci sırada yer almaktadır. 49 şiirin 14'ü hayat ve ölüm temasında kaleme alınmıştır: “Övrilşik”, “İkbal”, “İkrar”,

“Uçgun Söygiden Ğayrı”, “Dañdanlar”, “Zamananın Özi Yalı”, “Gitmeli”, “Gözleg”, “Duyup Bilmeyäs”, “Eller”, “Oyan Sen Oyan”, “Duşmanlarım Bilen”, “Tağdır” ve “Yudarha Çenli” adını taşıyan şiirleri bu tema altında değerlendirdiğimiz şiirleridir.

Şair, hayata gönül verdiğini, toprağın pekliğini avucunda ovarak gönül yaralarına ilaç yaptığını “Övrilşik” şiirinde dile getirmiştir:

Durmuşa köñül berdim

Ƙakıb tenimiñ, bibaşdan bibaş

Ölim hıyallarınıñ bürelerini

Mümkün oğlanlığıma dolanıp geldim

Toprağıñ päkligin ovup ayamda

Em etdim könelşen yaralarımı

(Sufırad ve Şadmehr, 2004: 17).

(Hayata gönül verdim

İsyankâr vücudumu silkeleyip atarak

Ölüm hayallerinin pirelerini

Muhtemel çocukluğuma dolanıp geldim

Toprağın saflığını ovup avucumun içinde

İlaç ettim gönül yaralarım)

Evin hayata sığışı gibi kendisinin de hayata sığındığını, yaşadığı baharıyla, söylediği sözleriyle varlığını değersiz bir parçaya dönüştürdüğünü şiirin devamında vermektedir:

Odiñ ocağa, ocağıñ öye

Öyüñ durmuşa sığışı yalı

Sığındım durmuşa, sığıdım durmuşa

Köñüllerden alan yazlarım bilen

Didelerden tapan közlerim bilen

*Çeşmelenib akıyan sözlerim bilen
Mavi tolkıniñ ayağına goyuldım
Barlığıñ ucıpsızca bir bölegine övrildim
(Sufırad ve Şadmehr, 2004: 17).*

*(Ateşin ocağı, ocağın eve
Evin hayata sığışı gibi
Sığındım hayata, sığıdım hayata
Gönüllerden gelen baharım ile
Gözlerden bulduğum közlerim ile
Pınarlaşıp akan sözlerim ile
Mavi dalgaların sonuna yerleştirildim
Varlığını önemsizce bir parçaya dönüştürdüm)*

Annamuhammed Sada, “İkbal” adlı şiirinde nice denizlerden, nice yaşlardan, nice derelerden yıldırım gibi sürekli geçtiğini ve çocuklukla arasına mesafe girdiğini şöyle dile getirmiştir.

*Deñizlerden aşdım, yaşlardan aşdım
Derelerden, yaralardan
Yıldırım dey yımlıkdım
Yelmikli depelerden, gūlpaklı körpelikden
Süytden neresselikden, aranı açdım
Göllerden, göllerdeki gubağazlardan
Göllerin enesi, maye gızlardan
Ataşlardan, ışıklardan
Imıklı ötdim
(Sufırad ve Şadmehr, 2004: 12-13).*

(Denizlerden geçtim, yaşlardan (ömür yaşı; yıl) geçtim

Derelelden, yaralardan
Yıldırım gibi atıldım
Yelmik (bir tür ot çeşidi) otlı tepelerden, kâkül saçlı çocukluktan
Sütten, bebeklikten aramı açtım
Göllerden, göllerdeki gubazgazlardan (bir kaz türü)
Göllerin anası, esas kızlardan
Ateşlerden, ışıklardan
Sürekli geçtim)

Annamuhammed Sada, dayısının kızı Annataç ile evlenmiş ve bu evliliğinden Ak Murat ile Cebrail adlı iki oğlu ve beş kızı dünyaya gelmiştir. Şair, “Tkrar” şiirinde babalığı bilmeden baba olduğunu ifade eder:

Saç sıypadık biz gözlere ğaramân

Ata boldık âtalığı tanaman

Biz döretcek boldık özimiz heniz

Şinelemân, dânelemân, döremân

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 21).

(Saç okşadık biz gözlere bakmadan

Baba olduk babalığı bilmeden

Biz yaratacak olduk kendimizi henüz

Fideye dönüşmeden, tane olmadan, türemeden)

20. yüzyılda tezahür eden İslam İnkılâbı’nın yaşattığı sıkıntılı yıllardan sonra şair, Türkmenistan’a gitmiş ve burada hep arzu ettiği Türkmen Dili ve Edebiyatı bölümünü kazanmıştır. Fakat daha sonra okulunu yarıda bırakarak uluslararası Kızılhaç Komitesinin vasıtasıyla Almanya’nın Köln şehrine giderek burada birkaç yıl yaşamak durumunda kalmıştır. Sada’nın “Uçgun Söygiden Gayrı” şiirinde bu ayrılığın payını da görmek mümkündür. Şiirde köyünden, annesinden, babasından ve kardeşlerinden ayrı kaldığını ve gözlerinin gözyaşlarıyla kurduğunu dile getirmiştir:

*Uçgun söygiden gayrı
Elden gitdi hemmesi
Cuvanlığıñ gürgeni
Körpeligiñ emmesi
Ata ene uyalar
Daşda galdı obalar
Incadı ınam atı
Gitdi yollar yodalar
Eller savaşdı işden
Gözler kepänoq yaşdan
(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 11-12).*

(Kıvılcım sevgiden farklı
Elden gitti hepsi
Gençliğin ızdırabı
Küçüklüğün emmesi
Baba, anne, kız kardeşler
Uzakta kaldı köyler
İncindi güven adı
Gitti yollar, patikalar
Eller savaştı işten
Gözler kurudu gözyaşından)

Şiirin devamında ise talihinin oğlak gibi şişten geçirildiğine ve gönlünün nar gibi bölündüğüne değinir:

Geçirildi ıqbalıñ

Akca ovlağı çişden
Nirde hemralık ayı
Yarıldı köñül narı
Uçgun söygiden gayrı
Öçdi odlarıñ barı
(*Sufirad ve Şadmehr, 2004: 11-12*).

(Geçirildi ikbalin
Kırca oğlağı şişten
Nerde dostluk ayı
Bölündü gönül narı
Kıvılcım sevgiden farklı
Söndü ateşlerin hepsi)

Sada, bir diğer şiiri “Dañdanlar” da ise yaşadığı sıkıntılı günlere değinerek horozun böyle bir sabaha uyandığını bilse eğer kendisini boğmak isteyeceğinden bahseder:

Dañdanlar bad bilen gıgırdı horaz
Köne endigine eyerdi horaz
Ğurşun yalı ağır günü buşlanın
Duysa meğer özin boğardı horaz
(*Sufirad ve Şadmehr, 2004: 42*).
(Sabahları güçlü şekilde bağırdı horoz
Eski alışkanlığını takip ederdi horoz
Kurşun gibi çetin günü müjdelediğini
Duysa muhtemel kendini boğardı horoz)

Şair, yaşanan zamanın kendisi gibi bulanık olduğunu “Zamananın Özi Yalı” şiirinde dile getirmiştir. Şiirde içinde bulunduğu çağ gibi karışık olduğunu şöyle ifade etmektedir:

*Zamananın özi yalı bulanıp
Yüregimiñ duruluğıñ gözleyän
Men onı asmandan aydan ayaman
Perdelerden pençelerden gizleyän
Zamananın özi yalı men ala*

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 19-20).

*(Zamanın kendisi gibi bulanıp
Yüreğimin berraklığını arayan
Ben onu gökyüzünden, aydan esirgeyemem
Perdelerden pencerelerden saklayan
Çağın kendisi gibi iki renkliyim-karışığım*

Sada, şiirin devamında bedeninin çağın karışıklığına esir olduğunu, gözyaşlarını acı acı sildiğini, bal arılarının özgürlüğünü beğendiğini ve ruhunun da bal arıları gibi özgür olmasının temennisi içerisindedir:

*Gözlerimiñ acı yaşların silyan
Süyci uçışını bal arılarıñ
Onıñ aynasında duymak isleyän
Yumrıqlarma gavılık diyp düşünyän
Olañ erkinliğini halayan aşā
Oları daşlara dözip bilyän men
Goy dözenler dözsın gursāga döşe
(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 19-20).
Gözlerimin acı yaşlarını silen*

Bal arılarının tatlı uçuşunu
Onun penceresinden duymak isteyen
Yumruklarıma iyilik diye anlıyorum
Onların özgürlüğünü çok beğeniyorum
Onları uzaklara reva görebilirim
Bırak reva görenler görsün göğse, bağıra)

Şiirin sonunda ise denizler kadar umut dolsa da gönlüne yine de yüzünde bu çağın getirdiği çatık ifadeyle birlikte nur pınarlarına doğru gitmesi gerektiğinden bahseder:

*Zamananın çitık ğaşı yüzimde
Baryarın ümzigiñ nur çeşmelerne
Umid deñizleri dolsa da gövne
Ėoy boğazlar ğalsın teşneligine
(Sufırad ve Şadmehr, 2004: 19-20).*

(Zamanın çatık, somurtkan kaşı yüzümde
Gidiyorum omzumun nur pınarlarına
Umut denizleri de dolsa gönle
Bırak boğazlar kalsın susuzluğa)

Sada, “Gitmeli” şiirinde bulut gibi yavaş yavaş yerinden göç etmesi gerektiğini söyler:

*Gitmeli yerimden bulut göçişini edip
Asta astadan göçyän
Yıldırımdan tiziräk
Düşmeli yerime düşyän
(Sufırad ve Şadmehr, 2004: 42).*

(Gitmeliyim yerimden bulut göçüşü gibi

Yavaş yavaş göç ediyorum

Yıldırımından çabucak

İnmeli yerime geliyorum)

Şairin bir diğer şiiri aynı zamanda incelediğimiz kitabın da adı olan “Gözleg” adlı şiirinde ise kızgın asrın çocuğu olduğunu, taştan, çiçekten ve güneşten anlam arayarak yeniden başladığını dile getirir:

Penalardan penalara kaçmadım

Savuk paşlın kucasına doldım

Ocağımı yelpedim

Gızgın ‘aşrın perzendi boldım

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 32-33).

(Sığınaklardan sığınaklara kaçmadım

Soğuk mevsimin kucasına doldum

Ocağımı yelledim

Kızgın asrın çocuğu oldum)

Umutsuzluğun gölgesinde bile yüreğinin izinden gidip tüm derinlik kapılarını aşındırdığını, arayışına hayatındaki belirsizliklere rağmen can aramaya devam ettiğini ve yılmadan taştan, çiçekten, güneşten anlam arayarak yeniden başladığını şiirin devamında şöyle ifade eder:

Deñizlerin düybiñ dördim, yüregini elledim

Duran ayakların durşın toğtattım

Tañsıqdan daşdan

Gülden, güneşden manı ağıtardım

Ähli penalardan biniyaz edyän canı ağıtardım

Men saylab başladım tazedan başdan

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 32-33).

(Denizlerin dibini karıştırdım, yüreğine dokundum

Dikilen ayaklarını tümüyle kestirdim

Kilden, taştan

Çiçekten, güneşten anlam aradım

Bütün sığınaklarda ihtiyacını gideren canı aradım

Ben yeniden baştan seçerek başladım)

Şair, ızdıraplı günlerinin ağlayışlarına gülümsediğini ve bu çetin günlerde sessizliğiyle konuştuğunu şiirin devamında dile getirmiştir:

Külpetli günlerimin ağlarını yıldırdım

Dımışığımı gürlledim

Keramatlı zemzem suyun emmedim

Köklerimi sogurdım salgından, yerine

Ataşlarıñ gizil sırın ayamadım

Öz uçğınlarıma hövrükdüm hernä

Penalardan penalara kaçmadım

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 32-33).

(Izdıraplı günlerimin ağlayışlarına gülümsedim

Sessizliğimi konuştum

Kerametli zemzem suyunu emmedim

Köklerimi kopardım seraptan yerine

Ateşlerin kırmızı sırrını koruyamadım

Kendi kıvılcımlarıma da alıştım

Sığınaklardan sığınaklara kaçmadım)

Sada, “Duyup Bilmeyäs” şiirinde içinde bulundukları çağın öyle bir çağ ki artık insanların birbirlerinin dertlerini duymadığını hatta duymak bile istemediğini dile getirmiştir:

Duyup bilmeyäs, duycaķ bolamazoķ

Birbirimiziñ yürek ncisin

Gvinleri gtermekden eciz biz

Gtersek de ayaklarıñ zincirn

(Sufirad ve şadmehr, 2004: 42).

(Duyamıyoruz, duymak istemiyoruz

Birbirimizin yürek derdini

Gönülleri taşımaktan aciziz biz

Taşısak da ayakların zincirini)

şair, bir başka şiiri “Duşmanlarım Bilen” de ise insanların en ufak bir şeyde bile birbirleriyle tartışma içerisinde olacağına değinmiştir:

Duşmanlarım bilen şamana barmış diysem,

Aşıl cedel edemoķ

Onsoñ olar birbiri bilen

Vcir de vucur mecbur

(Sufirad ve şadmehr, 2004: 41).

(Duşmanlarımla güya gitmiş desem

Doğrusu tartışamıyorum

Ondan sonra onlar birbiriyle

Tartışma içindedir mecburen)

Sada’nın “Eller” şiirinde ise yaşamdaki her insanın birbirinden farklı olduğuna, bazı insanların iyi bazılarınınsa kötü olduğuna değinilmiştir:

Eller bar, daş alıp ğuşları urar

Eller bar ğuşlara ĥvrtge ğurar

İkigvn avķalansa k eller

Eller bar olarda ğuş ĥvrtgelr

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 41).

(Eller var, taş alıp kuşları vurur

Eller var kuşlara kuş yuvası yapar

Kararsızca ovuşturulsa da bazen eller

Eller var onlar da kuş yuvaları yaparlar)

Şair, “Oyan Sen Oyan” şiirinde gerçeğin farkına vararak içinde bulunduğu durumdan uyanması gerektiğini dile getirir:

Oyan sen oyan

Köynegiñ yırtıkları

Gışıñ avı yeliniñ güzerine övrilen

İnce keseliñ inçe iğnesi

Ötmänkä öykene oyan sen oyan

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 21).

(Uyan sen uyan

Gömleğin yırtıkları

Kışın zehir yelinin geçidine dönüşen

İnce hastalığın ince iğnesi

İşlemeden akciğerine uyan sen uyan)

Şiirin devamında ise hastalıklı düşüncenin devam ettiğini, olmayacak bir işin olmasının mümkün olabileceğini, kötü düşünmekten korkmaması gerektiğini söyleyerek kendisini yüreklendirdiği görülmektedir:

Tärimiñ düybünde basırlan tavuğıñ ahlalı ağır

Yumurtğalarına yetmeyär ıssı

Bir bolmasız işiñ bolmağı ahmal

Sen az kem oylan

Oylan-da eymen

Yumurtgalardan cüyce dereğine

Äcit mäcit yalı bir zat çıkmanka

Oyan sen oyan

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 21).

(Yolumun başında gizlenen tavuğun hali güç

Yumurtalarının kaybolmuyor kokusu

Olmayacak işin olması muhtemel

Sen az kötü düşün

Düşün de korkma

Yumurtalardan civciv yerine

Yecüc Mecüc (efsanevî varlıklar) gibi bir şey çıkmadan

Uyan sen uyan)

Bir diğer şiiri “Takdır” da ise şair, yaşanan her şeyin bir kader olduğuna, kaderin gitmek ve gelmek olduğu gibi bazı zamanlar sakın bazı zamanlar ise telaşlı yaşamak olduğuna ve yeri geldiğinde ağlamanın yeri geldiğinde ise gülmenin kaderin birer parçası olduğuna şöyle değinmiştir:

Takdır bıkaralıkda gıuşuñı tutmaq

Takdır gitmek, az salım galmaq

Güymenmek, ağlamak, ganmaq

Ve gacâp ve gaçıp, gaydan yerine övrilip gelmek

Takdır tekepber, tekrar

Bir dem parañat bir dem bıkarar

Takdır ağlamak gülmek

Ağlamayın diyip, gülmäyin diyip

Käler öziñ bilen ‘ahd peyman etmek

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 36-37).

(Kader kötölüksüz kuşunu tutmaktır

Kader gitmek, biraz kalmak

Eğlenmek, ağlamak, doymak

Ve bıkip ve fırtınadan yerine dönüp gelmek

Kader, tekebbür, tekrar

Bir an sakın, bir an telaşlı

Kader ağlamak, gülmek

Ağlamayın deyip gülmeyin deyip

Bazen kendin ile yemin etmek)

Şair kaderin sürekli gelip giden, dönüp duran yönü olmayan bir salıncağa benzediğini şiirin devamında şöyle vermiştir:

Tağdır

Endigän elmıdam gelib gidib duran

Övrilip duran taysız sallançak

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 36-37).

(Kader

Düzenli ve sürekli gelip gidip duran

Dönüp duran istikametsiz bir salıncak)

Hayatın bir parçası olan ölüm, değişmez mutlak bir gerçekliktir. Sada'nın "Yudarha Çenli" şiirinde dilin bereketinin kullanıldığı görülmektedir. Çünkü şair *yudar* kelimesini *yuvutmak* mastarından *yutmak* ile yapmış ve ona *ha* ekleyerek Türkmen telaffuzunda *ejderha* kelimesini meydana getirmiştir. Bu kelimenin anlamı da insanın ölüme, mezara ve yok olmaya doğru hareketini vurgulamaktadır (Daşlıburun, 2012: 58-72):

Hemmeler ve hemme zadlar yudarha tarap

Kemindäki yudarha tarap

Hemmeler ve hemme zadlar, aħırı onıñ erşi bolmalı

Ayaklar ve ayaklarıñ oyunu

Eller ve elleriñ sıpayşı

Bularıñ hemmesi yudarhanıñ loķması

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 35-36).

(Herkesler ve tüm şeyler ejderhaya doğru

Eksiğindeki ejderhaya doğru

Herkesler ve tüm şeyler ama onun gözyaşı olmalı

Ayaklar ve ayakların oyunu

Eller ve ellerin sıvazlanışı

Bunların hepsi ejderhanın nimeti)

Herkesin ve her şeyin uzun ya da kısa belli bir yolu geçmesi gerektiğini, bu yolda dökülen gözyaşlarını, yaşanan günleri, doğumun ve ölümün zorluğunu geride bırakarak mutlaka ejderha inine doğru gideceğini ve bütün bunların kaçınılmaz bir kader olduğunu şiirin devamında vermektedir:

Yöne yudarhanıñ hinine çenli

Geçmeli her kim, uzun mı gısğa belli bir yolu

Görmeli her kim görmeli günün

Dökmeli her kim dökmeli yaşın

Salmalı her kim salmalı nağşın

Gelmeklik cebir, gitmeklik cebir

Loķmalanmaķ derd, loķma bolmak derd

Seniñ naşıbıñ velın ey ‘aziz adam

Başarıp bilsen luķman bolmaķdır

Bu aralıķda meyletinlik dāl

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 35-36).

(Geçmeli herkes uzun mu kısa belli bir yolu

Görmeli herkes görmeli gününü

Dökmeli herkes dökmeli gözyaşını

Yapmalı herkes yapmalı nakışını

Gelmek eziyet, gitmek eziyet

Lokmalaşmak dert, lokma bulmak dert

Senin nasibin büyük ey aziz insanoğlu

Başarabilirsen hekim olmaktır

Bu mesafede gönüllülük değil)

3.1.2. Saz ve Söz

Türkmenler yaşamlarında savaş, düşman saldırısı, kan, zulüm ve ayrılık gibi birçok şeye tanık olmuş bir millettir. Halkın yaşamış olduğu bu acıların, üzüntülerin ya da sevinçlerin dile getirilmesinde Türkmen sazının, Türkmen müziğinin önemi inkâr edilemez. Türkmen sazı ve müziği, bu ulusun tarihini ve kültürünü tıpkı bir ayna gibi yansıtmaktadır. Bu topraklarda yetişen şairlerinden birisi olan Sada, 14 yaşındayken dutar ile tanışmış ve o tarihten itibaren de ömrü boyunca dutar onun yoldaşı olmuştur. Sada'yı hayatta kalmaya motive eden şey dutarıydı. Hem şiir yazan hem de saz çalan Annamammed Sada, saz ile sözü birbirinden hiçbir zaman ayırmamıştır. Öyle ki onun şiirlerinin çoğunda saz ve söz adına sıklıkla rastlamaktayız.

Annamammed Sada'nın *Gözleg* külliyyatındaki 9 şiiri saz ve söz üzerine kaleme alınmıştır: “Bolmasa”, “Pay”, “Boşlık”, “Meniñ”, “Zeminiñ Kerliginde”, “Mıllı Ağa Serpay”, “Red Görmezlik”, “Ağlasam” ve “Öziñ Kabul Etmeseñ” şiirleri bu tema altında incelediğimiz şiirleridir. Ayrıca Sada'nın aşk ve sevgili teması altında değerlendirdiğimiz “Seni Sorayar” şiirinin bir bölümünde Türkmenlerin müzik aleti olan gıcak ve dutara değinildiği de görülmüştür.

Türkmen halkıyla özdeşleşmiş telli sazlardan biri olan dutar, adından da anlaşılacağı üzere iki telli bir sazdır. (Far. > دو do “iki”, تار tar “tel”) Türkmen halkının duygularının müzik aleti olan dutar, Türkmenlerin yaşam hikâyelerini, şairlerin şiirlerini, kahramanlık savaşlarını yüreklerde yankılanarak dile getirir. İran,

Özbekistan, Türkmenistan, Kazakistan gibi Orta Asya ülkelerinde yaygın olarak kullanılan ve Türkmenler arasında ikinci çağlı olarak bilinen diğer müzik aleti ise gıçaktır. Şeklinden dolayı kemençeye benzetilir ve kemençe olarak da bilinmektedir (Deveci, 2011: 96-97).

Örneğin şairin “Bolmasa” şiirinde Sayat-Hemra destanına göndermede bulunarak Sayat’ın bahçesine girebilmek için bir saza ve iyi de bir söze ihtiyacı olduğunu belirtir:

Döz gelib tanab darına

Yöreseñ ‘aşkıñ dağına

Girme Şayadıñ bağına

Ėoluñda sazıñ bolmasa

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 5-6).

(Düz gelip ip darına

Yürüsün aşkın dağına

Girme Sayat’ın bahçesine

Elinde sazın olmasa)

Destan Sayat ve Hemra arasında geçmektedir. Mehmet Han Padişah’ın kızı Sayat Han bağda dolaşırken birden gözü bağındaki yaşlı bir dedeye ilişir. Yaşlı dede elmaların yarısını yemiş diğer yarısını da taşıyarak ağaca zarar vermektedir. Bunun üzerine Sayat Han hizmetçilerine dedenin bağdan çıkmasını ve eğer çıkmazsa vurup kovalayarak çıkarmalarını söylemiş. Âşık Ahmet’i uyarmışlarsa da o yine dallara vurarak ağaçlara zarar vermeye devam edince hizmetçiler de ona vurmaya başlamış. O sırada Âşık Ahmet hizmetçilere sol elime vurun sağ elimde sazım var, kırılmasın deyince hizmetçiler Sayat Han’a gidip bu yaşlı dedenin âşık olduğunu söylemişler. Sayat Han yaşlı dedenin âşık olduğunu öğrenince yanına getirmelerini emretmiş. Âşık Ahmet, Sayat Han’ı görünce aklı başından gitmiş, ona âşık olmuş. Sayat Han ve Âşık Ahmet karşılıklı atışmaya başlamışlar. Atışmaları bitince Sayat Han anlamış ki bu yaşlı dedenin niyeti başkadır. Yaşlı dedeye öfkelenerek hizmetçilerine kırk sopa vurulmasını emretmiş. Hizmetçiler dedenin çok yaşlı olduğunu, sopa vururlarsa eğer dedenin parçalara ayrılacağını söylemişler. Bunu fırsat bilen Âşık Ahmet, Hemra adında oğlu olduğunu ve Sayat’a asıl oğlunun âşık olduğunu dile getirmiştir. Sayat Han cariyelerine Hemra’yı alıp gelmelerini emretmiş. Hemra’nın yakışıklılığı Sayat

Han'ı, Sayat Han'ın güzelliği de Hemra'yı etkilemiş. Hemra saziyla sözler, şiirler söyleyerek Sayat Han'ı etkilemeyi başarmış. Atışma bitiminde Sayat Han yerinden kalkıp selam vermiş ve Hemra da selamı almıştır. Daha sonra Sayat Han, Hemra'ya kendi tahtından yer vererek bundan sonra birlikte eğlenip yiyip içmeye başlamışlar (TDTEA, 1998: 214-227).

Annamuhammed Sada, “Pay” adlı şiirinde ezgilerden dolayı evinin tenhalaştığına ve sazının bir köşede parçalandığına değinir:

Göryāñ muqamlardan guğardı öymiz

Şu kenarda uşatdılar sazımı

Doğada bol, idegimi izarlap

Avlayıñ el bermez öz ovazımı

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 31).

(Görüyorsun ezgilerden tenhalaştı evimiz

Şu kenarda parçaladılar sazımı

Duada bul, arayışı takip et

Yok edin el vermez kendi sesimi)

Sada, sazlarla sözlerin birlikte kaybolduğunu bir başka şiiri olan “Boşlık” şiirinde dile getirir:

Sözler kaçan,

Sözler ve sazlar bilece kaçan

Çeşmeler kaçan,

Çeşmeler ve dağlar bilece kaçan

Gidipdir olar guşluk mı öylän

Bilemok kaçan

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 34-35).

(Sözler kaybolmuş

Sözler ve sazlar birlikte kaybolmuş

Pınarlar kaybolmuş
Pınarlar ve dağlar birlikte kaybolmuş
Gitmiş onlar kuşluk vakti mi öğlen mi?
Bilemiyoruz ne zaman)

Şair, “Meniñ” adlı şiirinde yabancı bedeninin aşına olan sesinde yıkanması gerektiğini söyler:

Yağtaldıp soñkı demi
Yansa yar yıldırımı
Yuviñ bigâne tenimi
Tanış ovazda meniñ
(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 6-7).

(Aydınlatıp son nefesimi

Yansa yâr yıldırımı
Yıkayın yabancı bedenimi

Aşına olan sesimde)

Bir diğer şiiri “Zeminiñ Kerliginde” ise şair, ses kavramı teşbih sanatıyla verilmiştir. Şiirde sesi baharda yayılan güzel kokulara benzeterek bu seslerin sonsuza dek kölesi olduğunu dile getirir:

Hem sayrap sırlarımı
Semliginde mazarlañ
Bendesi boldum bağı
Bahar ıslı avazlañ
(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 39-40).

(Konuşup da sırlarımı

Sessizliğinde mezarların

Kölesi oldum ilelebet

Bahar kokulu seslerin)

Sazı ve sözü konu edindiği “Millî Ağa Serpay” şiirinde sazının daima dostu olduğunu ve sazıyla meydana getirdiği sesleri takip ederek onları koklamak istediğinden bahseder:

Ey, hemişe hemdem

Ey sen elmıdam il arzunu arķalan

Gel sayra bir dem

Avazlarıñda ızarlasım gelyär

Ėadım babalarıñ hümmet damarıñ

Avazlarıñda ısgasım gelyär

Belend asmanıñ, kelte insana

Eçilen ‘aceb cennet Eremin

(Sufırad ve Şadmehr, 2004: 29).

(Ey, her daim dost

Ey sen sürekli memleket arzuna güvenen

Gel konuş bir soluk

Seslerinden takip edesim geliyor

Kadım dedelerinin kuvvetli damarını

Seslerinde koklayasım geliyor

Büyük gökyüzünün küçük insanına

Nimet saçan acayip İrem cennetin)

Sada, “Red Görmezlik” şiirinde Türkmen mutasavvıf şairi Mahtumkulu Firâkî’nin aydınlık sözlerinden ve Millî Ağa’nın seherdeki ışık saçan ezgilerinden bahsetmiştir:

Fırağıñıñ durı yıldız sözleriñ

Millî Ağanıñ yağtı säher sazlarıñ

Özünde yerleşdiren

Biziñ uçgunlara-da

Uçara, geçere, öçere purşat berer

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 13-14).

(Firâkî'nin duru yıldız sözlerini

Milli Ağa'nın aydınlık seher ezgilerini

Kendinde yerleştiren

Bizim kıvılcımlara da

Uçmaya, geçmeye, sönmeye fırsat verir)

Şair, “Ağlasam” adlı bir diğer şiirinde ise duygularının harekete geçtiği zaman bir dizi *gubagazın* (bir kaz türü) yaşlı bir sazendenin sazında gülüşeceğine değinir:

Ey göca sazanda

Eger de birden gözganaysa kalbim

Uzak bir yerlerden uçar geler de

Bir haçar gubağaz gağıllardı saziñda

Bir ceññel meles nar açıldadı yüziñde

Bahanasız bir sapar

Ağlasadım özimde

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 33-34).

(Ey yaşlı sazende

Şayet de birden hareketlenirse kalbim

Uzak bir yerlerden uçar gelir de

Bir sıra gubagaz kıkırdar sazında

Bir orman melez alev açılır yüzünde

Bahanesiz bir kez

Ağlasaydım kendimce)

Yine şairin “Öziň Kabul Etmeseň” şiirinde bahşının eliyle ağzının ayrı şeyler söylediğinden bahseder:

Öziň kabul etmeseň eger ilki öziňi

İl-günden dilgir bolma saňa açmasa gucaş

Eli bilen ağızı ayra bağışınıň

Nädib aybıň yapar, görgili gıcaş

(Sufırad ve Şadmehr, 2004: 12).

(Özünü kabul etmesin şayet önce kendini

İnsanlara kırgın olma sana açmazsa kucak

Eli ile ağızı ayrı bahşının

Nasıl aybını örter, çilekeş gıcak)

Açıklamada belirttiğimiz üzere Sada’nın şiirlerinin her yerinde saz ve söz adına sıklıkla rastlamaktayız. Örneğin Sada’nın “Seni Sorayar” şiiri aşk ve sevgili teması altında değerlendirilse de şiirde Türkmenlerin milli kültür unsuru olan dutar ve gıcak da geçmektedir:

Dotarımıň ovazı

Gıcağımyň tarı

Seni sorayar

(Sufırad ve Şadmehr, 2004: 2-3).

(Dutarımın sesi

Gıcağımın teli

Seni soruyor)

3.1.3. Aşk ve Sevgili

Edebiyatın en temel izleklerinden biri olan aşk yaşamın anlamlandırılması, güzelleştirilmesi ve en nihayetinde de sanatlaştırılmasında en çok değinilen

temalardan birisidir. Uğruna destanlar, masallar, hikâyeler, şiirler yazılan bu duygu her anlamıyla edebiyatı yüzlerce yıldır derinden etkilemeyi başarmıştır. Annamammed Sada'nın sözü edilen tema üzerine kaleme aldığı şiirlerinde karşımıza çıkan aşk temi daha çok beşerî bir anlayışa sahiptir. Şiirlerde sevgiliye duyulan hissiyat, teşbihlerle ve hayali birtakım olgularla dile getirilmiştir.

İncelenen *Gözleg* külliyyatında aşk ve sevgili teması altında toplam 6 şiir tespit edilmiştir; “Hasrat”, “Seni Sorayar”, “Seniñ Üçin”, “Seniñ Dideleriñde”, “Sen Bilen” ve “Yadkeşlik” adını taşıyan şiirleri bu tema altında değerlendirilmiştir. Bu tema altında değerlendirdiğimiz “Seniñ Dideleriñde” ve “Sen Bilen” şiirlerinde ise güzellik unsuru olarak nitelendirilen sevgilinin gözünden ve dudağından bahsedilmiştir.

Annamammed Sada'nın “Hasrat” adını taşıyan şiirinde geçen *godaydan goday, yakından yakın* (*Sufirad ve Şadmehr, 2004: 1-2*) ifadesiyle şairin sevgiliyi daha da yakın gördüğü anlaşılmaktadır. Sevgiliye duyulan aşkın büyüklüğünü semalarında uçamayan, ötüşünün kederli olduğu yaralı bir kuşa benzeten şair, gökyüzünde özgür de olsa sevgilinin ılık saçan aydınlık kalbine doğru uçamadığı şu mısralarda dile getirir:

Sen giden giñ asman

Men cana ataş

Dövük ganatlı, bir yaralı guş

Sayrayşım gamgın,

Sende ganatım kaçıp bilmeyän

Erkinden erkin

Yıldız gövsüñe barıp bilmeyän

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 1-2).

(Sen sonsuz geniş gökyüzü

Ben ise cana ateş

Kırık kanatlı yaralı bir kuş

Ötüşüm üzgün

Sende kanadımı çırpamıyorum

Özgürden özgür

Yıldız göğsüne gidemiyorum)

Şairin “Seni Sorayar” adını taşıyan bir başka şiirinde ise şair, sevgilinin yokluğunda duyulan yalnızlığı anlatır. Herkesin ve her şeyin yokluğunda onu sorduğunu şöyle dile getirir:

Dilim seni sorayar

Elim seni sorayar

Yiligim, yüregim seni sorayar

Bölen almamıñ yarı

Kağan narımıñ alı

Dutarımıñ ovazı

Gıcağıımıñ tarı

Yılı günlerimiñ yazı

Gışlarımıñ ayazı

Seni sorayar

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 2-3).

(Dilim seni soruyor

Elim seni soruyor

İliğim, yüreğim seni soruyor

Böldüğüm elmamın yarısı

Tanelediğim narın kırmızısı

Dutarımın sesi

Gıcağımın teli

Ilık günlerimin baharı

Kışlarımın ayazı

Seni soruyor)

Sevgilinin yokluğunda dökülen gözyaşlarının, sızlayan yaralarının, onsuz yaşadığı tüm acılarının, karanlık gecelerinin, onsuz geçmekte olan zamanın hep onu aradığını şiirin devamında verir:

Gözimdäki yaşlar

Süññümdäki yaralar

Alnımdağı hözirler

Yanımdağı ızalar

Yıldızsız giceler, on dördi aylar

Seni sorayar

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 2-3).

(Gözümdeki yaşlar

Vücudumdaki yaralar

Alnımdaki memnuniyet

Etrafımdaki acılar

Yıldızsız geceler

On dördü aylar

Seni soruyor)

Ayın tam bir daire olarak dolgun, parlak görüldüğü evre ayın on dördüdür. Bu ifade aynı zamanda zaman dilimi olan ay kelimesini de karşılamaktadır. Gökyüzündeki Ay ile takvimdeki ay için aynı kelime kullanılmaktadır. Benzer şekilde birçok lisanda da gökyüzündeki Ay ile zaman bildiren ay ya aynı kelimeyle ya da aynı kökten gelen kelimelerle yazılır. Örneğin Farsça'da ماه *mah* hem *şehir* manasında hem de *kamer* manasında ay demektedir (Kantar, 2008: 1201). Bu ifadenin geçtiği mısırda da *yıldızsız giceler* kelimesinden hemen sonra verilmesi hem yıldız-dolunay ilişkisini çağrıştırmış hem de zamanı sembolize etmiştir.

Günâ işlerim
Soğap işlerim
Güymenmeli huşlarım
Görilmeli düşlerim
Yakınlar, daşlar, tanışlar, nâtanışlar
Seni sorayar
(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 2-3).

(Günah işlerim
Sevap işlerim
Oyalanmalı akıllarım
Görülmeli rüyalarım
Yakınlar, uzaklar, tanıdıklar, tanımadıklar
Seni soruyor)

Şiirde yukarıda verilen mısralarda karşıt sözcükler ve durumlar bir arada kullanılarak anlamsal metaforun çelişkili güzel örnekleri de meydana getirilmiştir.

Sevdiği kadın için yüreğinde hayali bir ev kuran şair, bu evin temelini ise birbirlerine karşı besledikleri sevgi ve güven kadar sağlam olduğunu “Seniñ Üçin” şiirinde dile getirmiştir:

Ėapısı söygüden
Penciresi hayranlıqdan
Sütünleri inamdan
Oñurğası ‘ılımdan
Bina bolan öy ğurnadım senin üçin
Yüregimde senin üçin
(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 4-5).
(Kapısı sevgiden

Penceresi hayranlıktan-hayretten

Direkleri güvenden

Omurgası âlimden

Temeli olan bir ev kurdum senin için

Yüreğimde senin için)

Şiirin devamında ise yüreğinde kurmuş olduğu bu evde onsuz gecesinin ve gündüzünün olmadığını *güneşligim yok / yıldızlığım yok* mısralarıyla dile getirmiştir.

Aşk ve sevgili teması üzerine kaleme alınan şiirlerde en çok anılan güzellik unsuru sevgilinin gözü ve dudığıdır. Çünkü sevgiliye ait bütün özellikleri üzerinde taşır. Örneğin şair, “Seniñ Dideleriñde” adlı şiirinde yıllarca yaşadığı karanlık çukurunda gözlerinin ancak sevgilinin gözlerini gördüğünde gizliyi anladığını, yaşadığı zor günleri ve küle dönen bedeninin ağırlığını ancak sevgilinin ılık saçan sevgisiyle azalacağını söyler:

Umut çırası

Biziñ dovamlı dostlığımızıñ

Damca yağında yanyar

Açgözlüğüñ mülkünde

Yıllañ teysiz tüminde

Meniñ gözlerim diñe

Seniñ dideleriñde, görcek uğrunı añlayar

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 40-41).

(Umut lambası

Bizim daimî dostluğumuzun

Yağ damlasında yanyor

Açgözlünün mülkünde

Senelerin dipsiz karanlığında

Benim gözlerim ancak

Senin gözlerinde görünce gizliyi seziyor)

Şiirin devamında ise şair, içinde bulunduğu yılların getirdiği zorlukları ancak sevgilinin ışıltılı saçan sevgisiyle aşabileceğini şöyle dile getirmektedir:

Bu ağır günlerde yar, senin söygi yıldızın

Ağramın duyan soñun,

Küle dönen süññimiñ

Yadavlığı yeñleyär

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 40-41).

(Bu zor günlerde yar, senin sevgi yıldızın

Ağırlığımı hissettikten sonra

Küle dönen bedenimin

Yorgunluğu azalıyor)

Sevgilinin gözüne ve dudağına değindiği bir diğer şiiri de “Sen Bilen” adlı şiiridir. Şiirde sevgilinin gözlerinden, dudaklarının kırmızılığından ve yanında olduğu zaman bir an bile tereddüt etmeden bahara ve aydınlığa inandığından bahseder:

Gözleriñ bakışı, lebleriñ alı

Diñe güzelliğiñ dartışı mika?

Yakın yanımda durkañ

Bircik oylanman

Yaza, yağtılığa inanyan

Kirpikleriñ okı bilen

Erbedlige gezelyän

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 18-19).

(Gözlerin bakışı, dudakların kırmızı rengi

Sadece güzelliğin çekiciliği mi acaba?

Yakın çevremde durduğun zaman

Zerre kadar düşünmeden

Bahara ve aydınlığa inanıyorum

Senin kirpiklerinin oku ile

Kötülüğü hedef alıyorum)

Sada'nın "Yadkeşlik" şiirinde şairin özünde bir iz bıraktığı için unutulamayan ve anılmaya değer bulduğu bir anın kelimelere dökülüştünü görmekteyiz. Şair sevgilinin gülüşünü Türkmensahra'nın doğası içerisinde hatırlamaktadır. Şiirde etraflarına yayılan atları, dünyanın yeşilliğini, uzaktan gelen kuşun sesini, bu ana tanık olmasından dolayı kıvanç içinde olduğunu ve ömrünün ancak sevgilinin yanındayken endişelerini gizlediğini adeta resmederek anlatmıştır:

Gülkiler sendedi, guvanç mendedi

Yanımızda yayılgıdı yulkılar

Yaşıldı zemin,

Uzaqdan gelyardı

Täsin bir guşıñ avazı zarıñ

Yukacık ümür senin egniñde

Gizleyän yalıdı üncilerimi

Yiteltyän yalıdı duyğılarımı

İne, şulardı bolan zatlarıñ barısı

Bolayanam bolsa gayrı, gayrısı

Yadımda yok doğrısı

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 38-39).

(Gülüşler sendeydi, kıvanç ise bendeydi

Etrafımıza yayıldı atlar

Dünya yeşildi

Uzaktan geliyordu
Garip bir kuşun acıklı sesi
İncecik ömür senin arkanda
Gizliyor gibiydi endişelerimi
Keskinleştiriyor gibiydi duygularımı
İşte, bunlardı olan şeylerin hepsi
Oluvermiş olsa da gayrı, başkası
Hafızamda yok doğrusu)

3.1.4. Şiir ve Şairlik

Annamuhammed Sada, yirmili yaşlarda şiir yazmaya başlar. Dil yönünden güçlü, edebî yönden de dolu içerikli şiirler meydana getirmiş ve şiirlerinin çoğunu yeni şiir anlayışıyla yani serbest bentli şiir şeklinde yazmıştır. Şiirin onun hayatında önemli bir yere sahip olduğu aşikârdır.

Annamuhammed Sada'nın incelediğimiz *Gözleg* külliyyatındaki 5 şiirinin şiir ve şairlik üzerine yazıldığı tespit edilmiş olup “Gicelermiñ Kışşası”, “Şahıra”, “Yazılmadık Şıgırlar”, “Başarnıq” ve “Sayra Sen” adlı şiirler bu tema altında değerlendirilmiştir.

Sada, “Gicelermiñ Kışşası” şiirinde şiir yazarak yürümeyi öğrendiğini, korku ile karanlığı yoğurarak bir şair yüreği dünyaya getirdiğini söyler:

Gicede doğurdılar

Ayıñ altın barmağıñdan süyt emdim

Ayımı oğurlatdım

Yıldızlarıñ nurana zülplerine dayanıp

Yöremegi övrendim

(Sufırad ve Şadmehr, 2004: 18).

(Gecede doğurdular

Ayın altın parmağından süt emdim

Ayımı çaldırdım
Yıldızların parlak saçlarına dayanıp
Yürümeyi öğrendim)

Şair, karanlık ve umutsuzlukla geçen dünlerini korku ile besleyerek aydınlık bir şair yüreği doğurduğunu şiirin devamında şöyle ifade etmektedir:

Yıldızlarımı yitirdim
Onsoñ,
Ġanım ġorkı bilen
Ġarañkılıġı yayıp, yoġurıp
Bir şahır yüreġi dünyä getirdim
(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 18).
(Yıldızlarımı kaybettim

Ondan sonra
Kanım korku ile
Karanlıġı yayıp yoġurup
Bir şair yüreġi dünyaya getirdim)

“Başarnık” şiirinde ise yapmasını başarırse eġer pınardaki salkım üzümlerin ve pınarda yüzen güzel kızların ve de acı tecrübelerin şiir olabileceğinden bahseder:

Çeşme ve çeşmede buldurayañ salkım üzümler
Ve çeşmede yüzip yören zıba gözeller
Hem azavlaķ tuķatlı tecribeler
Yasamasını başarsañ
Şerab da bolup biler
Şıġır da bolup biler
(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 37-38).

(Pınar ve pınarda parlayan salkım üzümler

Ve pınarda yüzen güzel dilberler

Biraz da kederli tecrübeler

Yapmasını başarırsan

Şarap da olabilir

Şiir de olabilir)

Şairin “Yazılmadık Şıgırlar” adlı şiirinde ise yazılmayan şiirlerin etrafa yayılmayan feryat olduğunu dile getirir:

Yazılmadık şıgırlar

Bövrin hançar hanaka

Yayılmadık peryaddir

Seriñ göçen çağında

Çıgarmadık gözlerdir

Könlün gubarlananda

Çatılmadık yüzlerdir

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 36).

(Yazılmayan şiirler

Böğrün hançer evine

Yayılmayan feryattır

Hevesin gittiği vakitte

Yaşarmayan gözlerdir

Gönlün kıpırdadığında

Çatılmayan yüzlerdir)

Şiirin devamında ise şair yazılmayan şiirlerin sevilmeyen misafire açılmayan kapı gibi olduğunu söyler:

Yazılmadık şıgırlar

Ilham atlı gonağa

Açılmadık gapıdır

Bir hayırçı periştâñ

Oğurladan gepidir

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 36).

(Yazılmayan şiirler

Kötü-sevilmeyen misafire

Açılmayan kapıdır

Bir hayırsever meleğin

Ağzından çalınan sözüdür)

Sada, “Sayra Sen” şiirinde ise şiirin şair elinden çıktığına ve eğer kelimelere dökülmezse gecelerinin sessizleşeceğine, kanında akan duygularının çamurlaşacağına, dile gelmezse eğer orakçıların orağının köreleceğine ve âşıkların yüreğinin soğuyacağına değinir:

Şahır, elinden çıkan sayra sen

Yazlar, yıllardan çıkan sayra sen

Sayramasañ yanımda, meniñ bilen gice lal

Sayramasañ ganımda, akıyan duygularım lay

Orağçılañ orağı küteler sayramasañ

‘Aşıqlarıñ yüreği savıyar sayramasañ

Sayramasañ uqlamaz, yaraların ızası

Sayramasañ oyanmaz, boğazlarıñ ovazı

Sayra sen...

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 38).

(Şair elinden çıkan konuş sen

Baharlar, yıllardan meydana gelen konuş sen

Konuşmazsan eğer yanımda benimle gece lâl
Konuşmazsan kanımda akan hislerim çamur
Orakçıların orağı körelir sen konuşmazsan
Âşıkların yüreği soğur konuşmazsan
Konuşmazsan atılmaz yaraların acısı
Konuşmazsan uyanmaz boğazların sesi uyanmaz
Konuş sen)

Annamuhammed Sada'nın "Şahıra" şiiri kendi içerisinde paradoksal imgelere ve aynı zamanda şiirdeki çelişkiler mecazi bir ilişkiye sahiptir. Kelime seçiminin oldukça sanatsal olduğu bu şiirinde Sada, şaire seslenerek onun en soğuk gününün aslında başının üzerinde güneşin parladığı vakit olduğunu söyleyerek arayışsız günlerini de sürekli hareket halinde olan bekçi köpeğinin hareketlerine benzetir:

*Seniñ savıķ günüñ
Güneşiñ süyr-depä gelen halatı
Bigözleg günüñ
Serhedçi serbaziñ ħars uryan iti
Seniñ süyci günüñ
Ĥazariñ suvuna şeker diydirir
Aķmaklık çağlarıñ iñ bări başı
İne, şu kısımlı eşer dödeder
(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 30-31).*

(Senin soğuk günün
Güneşin başının üstüne geldiği vakittir
Arayışsız günlerin
Sınırcı askerin sürekli hareket halinde olan köpeği gibidir
Senin tatlı günün

Hazar'ın suyuna şeker olur

Cehalet döneminde en azından

İşte, bu çeşitli eser oluştu)

Şiirin devamında ise şaire اساسız bir sihirbaz mı yoksa Herasız ve Tursuz bir peygamber mi olduğunu sorar:

Sen bi 'asa sen bi riya

Caduveymiñ ey şahır

Sen bi Hara bi Tur ve ğayrı ğavaksız

Pığambermiñ ey şahır?

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 30-31).

(Sen اساسız ve riyasız

Sihirbaz mısın ey şair

Sen Herasız, Tursuz ve mağarasız

Peygamber misin ey şair?)

Şiirin devamındaki mısralarda ise şair, yüreğinin yasakla ateş arasında olduğunu, bağrının ise güneşle gönlün ortasında hangi bayrak olduğunu sorgular:

Seniñ yüregiñ nâhilli yürek?

Ġan bilen nariñ aralığında

Seniñ bağırñ nâhilli baydağ

Güneş bilen gövniñ orta arasında

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 30-31).

(Senin yüreğin nasıl yürek?

Yasak ile ateşin arasında

Senin bağrın hangi bayrak

Güneş ile gönlün ortasında)

3.1.5. Tabiat

Doğa kelimesinin eş anlamı olan tabiat oldukça geniş bir ilham kaynağı olarak sanat ve edebiyat dünyasında en çok kullanılan unsurlardan birisidir. Edebî eserlerin hemen hemen hepsinde ana tema olarak kullanılan tabiat, Annamammed Sada'nın *Gözleg* şiir külliyyatında da tespit edilen temalardan bir diğeridir. Tabiat temasında kaleme aldığı şiirlerinde çöl, çoban, sürü, kaval, çoban kızı, çiçek gibi doğaya ait unsurlara yer vermiştir. Sada'nın tabiat teması üzerine yazmış olduğu şiirlerinden yola çıkarak söylenebilir ki şiirlerinde tabiat adeta bir resim gibi canlı bir şekilde tasvir edilerek okuyucunun veya dinleyicinin belli bir duyguya ya da ana doğru yönelmesini sağlamıştır. Annamammed Sada çölünü, sürüsünü, hayvanlarını vatanının bir parçası olarak görür ve vatan topraklarına karşı beslediği bu sevgiyi aslında tabiatına yazdığı şiirlerle de ifade etmeye çalışmıştır. 23 Kasım 2003 tarihinde merhum şair Annamammed Sada'nın yakın arkadaşlarının katılımıyla gerçekleştirilen törende şairin Türkmensahra çölünü çok sevdiği ve vatanından ayrı kaldığı zamanlarda hep onu düşlediği dile getirilmiştir (Muhammedi, 2012: 58-59). Annamammed Sada'nın incelediğimiz *Gözleg* külliyyatında tabiat teması altında 4 şiiri tespit edilmiştir: “Bağlanış”, “Meñzeşlig”, “Hayran Galmak” ve “Sır”.

Sada, “Bağlanış” şiirinde س /s/ sesini bütün anahtar kelimelerde kullanıp cümleleri birbiriyle anlamlı bir şekilde birleştirmiş ve Türkmen çölündeki varlığıyla anlamsal bir bağ oluşturmuştur. Şiirin adından da anlaşılacağı üzere şiirde yaz mevsimini, yazın otluklara yayınlan sürüyü, kavalın sesini, çölün kokusunu kullandığı kelimelerin birbiriyle uyumu içerisinde vermiştir:

Säher,

Tomus,

Süri,

Tüydügiñ sesinde süriñ üncisi

Tomus ıssısı

Şehrañ ıssısı

Şehrada tomus

Tomusda süri
Süride bolsa tüydügiñ sesi
(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 26-27).

(Seher,

Yaz,

Sürü,

Kavalın sesinde sürünün endişesi

Yaz kokusu

Çöl kokusu

Çölde yaz

Yazda sürü

Sürüde ise kavalın sesi)

Sada'nın "Meñzeşlig" şiirinde de yine tasvir edilmiş bir doğa ile karşı karşıyayız. Türkmensahra'nın geniş otluklarında sürünün yayılıp yattığını, yırtıcı bir hayvan olan kurdun bir kenarda gizlendiğini, çoban kızının buzağuların otlatıldığı yerde *yelmik* (uzun ve sivri yapraklı bir ot çeşidi) topladığını görmekteyiz:

Süri yayılıb yatır

Giden otlık sonarda

Möcek yırtıcı havyan,

Çopanıñ irkilerine gövin yüvürdip yatır

Gizlenib bir kenarda

Çopan gızı gülälük şährada yelmik yıgyar

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 10).

(Sürü yayılıp yatıyor

Geniş otluk çayırlarda

Kurt vahşi hayvan

Çobanın sabahlarına gönlünü gerip yatıyor

Gizlenip bir kenarda

Çoban kızı buzağılık için çölde yelmik topluyor)

Aynı zamanda Annamammed Sada'nın basit kelime seçimiyle geniş bir anlam kazandırdığı “Hayran Galmak” şiirinde *galmak*, *hayran*, *gidmek*, *barmak* kelimeleriyle evrenin ve insanın hareketliliği hayretle gösterilmiştir:

Hayran galıb gidib baryan

Hayran galmasam gidib barmazdım

Gidib barmasam hayran galmazdım

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 41-42).

(Şaşırp gidiyorum

Şaşırmasam gitmezdim

Gitmesem şaşırmazdım

Çalışmamızın ikinci bölümünde belirttiğimiz üzere Annamammed Sada'nın *Gözleg* şiir külliyyatında gözden kaçırılan “Sır” adında bir şiiri bulunmaktadır. Şair, gözden kaçırılan bu şiirinde tabiatın bir unsuru olan çiçeği kaleme almıştır:

Gül nām üçin gül boldı

Müñ gezek soradım

Ima dımadı

(Çiçek ne için çiçek oldu

Bin kez sordum

Ama söylemedi)

3.1.6. Aile

Aile, toplumun temelini oluşturan en küçük birim olmasına karşın aynı zamanda o toplumu ayakta tutan sosyal bir olgudur. Birliğin ve beraberliğin önemini temsil eden aile kavramına Sada'nın şiirlerinde de rastlamak mümkündür. Annamammed Sada'nın incelediğimiz *Gözleg* külliyyatında “Kanun” ve “Çorbalı

Gürriñ” adlı iki şiiri aile teması altında incelenen şiirleridir. Şair, aile teması altında kaleme almış olduğu bu iki şiirinde yoksul aile hayatını dile getirmiştir.

Sada’nın “Kanun” şiirinde izinsiz yiyecek alabilmenin mümkün olmadığı bir yerde yaşayan çocuğun bu kuralı unutup izinsiz şeker almasından dolayı zalimce kafasına vurulduğunu şu mısralarda görmekteyiz:

*İmi-sala çaşib yatır çağacık
Yer yumrıqlab naçar ene ağlayar
Bu ğarıp külbäniñ kanunu şeyle
Biruḡşat hiç zadı alıp bolmayar
Çağa bu kanunu dövipdir bugün
Şol sebäplem dolan eken қадаşı
Bireḡim urlıpdır ak mañlayına
Çermeginden ğaçan toḡğa nabatı
(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 7-8).*

(Kendini kaybedip sessizce uyuyor çocukcağız

Yer yumruklayıp çaresiz anne ağlıyor
Bu yoksul kulübenin kanunu böyle
İzinsiz bir şeyi almak olmuyor
Çocuk bu kanunu bozmuş bugün
Bu sebeple karıştırmış kuralı
Acımasızca vurulmuş beyaz alına
Eteğinden kaçan bir topak şeker ile)

Eteğinden kaçan bir topak şeker yüzünden acımasızca alına vurulan çocuğun perişan bir halde yerde yattığını, yaşananlara şahit olan annenin ise çaresizlik içinde ağladığını şiirin devamında şöyle dile getirilmiştir:

İmi-sala çaşib yatır çağacık

Yer yumrıqlab naçar ene ağlayar

Bu ğarıp külbäniñ kanunu yavız

Biruhşat hiç zadı alıp bolmayar

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 7-8).

(Kendini kaybedip sessizce uyuyor çocukcağız

Yer yumruklayıp çaresiz anne ağlıyor

Bu yoksul kulübenin kanunu kötü

İzinsiz bir şeyi almak olmuyor)

Yine yoksulluğun bir anlatısı olan “Çorbalı Gürriñ” şiirinde fakir bir aile yemek masasında oturmuş annelerinin güçlükle hazırladığı yemeği yemektedirler. Anneleri tarafından binbir gayretle hazırlanan yemeğin azlığından ötürü ev halkına eşit bir şekilde pay edilmesi gerektiği şu mısralarda dile getirilmiştir:

İhlaş edib enemiz, şu gün çorba bişirdi

Çorbasın orta goyıb, cüycelerini üyşürdi

Kimse ağaç çemçeli, kimse demir ğalamlı

Her kim kaddına göre, öz sehmini almalı

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 10-11).

(Gayret edip annemiz, bugün çorba pişirdi

Çorbasını ortaya koyup civcivlerini bir yere topladı

Kimi tahta kepçeli, kimi demir kaşıklı

Herkes boyuna göre kendi payını almalı)

Şiirin devamında ise yemeği yiyen herkesin yemekte bir kusur bulduğu görülmektedir. Kimi yemeğin erken piştiğini, kimi yemeğin tuzunun az olduğunu, kimi ise yemeğin patatesinin ve domatesinin azlığını eleştirmektedir. Yemeği pişiren anne ise eleştirileri dinler ancak o da yemeğin yetersizliğinin farkındadır:

Çalağarın doyan soñ, ine gürriñ başlanyar

Nahara ad dakılyar, goh ğalmağal güyçlenyär

Biri diyär naharıñ duzı kemräk düşibdir

Biri diyär vah çorba az kaynap ir düşibdir

Biri diyär burçı az, biri diyär yağı kem

Biri diyär duz kessin, kertop pomazarı kem

Enem bolsa bilib dur, çorbanın yetmezini

Çorbanı çorba etyän, bir doğram etdigini

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 10-11).

(Karın biraz doyduktan sonra, işte sohbet başlıyor

Yemeğe isim takılıyor, bağırışma gürültüsü artıyor

Biri diyor yemeğin tuzu azıcık gelmiş

Biri diyor vah çorba az kaynayıp erken pişmiş

Biri diyor biberi az, biri diyor yağı eksik

Biri diyor ekmek çarpsın, patates ve domatesi az

Annem ise biliyor çorbanın yetersizliğini

Çorbayı çorba edenin bir parça et olduğunu)

3.1.7. Özlem

Özlem, yokluğun farkının iyice kendini hissettirdiği durumlarda tecelli eden bir duygudur. İnsan hayatı boyunca geçmişe, sevgiliye, aileye ve vatana gibi birçok şeye özlem duyulabilir. Annamuhammed Sada'nın *Gözleg* adlı eserinde özlem teması altında değerlendirdiğimiz iki şiiri vardır: “Şehram” ve “Kılbımda Namedir Bir Zadlar Yansa”. Söz konusu bu şiirlerde Türkmenistan Türkmenleri ile İran Türkmenlerinin karşılıklı çektiği hasreti ve kendi vatanına duyduğu özlemi dile getirmiştir.

Örneğin şairin “Şehram” adlı şiiri diğer topraklarda yaşayan Türkmenlerin hasretiyle kaleme alınmıştır. Şiirde geçen *sahra* yani çöl kelimesi şairin etnik ve ulusal kimliğini yansıtır. Sada diğer şiirlerinde de çöl adıyla aslında diğer kabilelerdeki Türkmenleri işaret eder:

Meniň sırum saňa açılan sınam

Şandığımdır şehram

Haysı deňiz meni senden aparar

Neneňsi dağ aramızda otırar

Haysı yollar meni senden yitirer

Meniň maqşadım sende yalbirân

Sadalığım seherimdir şehram

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 27-28).

(Benim sırrım sana açılan bedenim

Sandığımdır sahram

Hangi deniz beni senden uzaklaştırır

Nasıl dağ aramıza oturur

Hangi yollar beni senden mahrum bırakır

Benim niyetim sende yalvaran

Sadeliğim seherimdir sahram)

Şair yukarıda verilen mısralarda hiçbir dağın, hiçbir yolun ve denizin onları birbirinden ayıramayacağını, birbirinden mahrum bırakamayacağını dile getirmiştir. Şiirin devamında ise ayrı düştüğü Türkmenlerle sohbet etmek istemesinden ve onlarla bütün arzularını paylaşarak onların varlığından güç aldığını dile getirmiştir:

Seniň bilen gara tüňçäni arada goyup

Akgövünli gürriň edesim gelyär

Çogup çogup ârzularmı beyan edesim gelyär

Ocağıňa odun atasım gelyär

Meniň çırağım,

Seniň ocağıňdan od alan

Yanıb bilyän, yakıb bilyän

Yüregimdir şehram

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 27-28).

(Seninle kara çaydanlığı araya bırakıp

Temiz yürekle sohbet edesim geliyor

Coşup coşup arzularımı açıklayasım geliyor

Ocağına odun atasım geliyor

Benim lambam

Senin ocağından ateş alan

Yanıp yakıp

Yüregimdir sahram)

Yeniden bir arada olabilmenin özlemini, umudunu sırtındaki beş yüz yüke bedel olduğunu ve bu özlemin gözyaşlarını rüzgârdan bile sakladığını şöyle ifade eder:

Bir arka arman

Baş arka buysanç

Bâş yüz arka umıd arkamdaki yük

Meniñ hasratım

Seniñ Hazarıñda tağama duran

Ecizligimi yuvan

İlden yelden yaşıran yaşlarımdır şehram

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 27-28).

(Bir arka (sırta alınabilecek kadar yük miktarı) özlem

Beş arka sevinç

Beş yüz arka umut sırtımdaki yük

Benim kederim

Senin Hazar'ında lezzet olan

Acizliğimi yıkayan

Halktan, rüzgârdan saklayan gözyaşlarımdır sahram)

Uluslararası Kızılhaç Komitesinin vasıtasıyla Almanya’ya giden Sada, bir süre vatanından ayrı kalmıştır. Doğduğu vatanının özlem ateşiyile onu kendisine çektiğini “Kılbımda Namedir Bir Zadlar Yansa” şiirinde dile getirir:

Kılbımda namedir bir zadlar yansa

Gölleyâr elimde nâmedir bir zat

Sürünse öyime her zaman tupan

Gözikyâr ocağım öñkiden ziyad

Gübürdânde asman kömelek gülâyâr

Çaylar bulananda teşnelik artıyar

Nâçe dağlar ara düşse şonça-da

Doğdık diyar meni özine dartyar

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 41).

(Yüreğimde şiirdir bir şeyler yansa

Çiçekleniyor elimde bir şey nedir

Her zaman evime sürünse de fırtına

Öğreniyor ocağım öncekinden daha fazla

Gürlediğinde gökyüzü mantarlar gülüyor

Dereler bulandığında susuzluk artıyor

Ne kadar dağlar uzak düşse de bu kadar

Doğduğumuz memleket beni kendine çekiyor)

3.1.8. İnanç

Annamuhammed Sada’nın *Gözleg* şiir külliyyatında inanç teması altında iki şiiri değerlendirilmiştir: “Teşnelik Aydımlı” ve “Inansa Bolar”. Ayrıca Sada’nın aşk ve sevgili teması altında incelediğimiz “Seni Sorayar” şiirinde de inanç öğretilerinin

izlerine rastlamak mümkündür. *Gözleg* eserinin ilk şiirini teşekkül eden “Teşnelik Aydımlı” şiiri ilk bakışta anlaşılması zor olsa da Kuran’ın imaları ve melodik sözleriyle o kadar iç içedir ki bir Kuran öğretisi olduğu ilk bakışta fark edilmez. Kul ile Hakk’ın karşılıklı sevgiye susamış olduğunu, Allah’ın göklerin ve yerin nuru olduğunu şiirde görmek mümkündür:

Men saña teşne

Sen maña teşne

Men bir yıldızcık

Sen yıldıza bay

Kümüş ruh çeşme

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 1).

(Ben sana susamış

Sen bana susamış

Ben bir yıldızcığım

Sen yıldıza zengin

Gümüş ruhlu pınar)

Aynı zamanda şair kendini bir yıldıza benzetirken insanın haysiyetine ve değerine dikkat çekerek insanların yıldız gibi ışık saçabileceğini söyler. Buradaki yıldız, ışık ve aydınlanmanın manevi tezahürünün sembolüdür. Şiirdeki *sen yıldıza bay* mısrasındaki muğlaklık doğrudan söylenmeyerek okuyucunun zevkine ve algısına göre uyarlanmış bir çeşitlilik söz konusudur. Diğer mısrada ise sözü edilen *kümüş ruh çeşme* ifadesi din adamlarının kaynağının bir simgesi olarak verilmiştir ve buradaki yıldız, maneviyatı bu kaynaktan alan bir kişi ya da şairdir.

Şāhramda sırım

Sınamda sırım

Bir gül hākda men, bir şığır yazsam

Bahar büsbütün, seniñ eşeriñ!

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 1).

(Çölümde sırrım

Tenimde sırrım

Bir çiçek hakkında ben bir şiir yazsam

Bahar büsbütün senin eserin)

Yukarıda verilen mısralarda yine şairin etnik ve ulusal kimliğini yansıttığını görmekteyiz. Bu şiirdeki *sahra* yani çöl kelimesi diğer kabilelerde yaşayan Türkmenleri temsil etmesinin yanı sıra bir sonraki mısrada insan göğsünün karşılığı yani çölün insan kalbinin bir simgesi olarak da kullanıldığını görmekteyiz. İnsan kalbinin de çöl gibi uçsuz bucaksız olduğunun sembolüdür. Şiirde *bir gül haşda men, bir şığır yazsam* mısrasındaki *gül* “çiçek” kelimesi de çölle ilgilidir. Bilinçli insanların kalbinde de çiçekler yetişebileceğini çünkü kalbin de bir çöl olduğunu vurgulanmaktadır. Bir sonraki mısrada *bahar büsbütün, seniñ eşeriñ! / sen yıldıza bay* ifadelerindeki bahar ve yıldız aynı anlama eşdeğerdir. Bahardaki çiçeklerin çeşitliliği ile gökyüzündeki yıldızların bolluğu her iki mısrada da sembolize edilmiştir.

Şiirin başındaki *men saña teşne / sen maña teşne* mısralarının şiirin sonunda da tekrarlanması dikkat çeken diğer bir husustur. Kelimelerin peş peşe tekrarlanmasıyla mısralarda zengin bir kelime benzerliği ortaya çıkmış ve ahenk güçlenmiştir. Söz dizimi açısından tekrar olan bu iki mısra anlam açısından da aynı hükmün tekrarıdır:

Men saña teşne

Sen maña teşne

Men birce salım

A sen hemişe!

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 1).

(Ben sana susamış

Sen bana susamış

Ben tek bir anım

Sen ise her zaman)

Sada'nın bir diğ er şiiri "Inansa Bolar" da ise, insan inancının y celiğ ine değ inilmektedir. Bereketsiz yıllarda g    p gitse de mavilikler, bulutlar gölgelerini de g t rs  beraberinde hatta gökyüzünden gök g r  t s  de duyulması yine de yağmurun yağacağ na gerçekten inanırsa olacağından bahseder:

Bereketsiz yıllan odlı deminden

Tütün ş hralardan g  se g klikler

Sımb  arlavacı  mercan h vesi

Eşidilmese  ms m gökden g mmirler

Yöne yery zinden gökce bulutlar

Savık sayasını  eky n bolsalar

Yağmır n yağarna inansa bolar

(Suf rad ve şadmehr, 2004: 28).

(Bereketsiz yılların ateşli nefesinden

Tüten bozkırlardan g  se mavilikler

Kırlangıcın mercan hevesi ölüp

 şitilmese sessiz gökten g r  t ler

Fakat yeryüzünden mavice bulutlar

Soğuk gölgesini götürseler de

Yağmurun yağacağ na inansa olur)

şairin aşk ve sevgili teması altında incelediğ imiz "Seni Sorayar" adlı şiirinde *günü işlerim / soğap işleri /dinim desturım* mısralarında geçen günah, sevap ve din kelimeleri de yine birer inanç öğretisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.1.9. Umut

Annamuhammed Sada'nın *Gözleg* k llyatında umut teması altında yalnızca "Umıd" adlı şiiri değ erlendirilmiştir. Sanat ve edebiyatın temel imgelerinden biri olan umut kavramına Sada'nın "Umıd" adlı şiirinde rastlamaktayız. şiirdeki umut olgusu

şairin geleceğe, mutluluğa, özgürlüğe ve vatan sevgisine dair yaklaşımlarıdır. Şair, maviliğin esas olduğu yurdunda huzurla dinlenebilmenin umudu içerisinde:

'Akıbet gelir mi gâbat

Sayasını, savıklığını dādāra

Bir düyb göklik bu diyar, bu yerlerde

Ġurar yalı ġirasında

Çadırını dınçlığını

Bu tütän takırlıkda iler mi göze?

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 9-10).

(Sonunda gelir mi karşıya

Gölgesini, serinliğini-soğukluğunu tatmak için

Bir esas mavilik bu yurt, bu yerlerde

Kurar gibi kenarında

Huzurun çadırını

Bu tüten çoraklıkta ilişir mi göze?)

Şiirin devamında ise umudun endişe halindeki bulutlara benzediğini ve umut etmenin getirdiği heyecan karşısında yağmur gibi gözyaşı döktüğünü dile getirir:

Umut dovul tapan bulutlara çalındaş

Ve biri, iri tolğunmalarda

Durşuna gözyaş

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 9-10).

(Umut endişe halindeki bulutlara benzer

Ve birisi, büyük heyecanlanmalarda

Baştan aşağı gözyaşı)

3.1.10. Emek

Annamuhammed Sada'nın *Gözleg* külliyyatında emek teması altında yalnızca “Bağılıgıñ Ğaşında” şiiri değerlendirilmiştir. Emeği, çalışanları ve vermiş olduğu işçi tipinin dışında karşıt kişileri konu edindiği “Bağılıgıñ Ğaşında” şiirinde hayatın içinden aldığı küçük bir olay sade bir dille ifade edilmiştir:

Seret ustalara, cövzañ bilinde

Olar kerpiç goyyarlar, kerpiçleriñ üstinde

Daş ğoparyarlar depesinden daşlarıñ

Yıkıyalar olar

Ğuryarlar olar

Hem şeylelikde

Yıkılyarlar bir gün

Yityärler bir gün

Bircik düşünmән bu işleriñ ağırķı maķşadına

Bağılıgıñ arında oyunlarıñ akımı

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 8-9).

(Bak ustalara, sığağın ortasında

Onlar tuğla koyuyorlar, tuğlaların üstünde

Taş ayırıyorlar tepesinden taşların

Yıkıyorlar onlar

Kuruyorlar onlar

Hem böylelikle de

Yıkıyorlar bir gün

Kayboluyorlar bir gün

Zerre kadar anlamadan bu işlerin sonundaki amacını

Sonsuzluğun öcünde oyunların akımı)

Şair emek temasını işlerken vermiş olduğu işçi tipinin dışında karşıt kişilere de değinmiş ve mazlum gördüğü işçilerin arkasında ellerinde kırbaçlarla onları cezalandırmak isteyen zalimlerin olduğundan da söz etmiştir:

Mazlumlariñ tomustanlarda

Ğumı ğarbayan ğargı elleri,

Arkalarında zalımlariñ

Dürreleriñ hökimleriniñ naķlı

Her kim bir işde

Her kim öz işinde

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 8-9).

(Mazlumların yaz mevsimlerinde

Toprağı kavrayan kamış elleri

Arkalarında zalimlerin

Kırbaçlarının hükümlerinin atasözü

Herkes bir işte

Herkes kendi işinde)

3.1.11. Savaş

Vatan, bir kimsenin doğduğu, büyüdüğü, barındığı, gerekirse uğrunda canını vereceği kutsal topraklardır. Tüm Türklerde olduğu gibi İran Türkmenlerinde de vatan kutsal kabul edilen değerlerden biridir. Annamuhammed Sada'nın *Gözleg* külliyyatında vatan teması altında yalnızca "Vatan" adlı şiiri değerlendirilmiştir. Vatan teması üzerine kaleme almış olduğu şiirinde İran ve Irak arasında sekiz yıl süren savaşa dair izler vardır.

Savaş ateşiyle gökyüzünün karardığını, vatanındaki bağların, bahçelerin insanların hasretiyle kuruduğunu "Vatan" adlı şiirinde şu mısralarla dile getirmiştir:

Uruş odına yanıp

Ğaraldı göğiñ vatan

*İlgüniñ hasratından
Saraldı bağıñ vatan
(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 14-17).*

(Savaş ateşine yanıp
Karardı gökyüzün vatan
İnsanlarının hasretinden
Sarardı bağm, bahçen vatan)

Şiirin devamında her şeye şahit olan Demavend Dağı'nın yas tutarak başını eğdiğini, bedeninde yaraların, yüreğinde ise yangınların olduğunu şöyle ifade eder:

*Yas tutup başın egdi
Demavend dağıñ vatan
Sınamda yaralar bar
Yürekde dağıñ vatan
(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 14-17).*

(Yas tutup başını eğdi
Demavend Dağı vatan
Bedenimde yaralar var
Yüreğimde ise ateşin vatan)

Şiirde oğullarının vatanından ayrı kalıp yabancı ellerde tutsak olduğunu, nicelerinin vatan diyerek öldüğünü ama yine de vatan için canını verecek çok insan olduğunu belirtmiştir:

*Men men diyen oğullañ
Yad illerde bendivan
Döşün gerip sen diyp
Niçeleri berdi can
Gerek bolsa yine de*

Señ üçin can bercek kân
(*Sufirad ve Şadmehr, 2004: 14-17*).

(Ben ben diyen oğulların
Yad ellerde tutsak
Bağrını görüp sen deyip
Niceleri verdi can
Güzellik olsa yine de
Senin için can verecek çok)

Şair, şiirde *bu dünyâde yalnızım / hem arkağım vatan diyerek dünyada yalnız olduğunu ve tek dayanağının ise vatan olduğunu ifade etmiştir.*

Şöhretinin dağları aşığı İskender'in *Medayin*'i (eskiden bilinen bir şehir adı) kül edip, Alpleri astırdığını, uzak geçmişe baktığında bu tablo karşısında yüreğinin sarsıldığını dile getirir:

Şöhratı eşek bolup
Dağlar aşan iskender
Medayini kül edip
Goçakları asandır
Emma kim azan bolsa
Yurdında yel ösendir
Bakşam uzak geçmişe
Sarsar yüregim vatan
(*Sufirad ve Şadmehr, 2004: 14-17*).

(Şöhreti eşek olup
Dağlar aşan İskender
Medayin'i kül edip
Alpleri astırmıştır

Ama kim yoldan çıkmış ise

Yurdunda yele benzetir

Baksam uzak geçmişe

Sarsılır yüreğim vatan)

Şiirin devamında ise şehirlerini yıpratmanın Timur olduğunu, onun ne âlimleri tanıdığını ne de *Evlat'a* (Peygamber neslinden olan kutsal boy) saygı gösterdiğini dile getirir:

Şehirleriñ tozdıran

Timur ulı beladı

Ne 'alımı sılapdı

Ne sılabdı evladı

Sorağ darına çekib

Hafız yalı sultanı

Gedemlikde sancıpdı

(*Sufirad ve Şadmehr, 2004: 14-17*).

(Şehirlerini yıpratın

Timur oğlu beladır

Ne âlimleri saydı

Ne Evlat'a saygı gösterdi

Soru darına çekip

Hafız gibi padişahı

Namertlikle batırdı)

3.1.12. Dil

Dil, bir milletin varlığını ispat eden en somut olgudur. Özellikle İran gibi farklı etnik ve mezhepsel grupların yaşadığı coğrafyada bir milletin dilini koruması elzem bir konudur. Çünkü dil, bir milleti diğer milletlerden ayıran, onun farklı kültür, örf ve âdete sahip olduğunu kanıtlayan en önemli unsurdur. Annamammed Sada'nın *Gözleg* külliyyatında dil teması altında yalnızca “Yağşı Söz ve Yaman Söz” adlı şiiri değerlendirilmiştir. Şair, “Yağşı Söz ve Yaman Söz” adını taşıyan şiirinde annelere dilin korunması için göndermelerde bulunurken çocukların ise kendi dilleriyle hayata karışmalarının temennisi içerisindedir:

*Diliñize hazır boluñ eneler
Endik edilmesiñ yeşer ğargışa
Ugradılsa neneñ ğavı bolardı
Çağalarmız alkış bilen durmuşa
Bir telekâñ aydan yaman sözünden
Ğaralsa yürekler zâg bolsa aşlar
Misi tilla döndir, zâheri bala
Kelam âğız keramathı alkışlar
(Sufırad ve Şadmehr, 2004: 19).*

(Dilinize hazır olun analar
Huy edilmesin esir bedduaya
Gitse nasıl iyi olurdu
Çocuklarımız dua hayata
Bir yanılmış adamın aydan kötü sözünden
Kararsa yürekler karga olsa aşlar
Bakırı altına döndür, zehri bala
Kalemin ağzı kerametli dualar)

3.1.13. Yabancılaştırma

Rus Biçimciler tarafından ortaya atılan teorilerden biri aşinalıktan uzaklaşmaktır. En önemli temsilcileri Boris Tomaşevski, Viktor Şklovski, Boris Eichenbaum ve Yuri Tınyanov'dur. Biçimciler için önemli olan şey şairin gerçekliğe karşı sergilediği tutum değil, dile karşı sergilediği tutumdur. Yani eserden hareket etmek onlar için en doğrusudur. Brecht'in öne sürdüğü Yabancılaştırma kavramı, gerçeği olduğu gibi yansıtmak yerine onu değişik bir formda algılatmaktır. Çünkü şair dili kullanırken onu eğer, bükerek, çığır ve alışık olmadığımız bir biçime sokar. Böylece şiirde anlatılmak istenen her ne ise onu yeni bir pencereden görmemizi sağlar (Moran, 2006: 177-180).

Yakup Rahimi Daşlıburun *Gözleg Şiir Külliyyatına Biçimsellik Perspektifinden Bir Bakış* adındaki makalesinde Annamammed Sada tarafından Mahtumkulu'ya armağan edilen "Men Azadın Perzendi (Beyik Mağtımğula)" şiirini bu başlık altında değerlendirmiş ve şiirde seçilen kelimelerin birbiriyle olan bağlantıları, bazı kelimelerin belirsizliği, çok anlamlılık, anahtar kelimelerin müzikli tekrarı, Mahtumkulu'nun kendisi anlatıyormuşçasına var olan hüznü atmosfer gibi birçok edebî ve dilsel özelliklerin kelimelerin iyi işlenmesine ve tüm bunların da şiir dili ve ifade yoluyla okuyucunun dikkatini çekmesini sağlayan unsurlar olarak nitelendirmiştir (Daşlıburun, 2012: 58-72). Annamammed Sada'nın *Gözleg* adlı eserinde yabancılaştırma teması altında yalnızca "Men Azadın Perzendi (Beyik Mağtımğula)" adlı şiiri değerlendirilmiştir.

Mahtumkulu, ünlü Türkmen şairi Devlet Mehmet Azadi'nin üçüncü çocuğudur. Türkmenlerin millî şairi kabul edilen Mahtumkulu'nun doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak bilinmese de 1733 yılında doğduğu tahmin edilmektedir. Babası onun ilk öğretmeni, eserlerinin de başkışisi olmuştur. 1970'li yıllarda vefat ettiği yine kesin olmamakla birlikte tahmin edilmektedir. Mahtumkulu'nun şiirleri tamamen sevgi ve bilgelik üzerinedir. Şiirde Mahtumkulu'nun hayatına ve zamanına göndermeler söz konusudur (Biray, 1992: 13):

Men Azadın perzendi va 'z-ı azadın oğlu

Sözlerim söygiden hikmetden dolı

Düşinmez maña emiriñ oğlu, aqmağın oğlu

Dağda doğuldum, dağlı yaşadım, dağda boy aldım

Söygide tutaşdım, berkedim derdde

Uzak seretdim,

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 22-26).

(Ben Azadi'nin çocuğu, Va'z-i Azadi'nin (Azadi'nin kitaplarından biri) oğlu

Sözlerim sevgiden hikmetten dolu

Anlamaz beni Emir'in oğlu, ahmağın oğlu

Dağda doğdum, dağda yaşadım, dağda büyüdüm

Sevgide tutuştum, güçlendim hastalıkta

Uzak baktım)

Hayatın içerisinde anlama yüklediği değer sayesinde amacına ulaştığını, bu uğurda çok düşündüğünü, yorulmadan iman ile yolun sonunda doğruya ulaştığını şiirin devamında ifade eder:

Bir gözüm manıda, bir gözüm merdde

Manâ mañlay sürtdim, mañlaba yetdim

Emma merdi tapman kân oya batdım

Yanımda iman, gezdim yadaman

Depeden depe, dereden dere

Elimde dâri, kalbımda yara

Gösgöni pālim atılan okdı,

Alımda iman arķamda ģaķdı

Emma arman, müñ arman

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 22-26).

(Bir gözüm mana da bir gözüm yiğitte

Anlama anlımı sürttüm, gayeme ulaştım

Ama yiğidi bulmak için çok düşünceye daldım

Yanımda iman gezdim yorulmadan

Tepeden tepe, dereden dere

Elimde ilaç, kalbimde yara

Dosdoğru niyetim atılan oktu

Alnımda iman, arkamda Allah'tı

Ama hasret bin hasret)

Mahtumkulu'nun karısı Akkız'dan Sarı (Molla Babek) ve İbrahim adlı iki oğlu dünyaya gelmiştir. Ne yazık ki her iki oğlunu da küçük yaşlarda kaybeder. Abisi Abdullah ve Muhammed Safa'nın da Afganistan dolaylarında düşmanlar tarafından öldürüldüğü bilinmektedir. Bunların yanı sıra anne ve babasının ölümü, köyünden ve arkadaşlarından ayrılığı, sevdiği kadın Meñli'den ayrılığı gibi şairin hayatı ölüm ve ayrılıklarla geçmiştir. Şiirde yaşanan bu acı ayrılıklar da dile getirilmiştir (Yılmaz, 2007: 111):

Kalbimde zol zol tupanlar göpan

Yolımda kân kân tupanlar göpan

Olar ellerimde, bâbenegimi, Molla Bebegimi Abdullahımı

Mâhrem Meñlimi menden aparan

Ah uranım hâkdır, ağlanım çındır

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 22-26).

(Kalbimde tekrar tekrar tufanlar kopan

Yolumda çok çok tufanlar kopan

Onlar ellerinde göz bebeğimi

Molla Babek'imi, Abdullah'ımı

Sevgim Meñli'yi benden ayıran

Ah çektiğim doğrudur, ağladığım gerçektir)

Mahtumkulu'nun sözlerinin hiçbir zaman anlaşılmadığını, nefret ettiği hanlara sözlerinin tesir etmediğini, âlimlerin sığınaklarda insanların da uyku gafleti içerisinde olduğunu şiirin devamında vermektedir:

Neneñ çıdarsıñ, dökilip dursa üstiñe

Elmudam yigrenci hanlar, haramı canlar

Neneñ çıdârsıñ

Zarıñ sığmasa ımğır yaylaña

Neneñ dözersıñ

Söziñ yetmese täsir etmese

Yakın yadıña, ulı iliñe

Herhal bilyänsiñiz,

Toğtan däldirin

Kısmatıma qayıl bolup men yörendirin

Büsbütün berilib, sınamda çoğyan 'aşk çeşmesine

Köklerden köklere men ornandırın

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 22-26).

(Nasıl dayanırsın, dökülüp dursa üstüne

Sürekli ezici kağanlar, haydut kişiler

Nasıl dayanırsın

İnlemen sığmasa uçsuz bucaksız yaylana

Nasıl sabredersin

Sözün ulaşmasa, tesir etmese

Yakın hafızana, büyük halkına

Herhalde anlıyorsunuz

Durmadım

Kaderime memnun olup beni hareketlendiren

Tamamen verilip bedenimde coşan sevgi pınarına

Köklerden köklere beni yerleştirin)

Şiirin devamında ise alimlerin düşünerek insanları uyku gafletinden uyandırıp gerçeği görmelerini sağlamak için bağırdığını fakat bu haykırıışlarına Hasar Dağı'ndan başka cevap veren olmadığı şu dizelerde dile getirmektedir:

Erkin ili gözlöp haķı ızarlap

Käteler yanıp, kä tütändiriñ

Yaradar gövrämi ğıylan gövnimi

İllerden illere men atandırıñ

Ġıġırandırıñ, Ġıġırdım men

Emma ki peryadıma heserdeşim

Hasar dağından özge cogab beren bolmadı

Arman arman müñ arman

'Alımlar buķıda, il uķıdadı

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 22-26).

(Özgür halkı arayıp gerçeği takip ederek

Zaman zaman yanıp bazen duman çıkardım

Yaralı gövdemi feda eden gönlümü

Yurtlardan yurtlara ben atılmışım

Bağrıışın, bağırdım ben

Fakat feryadıma ortak olan

Hasar Dağı'ndan başka cevap veren olmadı

Hasret, hasret bin hasret

Âlimler sığınakta, insanlar uykuda)

Meñli'siz, çocuksuz ve abisiz yaşasa da sevgisiz ve hakikatsiz bir soluk bile almadığını, gördüğü eziyetlerde, çektiği çilelerde hep yalnız olduğunu şöyle ifade etmiştir:

Meñlisiz yaşadım

Balasız hem ağasız yaşadım

Her çend yegşerilsem-de

Emma söygisiz hem hakıksız

Yaşap bilmedim bir dem, suğsırılsam-da

Horlansam-da h^warlansam-da yekedim

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 22-26).

(Meñli'siz yaşadım

Çocuksuz ve ağabeysiz yaşadım

Her ne zaman eğilsem de

Ama sevgisiz ve hakikatsiz

Yaşamadım bir soluk darbe alsam da

Eziyet görsem de çile çeksem de hep yalnızdım)

Mahtumkulu, Türkmenlerin birleşmeleri, kötüye, zalime karşı bir arada olmaları, birlik ve beraberlik gibi konuları şiirlerinde nasihat tarzında işlemiştir. Annamammed Sada, şiirinde Mahtumkulu'nun bu yönüne de yer vermiştir:

Ġamçısından ġanlar damyan zalımlaň

Kän kän yaķasından tutdım tebşitläp

Men diydım ey sen, Yomut ġarındaş

Teke Alili, ey ilim Gökleň

Ey hemme insanlar, barça ġalayık

Menlig pilesiniň ġabıgın yırtıp

Yapşaylıň ġalıklarıň

Birikdirici uçlu yüpünden birigip

Men diydim, nurbatsız bayın däl

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 22-26).

(Kamçasından kanlar damlayan zalimlerin

Çok fazla yakasından tuttum sağlam yapışarak

Ben dedim ey sen Yomut kardeş

Tekeli ilim, ey ilim Göklen

Ey bütün insanlar, bir parça köleler,

Benlik kozasının kabuğunu yırtıp

Yapışalım yaratıcı Allah'ın

Birleştirici ipinin ucundan birleşerek)

Şiirin devamındaki satırlarda zalimlere karşı nasıl bir yol izleneceği ve insanların doğrulara teslim olarak nefretten uzak durup sevginin ışığında yol alınması gerektiği dile getirilmiştir:

Belki, rehımdar eyämiziñ öñinde

Ğol gavşırıp duraylıñ

Birbirimizi yigrençte yırtman

Yürekden yüreğe söygi nurından

Köpriler ğuraylıñ yollar çekeyliñ

Başğa-da kân zadlar haqda sözledim

Pikiriñ pikire batışt barada

Köñle gelgen geñ nağışlar barada

Eger de şonda, maña meniñ zarıma

Düşsedi iller

Egri yodalardan gösgöni yola

Ham hıyallardan arasa päle

Yıldızlardan yıldıza

Aylardan aya ğavuşcağdılar

Emma arman müñ arman

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 22-26).

(Ben dedim merhametsiz zengin değıl

Belki merhametli sahibimizin önünde

Kol kavuşturun duralım

Birbirimizi nefrette koparmayın

Kalpten kalbe sevgi ışığında

Köprüler kuralım, yollar kuralım

Başka da çok şeyler hakkında konuştum

Düşüncenin düşünceye dalışı hakkında

Gönle gelen tuhaf motifler hakkında

Şayet de orada bana, benim ihtiyacıma

Gelseydi halklar

Eğri patikalardan dosdoğru yola

Boş hayallerden arasa niyete

Yıldızlardan yıldıza

Aylardan aylara kavuşacaklardı

Ama hasret bin hasret)

Mahtumkulu, zalimleri, ahlakî anormallikleri ve mezhepsel bölünmeleri hayatı boyunca eleştirmiştir. Şiirde buna değinen mısralar da vardır:

Olar men menligiñ dar bayrında

Biribirin çapıp ğan dökyärdiler

Cahalat gicesinde yol sökyärdiler

Aylğançdı, aylğançdı, çar yanım
Hemme zad başâşak, aklar kır kimin
Tilkiler arlayar göyâşir kimin
Vasf edilyâr celepler, peri hüyir kimin
Çağıllar bazarda alıpdır rovac
Tılla kimin dür kimin
Dur heniz, dur heniz aydamoğ yarın
Ėatınlar atlanır, edil âr kimin

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 22-26).

(Onlar ben benliğin dar yokuşunda
Birbirlerini kesip kan döküyorlardı
Cehalet gecesinde yol söküyorlardı
Korkunçtu, korkunçtu dört yanım
Her şey baş aşağıydı, beyazlar kir gibi
Tilkiler bağılıyor sanki aslan gibi
Tarif ediliyor fahişeler, peri gibi güzel
Çakıllar pazarda almış revaç
Altın gibi, inci gibi
İnci henüz, inci henüz söylemiyor yârin
Kadınlar atlanır tıpkı er gibi)

Şiirin sonunda ise sanki Mahtumkulu'nun ağzından kendi hayatının özetlendiği görülmektedir:

Ağ 'ömrüm ağ meniñ 'ömrüm
Elden giden eyyamdır
Oğurlanan vişaldır

*Ceyhuni şahır eden,
Äpet, ayralık, ağır destandır
Meniñ ‘ömrüm hiç gaytalanmaz
‘Aşk nağmasınıñ şaf devamıdır*

Meniñ ‘ömrüm

Azadiñ oğlıdır

Bahaveddin atadan

Tä däli Mecnun

Tä Göroğlıdır

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 22-26).

(Ah ömrüm, ah benim ömrüm

Elden giden çoktandır

Çalınan kavuşmadır

Ceyhun’u şair eden

Çok büyük ayrılık, ağır destandır

Benim ömrüm hiç tekrarlanmaz

Saf sevgi nağmesinin devamıdır

Benim ömrüm

Azadi’nin oğludur

Bahaeddin Veled atadan

Ta deli Mecnun

Ta Köroğludur)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ŞİİRLERİN ORTAK İMLA VE DİL ÖZELLİKLERİ

4.1. İmla Özellikleri

Türkmen Türkçesinde neşriyat faaliyetlerini devam ettirebilmek için İran'da yaşayan Türkmenler, Arap alfabesine dayanan bir yazı sistemi kurmak istemişlerdir. Bunun üzerine 2003 Kelale ve 2004 Berder Türkmen'de yazım kongresi düzenlenmiştir. Toplantılarda alınan kararlar tartışmaya sebep olmuş ve neticede İran Türkmenlerinin imla sistemi ortak bir şekle getirilememiştir. Bu nedenden ötürü de İran'daki aydınlar eserlerinde standart bir imla kullanamamışlardır (Yıldırım, 2020: 113). Annamammed Sada, *Gözleg* kitabındaki şiirlerini /ö/, /ü/ ve açık e /ä/ harfleri için ayırt edici işaretler kullanmakla beraber geleneksel imla ile yazmıştır.

4.1.1. Ünlülerin Yazılışı

Türkmen Türkçesinde yazımda bulunan dokuz ünlü ses vardır: /a/, /e/, /ä/, /ı/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/. İçlerindeki /ä/ ünlüsü hariç geriye kalan sekiz ünlü Türkiye Türkçesindeki gibidir. /ä/ ünlüsü /e/ ünlüsünden daha geniş ve açık bir sestir (Bazin, 1988: 4).

/a/ ünlüsü

İncelediğimiz şiirlerde /a/ ünlüsü kelime başında çoğunlukla medli elif /ā/, kelime içinde ve kelime sonunda genellikle elif /a/ ile yazılmıştır.

Kelime başı: asman (آسمان 02/01), ataş (آتش 02/02), ay (آی 03/15), ayaz (آياز 03/09), ağaç (آغاچ 11/03), alma (آلما 03/04), ayak (آیاق 15/03), ahır (آخیر 08/13), ağız (آغیز 13/03), ara (آرا 14/15)

Kelime içi: kanun (07/03 قانون), vatan (16/02 وatan), hasrat (16/03 حاسرات), çağa (20/04 چاغا), yaman (20/05 يامان), yaş (13/01 ياش), ğıcak (13/01 غيجاق), dar (15/11 دار), yalı (21/01 يالى), ğan (18/08 غان)

Kelime sonu: haḡda (01/08 حاقدّا), cövza (06/08 جوزّا), yara (17/06 يارا), arḡa (26/16 ارقّا), ıza (03/14 ايزّا), orta (11/02 اورتا), akca (12/12 آقچّا), yoda (12/08 يودّا), uya (12/05 اويّا), oba (12/06 اوبّا)

/ä/ ünlüsü

Açık e /ä/ ünlüsü ise ön, iç ve son seste daima elif /v/ üzerine yazılan hemze (ء) işareti ile /v/ gösterilmiştir:

Kelime başı: äpet (24/91 آپت), ähli (31/09 أهلى), är (24/86 أر)

Kelime içi: sebäb (14/23 سبأب), dāli (24/97 دألى), pāl (24/16 پأل), dāl (28/08 دأل), nāme (10/09 نأمه), tāšir (24/29 تأسير), tāze (35/10 تآزه), öylän (35/05 اولآن), çäcek (36/15 چأجك), nāçe (42/07 نأچه)

Kelime sonu: perištā (35/11 پريشتآ), günā (03/17 گونآ), kā (36/10 كآ), eyerlä- (30/16 ايرلآ), gözlä- (24/36 گوزلآ), derlä- (30/14 درلآ), enā (31/11 انآ), külbā (40/20 كلبآ), dünyā (14/25 دونيآ), gövrā (24/38 گورآ)

/e/ ünlüsü

Şiirlerde /e/ ünlüsü kelime başında sadece elif /v/ ile yazılmış, kelime içinde gösterilmemiş, kelime sonunda ise he /h/ ile yazılmıştır:

Kelime başı: el (12/09 ال), endam (19/02 اندام), erkin (24/36 ارکين), edil (24/86 اديل), emma (24/48 اما), eser (05/06 اشر), eciz (16/42 اجيز), eger (13/01 اگر), em (17/06 ام), ebediyet (08/21 ابدىيت)

Kelime içi: men (01/01 من), sen (01/02 سن), heser (05/05 حسر), derman (04/24 درمان), yel (16/30 يل), perzend (31/04 چرزند), destur (03/31 دستور), derd (04/22 درد), meger (05/15 مگر), derviş (14/13 درويش)

Kelime sonu: çeşme (01/05 چشمه), çilleden (04/07 چيلله دن), inçe (04/07 ايچه), büre (17/03 بؤره), gice (18/01 گيجه), teşne (01/02 تشنه), delce (09/07 دلجه), pişe (16/46 پيشه), dide (17/11 ديده), hemişe (01/13 هميشه)

/ı/ ünlüsü

İncelediğimiz şiirlerde /ı/ ünlüsü kelime başında çoğunlukla elif harfinin // yanına ye /ي/ harfi getirilerek yazılmış nadiren de sadece elif // ile gösterilmiş, kelime içinde ye /ي/ ile, kelime sonunda ise daima ye /ی/ harfi ile yazılmıştır.

Kelime başı: ıza (ايزا 03/14), ımıklı (ايمىقلى 14/09), ıkbāl (اقبال 14/11), insan (انسان 24/56), inan- (اينان 27/07), ıncalığ (اينجالىغ 27/08), ıgılan (ايغلان 28/05), ıhlaş (اخلاص 32/04), ilham (ايلهام 35/09), is (ايس 40/24)

Kelime içi: şığır (شىغیر 01/08), yakın (ياقين 02/08), yılı (يىلى 03/08), gış (غیش 03/09), yıldız (يىلديز 03/15), hayış (حايیش 04/20), şahır (شاحیر 04/24), pahr (پاحیر 04/25), garıp (غریپ 07/11), bakılığ (باقلىغ 08/01)

Kelime sonu: ganatlı (غاناتلى 02/11), yaralı (يارالى 02/11), haysı (هایسى 03/28), ahır (اخیرى 04/05), gapı (غاپى 04/09), yıldı (يىلقى 39/02), durı (دورى 15/13), bakı (باقى 16/46), gavı (غاوى 20/03), barı (بارى 12/16)

/i/ ünlüsü

/i/ ünlüsü de /ı/ ünlüsü gibi kelime başında çoğunlukla elif harfinin // yanına ye /ي/ harfi getirilerek /ي/ gösterilmiş, kelime içinde ye /ي/ ile, kelime sonunda ise daima ye /ی/ harfi ile yazılmıştır.

Kelime başı: inçe (ايچه 04/07), iş (ایش 08/13), iri (ایرى 09/09), irki (ایركى 10/04), ine (اينه 11/05), inse (ايسه 16/17), ilki (ايكى 13/01), il (ایل 16/20), ileri (ایلرى 16/47), igne (ايگنه 22/04), it (ایت 29/04)

Kelime içi: birce (بيرجه 01/12), giñ (گینگ 02/01), dil (ديل 03/01), yilig (يىليگ 03/03), kim (کيم 03/26), dileg (ديلگ 03/29), dīn (دين 03/31), üçin (اوچين 04/14), bilbil (بىلبىل 05/03), içinde (ايچينده 05/08)

Kelime sonu: ebedi (ابدى 05/06), süri (سورى 10/01), görgili (گورگىلى 13/04), bugünki (بوگونكى 16/41), özi (اوزى 21/05), süyci (سويچى 21/07), peri (پرى 24/82), dāli (دالى 24/97), bāri (پارى 29/07), külpetli (كولپتلى 31/16), çenli (چنلى 34/07)

/o/ ünlüsü

Şiirlerde /o/ ünlüsü kelime başında her zaman elif // ve vav /و/ ile birlikte yazılmış, kelime içinde ise vav /و/ ile gösterilmiştir.

Kelime başı: ovaz (03/06 اوواز), on (03/15 اون), oñurğa (04/12 اونگورغا), oyun (08/01 اويون), olar (08/06 اولار), otlıq (10/02 اوتلىق), orta (11/02 اورتا), oba (12/06 اوبا), od (12/06 اود), oğul (16/09 اوغول), ocağ (17/07 اوجاغ)

Kelime içi: dotar (03/06 دوتار), soğap (03/18 سوغاپ), yol (04/05 يول), poladdan (04/07 پولاددان), yok (04/15 يوق), toqğa (07/08 توقغا), nova (08/02 نووا), not (08/02 نوت), dovul (09/08 دووول), tolgun (09/09 تولغون), çopan (10/04 چوپان), soñ (11/05 سونگ)

/ö/ ünlüsü

Kelime başında bulunan /ö/ ünlüsü çoğunlukla elif // ve vav /و/ harfinin üzerine hemze /ء/ konularak /ؤ/ birlikte yazılmıştır. Bazen de sadece elif // ve hemzesiz vav /و/ harfiyle verilmiştir. Kelime içinde de hem vav /و/ harfi ile hem de vav /و/ harfinin üzerine hemze /ء/ konularak /ؤ/ iki şekilde verilmiştir.

Kelime başı: ölüm (03/23 اولوم), öy (04/01 اوى), övüryän (04/02 اۋوورىآن), ört (04/23 اۋرت), öz (08/20 اوز), öç (12/06 اۋچ), öçere (15/17 اۋچره), önen (16/22 اۋنن), övren- (18/05 اوورن), örkimi (21/13 اۋركىمى), öykene (22/05 اۋيكنه)

Kelime içi: dövük (02/03 دۋۋۋۋك), gövüs (02/07 گوۋۋۋس), göz (03/11 گۋز), hözir (03/13 حۋزىر), gözleg (03/25 گۋزلگ), söz (04/22 سۋز), gök (06/06 گۋك), köñül (06/06 كۋنكۋل), cövzañ (08/05 جۋزانگ), hökim (08/18 حۋكىم), gövher (08/23 گۋۋهر), möcek (10/07 مۋجك), gösgöni (24/13 گۋسگۋنى), hökman (33/17 حۋكمان)

/u/ ünlüsü

Kelime başında bulunan /u/ sesi her daim elif // ve yanında vav /و/ harfi ile beraber yazılmıştır. Kelime içinde ise vav /و/ ile yazılmıştır.

Kelime başı: uçgun (12/01 اۋچگون), uya (12/05 اۋيا), ucundan (14/25 اۋجىندن), uçara (15/17 اۋچارا), uruş (16/01 اۋرىش), ucıpsızca (17/14 اۋچىپسىزجا), uçışını (21/07 اۋچىشىنى), uzak (24/06 اۋزاق), umıd (09/08 اۋمىد), ulkı (24/44 اۋقى), uçlı (24/59 اۋچلى), uryan (29/04 اۋرىان), uşatdılar (30/10 اۋشاتدىلار), umman (40/19 اۋممان)

Kelime içi: ruh (01/05 رۋح), guş (02/03 غۋش), huş (03/19 هۋش), nurana (05/16 نورانا), natuvan (08/02 ناتۋوان), bulut (09/08 بۋلۋت), burçı (11/09 بۋرچى), duz (11/10 دۋز), durmuş (17/08 دورمۋش), yumurtğa (22/11 يۋمورتغا), duygu (38/04 دۋىغو)

/ü/ ünlüsü

Kelime başında bulunan /ü/ ünlüsü genellikle elif /ا/ ve yanında vav /و/ harfi ile beraber yazılmış, nadiren de olsa elif /ا/ ve yanında vav /و/ harfi üzerine Arapça yedi rakamına benzer bir işaret /ۆ/ konularak belirtildiği de görülmüştür. Kelime içinde ise bazen vav /و/ bazen de vav harfinin üzerine Arapça yedi rakamına benzer işaret /ۆ/ konularak yazılmıştır.

Kelime başı: ümzügiñi (اۆمzüگینگى 05/09), üncisin (اۆنجىسىن 48/02), üyşürdi (اومسوم 27/04), ülkeleri (اولكه 31/14), üncilerimi (اونجىلر مى 39/07), üzñe (اوزنه 40/07), üzdüm (اوزدیم 21/13), üçin (اوچين 16/14), üyşürdi (اومسوم 27/04), üstiñe (24/24), ümsüm (اومسوم 27/04), ülkeleri (اولكه 31/14), üncilerimi (اونجىلر مى 39/07), üzñe (اوزنه 40/07)

Kelime içi: yüregim (يورگيم 03/03), gün (گون 03/08), süññümdäki (سونگنؤمدأكى 03/12), düyş (دؤيش 03/20), süyrenyär (سؤيرنيار 03/28), güp (گؤپ 04/17), güzer (گوزر 06/06), düyp (دويپ 06/09), sütün (سوتون 08/04), dürrî (دؤررى 08/18), yüvürdip (يؤؤوردىپ 10/04), cüyce (جويجه 11/02), süytiden (سؤيتندن 14/05), müñ (مونگ 14/10), güyçli (گوچلى 14/11), kül (كول 16/27), büre (بؤره 17/03), güyz (گؤيز 19/03), süri (سؤرى 24/03), güneş (گونش 31/08)

4.1.2. Ünsüzlerin Yazılışı

Türkmen Türkçesinde 23 ünsüz bulunmaktadır. Fakat alfabede 21 ünsüz mevcuttur: /b/, /c/, /ç/, /d/, /f/, /g/, /h/, /j/, /k/, /l/, /m/, /n/, /ñ/, /p/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /v/, /y/, /z/. Çoğu Türkiye Türkçesinde kullanıldığı gibidir. Türkiye Türkçesinden farklı olarak /ñ/ sesi alfabede gösterilir. Bir diğer farklılık ise Türkmen Türkçesindeki /s/, /z/ ve /ğ/ ünsüzleri Türkiye Türkçesinden farklı telaffuz edilir (Buran ve Alkaya, 2013: 123).

/b/ ünsüzü: Kelime başında, ortasında ve sonunda her zaman /ب/ ile yazılmıştır:

bilbil (بيليل 05/03), bereketsiz (بركتسىز 27/01), bagt (باغت 30/16), düybin (دويبينگ 31/05), tekepber (تكپير 36/05), kebderleriñ (كيدرلرينگ 40/05), bahar (بهار 40/24), bendesi (بنده سى 40/23), qalbımda (قلبيمدا 42/01), bar (بار 43/01), bilen (بيلن 45/03), bulut (بولوت 46/01), bad (باد 47/01)

/c/ ünsüzü: Kelime başında, ortasında ve sonunda her zaman /ج/ ile yazılmıştır:

gice (گیجه 03/15), pencire (پنجیره 04/10), cenan (جنان 06/01), can (جان 06/02), cövza (جوزا 06/08), cayım (جایم 06/12), delce (دلجه 09/07), damca (دامجه 09/07), cüyce (جویجه 11/02), cuvanlıg (جوانلیغ 12/03), gıcağ (غیجاق 13/04), ceminden (جمیندن 14/24), ucundan (اوجیندن 14/25), basıbalcı (باسیبالجی 16/17), ocağ (اوجاغ 17/07) cennet (جنت 28/18)

/ç/ ünsüzü: Kelime başında, ortasında ve sonunda daima /چ/ ile yazılmıştır:

çeşme (چشمه 01/05), üçin (اوچین 04/01), çilleden (چیلله دن 04/07), inçe (اینجه 04/07), içinde (ایچینده 05/08), çend (چند 06/05), çağa (چاغا 07/01), naçar (ناچار 07/02), çadır (چادیر 09/05), dınç (دینچ 09/05), çalımdaş (چالیمداش 09/08), çopan (چوپان 10/06), çemçeli (چمچلی 11/03), güyçli (گویچلی 14/11), kerpiç (کرئیچ 08/06)

/d/ ünsüzü: Kelime başında, ortasında ve sonunda her zaman /د/ ile yazılmıştır:

dilim (دیلیم 03/01), dotarımın (دوتاریمینگ 03/06), dördi (دوردی 03/15), dilegim (دیلگیم 03/29), diriligim (دیرلیگیم 03/30), dinim (دینیم 03/31), desturım (دستوریم 03/32), poladdan (پولاددان 04/07), derd (درد 04/22), dermanda (درماندا 04/24), darına (دارینا 05/17), daş (داش 08/07), diyar (دییار 09/03), dovul (دووول 09/08), derelerden (دره لردن 14/02), depelerden (دپه لردن 14/04)

/f/ ünsüzü: Kelime başında, ortasında ve sonunda /ف/ ile yazılmıştır:

Yusuf (یوسف 05/15), Fırağının (فراغنینگ 15/13), nefsiñ (نفسینگ 16/18), Hafız (حافظ 16/38), fikrinde (فکرینده 16/43), vaf (وصف 24/82), saf (صاف 24/93)

/g/ ünsüzü: Ön damak ünlülerinin yanında dil ardı-orta damak /g/ ve /ğ/ ünsüzü /گ/ biçiminde ince, art damak ünlülerinin yanında dil ardı-arka damak /ğ/ ünsüzü /غ/ biçiminde kalın yazılmıştır. İncelenen şiirlerde bu ünsüzlerin telaffuzlarına ilişkin çeşitli örnekler bulunmaktadır:

gül (کول 01/08), şığır (شیغیر 01/08), giden (گیدن 02/01), ğamgın (غمگین 02/04), ğolay (غولای 02/08), ğuş (غوش 02/11), yüregim (یورگیم 03/03), günä (گونأ 03/17), soğap (سوغاپ 03/18), gözleg (گوزلگ 03/25), ğayım (غاییم 04/07), ğapı (غاپی 04/09), ğara (غارا 04/23), ümzüğini (ؤمزؤگینگ 05/09), meger (مگر 05/15), ğarğı (غارغی 08/16), gövher (گوهر 08/23), gözyaş (گوزیاش 09/10), güriñ (گوررینگ 11/05), gönül (گونگول 12/14), göl (گول 14/06), gögiñ (گوگینگ 16/02)

/h/ ünsüzü: Kelime başında, ortasında ve sonunda /h/ ünsüzü; /ح/, /خ/ ve /ه/ ile yazılmıştır:

haybatlı (حایباتلی 14/19), **h**ıyalıñ (خیالینگ 14/20), **h**adamı (خادامی 14/20), **h**ümmet (همت 28/15), **h**anlar (خانلار 24/25), **h**aramı (حارامی 24/25), **her**hal (هرحال 30/07), **h**aırasına (خاطرینا 30/07), **ser**hedden (سرحددن 31/14), **ih**laş (اخلاص 32/04), **h**aıar (خاطر 32/12), **ba**hanasız (باحاناسیز 32/14), **h**aıan (حاجان 33/06), **mı**hman (میهمان 33/16), **yudar**ha (یودارها 34/01), **hem**me (همه 34/08), **her** (هر 34/11), **h**ancar (حانجار 35/02), **h**anaıa (حاناقا 35/02), **h**övürtge (حؤورتگه 43/02), **h**ayran (حیران 44/03), **h**amana (حامانا 45/01), **h**oraz (حوراز 47/01)

/k/ ünsüzü: Kelime başında, ortasında ve sonunda /ک/ ve kalın telaffuz edilen /ق/ ile yazılmıştır:

kümüş (کوموش 01/05), **er**kin (ارکین 02/06), **k**ökim (کوکیم 06/08), **k**ülbäniñ (کلبانیڭ 07/13), **ya**kın (یاقین 02/08), **döv**ük (دووک 02/11), **ya**ksa (یاقسا 05/05), **ka**lsa (قالسا 05/06), **ka**nda (قیندا 05/12), **ı**kbalı (اقبالی 05/13), **ko**luñda (قولونڭدا 05/20), **ka**nanı (کسلینگ 07/11), **ko**rpeıiğiñ (کورپهلیگینگ 12/04), **mü**mkın (مومکین 17/04), **ke**seliñ (کسلینگ 22/04), **k**öklere (کوکله 24/35), **be**reketsiz (برکتسیز 27/01), **uza**k (اوزاق 32/11), **ke**bderleriñ (کبدرلرینگ 40/05), **k**ömelek (کومه له 42/05)

/l/ ünsüzü: Kelime başında, ortasında ve sonunda /ل/ ve /لا/ ile yazılmıştır:

yıldıza (ییلدیزا 01/04), **sa**lım (سالیم 01/12), **ya**ralı (یارالی 02/03), **go**lay (غولای 02/08), **yı**lı (ییلی 03/08), **göz**leg (گوزلگ 03/25), **yı**ldam (ییلدام 03/28), **ş**emal (شمال 03/28), **çı**lleden (چیلله دن 04/07), **sa**ylan (سایلان 04/22), **al** (آل 06/01), **yo**l (یول 06/11), **bi**linde (بیلینده 08/05), **ma**zlımlarıñ (مظلوملارینگ 08/15), **ye**lmik (یلمیک 10/06), **ih**laş (اخلاص 32/04), **ulı** (ولی 24/30), **ba**lasız (بالاسیز 24/46), **ti**lkiler (تیلکلر 24/81), **la**ıın (لاچین 28/10), **el**mıdam (المیدان 28/12), **lo**kma (لوقما 34/13), **la**l (لال 38/03), **la**y (لاى 38/04)

/m/ ünsüzü: Kelime başında, ortasında ve sonunda daima /م/ ile yazılmıştır:

müşgil (موشگیل 28/07), **möv**ç (مؤچ 29/18), **mu**ıamlardan (موقاملاردان 30/09), **mä**kem (مأكام 30/15), **ma**nı (مانی 31/18), **ze**mzem (زمزم 31/18), **me**les (ملس 32/13), **ga**mım (غامیم 33/12), **he**mdem (همدم 28/11), **me**calımıñ (مجالیمینگ 31/28), **hö**kman (حؤکمان 33/17), **he**mme (همه 34/03), **çe**şme (چشمه 37/01), **ze**min (زمین 39/03), **sür**me (سورمه 40/18), **u**mıt (اومیت 41/01), **du**şmanlarım (دوشمانلاریم 45/01), **mü**ñ (مونگ 49/02)

/n/ ünsüzü: Kelime başında, ortasında ve sonunda daima nun /ن/ ile yazılmıştır:

notların (08/02 نوتلاریگ), natuvan (08/02 ناتوان), novaları (08/02 نووالاری), nokadı (08/04 نوقادی), yana (03/28 یانا), dinim (03/31 دینیم), nariň (05/02 نارینگ), şayına (05/15 شایینا), can (06/14 جان), kanunı (07/03 قانونی), sonarda (10/02 سوناردا), nahariň (11/07 نهارینگ), ene (12/05 انه), neresselikden (14/05 نرسللیکدن), nurana (18/04 نورانا), nur (21/22 نور), neneň (24/26 نه ننگ), nağışlar (24/68 ناغیشلار), nikalaşan (31/27 نیکالاشان)

/ñ/ ünsüzü: Eski Türkçedeki genzel damak ünsüzünün /ñ/ korunması bir yazım özelliği olarak Türkmen Türkçesinin belirleyici özelliğidir (Korkmaz, 2013: 202). İncelediğimiz şiirlerde /ñ/ ünsüzü her zaman /نگ/ ile birlikte yazılmıştır. Kelime başında ise bulunmamaktadır:

saña (01/01 سانگا), maña (01/02 مانگا), giň (02/01 گینگ), oňurgası (اونگورغاسی), ceňňel (06/10 جنگل), soňkı (06/17 سونگکی), maňlayına (07/07 مانگلایینا), soň (11/05 سونگ), deňizlerden (14/01 دنگیزلردن), reňkleriň (15/10 رنگلرینگ), yalňızım (16/15 یالنگیزیم), cöňňe (40/04 جونغنگه), köňül (40/20 كونگل), diňe (41/06 دینگه), süňňimiň (41/10 سونگگیمینگ), öňkiden (42/04 اونگکی دن), daňdanlar (47/01 دانگدانلار)

/p/ ünsüzü: /p/ ünsüzükelime başında, ortasında ve sonunda genellikle /پ/ ile yazılmış, birkaç kelimedede ise /ب/ ile yazıldığı görülmüştür:

soğap (03/18 سوغاپ), pınhanlıkda (03/23 پنهانلیقدا), poladdan (04/07 پولاددان), gapısı (04/09 غاپسی), güp (04/17 گوپ), pahr (04/25 پاحیر), depelerden (14/04 دیهلردن), köpikler (08/23 کوییکلر), tapan (09/08 تاپان), çopan (10/06 چوپان), perdeleri (14/11 پردهلری), purşat (15/17 پورصات), päli (24/16 پالی), pesdir (16/42 پسدير), pişe (16/46 پیشه), topırağıň (17/05 توپراغینگ), päkligin (17/05 پاکلیگین), peryadıma (24/41 پریادیما), pikre (24/67 پیکره), peri (24/82 پری), garıb (07/11 غریب), düyb (09/03 دویب), penalardan (31/22 پنالاردن)

/r/ ünsüzü: Kelime başında, ortasında ve sonunda daima /ر/ ile yazılmıştır:

rast (05/07 راست), meger (47/04 مگر), mecbur (45/04 مجبور), yıldırım (46/03 ییلدیریمدان), hayran (44/03 حیران), hövürtge (43/02 حورتگه), hancar (35/02 حانجار), her (34/11 هر), serhedden (31/14 سرحددن), hatırasına (30/07 خاطیراسینا), herhal

(30/07) ھرحال), ara (42/07) ارا), ڇيراسى (41/01) ڇيراسى), sürme (40/18) سورمه), ڇeperlere (40/14) ڇپرلره), ڄayrı (39/10) ڄيرى), tekrar (36/05) تکرار), derd (04/22) درد), dermanda (04/24) درماندا), darıma (05/17) دارینا)

/s/ ünsüzü: /s/ ünsüzü incelediğimiz şiirlerde hem /س/ hem /ص/ hem de /ث/ ile yazılmıştır:

şehramda (01/06) صحرامدا), sinamda (01/07) سینمدا), eşeriñ (01/09) اثرینڭ), salım (01/12) سالیم), asman (02/09) آسمان), soğap (03/18) سو غاپ), haysı (03/28) هایسی), söygüden (04/09) سؤیگودن), sere (04/21) سره), saziñ (05/20) سازینڭ), ıhlāş (06/09) اخ لاص), telvas (06/10) تلواس), soñkı (18/03) سونڭقى), ustalara (08/05) اوستالارا), süri (10/01) سؤرى), neresselikden (14/05) نر سسهلیکدن), sözlerin (15/13) سؤزلرین), sesler (15/10) سسلر), sultanı (16/38) سلطانی), süyci (21/07) سويجی), saç (23/01) ساچ), kısmatıma (24/33) قيسماتیم), şaf (24/93) صاف), ıssısı (25/05) ایسسسی), şandıgımdır (26/02) صانیڭدیر), buysanç (26/17) بویسانچ), sayasını (27/07) سایاسینی), kısımlı (29/08) قیسیملی), ғыsğa (30/07) غیسغا), ulusları (31/14) اولوسلاری), ırşı (34/03) ارثی), naşıbıñ (34/14) نصیبینڭ), sallançak (36/18) سال لانچاق), täsin (39/05) تأسین), aşıl (45/02) اصیل)

/ş/ ünsüzü: /ş/ ünsüzü kelime başında, ortasında ve sonunda daima /ش/ ile yazılmıştır:

şığır (01/08) شیڭیر), hemişe (01/13) همیشه), ataş (02/10) آتاش), ғыş (02/11) غوش), yaşlar (03/11) یاشلار), huşlarım (03/19) هوشلاریم), daşlar (03/21) داشلار), tanışlar (03/21) تانیشلار), şemal (03/28) شمال), şahır (04/24) شاحیر), şahana (05/15) شاحانا), yaşıl (06/10) یاشیل), başkı (08/02) باشقى), ışıqlardan (14/08) ایشیقلاردن), şehirleriñ (16/33) شهرلرینڭ), şehidliđiñ (16/45) شهیدلیڭینڭ), işiñ (16/47) ایشینڭ), güneş (19/05) گونش), bakışı (19/06) باقیشى), ڄargısa (20/02) غار ڄیشا), alkış (20/04) ألقیش), aşlar (20/06) آشلار), köşgi (29/20) کوشڭی), ڄargışdan (31/11) غار ڄیشدن), ağşamlara (32/05) آغشاملارا), şindi (33/15) شیندی), periştäñ (35/11) پریشتانڭ), çeşme (37/01) چشمه), teşnelik (42/06) تشنه لیک), şol (07/06) شول)

/t/ ünsüzü: İncelediğimiz şiirlerde /t/ ünsüzü genellikle /ت/ ile yazılırken az da olsa /ط/ ile yazıldığı da görülmüştür:

teşne (01/01) تشنه), büsbütün (01/09) بوس بوتین), ataş (02/02) آتاش), dotarımıñ (03/06) دوتاریمینڭ), tarı (03/07) تارى), tanışlar (03/21) تانیشلار), tenhalıkda (03/25) تنهالیقدا), desturım (03/31) دستوریم), tılla (04/02) تیللا), ört (04/23) اورت), rast (05/07) راست), ڄanab (05/17) طناب), telvas (06/10) تلواس), niyetim (06/13) نیتیم), ڄayratım (06/15) ڄایراتیم),

notlarıñ (نوتلاریگ 08/02), natuvan (ناتووان 08/02), seret (سرات 08/05), taqırlıkda (تاقیرلیقدا 09/06), otlık (اوتلیک 10/02), teslimlik (تسلیم لیک 14/12), tasınıñ (تاسینیگ 14/12), yağıtı (یاغتی 15/14), purşat (پورصات 15/17), musallať (مسلط 16/19), řagama (طاغاما 26/20), řaťırasına (خاطیرسینا 30/07), bagt (باغت 30/16), toprak (توپراق 31/27), řaťar (خاطر 32/12), taqđır (تقدیر 36/12), taysız (تای سیز 36/18), tuťatlı (توقاتلی 37/03), tũminde (تومینده 41/05)

/v/ ünsüzü: Kelime başında, ortasında ve sonunda daima /و/ ile yazılmıştır:

hayvan (حیوان 10/03), devam (دوام 15/09), evladı (اولادی 16/36), vatan (واتان 16/48), ğavılık (غاوی لیک 21/09), ğavağdan (غاواقدن 21/13), ağvalı (آوالی 22/06), tavuđıñ (تاووغینگ 22/06), rovac (رواج 24/83), vişaldır (وصالدير 24/89), yuvan (یوان 26/21), ğarlavacıñ (غارلاواجینگ 27/03), hõvesi (هؤوهسی 27/03), mavı (ماوی 27/12), ğõvrãñ (بؤورینگ 31/15), hõvrũkdim (حؤوروكديم 31/21), reşvan (رضوان 32/06), velın (ولین 34/14), bõvriñ (بؤورینگ 35/02), vağıt (واغیت 36/10), ovazı (اوزی 38/08), ğuvanç (غوانچ 39/01), av (آو 40/12), suvını (سوینی 40/19), dovamlı (دواملی 41/02), yadavlığı (یاداولیغی 41/11), hõvũrtge (حؤورتگه 43/02), vucur (ووجور 45/04), vãcir (وأجير 45/04)

/y/ ünsüzü: İncelediğimiz şiirlerde /ی/ olarak yazılmış olan bu ünsüzün kelime başında, ortasında ve sonunda kullanımı oldukça yaygındır:

yıldıza (ییلدیزا 01/04), bay (بای 01/04), ğolay (غولای 02/08), yağın (یاقین 02/08), yılı (ییلی 03/08), yaşlar (یاشلار 03/11), yaralar (یارالار 03/12), aylar (ایلار 03/15), dũřlerim (دؤیřلیریم 03/20), yıldam (ییلدام 03/28), haysı (هاسی 03/28), ğayım (غاییم 04/07), şayış (حاییش 04/20), yũzi (یوزی 04/23), yarıñ (یارینگ 05/01), yol (یول 06/11), yıldırımı (یولدارینگ 08/14), yirtıcı (ییرتیجی 10/03), yelmik (یلمیک 10/06), uyalar (اویا 12/05), yalı (یالی 14/11), şaybatlı (دویغورلیغی 14/19), řıyalıñ (خیالینگ 14/20), yağıtı (یاغتی 15/14), duyğurlığı (دویغورلیغی 19/02), yaman (یامان 20/05), eyyam (ایيام 21/13), yılan (ییلان 21/16), õykene (ؤیکنه 22/05), torĝay (تورغای 33/08), lay (لای 38/04), yılmılar (ییلقلار 39/02), yukacık (یوقاجیق 39/06), cay (جای 40/15)

/z/ ünsüzü: İncelediğimiz şiirlerdeki /z/ ünsüzü /ز/, /ذ/ ve /ظ/ olmak üzere üç şekilde yazılmıştır:

yıldıza (ییلدیزا 01/04), cana (جانا 02/02), yana (يانا 03/28), yaşa (ياشا 04/03), yere (یره 04/17), həqiqətə (حقیقاتا 05/10), darına (دارینا 05/17), dağma (داغینا 05/18), bağma (باغینا 05/19), göze (گۆزه 09/06), demine (دمینه 14/12), yoluna (یولونا 16/21), durmuşa (دورموشا 17/01), ocağa (اوجاغا 17/07), öye (اویه 17/07), öykene (اویکنه 22/05), päle (پآله 24/16), yürege (یورهگه 24/64), aya (آیا 24/74), tağama (طاغاما 26/20), oda (اودا 30/02), köze (کوزه 30/02), gonağa (غوناغا 35/09)

İyelik ekleri alan kelimelerde ve men, sen, ol zamirlerinde ortaya çıkan /-n/ seninin /-ñ/ sesine dönüşümü sonrasında yönelme hâl eki, asli şekli olan [-gA] ekine döner (Kara, 2015: 128):

saña (سانگا 01/01), maña (مانگا 01/02), gövsüñe (گوسونگه 02/07), gapıña (غاپینگا 04/19), öñe (اؤنگه 05/09), üstiñe (اوستینگه 24/24), yaylaña (یایلانگا 24/27), iliñe (یلینگه 24/30), yadıña (یادینگا 24/30), ocağıña (اوجاغینگا 26/11), yeriñe (یرینگه 36/04)

4.1.3.1.4. Bulunma Hâli Eki: [+dA]

Bulunma hâli eki, kelimeye [-da,-de] ekinin gelmesiyle oluşturulur:

kımda (قیندا 05/12), güzerde (گوزرده 06/06), cövzada (جوزادا 06/08), havada (هوادا 06/14), ovazda (اوزدا 06/20), taqırılıqda (تاقیرلیقدا 09/10), sonarda (سوناردا 10/02), kenarda (کناردا 10/05), daşda (داشدا 12/06), sınamda (سینامدا 16/07), yürekde (یورکده 16/08), dünyäde (دونیآده 16/15), gicede (گجه ده 18/01), gülünde (گولینده 19/03), aynasında (آیناسیندا 21/08), qalbımda (قلبیمدا 24/19)

4.1.3.1.5. Ayrılma Hâli Eki: [+dAn]

Ayrılma hâli eki de kelimeye [-dan, -den] ekinin gelmesiyle oluşturulur:

çilleden (چیلله دن 04/07), poladdan (پولاددان 04/07), söygüden (سویگودن 04/09), göginden (گؤگیندن 04/17), elden (الدن 12/02), depelerden (دپه لردن 14/04), körpelikden (کورپهلیکدن 14/04), süytđen (سویتدن 14/05), neresselikden (نر سسهلیکدن 14/05), ğazlardan (غازلاردان 14/06), geçitlerden (گچیتلردن 14/10), asmandan (آسماندا 21/03), perdelerden (پرده لردن 21/04), yadavlıqđan (یاداولیقدان 24/18), ğamçıısından (غامچی سیندان 24/52), ocağından (اوجاغینگان 26/13)

4.1.3.1.6. Eşitlik Hâli Eki: [+çA]

Eşitlik hâli [-ça, -çe] ekiyle oluşturulur. İncelediğimiz şiirlerde çoğunlukla tonlu hali olan [-ca, -ce] ekiyle yapılmıştır:

birce (بيرجه 01/12), delce (دلجه 09/07), aḳca (آقجا 12/22), barça (بارچا 24/56), gökce (گؤكجه 27/05), şonça (شونچا 42/07)

4.1.3.1.7. Aitlik Eki: [+kI]

Şahsa, mekâna, zamana ait olmayı ifade eden bu ek, Türkmen Türkçesinde [+kI, +ki] ile yazılmıştır (Yıldırım, 2020:193). Gözleg kitabındaki şiirlerde geçen aitlik eki ile ilgili örnekler şu şekildedir:

gözimdäki (گؤزيمدأكى 03/11), süññümdäki (سونگنؤمدأكى 03/12), alnımdaḳı (النيمدأقى 03/13), yanımdaḳı (يانيمدأقى 03/14), soñḳı (سونگقى 08/03), aḳırḳı (آخيرقى 08/13), ilki (يلكى 13/01), göllerdäki (گؤللردأكى 14/06), bugünki (بؤگونكى 16/41), arḳamdaki (ارقامدأكى 26/18), kemindäki (كميندأكى 34/02)

4.1.3.1.8. Vasıta Hâli Eki: [+bilen]

Vasıta hâli ekinde “bilen” edatı ekleşmemiş biçimiyle kullanılmaktadır:

eli bilen (الى بيلن 13/03), ıḳbalım bilen (اقباليميلن 14/11), yazlarım bilen (يازلاريم 17/10), közlerim bilen (كؤزلريم بيلن 17/11), sözlerin bilen (سؤزلريم بيلن 17/12), görḳı (اوقى بيلن 19/11), gözleri bilen (گؤزلرى بيلن 19/04), oḳı bilen (اوقى بيلن 19/11), alḳış bilen (آلكيش بيلن 20/04), güneş bilen (گونش بيلن 29/16), toprak bilen (توپراق بيلن 31/27), bad bilen (باد بيلن 47/01)

4.1.3.2. Fiil Çekim Ekleri

Fiil çekim ekleri, fiil kök ve gövdelerindeki hareketleri şahsa ve nesnelere bağlayarak aralarında geçici anlam ilişkisi kurmak için kullanılan eklerdir. Fiil çekimi, fiil kök ve gövdelerine şekil, zaman ve şahıs eklerinin getirilmesiyle oluşturulmaktadır (Korkmaz, 2003: 25).

4.1.3.2.1. Bilinen Geçmiş Zaman Eki: [-dI]

Türkmen edebî dilinde sıklıkla kullanılan bilinen geçmiş zaman [-dI, -di, -du, -dü] ekleriyle yapılmaktadır. Gözleg kitabındaki bilinen geçmiş zaman ekleri şunlardır:

ğığırdı (غیغیردی 04/05), buyurđı (بویوردی 04/06), ğurnadı (غورنادیم 04/13), gitđı (گیتدی 12/02), incadı (ایجادى 12/07), savaşı (ساواشدی 12/09), geçirildi (گچیریلدی 12/11), yarıldı (یاریلدی 12/14), öçđı (اؤچدی 12/16), aşdı (آشدیم 14/01), yımlıkđı (ییملیقتیم 14/03), açdı (آچدیم 14/05), ötdim (اؤتدیم 14/09), düşđim (دوشدیم 14/12), saraldı (سارالدى 16/04), sıgđım (سیغدیم 17/09), doğurdılar (دوغوردىلار 18/01)

4.1.3.2.2. Duyulan Geçmiş Zaman Eki: [-IPdIr / -AndIr]

Duyulan geçmiş zaman eki iki farklı şekilde yapılır. Biri [-ıpdır, -ipdir] ekiyle diğeri ise [-andır, -endir] ekiyle yapılır. *Gözleg* kitabındaki şiirlerde duyulan geçmiş zaman ekinin iki tipine de ait örnekler vardır:

I. Tip: dövipđır (دھویپ در 07/05), urlıpdır (اورلیپدر 07/07), düşibđır (دوشیب در 11/08), alıpdır (آلیپ در 24/83), yığşırıpdır (یغشیریپ در 32/08), gidipđır (گیدیپ در 33/11), uçupđır (اوچوپ در 33/11)

II. Tip: yörendiriñ (یؤراندیرین 24/33), ornandırıñ (ورناندیرین 24/35), tütändiriñ (کأتوتاندیرین 24/37), atandırıñ (آتاندیرین 24/39), ğığırandırıñ (غیغیراندیرین 24/40), ğalmandır (غالماندیر 33/13)

4.1.3.2.3. Şimdiki Zaman Eki: [I. Tip: -yar, -yär; II. Tip -yandır, -yändir; III. Tip yörmek, durmak, oturmak, yatmak yardımcı fiilleri; sıfat fiil eki -an/-en ve “yok”]

Dört farklı şimdiki zaman eki mevcuttur. I. tip şimdiki zaman [-yar, -yär] eki ile, II. tip şimdiki zaman [-yandır, -yändir] ekiyle, III. tip şimdiki zaman eki “yörmek, durmak, oturmak, yatmak” yardımcı fiilleriyle kurulur, IV. tip şimdiki zaman eki ise fiile sıfat fiil eki olan [-an/-en] ve “yok” kelimesinin gelmesiyle oluşur. IV. tip şimdiki zaman oluşumu esnasında hece kaynaması meydana gelir ve “yok” un başındaki /y/ ile birlikte bazı seslerin düştüğü de görülmüştür (Kara, 2015: 128).

İncelenen *Gözleg* kitabındaki şiirlerde şimdiki zaman yalnızca I. tip şimdiki zaman ve IV. tip şimdiki zamanın olumsuz eki kullanılarak oluşturulmuştur:

I. Tip: sorayar (سورایار 03/01), ağtarmayar (اغتارمایار 03/27), süyrenyär (سۆیرنیاړ 03/28), köyyärin (کوییارین 06/07), ğoparyarlar (غوپاریارلار 08/07), yıkyarlar (ییتیارلار 08/08), ğuryarlar (غوریارلار 08/09), yityärler (ییتیارلار 08/12), baryarlar (باریارلار 08/22), ğavlığyar (ھاولیغیار 10/09), başlanyar (باشلانیاړ 11/05), daķılyar (داقیلیار 11/05)

11/06), güyçlenyär (گويچلنيار 11/06), diyär (دييار 11/08), halamayarin (حالامايارين 21/19), baryarin (باريارين 21/22), yetmeyär (يتمه يار 22/07), dökyärdiler (دوكيارديلر 24/77), sökyärdiler (سوكيارديلار 24/78), gelyär (گليار 26/10), seçmeyär (سچمهيار 28/03), yanyar (يانيار 41/03), añlayar (آنگلايار 41/07), yeñleyär (ينگلهيار 41/11), gülleyär (گوللهيار 42/02)

IV. Tip: kepänoḵ (كپانوق 12/10), aydamoḵ (ايداموق 24/85), bilemoḵ (بيله موق 33/06), edemoḵ (اده موق 45/02), bolamazoḵ (بولامزوق 48/01)

4.1.3.2.4. Gelecek Zaman Eki: [-cAk]

Gelecek zaman [-cak, -cek] ekiyle kurulur. İncelenen *Gözleg* kitabında bu ekin kullanımı oldukça azdır:

bercek (برجك 16/14), döretcek (دور هتجك 23/03), gavuṣcaḵdılar (غاوشجاقديلار 24/74), görcek (گورجك 41/07), duycaḵ (دويجاق 48/01)

4.1.3.2.5. Geniş Zaman Eki: [-Ar/-Ir/-Ur]

Geniş zaman eki [-ar, -er] belirsiz gelecek zamanda niyet edilen, olası, kesin bir hareketi ya da durumu anlatmak için kullanılır (Hanser, 2003: 113):

yatır (ياتير 07/01), geler (گلر 09/01), gurar (غورار 09/04), yapar (ياپار 13/04), berer (برر 15/17), aparar (آپارار 26/03), otırar (وتيرار 26/04), yitirer (ييتيره ر 26/05), açar (آچار 28/04), gaçar (غاچار 28/06), bolar (بولار 28/07), diydire (ديدير 29/06), döreder (دوره در 29/08), uçar (اوچار 32/11), biler (بيلر 37/05), urar (اورار 43/01)

4.1.3.3. Tasarlama Ekleri

Türkmen Türkçesinde görülen tasarlama ekleri; gereklilik, şart, istek ve emir şeklinde dörde ayrılmaktadır. İncelenen *Gözleg* kitabındaki şiirlerde istek kipi hariç diğer kiplerin her birine ait örnekler bulunmaktadır.

4.1.3.3.1. Gereklilik Kipi Eki: [-mAlI]

Gereklilik kipi [-malı, -meli] ekiyle yapılmaktadır:

güymenmeli (گويمنمهي 03/19), görilmeli (گوريلمهي 03/20), söyennmeli (سوينمهي 08/04), dönmeli (دونمه ي 14/26), geçmeli (گچمهي 30/08), bolmalı (بولمالی 34/03), görmeli (گورمه ي 34/09), dökmeli (دوکمه ي 34/10), salmalı (سالمالی 34/11), aldanmalı (آلدانمالی 36/06), gitmeli (گيتمه ي 46/01), düşmeli (دوشمه ي 46/04)

4.1.3.3.2. Şart Kipi Eki: [-sA]

İstek kipi [-sa, -se] ekiyle yapılmaktadır:

yazsam (يازسام 01/08), yaksa (ياقسا 05/05), kalsa (قالسا 05/06), bolsa (بولسا 05/07), imtilsañ (ايمتيلسانگدا 05/10), salsa (سالسا 06/11), yansa (يانسا 06/18), açmasa (آچماسا 13/02), baksam (باقسام 16/31), uğradılsa (اوغراديلسا 20/03), ğaralsa (غارالسا 20/06), dolsa (دولسا 21/23), dursa (دورسا 24/24), sıgmasa (سيغماسا 24/27), yetmese (يتمه سه 24/29), arasa (آراسا 24/72), göçse (گۆچسه 27/02), gitse (گيتسه 27/10), düşinse (دوشينسه 28/07), kaķaysa (قاقايسه 33/15), bilseñ (بيلسنگ 34/15), sürünse (سۆرونسه 42/03), düşse (دوشسه 42/07), duysa (دويسا 47/04)

4.1.3.3.3. Emir Kipi Eki:

Emir kipinin diğer fiillerdeki gibi belli bir çekimi yoktur. Her şahıs için ayrı bir ek kullanılmaktadır. İncelenen *Gözleg* kitabında ise 1. tekil şahıs ve 3. çoğul şahıs hariç diğer şahıslarda emir kipi kullanılmıştır.

İncelenen şiirlerde 2. tekil şahıs eksizdir:

ğurna (غورنا 04/08), ber (بر 04/21), ört (اؤرت 04/23), seret (سرات 08/05), bolma (بولما 13/02), ızarla (ايزارلا 14/21), ğoy (غوى 21/12), dur (دور 24/85), bes et (بس ات 30/03)

İncelenen şiirlerde 3. tekil şahıs [-sın, -sin] ekiyle yapılmıştır:

ğalsıñ (غالسين 21/24), çıdarsıñ (چيدآرسينگ 24/24), dözersiñ (دؤزرسينگ 24/28)

İncelenen şiirlerde 1. çoğul şahıs [-aylıñ, -eyliñ] ekiyle yapılmıştır:

yaşaylıñ (ياپشايلىنگ 24/58), duraylıñ (دورايلىنگ 24/62), ğuraylıñ (غورايلىنگ 24/65), çekeyliñ (چكهيلينگ 24/65)

İncelenen şiirlerde 2. çoğul şahıs [-ñ, -iñ, -iñ] ekiyle oluşturulmuştur:

yöreseñ (يؤرهسينگ 05/18), yuvıñ (يويونگ 06/19), etmeseñ (اتمسنگ 13/01), boluñ (بولونگ 20/01), däldiriñ (دألدرين 24/32), yörendiriñ (يؤراندرين 24/33), ornandırıñ (اورنانديرين 24/35), tütändiriñ (كأوتأنديرين 24/37), atandırıñ (اتانديرين 24/39), ğıĝırandırıñ (غیغیراندیرين 24/40), getiriñ (گتيرين 30/16)

4.1.3.4. Bildirme Ekleri

Yükleme kesinlik, belirsizlik ve ihtimal gibi anlamlar katarak oluşturulmuştur (Savran, 2008: 169). *Gözleg* kitabındaki şiirlerde bu ekin kullanımına ilişkin örnekler şu şekildedir:

üçindir (اوچين دیر 10/09), bardır (باردیر 15/12), ecizdir (اجيزدیر 16/42), hakdır (صانديغيم 24/23), vişaldır (وصالدير 24/89), oğlıdır (اوغلی دیر 24/95), şandığımdır (26/02), şehirimdir (سهریم دیر 26/07), yüregimdir (يورگیم دیر 26/15), yaşlarımdır (ياشلاریمدیر 26/22), gözlerdir (گوزلردیر 35/05), yüzlerdir (يوزلردیر 35/07), gapıdır (غاپي 35/10), gepidir (گپی دیر 35/12), namedir (نامه دیر 42/01)

4.1.3.5. Çokluk Ekleri

Türkmen Türkçesinde çokluk eki kelimenin son hecesinde bulunan ünlü kalın ise [+lar], ince ise [+ler] şeklinde yazılmıştır. *Gözleg* kitabındaki şiirlerde çokluk ekinin kullanımı şu şekildedir:

yaşlar (ياشلار 03/11), yaralar (يارالار 03/12), hözirler (هوزيرلر 03/13), ızalar (ايزالار 03/14), giceler (گيجهلر 03/15), aylar (ايلار 03/15), yakınlar (ياقينلار 03/21), daşlar (داشلار 03/21), tanışlar (تانیشلار 03/21), gözlegler (گوزلگلر 03/25), olar (ولار 08/09), obalar (وبالار 12/06), yollar (يوللار 12/08), yodalar (يودالار 12/08), eller (اللر 12/09), gözler (گوزلر 12/10), derelerden (دره لردن 14/02), depelerden (دپه لردن 14/04), göllerden (گوللردن 14/06), ataşlardan (آتاشلاردان 14/08), sözler (سوزلر 15/10), sesler (سسلر 15/10)

Ayrıca incelediğimiz *Gözleg* adlı eserdeki şiirlerde tespit edilen birkaç kelimeye ilgi hali ve iyelik eki almış çokluk ekinin titrek olan /r/ ünsüzü düşmüş ve [+la, +le] şekline girmiştir (Kara, 2015: 105).

oğullañ (اوغول لانگ 16/09), olañ (اول لانگ 21/10), elleñ (اللنگ 21/18), zalımlañ (ظالم لانگ 24/52), yıllañ (يیل لانگ 27/01), orağçılañ (اوراق چی لانگ 38/05), gözlen (گوزلنگ 40/09), mazarlañ (مازار لانگ 40/22), avazlañ (آواز لانگ 40/24)

4.1.3.6. Fiilimsiler

İsim köklü kelime çeşitleri arasında karşılıkları olup onlarla aynı ya da daha yakın özellikleri barındıran eklere fiilimsi denir (Söyegov ve Arnazarov, 2017: 78). Fiilimsiler; isim fiil, sıfat fiil ve zarf fiil olmak üzere üçe ayrılır (Banguoğlu, 2019: 420).

4.1.3.6.1. İsim-Fiil Ekleri

İsim-fiiller, fiil kök ve gövdelerine gelerek oluş, kılış ve durumları, şahıs ve zamana bağlı olmadan gösteren eklerdir (Tarıncı, 2019: 70). Türkiye Türkçesinde de olduğu gibi [-mA, -Iş/Uş, -mAk] ekleriyle kurulan üç isim-fiil eki vardır.

-mA: (ما) Kalıcı isimler türeten [-mA] ekinin örnekleri incelediğimiz şiirlerde şu şekildedir:

gir**me** (گیرمه 05/20), em**mesi** (اممه سی 12/04), yö**remegi** (یوره مه گی 18/05), seç**mesini** (سچمه سینی 28/03), yas**amasını** (ياساماسینی 37/04), sür**me** (سورمه 40/18)

-Iş: (یش) [-mA] ve [-mAk] eki gibi her fiile gelebilen bu ekin kullanımı incelediğimiz şiirlerde şu şekildedir:

kalkın**ış**dan (قالقینیشدان 14/14), gurul**ış**ı (غوریلشی 15/08), doğul**ış**ı (دوغولشی 15/10), sığ**ış**ı (سیغیشی 17/08), bak**ış**ı (باقیشی 19/06), dart**ış**ı (دارتیشی 19/07), uç**ış**ını (وچیشینی 21/07), bat**ış**ı (باتیشی 24/67), yat**ış**ın (ياتیشین 30/14), ğay**ış**yan (غاییشیان 33/08), göç**ış**ini (گوچیشینی 46/01)

-mAk: (ماق) Fiilden isim yapım eki olan [-mak, -mek] eki fiillere gelebildiği için oldukça yaygın bir ektir. Aynı zamanda fiillere gelerek bunlara ait hareket isimleri de yapar (Kara, 2015: 94):

dire**mek** (دیرهمک 15/03), düşün**mek** (دوشینمک 28/07), git**mek**den (گیتمکن 30/01), düş**mek** (دوشمک 30/02), kes**mek**lerin (کسمکلرین 31/25), gel**mek**lik (گلمکلیگ 34/12), git**mek**lik (گیتمکلیگ 34/12), lokmalan**mak** (لوقمه لانماق 34/13), bol**mak** (بولماق 34/13), tut**mak** (توتماق 36/01), git**mek** (گیتمک 36/02), ğal**mak** (غالماق 36/02), güymen**mek** (گویمنمک 36/03), ağla**mak** (اغلماق 36/03), ğan**mak** (غانماق 36/03), gel**mek** (گلمک 36/04), gül**mek** (گولمک 36/07), et**mek** (اتمک 36/09), imrin**mek** (ایمرینمک 36/11), övril**mek** (اووریلیمک 36/11), göter**mek**den (گوترمکن 48/03)

4.1.3.6.2. Sıfat-Fiil Ekleri

Fiillerin zamanına bağlı olarak taşıdığı kavramı sıfatlaştırdığından ötürü kendisinde sıfat ve fiili birleştiren eklerdir (Sarı ve Güder, 1998: 61). Türkmen Türkçesinde sıfat-fiiller; geçmiş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zaman sıfat-fiil olmak üzere üç grupta ele alınır. Türkmen Türkçesinde geçmiş zaman bildiren sıfat-fiiller şu şekildedir:

a. Geçmiş zaman sıfat-fiil eki: Fiil köküne [-An, -dIk/-dUk ve -mİş/-mUş] ekinin getirilmesiyle oluşturulur. İncelediğimiz şiirlerde bu ekin örnekleri şu şekildedir:

-An (ان)

bölen almamın (بۆلن آلامینگ 03/04), kaçan narımın (قاقان نارمینگ 03/05), saylan sözi (سایلان سۆزی 04/22), tapan bulutlara (تاپان بولوتلارا 09/08), diyen (دیین 15/11), yerleşdiren (یرلشدیرن 15/15), aşan (آشان 16/26), asandır (آساندیر 16/28), azan (آزان 16/29), ösendir (اوسندر 16/30), tozdıran (توزدیران 16/33), könelşen yaralarımı (کۆنلشن 16/29), alan yazlarım (آلان یازلاریم 17/10), tapan közlerim (تاپان کۆزلریم 17/11), uklan çığların (اوقلان چي غلارینگ 19/03), övrilen (اۋوریلن 22/03), atılan okdı (آتبلان اوقدی 24/13), beren (برن 24/16), tupanlar göpan (توپانلار غوپان 24/20), aparana (آپاران 24/22), giden (گیدن 24/88), ogurlanan vişaldir (اوغورلانان وصالدير 24/89), açılan sınam (آچیلان 26/01), duran (دوران 26/20), yuwan (یووان 26/21), yaşıran (یاشیران 26/22), eçilen (آلادانان 28/18), nikalaşan (نیکالاشان 31/27), göçen (گۆچن 35/04), aldanana oğlancık (آلدانان 36/13), yören (یۋرن 37/02), dönen (دۋنن 41/10)

-dIK /-dUK (دوق / ديق)

etdigini (اتدیگینی 11/12), doğdık şarımıznı (دوغدق شاریمیزینگ 15/08), endik (تویدوگینگ 20/02), sıypadık (سییپادیق 23/01), boldık (بولدیق 23/02), tündüğün sesi (چاتدیغیندان 25/04), garaşdık kân vağt (غاراشدیق کآن واغت 30/05), çatdığınan (چاتدیغینان 31/28), yayılmadıq peryaddir (یایلمادیق پریاددیر 35/03), çığcarmadıq gözlerdir (چیتیلمادیق یوزلردیر 35/07), yazılmadıq şıgırlar (آچیلمادیق غایددیر 35/10), doğdık diyar (دوغدق دیار 42/08), endigine (اندیگینه 47/02)

-mİş /-mUş (موش, میش)

geçmişe (گچمیشه 16/31), durmuşa (دورموشا 17/01), dımışığıımı (دیمیشیغیمی 31/17), barmış (بارمیش 45/01)

b. Şimdiki zaman sıfat-fiil eki: Fiil köküne [-yan, -yän] ekinin getirilmesiyle oluşturulur. İncelediğimiz şiirlerde bu ekin örnekleri şu şekildedir:

-yAn (يأن / يان)

داشى ياشا (04/02 مىسى تىللا اۋورىيان) **misî tilla övüryän**, داşı yaşa dönderyän (04/19 غاپىنگا گلیان) **ğapıña gelyän**, ğapıñı **ğapıñı** (04/17 یره اینیان) **yere inyän**, (04/03 دۇندریان **ğapıñı** (04/20 حاییش اتیان) **ğayış etyän**, (04/19 غاپىنگى قاقیان) **ğayış etyän** (04/16 دم به دم بکه یان) **dem be dem bekeyän**, (08/16 غاربايان **ğarbyan** (19/05 گورلشیان) **gürleşyan**, (19/04 سرپیان گۆزلری) **serpyan** gözleri (19/12 اربدلیگه گزلیان) **erbedlige gezelyän**, (19/10 یاغتلیغا ایناتیان) **inanyan** (21/04 پنجه لردن گیزله یان) **pençelerden gizleyän** (21/02 دورولییغین گۆزله یان) **gözleyän** (21/10 ارکینلیگنی حالایان) **erkinligini ğalayan** (21/06 آجی یاشلارین سیلیان) **yaşların sılyan** (24/52 غانلاردامیان) **ğanlar damyan**, (24/34 سینامدا چوغیان) **çoğyan** (33/14 قاپیما باقیان) **ğapıma baqyan** (33/08 غوشلیقدا غاییشیان) **ğayışyan** (38/04 آقیان دویغو لاریم) **aqıan duyğularım**

c. Gelecek zaman sıfat-fiil eki: Gelecek zaman sıfat fiil [-ar, -er] ve [-cak,-cek] ekleriyle yapılır. [-ar, -er] ekiyle yapılan sıfat-fiil ekinin olumsuzu incelediğimiz şiirlerde [-maz, -mez] ile verilmiştir:

(ار،ه ر، ماز) -Ar

el **bermez** (05/01 ال برمز), **almazlar** ğara şayına (05/14 آلمازلار غارا شايينا), ğurar
yalı (چوربانينگ) (09/16 ايلرمى گۆزه), **iler** mi göze (09/04 غوراريالى), **çorbanın yetmezini** (15/17 پورصات برر), **yeñilmez**
pişe (11/11 ايبين ياپار), **aybın yapar** (13/04 پورصات برر), **purşat berer** (16/46 ينگيلمز پيشه), **ğavı bolardı** (20/03 غاوى بولاردى), **‘ömrüm hiç ğaytalanmaz**
inansa bolar (26/05 سندن ييتيره ر), **mansa bolar** (24/92 غايتالانماز), **senden yitirer** (28/04 غوجاغين آچار), **ğucağın açar** (27/07)
teşneligiñ (30/04 قانماز تشنه ليگينگ), **rezvan diyerdim** (32/06 رضوان ديبيرديم), **hayran**
ğalmazdım (44/03 حيران ğalmazديم), **endigine eyerdi** (47/02 انديگينه ايه ردى)

(جک، جاق) -cAk

can **bercek** kân (جان برجکئان 16/14), döret**cek** boldıq (دورهتجک بولدوق 23/03),
ğavuş**ca**ldılar (غاوشجاقدی لار 24/74), gör**cek** uğrunı (گورجکاوغرونی 41/07), duy**ca**ğ
bolamazok (دویجاق بولامزوق 48/01)

4.1.3.6.3. Zarf-Fiil Ekleri

Hareket halini ifade eden zarf fiiller ne isim ne de fiil çekim eki alırlar. Zarf fiil ekleri devamlılık, zaman, sebep gibi işlevsel fonksiyonlarda da kullanılır (Ergin, 2012: 310).

-p/-Ip/-Up (پ, وپ, یپ)

En sık kullanılan zarf-fiil ekidir. Bu zarf-fiil eki ünsüzle biten filer üzerine [-Ip] şeklinde, ünlüyle biten fiiller üzerinde ise kelimenin son ünlüsü ile ekin ünlüsü birleşir. Ayrıca eklendiği fiile genellikle bitişik yazılan bu ekin ünsüzü /ب/ ile, ünlüsü ise /ل/, /ي/ ve /و/ ile gösterilmiştir:

gelib (گلیب 05/17), yağıtaldıp (یاغتالديپ 06/17), çaşıb (چاشیب 07/01), yumrıqlab (يۇمىرىقلاپ 07/02), alıp (آلیپ 07/04), akıb (آقیب 08/22), yayılıb (یاییلیب 10/01), yüvürdip (يۈۈۈردیپ 10/04), gizlenib (گیزلنیب 10/05), edib (ادیب 11/01), goyib (غویب 11/02), bilib (بیلیب 11/11), yıkıp (ییکیپ 14/15), tavlaniپ (تاولانیپ 14/17), tisginip (تیسگینیپ 14/18), durlap (دورلاپ 14/21), bolup (بولوپ 15/05), tutup (توتیپ 16/05), gerip (گریپ 16/11), çekib (چکیب 16/37), dolaniپ (دولانیپ 17/04), ovup (اوووپ 17/05), dayanip (دایانیپ 18/04), yayip (یاییپ 18/09), yogurip (یوغوریپ 18/09), bulanip (بولانیپ 21/01), dözip (دۈزیپ 21/11), dökilip (دۈکیلیپ 24/24), yanip (یانیپ 24/37), yırtip (ییرتیپ 24/57), birigip (بیریگیپ 24/59), gavşırıp (غاوشیریپ 24/62), çapip (چاییپ 24/77), sınib (سینیپ 27/03), kaçırıp (قاچیریپ 27/09), barıp (باریپ 29/22), gülüp (گولوپ 29/22), derläp (درلآپ 30/14), cılavlap (جیلاولاپ 30/15), eyerläp (ایرلآپ 30/16), tüveyleyläp (تۈۈه له یلآپ 31/26), övrilip (اۋوریلیپ 36/18), gözläb (گۈزلآب 40/09), küysäp (کویسآپ 40/15), sayrap (سایراپ 40/21)

-mAn (مان)

Hareketin meydana geliş şeklini göstererek asıl fiili niteler ve bu harekete olumsuz anlam yükler (Kara, 2015: 102). İncelenen şiirlerde bu ekin örnekleri şu şekildedir:

düşünmān (دوشینمآن 08/15), oylanman (ویلانمان 19/09), ayaman (آیامان 21/03), eymen (ایمن 22/10), garaman (غارامآن 23/01), tanaman (تانامان 23/02), şinelemān (شینهلهمآن 23/04), dānelemān (دانه لمآن 23/04), dōremān (دۈره مان 23/04), tapman (تاپمان 24/09), yadaman (یادامان 24/10), aytman (آیتمان 24/51), dözmān (دۈزمان 40/11)

-mAlI (مالى)

Zarf fiil eklerinden biri olan [-mAlI] eki, zorunluluk ve yükümlülük bildirir (Hanser, 2003: 123). İncelediğimiz şiirlerde örnekleri şu şekildedir:

güymen**meli** (سۆيىنمەلى 03/19), göril**meli** (گۆرىلمەلى 03/20), söyən**meli** (سۆيىنمەلى 08/04), dön**meli** (دۆنمە 14/26), geç**meli** (گىچمەلى 30/08), bol**malı** (بولمالى 34/03), görm**eli** (گۆرمەلى 34/09), dök**meli** (دۆكمەلى 34/10), sal**malı** (سالمالى 34/11), aldan**malı** (الدانمالى 36/06), git**meli** (گىتمەلى 46/01), düş**meli** (دۆشمەلى 46/04)

-mAyIn (ماين)

Diğer bir zarf fiil eki olan [-mAyIn] ekinin ilk ünlüsü daima /i/ ile, ikinci ünlüsü ise /y/ ile verilmiştir:

kork**mayın** (قورقمايىن 21/15), ağla**mayın** (اغلاقمايىن 36/08), gül**mäyın** (گولمايىن 36/08)

-AndA (اندا)

Sıfat fiil olan [-an, -en] ekinin üzerine bulunma hâl eki getirilerek oluşturulmuştur:

gubarlan**anda** (غبارلاناندا 35/06), bulan**anda** (بولاناندا 42/06)

-kA (قا)

Türkiye Türkçesindeki karşılığı [-ken] olan bu ek, zarf fiil eki olan [-man, -mân] ekinin üzerine getirilerek de kullanılır (Delice, 2018: 304). İncelediğimiz şiirlerde iki örneğine rastlanılmıştır:

ötmän**kä** (اۆتمانكا 22/05), çık**manğa** (چىقمانقا 22/12)

4.1.3.7. Yapım Eklerinin Yazılışı

Yapım ekleri, kelimenin kök ve gövdelerine getirilerek yeni bir kavram oluşturmasını sağlayan eklerdir (Gülensoy, 2000: 368). Yapım ekleri; isimden isim yapan yapım ekleri, isimden fiil yapan yapım ekleri, fiilden isim yapan yapım ekleri ve fiilden fiil yapan yapım ekleri olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır. Bu sınıflandırma neticesinde incelediğimiz şiirlerde yer alan yapım ekleri şu şekilde tespit edilmiştir:

4.1.3.7.1. İsimden İsim Yapan Yapım Eki

+cIk (جىق, جىك)

yıldızcık (يىلدىزجىق 01/03), çağacıık (چاغاچىق 07/01), bircik (بىرجىك 08/13), oğlancık (اوغلانچىق 36/13), adamcık (آدامچىق 36/15), yukacıık (يوقاچىق 39/06)

+çI (چى)

serhedçi (سرحچى 29/04), hayırçı (هابىرچى 35/11), orağçılāñ (اوراق چىلانگ 38/05)

+dAş (داش)

çalımdaş (چالیمداش 09/08), heserdeşim (هسردهشیم 24/41), ğarındaş (غارینداش 24/54)

+Il (لى)

çemçeli (چمچىلى 11/03), ğalamlı (غلاملى 11/03), görgili (گورگىلى 13/04), yelmikli (يىلمىكلى 14/04), ğulpaklı (غولپاقلى 14/04), ımıklı (ایمىقلى 14/09), güyçli (گويچلى 14/11), ğaybatlı (خىباتلى 14/19), keramatlı (كرامتلى 20/08), uçlı (اوچلى 24/59), gövünli (گووونلى 26/09), odlı (اودلى 27/21), kısımli (قيسىملى 29/08), nāhılli (ناحىللى 29/15), külpetli (كولپىلى 31/16), atlı (آت لى 35/09), çäcekli (چآچكىلى 36/15), tuğatlı (توقاتلى 37/03), ıslı (ايس لى 40/24), dovalı (دوالملى 41/02)

+Ilık (لىق, لىك, لىغ)

diriligin (دیرىلىگىم 03/31), ğayranlıqdan (حیرانلىقدان 04/10), güneşligim (گونشلىگىم 04/15), yıldızlıgım (يىلدىزلىگىم 04/16), menlik (منلىگ 04/17), baylıgım (بايلىگىم 06/09), bakılığın (باقى لیغىن 08/01), savıklıgını (ساويقلىغىنى 09/02), göklik (گوكلىگ 09/03), dınçlıgın (دینچلىگىن 09/05), takırlıqda (تاقیرلىقدا 09/06), tötänlikde (توتانلىكدە 09/07), othlık (اوتلىق 10/02), gülälilik (گولآلك 10/06), cuvanlıgın (جوانلىغىن 12/03), körpeligin (کورپىلىگىن 12/04), hemralık (همرالىق 12/13), teslimlik (تسليم لىك 14/12), barlıgıma (بارلىغىما 15/03), oğlanlıgıma (اوغلانلىغىما 17/04), päkligin (پآکلىگىن 17/05), duyğurlıgı (دويغورلىغى 19/02), erbedlige (اربىلىگە 19/12), durulıgım (دورولىگىن 21/02), ğavılık (غاوى 21/09), erkinligini (ارکىنلىگىنى 21/10), yağtılgıa (ياغنتلىغا 21/14), abadanlıqlar (ياداولىقدان 21/17), kayılıgı (قابىللىغى 21/19), atalıgı (آتالىغى 23/02), yadavlıqdan (ياداولىقدان 24/18), yekelikden (يکەلىکدن 24/18), ayralıq (آيرالىق 24/91), sadalıgım (سادالىگىم 26/07),

ecizligimi (اجيزليگىمى 26/21), incalıgım (انجاليغين 27/08), aralıgında (آراليغيندا 29/14), yüreklik (يورکليک 32/07), ğuşluğ (غوشلوق 33/05), meyletinlik (میلتيئىلىک 34/16), semliginde (سملیگینده 40/22), teşnelik (تشنه لیک 42/06)

+sIz (سيز)

yıldızsı (يیلديزسيز 03/15), Meñlisiz (منگلى سيز 24/45), balasız (بالاسيز 24/46), ağasız (آغاسيز 24/46), söygisiz (سويگى سيز 24/48), ħakıksız (حاقىقات سيز 24/48), nurbatsız (نوربات سيز 24/60), bereketsiz (برکت سيز 27/01), ğavaqsız (غاواق سيز 29/11), kömürsiz (کۆمورسيز 32/05), dermansız (درمانسيز 32/07), baĥanasız (باحاناسيز 32/14), taysız (تای سيز 36/18), teysiz (تى سيز 41/05)

+kär/+gär (کار)

mededkär (مددکار 16/23), günakär (گناکار 31/23)

4.1.3.7.2. İsimden Fiil Yapan Yapım Eki

+A- (ا)

yaşa (ياشا 04/03), berkedim (برکه ديم 24/05), yasamasını (ياساماسینی 37/04)

+Al-/+I- (ال, ل)

yarıldı (ياریلدى 12/14), doğuldum (دوغولدوم 24/04), yegşerilsemde (يغشیريلسمدا 24/47), suĝırılısamda (سوغشیريلسامدا 24/49), ğaraldı (غارالدى 29/18), ğaĝıllardı (غاڭیللاردی 32/12)

+Ar- (ار)

başarıp (باشاریپ 34/15), başarsañ (باشارسانگ 37/04)

+cAr- (جار)

çıĝcarmadık (چیغجارمادیق 35/05)

+k- (ک, گ)

birikdirici (بیریکدیریجی 24/59), birigip (بیریگیپ 24/59)

+IA- (له, لا, لا)

gözläp (گۆزلآپ 24/36), sözledim (سوزله ديم 24/66), avlaym (اولايين 30/12), cılavlap (جیلاولاپ 30/15), eyerläp (ایرلآپ 30/16), elledim (ال له ديم 31/05), derledim (درله 31/05)

حۆرتگه لار) hövürtgelär (38/07 اوقلاماز) uqlamaz (31/17 گورله ديم) gürlədim (31/15 ديم 43/04)

+dA- (دا)

aldanan (النانن 36/13)

+lAn- (لان)

saylan (04/22), uqlan (اوقلان 19/03), basırlan (باسيرلان 22/06), gıylan (غیلان 24/38), ħorlansam (خورلانسام 24/50), ħʷarlansam (خوارلانسام 24/50), ıgılan (ایغلان 28/05), loqmalanmak (لوقمه لانماق 34/13), gubarlananda (غبارلاناندا 35/06)

+lAş- (لاش, لاش)

yerleşdiren (یرلشدیرن 15/15), gürləşyan (گورلشیان 19/05), nikalaşan (نیکالاشان 31/27)

4.1.3.7.3. Fillden İsim Yapan Yapım Eki

-Aç/-ç (چ)

yigrençde (ییگرنچده 24/63), ayılğançdı (آییلغانچدی 24/79), buysanç (بویسانچ 26/17), ğuvanç (غوانچ 39/01)

-Ak (اق)

düşekçeden (دوشکچه دن 08/23), gezek (گزک 49/02)

-cA (جا)

aqca (آقا 12/12)

-g (غ, گ)

dilegim (دیلگیم 03/29), sorağ (سوراغ 16/37), aqmağıñ (اقماغینگ 24/03)

-gI (گی, غی)

ğarğı (غار غی 08/16), görgili (گورگیلی 13/04), duyğılarımı (دویغی لاریمی 39/08)

-gIn (گین)

gamgın (غمگین 02/04)

-IcI/-ycI (یجی)

basıbalıcılar (باسیبالچی لار) 16/17), birikdirici (بیریکدیرجی) 24/59)

-Ik/-k (یق, یق)

dövük (دووک) 02/03), savıklıgını (ساویقلىغىنى) 09/02), gayık (غاییق) 30/01),
salıgından (سالیغىندان) 31/19), aşıklı (آشیقلى) 36/13)

-Im/-m (یم, یم)

ölüm (اولوم) 03/23), ölim (اولیم) 17/03), salım (سالییم) 36/02), yıldırımdan (ییلدیریمدان) 46/03)

-In/Un (ون, ون)

oyunı (اویونى) 34/04)

-Iş/-yIş (یش, یش)

gürülüşı (غوریلشی) 15/09), doğuluşı (دوغولشی) 15/10), uruş (اوروش) 16/01), bakışı (باقیشی) 19/06), dartışı (دارتیشى) 19/07), gargısa (غارغیسا) 20/02)

-mAk (مک, ماق)

duymak (دویماق) 21/08), düşünmek (دوشونمک) 28/07), düşmek (دوشمک) 30/02),
kesmeklerin (کسمکلرین) 31/25), gelmeklik (گلمکلیگ) 34/12), gitmeklik (گیتمکلیگ) 34/12),
gülmek (گولمک) 36/07), göstermekden (گوترمک) 48/03)

-Uv/-v (و, وو)

düzüv (دوزوو) 24/16)

4.1.3.7.4. Fiilden Fiil Yapan Yapım Eki

-AlA/-IA-

şinelemän (شینله من) 23/04), dänelemän (دانه لمن) 23/04), gaytalanmaz (غایتالانماز) 24/92),
dinletdi (دینگلندی) 40/06), yenleyär (ینگلهیار) 41/01), gülleyär (گوللهیار) 42/02)

-dAr-

dönderyän (دوندیریان) 04/03), gāndardım (غانداردیم) 14/14), doredər (دوره در) 29/08)

-dIr-

yerleş**dire**n (پرلشدیرن 15/15), toz**dı**ran (توزدیران 16/33), dö**nd**ir (دؤندیر 200/07), däl**dı**riñ (دالدرین 24/32), ornand**ı**riñ (اورناندیرین 24/35), tütä**nd**iriñ (کأتوتأندیرین 24/37), atand**ı**riñ (آتاندیرین 24/39), ǵıǵırand**ı**riñ (غیغیراندیرین 24/40), birikdir**i**ci (بیریکدیرجی 24/59), diy**d**irir (دیدیرر 29/06)

-mA-

aǵtarm**ay**ar (آغترمایار 03/27), bol**ma**sa (بولماسا 05/01), bol**ma** (بولما 13/02), aç**ma**sa (آچماسا 13/02), eşidil**me**se (اشدیلمه سه 27/04), seç**me**siñi (سچمهسینی 28/03), düşin**me**dim (دوشنمه دیم 29/19), diy**me**di (دییمهدی 29/23), em**me**dim (اممه دیم 31/18), yasam**a**sını (ياساماسینی 37/04), sayram**a**sañ (سایراماسانگ 38/04), ǵal**ma**sam (غالماسام 44/02)

4.1.3.8. Arapça ve Farsça Kelimelerin Yazılışı

Annamuhammed Sada'nın *Gözleg* adlı kitabındaki şiirlerde birkaç kelime hariç Arapça ve Farsça kelimeler çoğunlukla kendi asli yazılışlarına uygun olarak yazılmışlardır:

herçend (< Far. هرچند her-çend 06/05), ǵaddına (< Ar. قددینا kadd11/04), sehmini (< Ar. سهمینی sehm11/04), maye (< Far. مایا mâye14/07), tali'im (< Ar. طالعیم tulû 14/18), lebleriñ (< Far. لبلرینگ leb, 19/06), meles (< Ar. ملّس meles 32/13), erşi (< Far. ارسى 34/03), 'ahd peyman (Ar.-عهد-'ahd<uhûd, Far. پیمان peymân 36/09), dideleriñde (< Far. دیدهلرینگده dîde-gân 41/07), ǵamana (< Far. ځامانا hemânâ45 /01)

4.2. Dil Özellikleri

Türkmen Türkçesi, eskiden beri çok zengin bir yazı geleneğe sahiptir. Yüzyıllar boyunca Türkmen Türkçesinin imlasının oldukça az değişikliğe uğramasının nedeni Runik, Eski Uygur, Arap, Kiril ve Latin alfabelerinde kullanılan genel imla kurallarının genellikle Türkmen Türkçesinin yapısına ve eklemeli bir dil özelliğine uygun olmasıdır. Ahal Aşkabat ağzını esas alan çağdaş Türkmen Türkçesinin edebî söyleyiş tarihi ise daha kısadır ve Aşkabat şehrinin Türkmenistan'ın başkent rolünü üstlenmesiyle ilişkilidir. Söyleyiş (telaffuz) ve yazı (imla) arasında göze çarpan başlıca farklılıklar dil bilimi açısından Türkmen Türkçesinin tarihî gelişiminin çeşitli dönemlerinden kaynaklanmaktadır (Söyegov ve Arnazarov, 2017: 10-11).

Türkmenistan'daki yazı dili İran Türkmenleri arasında da geçerli olmakla beraber aynı edebî dili kullandıklarını da söylemek mümkündür. Örneğin Türkmen Türkçesindeki نگ /ñ/ ve peltek telaffuz edilen ث /s/ ile ز /z/ sesi İran Türkmenleri tarafından da kullanılmaktadır (Dieji, 2010: 36). İran sahasında Türkmen Türkçesinin Yomut, Göklen, Nohur, Teke ve Salır ağızları konuşulmaktadır. Bir dilin farklı ağızları arasındaki coğrafik şartlar, demografik yapı ve ekonomik durum gibi hususlar dilsel farklılıkların da ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Örneğin *bakmak* fiili Tekeler arasında *seret* “seyret”, Yomutlarda *gözle*, Göklenlerde *völle* ile ifade edilmektedir. Yomut ağızı Hazar Denizi'nin Doğu kıyısından Akkale'ye kadar uzanan bölgede yaşayan Caferbaylar ve batıda Akkale'den başlayarak doğuda Meravetepe'ye kadar uzanan bölgede yaşayan Atabaylar olmak üzere iki alt gruba ayrılmaktadırlar (Yıldırım, 2020: 206-208).

İran Türkmen edebiyatında yazılı şiir türü önceleri Türkmenistan şairlerinin etkisi altında gelişim göstermekteyken İslam İnkılâbı'ndan sonra özgün sesletime sahip güçlü şairlerin yetişmesiyle Türkmensahra şiiri bu tesirden uzak kalmıştır. İran Türkmen Türkçesinin yazı dili statüsünde bulunmaması oluşturulan eserlerin dil özelliklerinin ölçünlü bir hususiyet göstermemesine yol açmaktadır. Türkmensahra şairlerinin bazıları standart Türkmen Türkçesini bilirken bazıları ise yalnızca kendi konuştuğu ağzın özelliklerini bilmektedir ve eserlerini bu hususiyet doğrultusunda meydana getirmektedir (Yıldırım, 2020: 114).

Şiirleriyle Türkmensahra'nın çağdaş şiir türünde yeni yollar açan ve bu yeni şiir akımının gelişmesinde köprü görevini üstlenen Annamammed Sada, kendi eserlerinde edebî Türkmen dilini kullanarak bu yönüyle eserlerinde edebî Türkmen dilini kullanmaya çalışan şairlerin arasında sınıflandırılmıştır. Bir şairin şiirlerinin halkının toprağıyla, diliyle zenginleştirilmesi gerektiğine inanan Annamammed Sada, şiirlerinin çoğunu yeni şiir anlayışıyla yani serbest bentli şiir şeklinde yazmıştır; ancak bazen eski kalıpları kullandığı da görülmektedir.

Şüphesiz, şiirin özü kadar şiirin sunuluşu, söze dönüştürülmesindeki içtenlik, özgünlük, ses ve anlam bakımından şairin gösterdiği ustalık da çok önemlidir. Annamammed Sada'nın *Gözleg* adlı eserindeki çoğu şiiri kendi içerisinde paradoksal imgelere ve aynı zamanda çelişkili bir ilişkiye sahiptir. Bu hususa örnek

teşkil etmesi bakımından Sada'nın "Şahıra" adlı şiirini gösterebiliriz. Örneğin şiirde geçen *senin savıķ günüñ / güneşin süyr-depā gelen halatı* ifadesiyle bir şairin en soğuk gününün aslında başının üstünde güneşin var olduğu zamanın işaret edilmesi kendi içerisinde çelişkili bir ilişkiye sahiptir:

Seniñ savıķ günüñ

Güneşiñ süyr-depā gelen halatı

Bigözleg günüñ

Serhedçi serbaziñ ħars aiti

Seniñ süyci günüñ

Hazariñ suvuna şeker diydirir

Aķmaklık çağlarıñ iñ bāri başı

İne, şu kısımlı eşer dōreder

Sen bi 'asa sen bi riya

Caduveymiñ ey şahır

Sen bi Ħara bi Ĥur ve ğayrı ğavaķsız

Pığambermiñ ey şahır

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 30-31).

Yukarıda örneği verilen şiirde şairin, teşbihi ve çelişkileri bir arada kullanarak güzel tasvirler meydana getirdiği görülmektedir.

Şair, şiir dilinde şairane ve edebî bir kelime oluşturmak için bazen dilin bereketinden faydalanıp meydana getirdiği kelimeyi dil ekseninde öne çıkaracak şekilde kullanmıştır. Örneğin Sada'nın şiirlerinden aynı başlıklı olan "Yudarha Çenli" şiiri bu açıdan oldukça ilginçtir. Çünkü şair *yudar* kelimesini *yuvutmak* mastarından *yutmak* ile yapmış ve ona *ha* ekleyerek Türkmen telaffuzunda *ejderha* kelimesini meydana getirmiştir (Daşlıburun, 2012: 58-72):

Hemmeler ve hemme zadlar yudarha tarap

Kemindäki yudarha tarap

Hemmeler ve hemme zadlar, aħırı onıñ erşi bolmalı

Ayaklar ve ayaklarıñ oyunu

Eller ve elleriñ sıpayşı

Bularıñ hemmesi yudarhanıñ loķması

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 35-36).

Bir başka örneği Sada'nın "Yazılmadıķ Şıgırlar" adlı şiirinde de vardır. Şiirde geçen *hayırçı periştä* Türkmen dilinde hayırsever melek anlamına gelen yeni bir birleşim ve sözcük metaforudur. Daşlıburun, bu anlamın Türkmen dilinin din kültüründe var olmakla birlikte şimdiye kadar bu kelimenin şiir dili gibi gramer birleşimlerinde kullanılmadığını belirtmiştir:

Yazılmadıķ şıgırlar

Ilham atlı gonaga

Açılmadıķ ğapıdır

Bir hayırçı periştäñ

Oğurladan gepidir

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 36).

Şiir dilinde ünlü ve ünsüz seslerin diziliş i gibi ses uyumları dilin anlamını daha da etkili kılmaktadır. Bu tür metaforlar incelediğimiz *Gözleg* kitabında oldukça fazladır. İncelenen şiirlerde ünlü ve ünsüz seslerin diziliş i gibi ses uyumlarının sıklığı şairin sanatsal üslubunun bir özelliğidir:

Yiligim, yüregim seni sorayar (Sufirad ve Şadmehr, 2004: 2-3): y /ی/ ve i /ي/

Ĝapiña gelyän, ğapiñı kaķyan (Sufirad ve Şadmehr, 2004: 4-5): g /غ/ ve k /ق/

Uçara, geçere, öçere purşat berer (Sufirad ve Şadmehr, 2004: 13-14): ç /چ/ ve r /ر/

Sadalıgım seherimdir şehram (Sufirad ve Şadmehr, 2004: 27-28): s /س/ ve ş /ص/

Yazlarımı, yağmurlarımı yığsırıpdir bir yerde (Sufirad ve Şadmehr, 2004: 33-34): y /ی/ ve ı /ی/

Bir başka şiiri “Bağlanış” şiirinde ise س /s/ sesini bütün anahtar kelimelerde kullanılmıştır:

Säher,

Tomus,

Süri,

Tüydügiñ sesinde süriñ üncisi

Tomus ıssısı

Şehrañ ıssısı

Şehrada tomus

Tomusda süri

Süride bolsa tüydügiñ sesi

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 26-27).

Örneği verilen şiirde görüleceği üzere kelimelerde kullanılan س /s/ sesi ile Sada, kelimeleri birbiriyle anlamlı bir şekilde birleştirerek Türkmen çölündeki varlığıyla anlamsal bir bağ oluşturmayı başarmıştır. Şiirde seçilen kelimeler birbirine bağlıdır ve dolayısıyla kendi içerisinde fonetik olarak da bağlantılıdır.

Şiir dili, içerisinde günlük dilin özelliklerini elbette barındırır; ancak başarılı şairler, söz sanatlarını ve imgelerini kullanarak sınırlamaları ortadan kaldırarak günlük dilin ötesine geçmeyi başarırlar. İncelediğimiz *Gözleg* kitabındaki şiirlerde anlamsal metaforun çelişkili örneklerine sıklıkla rastlamaktayız. Örneğin şairin “Seni Sorayar” şiirinde inanç öğretisi olan manevî değerlere yer verilmiş ve seçilen kelimeler, kullanılan söz sanatları ve imgelerle gündelik dilin çok ötesine geçilmiştir:

Günä işlerim

Soğap işlerim

Güymenmeli huşlarım

Görilmeli düşlerim

Yakınlar, daşlar, tanışlar, nâtanışlar

Seni sorayar

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 2-3).

Sada'nın "Yudarha Çenli" şiirinde de geçen *geçmeli her kim, uzun mı gısğa belli bir yolu* (Sufirad ve Şadmehr, 2004: 35-36) ifadesi söz konusu duruma örnek teşkil etmektedir.

Şairin bir diğer şiiri "Kılbımda Namedir Bir Zadlar Yansa" da şiirinde teşbih sanatının kullanılmasıyla oluşturulan anlamsal metaforun çelişkili güzel örneğine rastlanılmaktadır. Şiirde insana ait olan gülmek eylemi mantarla bağdaştırılmıştır:

Gübürdânde asman kömelek gülyâr

Çaylar bulananda teşnelik artıyar

Nâçe dağlar ara düşse şonça-da

Doğdık diyar meni özine dartyar

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 41).

Teşbihin ve tezaadın iç içe olduğu bir diğer şiiri ise *Gözleg* külliyyatının ilk şiirini teşekkül eden "Teşnelik Aydımi" adlı şiirdir. Şiir ilk bakışta anlaşılması zor da olsa Kuran'ın imaları ve melodik sözleriyle o kadar iç içedir ki bir Kuran öğretisi olduğu ilk bakışta fark edilmez. Şiirde kul ile Hakk'ın karşılıklı sevgiye susamış olduğu dile getirilmektedir:

Men saña teşne

Sen maña teşne

Men bir yıldızcık

Sen yıldıza bay

Kümüş ruh çeşme

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 1).

Aynı zamanda şair, kendini bir yıldıza benzetirken insanın haysiyetine ve değerine dikkat çekerek insanlarında yıldız gibi ışık saçabileceğini söyler. Buradaki yıldız, ışık ve aydınlanmanın manevi tezahürünün sembolüdür. Şiirde geçen *sen yıldıza bay* mısrasındaki muğlaklık doğrudan söylenmeyerek okuyucunun zevkine ve algısına göre uyarlanarak bir çeşitlilik oluşturulmuştur.

Sada'nın aşk ve sevgili teması altında değerlendirdiğimiz “Hasrat” şiirinde de teşbihin güzel bir örneğine rastlamaktayız. Sada, şiirde hayvanlara ait olan uçmak eylemini kendisiyle bağdaştırarak gökyüzünde uçamayan, ötüşünün kederli olduğu yaralı bir kuşa benzetir:

Sen giden giñ asman

Men cana ataş

Dövük ğanatlı, bir yaralı ğuş

Sayrayşım ğamgın,

Sende ğanatım kaçıp bilmeyän

Erkinden erkin

Yıldız gövsüñe barıp bilmeyän

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 1-2).

Şiir dilinde ön plana çıkmanın bir yolu da fonemlerin, kafiyelerin ve rediflerin tekrarıyla sağlanır. Sada'nın incelediğimiz *Gözleg* külliyatındaki şiirlerde bu tarz tekrarlarla oluşturulan güzel örneklerle rastlamak mümkündür. Örneğin yoksulluğun bir anlatısı olan “Çorbalı Gürriñ” şiirinde söz konusu tekrarlar görülmektedir:

Biri diyär naharıñ duzi kemräk düşibdir

Biri diyär vah çorba az kaynap ir düşibdir

Biri diyär burçı az, biri diyär yağı kem

Biri diyär duz kessin, kertop pomazarı kem

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 10-11).

Kafiye, en az iki dize sonunda, anlamca ayrı, sesçe birbiriyle uyum gösteren iki sözcük arasındaki ses benzerliğidir (Dilçin, 1997: 59). Örneğin Sada'nın “Meniñ”

şiiirinde birinci dizenin üçüncü, ikinci dizenin de dördüncü dizeyle kafiyeli olması genellikle Türk edebiyatındaki kafiye şekillerinden birisi olan çapraz kafiye şeklini hatırlatmaktadır. Örneğini verdiğimiz şiirin kafiye düzeni “a b a b” şeklindedir:

*Cenanım al **asmanda***

*Canım zeminde **meniñ***

*İ'tikadım **ıslamda***

*Bibaş zamanda **meniñ***

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 6-7).

Tam kafiye meydana getirmeye yetmeyen, tek bir ses veya onun benzerine dayanan eksik kafiye diğer bir deyişle yarım fonetik tekrarlar ile de şiir dilinde ön plana çıkmak mümkündür. Yarım fonetik tekrarlar kafiye, eksik sesli-sessiz harf, gereksiz sesli-sessiz harf ve kalıpları içermektedir. Bu tarz tekrarlar aslında kelimeler arasında meydana gelen fonolojik farklılıklardan dolayı ortaya çıkmaktadır (Karaalioğlu, 1980: 70). Şairin kafiye oluştururken ekleri ve kelimeleri paylaşması yeterlidir yani kelimenin son harfini takip etmesine gerek yoktur. Örneğin Sada'nın “Bolmasa” şiiri bu durumun en güzel örneklerinden birisidir:

*El bermez **yarıñ** bolmasa*

*Sınañda **nariñ** bolmasa*

Delsiñ bilbil nağmasına

*Yıllarda **yazıñ** bolmasa*

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 5-6).

Yukarıda örneği verilen şiirde görüldüğü üzere *yarıñ*, *nariñ* ve *yazıñ* kelimeleri kendi içlerinde kafiyelidir. Eğer kelimelerden [-iñ] eki çıkarılırsa *yar*, *nar* ve *yaz* kelimelerinin kafiyeli olmadığı görülmektedir. Söz konusu durum şiirin devamında da görülmektedir:

*Dağları yaksa **heseriñ***

*Çalsa ebedi **eşeriñ***

*Rast hem bolsa diyme **söziñ***

İçinde düziñ bolmasa

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 5-6).

Gözleg şiir külliyatındaki şiirlerde şairin bazen kafiyelerden koparak, kafiye cümle ve muhtevanın özgürlüğüne bıraktığı da görülmektedir. Sada'nın "Meñzeşlig" şiiri bu hususa örnek teşkil etmektedir:

Süri yayılıb yatır

*Giden otlık **sonarda***

Möcek yırtıcı havyan,

Çopaniñ irkilerine gövin yüvürdip yatır

*Gizlenib bir **kenarda***

*Çopan gızı gülälük şährada yelmik **yığyar***

Bärde bolsa bay oğlu, edil şol möcek yalı

Çopaniñ irkilerine

*Näme üçindir **havlıgyar!***

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 10).

Yukarıda örneği verilen şiirde ikinci ve beşinci mısırada *sonarda* ile *kenarda* kelimeleri, altıncı ve dokuzuncu mısralardaki *yığyar* ile *havlıgyar* kelimeleri diğer mısralardan bağımsız olarak kendi içlerinde kafiyelidir.

Annamuhammed Sada'nın *Gözleg* eserindeki şiirlerde seçmiş olduğu sesler ve kelimeler birbiriyle öyle uyum içerisindedir ki bazı kafiyesiz şiirlerde bile her mısranın kendine has bir ahengi ve ezgisi vardır. Söz konusu duruma Sada'nın "Iqbal" şiirini örnek verebiliriz:

Derelerden, yaralardan

Yıldırım dey yımlıkdım

Yelmikli depelerden, gūlpaklı körpelikden

Süytiden neresselikden, aranı açdım

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 12-13).

Redif de şiir dilinin olmazsa olmaz unsurlarından birisidir. Sada'nın "Vatan" (Sufirad ve Şadmehr, 2004: 14-17) adlı şiirinde geçen *vatan* kelimesi bir rediftir ve şiirde 9 kere tekrarlanmıştır. Söz konusu duruma şairin "Seni Sorayar" (Sufirad ve Şadmehr, 2004: 2-3) şiirini de örnek gösterebiliriz. Şiirdeki *seni sorayar* kelimesi de bir rediftir ve 7 kere tekrarlanan bu redif ile şiir yeniden oluşturulmuştur. Aynı şekilde şairin "Seniñ Üçin" (Sufirad ve Şadmehr, 2004: 4-5) ve "Oyan Sen Oyan" (Sufirad ve Şadmehr, 2004: 21) şiirlerinde de bu tür redif tekrarlarının güzel örneklerine rastlamak mümkündür.

Şiir dilinde günlük dilde olmayan az sözle çok şey anlatmak da amaçlanır. Sada'nın az ve basit kelime seçimiyle geniş bir anlam kazandırdığı "Hayran Galmak" şiiri *galmak*, *hayran*, *gidmek*, *barmak* kelimeleriyle meydana getirilmiştir. Bu dört kelimenin anlık değişimi anlamı da değiştirmektedir:

Hayran galıb gidib baryan

Hayran galmasam gidib barmazdım

Gidib barmasam hayran galmazdım

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 41-42).

Şair diğer birçok şiirinde olduğu gibi bu şiirinde de kelime seçimine dikkat etmiştir. Şiirde kullandığı *hayran* ve *gitmek* kelimeleriyle evrenin ve insanın hareketleri hayretle gösterilmiştir. Bu şaşkınlık haline ve harekete neden olan hareketlilik yine insanı ve evreni hayrete düşürmektedir. Yukarıda verilen şiir örneğinden de yola çıkarak şairin, az kelime seçimiyle çok şeyi dile getirdiği görülmektedir.

Kültür, bir toplumun tarihsel süreç içerisinde ürettiği ve kuşaktan kuşağa aktardığı her türlü maddi ve manevi değerler bütünüdür. Bir millet varlığını her şeyden çok kendi dilinde yaşatır. Şiir gibi edebî eserler değerlerin öğretilmesi, gelecek nesillere aktarılması ve mensubu olduğu milletin özelliklerini yansıtması bakımından önemli bir işleve sahiptir. Kuşaktan kuşağa aktararak günümüze kadar ulaşan mitler, efsaneler, halk hikâyeleri, fıkralar, deyimler ve atasözleri gibi sözlü anlatım türleri şiir dilinde de karşımıza çıkmaktadır. Sada'nın *Gözleg* külliyyatında bu söz konusu duruma

örnek teşkil edecek şiirleri vardır. Örneğin şairin “Bolmasa” şiirinde Hz. Yusuf hikâyesine ve Sayat-Hemra destanına yer verdiği görülmektedir:

Ikbali salsan bazara

Almazlar ğara şayına

Meger Yusuf dey şahana

Nurana yüziñ bolmasa

Döz gelib tanab darına

Yöreseñ ‘aşkıñ dağına

Girme Şayadıñ bağına

Ğoluñda saziñ bolmasa

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 5-6).

Şiirde, bütün kıssaların en iyisi, kıssaların en hoşu, ya da hikâyelerin en güzeli şeklinde adlandırılmış olan Yusuf hikâyesine göndermede bulunularak Yusuf gibi güzel, iyi yüzün olmadıkça kaderini az parayla bile alamayacağını vurgulamıştır (Settârî, 2002: 11). Aynı şekilde şiirde elinde iyi bir sazın ve ağzında iyi bir sözün olmadıkça Sayat’ın bahçesine girilemeyeceğini Sayat-Hemra destanına değinerek hatırlatmıştır.

Türkmenler, yaşamlarında savaş, düşman saldırısı, kan, zulüm ve ayrılık gibi birçok şeye tanık olmuş bir millettir. Halkın yaşamış olduğu bu acıların, üzüntülerin ya da sevinçlerin dile getirilmesinde Türkmen sazının, Türkmen müziğinin önemi inkâr edilemez. Türkmen sazı ve müziği, bu ulusun tarihini ve kültürünü tıpkı bir ayna gibi yansıtmaktadır. 14 yaşında dutar çalmayı öğrenen ve o tarihten itibaren de onun hayatının bir parçası olan dutar, Sada’nın şiirlerinin birçok yerinde geçmektedir. Örneğin onun “Seni Sorayar” adlı şiirinde Türkmenler arasında kutsal bir yeri olan dutara ve yine Türkmenler arasında ikinci çağlı olarak bilinen gıcak diğer adıyla kemençeye yer verilmiştir (Deveci, 2011: 96-97):

Dilim seni sorayar

Elim seni sorayar

Yiligim, yüregim seni sorayar

Bölen almamıñ yarı

Kağan narımıñ alı

Dotarımıñ ovazı

Ğıcağımanıñ tarı

Yılı günlerimiñ yazı

Ğışlarımıñ ayazı

Seni sorayar

(Sufirad ve Şadmehr, 2004: 2-3).

Ayrıca şiirlerinde Mahtumkulu Firaki, Dövmemmet Azadi, Hafız, Bahaeddin Veled, Mecnun, Köroğlu, Yusuf, Sayat-Hemra ve Milli Ağa gibi simaların adlarına yer vermesi kuşkusuz şairin sanatıyla ilgili bilgileri de gözler önüne sermektedir.

SONUÇ

Tez konumuz kapsamında İran Türkmen edebiyatında özgün bir değere sahip olan Annamammed Sada'nın hayatı, edebi şahsiyeti, eserleri ve farklı temalarda kaleme almış olduğu *Gözleg* adlı eserine dayanılarak işlediği konular, şiirlerin ortak dil ve imla özellikleri hakkındaki tespitler ortaya konulmuştur. Aynı zamanda şiirleriyle Türkmensahra'nın çağdaş şiir türünde yeni yollar açan ve bu yeni şiir akımının gelişmesine büyük tesiri olan Annamammed Sada tarafından ortaya konulmuş ve herhangi bir araştırmaya konu edilmemiş bu eserin Türkiye Türkçesine aktarımı yapılarak sözlük dizini hazırlanmıştır. Çalışmamızın esasını oluşturan *Gözleg* adlı eser bir saatlik sestem ibaret olan bir şiir külliyyatıdır. Güçlü ve şairane bir dille oluşturulmuş bu küçük hacimli kitapta başlığı olan 43 şiir, başlığı olmayıp da her biri bir kıta halinde yazılmış olan 5 şiir ile "Sır" adında gözden kaçırılan 1 şiir daha olmak üzere toplam 49 şiir tespit edilmiştir. Başlığı olmayıp da her biri bir kıta halinde yazılmış olan şiirlere incelememiz esnasında karışıklığa neden olmaması için şiirlerin ilk kelimesi başlık olarak verilmiştir. Bu inceleme neticesinde aşağıda bulunan temalar tespit edilmiştir:

1. Hayat ve Ölüm Teması: İncelenen *Gözleg* külliyyatında muhteva yoğunluğu bakımından 49 şiirin 14'ü hayat ve ölüm teması üzerine kaleme alınmıştır. Sada, bu tema altında yazdığı şiirlerde hayata gönül verdiğini, hayata sığındığını, 42 yıllık kısacık ömründe annesinden, babasından, vatanından ayrı kalarak nice yollardan nice sınavlardan geçtiğini, hayatta yaşadıklarının kader olduğunu, içinde bulunduğu çağ gibi kendisinin de karışık, bulanık olduğunu, sıkıntılı günlerden geçtiğini, kızgın asrın bir çocuğu olduğunu, insanların birbirlerinin dertlerini dinlemekten aciz olduğunu, hayattaki kimi insanın iyi kiminin ise kötü olduğunu ve hayatın bir parçası olan ölümün değişmez mutlak bir gerçeklik olduğunu, tüm canlıların bir gün mutlaka ölümü tadacağını dile getirmiştir. *Gözleg* külliyyatında hayat ve ölüm teması altında yazılan şiirler şunlardır: "Övrilşik", "İkbal", "İkrar", "Uçğun Söygiden Gayrı", "Dañdanlar", "Zamananın Özi Yalı", "Gitmeli", "Gözleg", "Duyup Bilmeyäs", "Eller", "Oyan Sen Oyan", "Duşmanlarım Bilen", "Tağdır" ve "Yudarha Çenli".

2. Saz ve Söz Teması: İncelenen *Gözleg* külliyyatında muhteva yoğunluğu bakımından ikinci sırada saz ve söz teması gelmektedir. *Gözleg* külliyyatında 9 şiir saz

ve söz üzerine kaleme alınmıştır. Türkmenler yaşamları boyunca birçok olaya tanık olmuş bir millettir. Halkın yaşamış olduğu acıların, üzüntülerin, sevinçlerin dile getirilmesinde Türkmen sazının, müziğinin, sözünün önemi inkâr edilemez. Bu topraklarda yetişmiş şairlerden biri olan Sada, 14 yaşında dutar ile tanışmış ve hayatının önemli bir parçası olmuştur. Hem şiir yazan hem de saz çalan Annamammed Sada, saz ile sözü birbirinden hiçbir zaman ayırmamıştır. Öyle ki onun şiirlerinin çoğunda saz, söz, ses adına sıklıkla denk gelmekteyiz. Bu tema altında yazmış olduğu şiirlerde Türkmen halkıyla özdeşleşmiş telli sazlardan biri olan gıcak ve dutara, sazının daima dostu olduğuna, sazından çıkan seslerin baharda yayılan güzel kokulara benzediğine, Firâkî'nin aydınlık sözlerinden ve Milli Ağa'nın ı ışık saçan ezgilerinden bahsedilmiştir. *Gözleg* külliyyatında saz ve söz teması altında yazılan şiirler şunlardır: “Bolmasa”, “Pay”, “Boşlık”, “Meniñ”, “Zeminiñ Kerliginde”, “Millı Ağa Serpay”, “Red Görmezlik”, “Ağlasam” ve “Öziñ Kabul Etmeseñ” şiirleri bu tema altında incelediğimiz şiirleridir. Ayrıca Sada'nın aşk ve sevgi teması altında değerlendirdiğimiz “Seni Sorayar” şiirinin bir bölümünde de gıcak ve dutara değinildiği görülmüştür.

3. Aşk ve Sevgili Teması: İncelenen *Gözleg* külliyyatında üçüncü sırada yer alan aşk ve sevgili teması üzerine yazılmış toplam 6 şiir tespit edilmiştir. Sada'nın aşk ve sevgili teması üzerine yazdığı şiirlerde karşımıza çıkan aşk temi daha çok beşerî bir anlayışa sahiptir. Aşk, şiirlerde sevgiliye duyulan hissiyat olarak işlenmiştir. Sevgiliye duyulan bu duygu teşbihlerle ve hayali birtakım olgularla dile getirilmiştir. Şiirlerde sevgilinin gözü ve dudağı gibi en çok anılan güzellik unsurlarına da yer verilmiştir. Sevgilinin kırmızı dudağı, gözlerinin çekici bakışı gibi sevgiliye ait bütün özellikleri şiirde işlemiştir. *Gözleg* külliyyatında aşk ve sevgili teması altında incelediğimiz şiirler şunlardır: “Hasrat”, “Seni Sorayar”, “Seniñ Üçin”, “Seniñ Dideleriñde”, “Sen Bilen” ve “Yadkeşlik”.

4. Şiir ve Şairlik Teması: Annamammed Sada'nın incelediğimiz *Gözleg* külliyyatında 5 şiirin şiir ve şairlik teması üzerine yazıldığı tespit edilmiştir. Yirmili yaşlarında şiir yazmaya başlayan Sada'nın şiirlerinin çoğu yeni şiir anlayışıyla kaleme alınmıştır. Dil yönünden güçlü, edebi yönden ise zengin içerikli şiirler yazarak hayatını, yaşadıklarını, duygularını ve hissettiklerini kaleme dökmüştür. Bu tema altında yazmış olduğu şiirlerinde yazılmayan şiirlerin etrafa yayılmayan feryat

olduğuna, kelimelere dökülmeyen şiirlerin gecelerini sessizleştirdiğine, kanında akan duygularını çamurlaştırdığına ve de şiir yazılmazsa âşıkların yüreğinin soğuyacağına değinilmiştir. *Gözleg* külliyyatında şiir ve şairlik teması altında incelediğimiz şiirler şunlardır: “Gicelermiñ Kışşası”, “Şahıra”, “Yazılmadıķ Şığırlar”, “Bařarnıķ” ve “Sayra Sen”.

5. Tabiat Teması: Oldukça geniş bir ilham kaynağı olarak sanat ve edebiyat dünyasının en çok kullanılan unsurlarından biri olan tabiat da Sada’nın şiirlerinde karşımıza çıkan temalardan birisidir. *Gözleg* külliyyatında tabiat teması altında şairin 4 şiiri değerdendirilmiştir. Tabiat teması altında yazılan şiirlerde çöl, çoban, çoban kızı, kaval, sürü, çiçek gibi doğaya ait olan unsurlara yer verilmiştir. Tabiat teması üzerine yazılmış şiirlerinden yola çıkarak söylenebilir ki tabiat şiirlerde adeta bir resim gibi canlı bir şekilde tasvir edilerek okuyucunun veya dinleyicinin belli bir duyguya ya da ana doğru yönelmesini mümkün kıldığı görölmektedir. Annamammed Sada, çölünü, sürüsünü, hayvanlarını vatanının bir parçası olarak görmekte ve vatan topraklarına karşı duyduğu bu sevgiyi aslında tabiatına yazdığı şiirlerle de dile getirmiştir. *Gözleg* külliyyatında şiir ve şairlik teması altında incelediğimiz şiirler şunlardır: “Bağlanış”, “Meñzeřlig”, “Hayran Galmak” ve “Sır”.

6. Aile Teması: Annamammed Sada’nın incelediğimiz *Gözleg* külliyyatında “Kanun” ve “Çorbalı Gürriñ” adlı iki şiiri aile teması altında incelenen şiirleridir. şair, aile teması altında kaleme almış olduğu bu iki şiirinde yoksul aile hayatını dile getirmiştir.

7. Özlem Teması: Annamammed Sada’nın *Gözleg* adlı eserinde özlem teması altında değerdendirdiğimiz 2 şiiri vardır: “Şehram” ve “Kılbımda Namedir Bir Zadlar Yansa”. Söz konusu bu şiirlerde Türkmenistan Türkmenleri ile İran Türkmenlerinin çektiği karşılıklı hasreti ve kendi vatanına duyduğu özlemi dile getirmiştir. “Şehram” adlı şiiri diğer topraklarda yaşayan Türkmenlerin hasretiyle kaleme alınmıştır. Şiirde gečen *sahra* yani çöl kelimesi şairin etnik ve ulusal kimliğini yansıtır. Diđer şiirlerinin çoğunda da çöl adıyla aslında diğer kabilelerdeki Türkmenleri işaret edilmektedir.

8. İnanç Teması: Annamammed Sada’nın *Gözleg* külliyyatının ilk şiirini teşekköl eden “Teşnelik Aydımi” ve “Inansa Bolar” adlı iki şiiri inanç temasında

altında değerlendirdiğimiz şiirlerindendir. Bu tema altında yazılmış olan şiirlerde Kuran'ın imaları, melodik sۆzleri, kul ile Hakk'ın karşılıkla sevgiye susamış olduğu, Allah'ın gۆđűn ve yerin nuru olduğu gibi inanç ۆđretilerine yer verilmiştir. Ayrıca Sada'nın ařk-sevgili teması altında incelediğimiz “Seni Sorayar” şiirinde geçen sevap, gűnah ifadeleri birer inanç ۆđretisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

9. Umut Teması: Annamammed Sada'nın *Gۆzleg* kűllyatında umut teması altında deęerlendirebileceđimiz yalnızca “Umid” adlı řiiri tespit edilmiřtir. řiirde geçen umut, řairin geleceđe, mutluluđa, ۆzgűrlűđe ve vatan sevgisine dair yaklařımlarıdır. řiirde řairin vatanında huzurla dinlenebilmenin umudu içerisinde olduđu gۆrűlmektedir.

10. Emek Teması: Annamammed Sada'nın *Gۆzleg* kűllyatında emek teması altında yalnızca “Baķılıđıñ Ėařında” şiiri tespit edilmiştir. Emek teması altında yazılan bu şiirde emek, çalışanlar ve şiirde vermiş olduğu iřçi tipinin dışında karşıt kişilere de yer vermiştir.

11. Savař Teması: Annamammed Sada'nın kaleme aldıđı temalardan bir diđeri ise vatandır. Vatan bir kimsenin dođup bűyűdűđű, barınıp beslendiđi, gerekirse uđruna canını vereceđi kutsal topraklardır. *Gۆzleg* kűllyatında řairin yalnızca “Vatan” adlı řiiri tespit edilmiřtir. řiirde İran ve Irak arasında 8 yıl sűren savařa dair izler bulunmaktadır. Savař ateřiyle gۆkyűzűnűn karardıđını, vatanındaki bađların, bahçelerin insanların hasretiyle kuruduđunu, nicelerinin vatan diyerek ۆldűđűnű ama yine de vatani için canını verecek çok insan olduđunu dile getirmiřtir.

12. Dil Teması: Bir milletin varlığını ispat eden en somut olgu řűphesiz ki dildir. ۆzellikle İran gibi farklı etnik ve mezhepsel grupların yaşadığı coğrafyada bir milletin dilini koruması elzem bir konudur. Annamammed Sada'nın *Gۆzleg* kűllyatında dil teması altında yazmış olduğu yalnızca “Yağşı Sۆz ve Yaman Sۆz” adlı şiiri tespit edilmiştir. Sada, şiirde dilin korunması için anneleri tembihleyerek çocukların da kendi dilleriyle hayata karışmalarının temennisi içerisindedir.

13. Yabancılaştırma Teması: Annamammed Sada'nın *Gۆzleg* kűllyatında ele alınan temalardan sonuncusu ise yabancılaştırmadır. Rus biçimciler tarafından ortaya atılan teorilerden biri aşınalıktan uzaklaşmaktır. Bu teoride ۆnemli olan řey şairin gerçekliğe karşı sergilediği tutumdan ziyade dile karşı sergilediği tutumdur.

Yani eserden hareket etmek biçimcilere göre en doğrusudur. *Gözleg* külliyyatında yabancılaştırma teması altında şairin yalnızca “Men Azadıñ Perzendi (Beyik Mağtımğula)” şiiri tespit edilmiştir. Söz konusu şiirde seçilen kelimelerin birbiriyle bağlantısı, bazı kelimelerin belirsizliği, çok anlamlılık ya da anahtar kelimelerin müzikli tekrarı, Mahtumkulu’nun kendisi anlatıyormuşçasına var olan hüznü atmosfer gibi birçok edebi ve dilsel özellikler kelimelerin iyi seçilerek okuyucunun ya da dinleyicinin dikkatini çekmesini sağlayan unsurlar olarak değerlendirilmiştir.

Annamuhammed Sada’nın *Gözleg* külliyyatında incelediğimiz diğer bir husus ise şiirlerin ortak dil ve imla özellikleridir. Bu inceleme sonucunda aşağıda bulunan hususlar tespit edilmiştir:

1. Bugünkü Türkmen Türkçesinde yazıda gösterilen 9 ünlü (a, e, ä, ı, i, o, ö, u, ü) bulunmaktadır. Türkiye Türkçesinden farklı olarak e /ä/ sesi bulunmaktadır. Annamuhammed Sada’nın *Gözleg* külliyyatındaki şiirler incelendiğinde açık e /ä/, /ö/ ve /ü/ ünlüleri için ayırt edici işaretler kullanıldığı tespit edilmiştir.

2. Bugünkü Türkmen Türkçesinde 21 ünsüz harf (b, c, ç, d, f, g, h, j, k, l, m, n, ñ, p, r, s, ş, t, v, y, z) bulunmaktadır. Türkiye Türkçesinden farklı olarak geniz ünsüzü olan /ñ/ sesi bulunmaktadır. Ayrıca Oğuz grubu lehçelerinden farklı olarak peltek /s/ ve /z/ sesleri bulunmaktadır.

3. Türkmen Türkçesinde fiilimsiler, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil olarak üçe ayrılmaktadır. Ancak farklı olarak sıfat-fiiller kendi içerisinde üç farklı zaman içinde gerçekleşmektedir. Bunlar geçmiş zaman sıfat-fiilleri, şimdiki zaman sıfat-fiilleri, gelecek zaman sıfat-fiilleridir. *Gözleg* şiir külliyyatında bulunan fiilimsiler şu şekildedir:

a. İsim-fiiller: [-mA, -Iş, -mAk]

b. Sıfat-fiiller: Geçmiş zaman ekleri [-An, -dIK -mIş]; şimdiki zaman ekleri [-yAn], gelecek zaman ekleri [-Ar, -cAk]

c. Zarf-fiiller: [-AndA, -Ip, -kA, -mAll, -mAn, -mAyIn]

4. Türkmen Türkçesindeki yapım ekleri, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi isimden isim yapan yapım ekleri, isimden fiil yapan yapım ekleri, fiilden isim yapan yapım ekleri ve fiilden fiil yapan yapım ekleri olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır.

Bu sınıflandırma neticesinde incelediğimiz şiirlerde yer alan yapım ekleri şu şekilde tespit edilmiştir:

a. İsimden İsim Yapan Yapım Ekleri: İncelenen *Gözleg* şiir külliyyatında yedi adet isimden isim yapım eki tespit edilmiştir. Bunlar Türkmen Türkçesindeki Türkçe kökenli [+cIk, +çI, +dAş, +II, +IIK, +sIz], ekleri ile Arapça ve Farsça alıntı [+kär/gär] ekleridir.

b. İsimden Fiil Yapan Yapım Ekleri: İncelenen *Gözleg* şiir külliyyatında dokuz adet isimden yapım eki tespit edilmiştir: [+A-, +Al-/+l-, +Ar-, +cAr-, +dA-, +k-, +lA-, +lAn, +lAş-] ekleridir.

c. Fiilden İsim Yapan Yapım Ekleri: İncelenen *Gözleg* şiir külliyyatında on üç adet fiilden isim yapan yapım eki tespit edilmiştir: [-Aç/-ç, -Ak, -cA, -g, -gI, -gIn, -IcI/-ycI, -Ik/-k, -Im/-m, -In, -(y)Iş, -mAk, -Uv/-v] ekleridir.

d. Fiilden Fiil Yapan Yapım Ekleri: İncelenen *Gözleg* şiir külliyyatında dört adet fiilden fiil yapan yapım eki tespit edilmiştir: [-AlA/-lA, -dIr-, -dAr-, -mA-] ekleridir.

5. İncelenen *Gözleg* külliyyatında isim çekim eklerinin hepsine dair örnekler bulunmaktadır. Eserde tespit edilen isim çekim ekleri şu şekildedir:

a. İlgi Hâli Eki: [+Iñ/+Uñ; +nIñ]

b. Yükleme Hâli Eki: [+I/ +nI]

c. Yönelme Hâli Eki: [+A / +GA]

İyelik ekleri alan kelimelerde ve men, sen, ol zamirlerinde ortaya çıkan /-n/ sesinin /-ñ/ sesine dönüşümü sonrasında yönelme hâl eki, asli şekli olan [-gA] ekine dönüşmüştür: saña (سانگا 01/01), maña (مانگا 01/02), gövsüñe (گوسونگه 02/07), ğapıña (غاپینگه 04/19), öñe (اونگه 05/09), üstiñe (اوستینگه 24/24)

ç. Bulunma Hâli Eki: [+dA]

d. Ayrılma Hâli Eki: [+dAn]

e. Eşitlik Hâli Eki: [+çA]

f. Aitlik Eki: [+kI]

g. Vasıta Hâli Eki: [+bilen]

7. İncelenen *Gözleg* külliyyatında duyulan geçmiş zaman ve şimdiki zaman ekleri sıklıkla kullanılmıştır. Türkmen Türkçesinde duyulan geçmiş zaman ekinin [-İpdİr] ve [-Andİr] olmak üzere iki tipi bulunmaktadır. İncelenen eserde duyulan geçmiş zamanın her iki tipine ait örnekler bulunmaktadır. Şimdiki zamanın ise dört tipi bulunmaktadır: I. tip [-yAr] ekiyle, II. tip [-yAndİr] ekiyle, III. tip “dur-, otur-, yat-, yör-” yardımcı fiilleriyle, IV. tip ise fiile, sıfat fiil eki olan [-An] ve “yok” kelimesinin birleşmiş hali getirilerek yapılır. İncelenen eserde şimdiki zaman yalnızca I. tip ve IV. tipin olumsuz eki kullanılarak oluşturulmuştur.

8. Türkmen Türkçesinde görülen tasarlama ekleri; gereklilik, şart, istek ve emir şeklinde dörde ayrılmaktadır. İncelenen *Gözleg* kitabındaki şiirlerde istek kipi hariç diğer kiplerin her birine ait örnekler bulunmaktadır.

9. Bildirme eki, yükleme kesinlik, belirsizlik ve ihtimal gibi anlamlar katarak oluşturulur. İncelenen *Gözleg* kitabında bu ekin kullanımına ilişkin on beş adet kelime tespit edilmiştir.

10. Türkmen Türkçesindeki çokluk eki, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi [+lar, +ler] ekiyle oluşturulur. Ayrıca incelenen eserde bu ekin yanı sıra birkaç kelimedede tespit edilen ilgi hali ve iyelik eki almış çokluk ekinin titrek olan /r/ ünsüzü düşmüş ve [-la, -le] şekline dönüştüğüne ilişkin örnekler de bulunmaktadır.

11. İncelenen eserde Arapça ve Farsça kelimeler çoğunlukla kendi asli yazılışına uygun olarak yazılmışlardır.

Farklı temalarda kaleme almış olduğu şiirleriyle Türkmensahra'nın çağdaş şiir türünde yeni yollar açan ve bu yeni şiir akımının gelişmesinde önemli rol oynayan Annamammed Sada ve onun farklı temalardaki şiirlerinin toplandığı *Gözleg* adlı eseri gerçek ününü doğduğu ve yaşadığı toplumda kazanmıştır. Şiirlerinde kullanmış olduğu sözcüklerin uyandırdığı canlı duygular, sözcüklerin uyumu, kelimelerin yan yana gelmesinden doğan etkileme gücü, şiirin arka planındaki şairin ruhsal durumu, düşünsel ortamı, sözcüklerin yazılış sırasındaki çekim gücü ve şairde yarattığı duygular şüphesiz şairin şiir dilindeki başarısını göstermektedir. Annamammed Sada'nın şiirlerindeki her sözcüğün ayrı bir yeri, bir değeri vardır.

Kafiye, redif, söz sanatları ve bunun gibi diğer unsurlar ancak şiirin bütünü içinde ele alındığında bir anlam, bir değer kazanır. Elbette ki bir şairin başarısını kullandığı sözcüklerin çokluğu ile ölçmek doğru değildir. Önemli olan şair tarafından seçilen sözcüklerin şiir içerisinde nasıl kullanıldığıdır. Sada'nın şiirlerindeki seslerin birbiriyle uyumu ister kelime ister cümlede olsun, sesleri kulağa hoş gelecek şekilde bağdaştırması onun şiir dilini iyi kullanma gücünü göstermektedir. Şiirlerinde birbirine yakın sessiz harflerin tekrar edilmesinden, benzer seslerin sık kullanılmasından, redif ve kafiye kullanılışından da ritim denilen ahenk öğelerini etkili kullandığı görülmektedir. Bu başarısı onun sanatsal üslubunun bir özelliğidir.

Bir şairin şiirlerinin halkının toprağıyla, diliyle zenginleştirilmesi gerektiğine inanan Annamammed Sada da her şair gibi toplumun içinden doğmuştur. Bu toplumun ürettiğı ve kuşaktan kuşağı aktardığı her türlü maddi ve manevi değerlerle büyüyüp gelişmiştir. Kaleme almış olduğı şiirlerinde Türkmenlerin acılarını, üzüntülerini, sevinçlerini dile getirmesinde aracı olan dutar ve gıcak gibi ayrıca sözlü anlatım ürünü olan Sayat-Hemra destanı, Yusuf hikâyesi, atasözleri gibi maddî ve manevî değerlerle şiirlerini besleyerek temsil ettiğı ekolün başarılı bir temsilcisi olmuştur.

4. GÖZLEG (TRANSKRİPSİYONLU METİN)

01. Teşnelik Aydımı

01/01 Men saña teşne

01/02 Sen maña teşne

01/03 Men bir yıldızcık

01/04 Sen yıldıza bay

01/05 Kümüş ruh çeşme

01/06 Şehramda sırim

01/07 Sınamda sırim

01/08 Bir gül haqda men, bir şıgır yazsam

01/09 Bahar büsbütün, seniñ eşeriñ!

01/10 Men saña teşne

01/11 Sen maña teşne

01/12 Men birce salım

01/13 A sen hemişe!

02. Hısrat

02/01 Sen giden giñ asman

02/02 Men cana ataş

02/03 Dövük ğanatlı, bir yaralı ğuş

02/04 Sayrayşım ğamgın,

02/05 Sende ğanatım kaķıp bilmeyän

02/06 Erkinden erkin

02/07 Yıldız gövsüne barıp bilmeyän

02/08 Ğolaydan ğolay, yaķından yaķın

02/09 Sen giden giñ asman

02/10 Men cana ataş

02/11 Dövük ğanatlı, bir yaralı ğuş

03. Seni Sorayar

03/01 Dilim seni sorayar

03/02 Elim seni sorayar

03/03 Yiligim, yüregim seni sorayar

03/04 Bölen almamıñ yarı

03/05 Kağan narımıñ alı

03/06 Dotarımıñ ovazı

03/07 Ğıcağıımıñ tarı

03/08 Yılı günlerimiñ yazı

03/09 Ğışlarımıñ ayazı

03/10 Seni sorayar

03/11 Gözimdäki yaşlar

03/12 Süññümdäki yaralar

03/13 Alnımdağı hözirler

03/14 Yanımdağı ızalar

03/15 Yıldızsız giceler, on dördi aylar

03/16 Seni sorayar

03/17 Günä işlerim

03/18 Soğap işlerim

03/19 Güymenmeli huşlarım

03/20 Görilmeli düşlerim

03/21 Yakınlar, daşlar, tanışlar, nätanışlar

03/22 Seni sorayar

03/23 Ölüm pınhanlıkda däl
03/24 Sen pınhanlıkda
03/25 Gözlegler bihasap, sen tenhalıkda
03/26 Kim seni soramayar
03/27 Kim seni ağıtarmayar
03/28 Yıldam şemal haysı yana süyrenyär
03/29 Dilegim
03/30 Diriligim
03/31 Dinim desturım
03/32 Seni sorayar

04. Seniñ Üçin

04/01 Yüregimde öy ğurnadım senin üçin
04/02 Misi tılla övüryän
04/03 Daşı yaşa dönderyän hekim üçin
04/04 Yüregimde öy ğurnadım senin üçin
04/05 Yoluñ ağırında biri ğığırdı
04/06 Biri buyurdı
04/07 Çilleden inçe, poladdan ğayım
04/08 Öy ğurna diyb senin üçin
04/09 Ğapısı söygüden
04/10 Penciresi hayranlıkdan
04/11 Sütünleri mamdan
04/12 Oñurgası'ılımdan
04/13 Bina bolan öy ğurnadım senin üçin
04/14 Yüregimde seniñ üçin

04/15 Güneşligim yok,
04/16 Yıldızlığım yok,
04/17 Menlik¹ göginden güp yere inyän
04/18 İnyän-de yere,
04/19 Ğapıña gelyän, ğapıñı kaqyan
04/20 Hem hayış etyän
04/21 İşigiñden yer ber diyb bir sere
04/22 Saylan sözi derd
04/23 Yüzi ğara ört
04/24 Dermanda şahır için
04/25 Bu bende pahır için

05. Bolmasa

05/01 El bermez yarıñ bolmasa
05/02 Sınañda nariñ bolmasa
05/03 Delsiñ bilbil nağmasına
05/04 Yıllarda yazıñ bolmasa
05/05 Dağları yaksa heseriñ
05/06 Kalsa ebedi eşeriñ
05/07 Rast hem bolsa diyme söziñ
05/08 İçinde düziñ bolmasa
05/09 Ümzügiñi atıp öñe
05/10 Imtılsañ-da haqıqata
05/11 Eltäyme ol yaqınına

¹ Menlik: Kitapta menlig yazılı ama kasette menlik olarak geçmektedir.

05/12 Kında güzeriñ bolmasa
05/13 İqbalı salsanbazara
05/14 Almazlar gara şayına
05/15 Meger Yusuf dey şahana
05/16 Nurana yüziñ bolmasa
05/17 Döz gelib tanab darına
05/18 Yöreseñ‘aşkıñ dağına
05/19 Girme Şayadıñ bağına
05/20 Ğoluñda sazıñ bolmasa

06. Meniñ

06/01 Cenanim al asmanda
06/02 Canım zeminde meniñ
06/03 İ’tikadım ıslamda
06/04 Bibaş zamanda meniñ
06/05 Her çend gözlerim yerde
06/06 Köñlüm gök²güzerde
06/07 Köyyäriñ zerre zerre
06/08 Kökim cövezada meniñ
06/09 Baylığım bir düyp ıhlaş
06/10 Bir ceññel yaşıl telvas
06/11 Yol salsa hıdr- ilyās
06/12 Cayım gülzarda meniñ
06/13 Däl ad qoymaq niyetim

² Gök: Kitapta gög yazılı ama kasette gök olarak geçmektedir.

- 06/14 Del havada can atım
06/15 Kânem bolsa ğayratım
06/16 Hızınam azda meniñ
06/17 Yağtaldıp soñkı demi
06/18 Yansa yar yıldırım
06/19 Yuvıñ bîġâne tenimi
06/20 Tanış ovazda meniñ

07. Kânun

- 07/01 İmi-sala çaşıb yatır çaġacık
07/02 Yer yumrıqlab naçar ene ağlayar
07/03 Bu ğarıp külbäniñ kânunı şeyle
07/04 Biruḡşat hiç zadı alıp bolmayar
07/05 Çaġa bu kânunı dövipdir bugün
07/06 Şol sebäplem dolan eken қадаşı
07/07 Bireḡim urlıpdır ak mañlayına
07/08 Çermeginden ğaçan toḡġa nabatı
07/09 İmi-sala çaşıb yatır çaġacık
07/10 Yer yumrıqlab naçar ene ağlayar
07/11 Bu ğarıp külbäniñ kânunı yavız
07/12 Biruḡşat hiç zadı alıp bolmayar

08. Baġılıġıñ Ġaşında

- 08/01 Baġılıġıñ ġaşında oyunlarıñ akımı
08/02 Başıġı notlarıñ natuvan novaları
08/03 Şıġırlarıñ soñkı kelamlarınıñ
08/04 Söyenmeli, sütünleri, noḡadı

08/05 Seret ustalara, cövzañ bilinde
08/06 Olar kerpiç goyyarlar, kerpiçleriñ üstinde
08/07 Daş goparyarlar depesinden daşlarıñ
08/08 Yıkyarlar olar
08/09 Ğuryarlar olar
08/10 Hem şeylelikde
08/11 Yıkılyarlar bir gün
08/12 Yityärler bir gün
08/13 Bircik düşünmän bu işlerin ahırkı maqşadına
08/14 Bakılığın arında oyunlarıñ akımı
08/15 Mažlumlarıñ tomustanlarda
08/16 Ğumı ğarbayan ğargı elleri,
08/17 Arkalarında zalımlarıñ
08/18 Dürreleriñ hökimleriniñ naqılı
08/19 Her kim bir işde
08/20 Her kim öz işinde
08/21 Ebediyethem
08/22 Akıb baryarlar
08/23 Köpikler, gövherler bir düşekçeden
08/24 'Akıllarıñ daşından
08/25 Bakılığın ğaşından

09. Umıd

09/01 'Akıbet geler mi ğabat
09/02 Sayasını, savıklılığını dādāra

09/03 Bir düyb göklik³ bu diyar, bu yerlerde

09/04 Ğurar yalı ğırasında

09/05 Çadırımı dınçlığıñ

09/06 Bu tütän taķırılıkda iler mi göze?

09/07 Tötänlikde bir delce damca

09/08 Umut dovul tapan bulutlara çalımdaş

09/09 Ve biri, iri tolğunmalarda

09/10 Durşuna gözyaş

10. Meñzeşlik⁴

10/01 Süri yayılıb yatır

10/02 Giden otlık sonarda

10/03 Möcek yırtıcı havyan,

10/04 Çopanıñ irkilerine gövin yüvürdip yatır

10/05 Gizlenib bir kenarda

10/06 Çopan ğızı gülälük şährada yelmik yığyar

10/07 Bärde bolsa bay oğlı, edil şol möcek yalı

10/08 Çopanıñ irkilerine

10/09 Näme üçindir havlığyar!

11. Çorbalı Gürriñ

11/01 İhlaş edib enemiz, şu gün çorba bişirdi

11/02 Çorbasıñ orta ğoyıb, cüycelerini üyşürdi

11/03 Kimse ağaç çemçeli, kimse demir ğalamlı

11/04 Her kim kıaddına göre, öz sehmini almalı

³ Göklik: Kitapta göklig yazılı ama kasette göklik olarak geçmektedir.

⁴ Menzeşlik: Kitapta menzeşlig yazılı ama kasette menzeşlik olarak geçmektedir.

- 11/05 Çalağarıñ doyan soñ, ine gürriñ başlanyar
11/06 Nahara ad daqılyar, goh⁵ğalmağal güyçlenyär
11/07 Biri diyär naharıñ duzı kemräk⁶ düşibdir
11/08 Biri diyär vah çorba az kaynap ir düşibdir
11/09 Biri diyär burçı az, biri diyär yağı kem
11/10 Biri diyär duz kessiñ, kertop pomazarı kem
11/11 Enem bolsa bilib dur, çorbanıñ yetmezini
11/12 Çorbanı çorba etyän, bir doğram etdigini

12. Uçgun Söygiden Ğayrı

- 12/01 Uçgun söygiden Ğayrı
12/02 Elden gitdi hemmesi
12/03 Cuvanlığıñ gürgeni
12/04 Körpeligiñ emmesi
12/05 Ata ene uyalar
12/06 Daşda ğaldı obalar
12/07 Incadı inam atı
12/08 Gitdi yollar yodalar
12/09 Eller savaşdı işden
12/10 Gözler kepänok yaşdan
12/11 Geçirildi ıqbalıñ
12/12 Aqca ovlağı çışden
12/13 Nirde hemralık ayı
12/14 Yarıldı köñül narı

⁵ Goh: Kitapta gök yazılı ama kasette goh olarak geçmektedir.

⁶Kemräk: Kitapta kemräg yazılı ama kasette kemräk olarak geçmektedir.

12/15 Uçgun söygiden gayrı

12/16 Öçdi odların barı

13. Öziñ Kabul Etmeñ

13/01 Öziñ kabul etmeñ eger ilki öziñi

13/02 İl-günden dilgir bolma saña açmasa gucağ

13/03 Eli bilen ağzı ayra bağşınıñ

13/04 Nädib aybın yapar, görgili gıcağ

14. İqbal

14/01 Deñizlerden aşdım, yaşıardan aşdım

14/02 Derelerden, yaralardan

14/03 Yıldırım dey yımlıkdım

14/04 Yelmikli depelerden, gılpaklı körpelikden

14/05 Süytken neresselikden, aranı açdım

14/06 Göllerden, göllerdeki gıbağazlardan

14/07 Göllerin enesi, maye gızlardan

14/08 Ataşlardan, ışıqlardan

14/09 İmıklı ötdim

14/10 Müñ bir geçitlerden⁷ geçip ahırı

14/11 Ğamız yalı güyçli ıqbalım bilen

14/12 Teslimlik tasınıñ demine düşdim.

14/13 Şährayı, dervişleri

14/14 Kalkınışdan⁸ ğandardım

14/15 Ara dağları yıkıp perdeleri yok etdim

⁷ Geçit: Kitapta geçik yazılı ama kasette geçit olarak geçmektedir.

⁸ Kalkınış: Kitapta kalkış yazılı ama kasette kalkınış olarak geçmektedir.

- 14/16 Şeydib teslimligiñ dem be dem bekeyän
- 14/17 Tılsımlarınıñ düvinlerinde tavlalıp yörkäm
- 14/18 Birden-de tali'im tisginip gitdi
- 14/19 Bir haybatlı avaz maña aňlatdı
- 14/20 Ey hıyalıñ hadamı
- 14/21 Durlap demiñi, ızarla
- 14/22 Herçend ızalam bolsa, menin yañımı
- 14/23 Sebäbi şindi,
- 14/24 Oyunlarıñ ceminden
- 14/25 Dünyäñ ayak ucundan
- 14/26 Zehin ıza dönmeli

15. Red Görmezlik

- 15/01 Sen meni ret edyän
- 15/02 Ve men sübut etyän seni
- 15/03 Öz barlıgıma ayak diremek bilen
- 15/04 Bu al elvan älem, aq ya da gara
- 15/05 Bolup görinäyse eger de bize
- 15/06 Şeketmeli boris bäbenegimize
- 15/07 Üytgeşig çendan
- 15/08 Biziñ doğdıq şarımızıñ gırılışı
- 15/09 Çından devam etyär munda henizem
- 15/10 Sözler, sesler, reñkleriñ doğılışı
- 15/11 O, diyen dar dälä biziñ yerimiz
- 15/12 İnsan gövni çeräk bardır ol herne?
- 15/13 Fırağıñıñ durı yıldız sözleriñ

- 15/14 Mıllı Ağanıñ yağıtı säher sazlarıñ
15/15 Özünde yerleşdiren
15/16 Biziñ uçgunlara-da
15/17 Uçara, geçere, öçere purşat berer.

16. Vatan

- 16/01 Uruş odına yanıp
16/02 Ğaraldı gögiñ vatan
16/03 İlgüniñ hasratından
16/04 Saraldı bağıñ vatan
16/05 Yas tutup başıñ egdi
16/06 Demavend dağıñ vatan
16/07 Sınamda yaralar bar
16/08 Yürekde dağıñ vatan
16/09 Men men diyen oğullañ
16/10 Yad illerde bendivan
16/11 Döşün gerip sen diyp
16/12 Niçeleri berdi can
16/13 Gerek bolsa yene de
16/14 Señ üçin can bercek kân
16/15 Bu dünyäde yalñızım,
16/16 Hem arқаdağıñ vatan.
16/17 İnse de basıbalcılar
16/18 Nefsiñ mekir oynundan
16/19 Ağır musallaḡ bolup
16/20 Ulı ilıñ boynundan

- 16/21 Göreş yoluna düşdi
16/22 Önenler gül koynuñdan
16/23 Mededkärim hosdarım
16/24 Yakın ırağım vatan
16/25 Şöhratı eşek bolup
16/26 Dağlar aşan iskender
16/27 Medayini kül edip
16/28 Goçaqları asandır
16/29 Emma kim azan bolsa
16/30 Yurdında yel ösendir
16/31 Bakşam uzak geçmişe
16/32 Sarsar yüregim vatan
16/33 Şeherleriñ tozdıran
16/34 Timur ulıbeladı
16/35 Ne ‘alımı sılapdı
16/36 Ne sılabdı evladı
16/37 Sorağ darına çekib
16/38 Hafız yalı sultanı
16/39 Gademlikde sancıpdı
16/40 Saña yarağıñ vatan
16/41 Bugünki päli azan
16/42 Pesdir, ecizdir aş
16/43 Sen birligiñ fikrinde
16/44 Ol emma güyçden näşe
16/45 Şehidligiñ pişesi

16/46 Bakı yeñilmez pişe

16/47 Beyik işiñ ileri

16/48 Diysem dilegim vatan

17. Övrilşik

17/01 Durmuşa köñül berdim

17/02 Ƙakıb tenimiñ, bibaşdan bibaş

17/03 Ölim hıyallarınıñ bürelerini

17/04 Mümkün oğlanlığıma dolanıp geldim

17/05 Toprağıñ pākligin ovup ayamda

17/06 Em etdim könelşen yaralarımı

17/07 Odiñ ocağa, ocağıñ öye

17/08 Öyüñ durmuşa sığışı yalı

17/09 Sığındım durmuşa, sığdım durmuşa

17/10 Köñüllerden alan yazlarım bilen

17/11 Didelerden tapan közlerim bilen

17/12 Çeşmelenib aqyan sözlerim bilen

17/13 Mavi tolkıınıñ ayağına gıyuldım

17/14 Barlığıñ ucıpsızca bir bölegine övrildim

18. Gicelermiñ Ƙışşası

18/01 Gicede doğurdılar

18/02 Ayıñ altın barmağıñdan süyt emdim

18/03 Ayımı oğurlatdım

18/04 Yıldızlarıñ nurana zülplerine dayanıp

18/05 Yöremegi övrendim

18/06 Yıldızlarımı yitirdim

- 18/07 Onsoñ,
18/08 Ğanım ğorkı bilen
18/09 Ğarañkılığı yayıp, yoğurıp
18/10 Bir şahır yüreğı dünyä getirdim.

19. Sen Bilen

- 19/01 Sen bilen,
19/02 Endamlarıñ duyğurlığı bilen
19/03 Güyz gülinde uqlan çığlarıñ
19/04 Güneş nurını serpyan gözleri bilen
19/05 Gürleşyan
19/06 Gözleriñ bakışı, lebleriñ alı
19/07 Diñe gözelligiñ dartışı mıka?
19/08 Yakın yanımda durkañ
19/09 Bircik oylanman
19/10 Yaza, yağtılığa inanyan
19/11 Kirpikleriñ okı bilen
19/12 Erbedlige gezelyän

20. Yağşı Söz ve Yaman Söz

- 20/01 Diliñize hazır boluñ eneler
20/02 Endik edilmesiñ yeser ğargışa
20/03 Uğradılsa neneñ ğavı bolardı
20/04 Çağalarmız alkış bilen durmuşa
20/05 Bir telekän aydan yaman sözünden
20/06 Ğaralsa yürekler zäg bolsa aşlar
20/07 Misi tılla döndir, zäheri bala

20/08 Kelam ağız keramatlı alkışlar

21. Zamananın Özi Yalı

21/01 Zamananın özi yalı bulanıp

21/02 Yüregimiñ duruluğıñ gözleyän

21/03 Men onı asmandan aydan ayaman

21/04 Perdelerden pençelerden gizleyän

21/05 Zamananın özi yalı men ala

21/06 Gözlerimiñ acı yaşlarıñ silyan

21/07 Süyci uçışını bal arılarıñ

21/08 Onıñ aynasında duymak isleyän

21/09 Yumrıqlarma ğavılık diyp düşünyän

21/10 Olañ erkinliğıni Һalayan aша

21/11 Oları daşlara dözip bilyän men

21/12 Ğoy dözenler dözsın ğursağa döşe

21/13 Bir eyyam ğavağdan örkimi üzdim

21/14 Rast bildim mi? Yağtılığa hövrügi

21/15 Һaқıqatıñ yalqımından qorqmayın

21/16 Yılan gören bedev yalı Һorgurup

21/17 Ellerden başlanyar abadanlıqlar

21/18 Biparhlık dälmidir ellen duşığı

21/19 Qayıllığı üçin Һalamayarın

21/20 Çusam⁹ bolsa uzın ğulak eşegi

21/21 Zamananın çitik¹⁰ ğaşı yüzimde

⁹ Çusam: Kitapta çisem yazılı ama kasette çusam olarak geçmektedir.

¹⁰ Çitik: Kitapta çitık yazılı ama kasette çitik olarak geçmektedir.

21/22 Baryarın ümzigiň nur çeşmelerne

21/23 Umıd deňizleri dolsa da gövne

21/24 Goy boğazlar galsın teşneligine

22. Oyan Sen Oyan

22/01 Oyan sen oyan

22/02 Köynegiň yırtıkları

22/03 Gıışıň avı yelinin güzerine övrilen

22/04 İnçe keseliň inçe ignesi

22/05 Ötmänkä öykene oyan sen oyan

22/06 Tärimiň düybünde basırlan tavuğıň aňvalı ağır

22/07 Yumurtgalarına yetmeyär ıssı

22/08 Bir bolmasız işiň bolmağı ahmal

22/09 Sen az kem oylan

22/10 Oylan-da eymen

22/11 Yumurtgalardan cüyce dereğine

22/12 Äcit mäcit yalı bir zat çıkmanka

22/13 Oyan sen oyan

23. Ikrar

23/01 Saç sıypadık biz gözlere garaman

23/02 Ata boldık atalığı tanaman

23/03 Biz döretcek boldık özimiz heniz

23/04 Şinelemän, dänelemän, döremän

24. Men Azadıň Perzendi (Beyik Mağtımğula)

24/01 Men Azadıň perzendi va'z-ı azadıň oğlu

24/02 Sözlerim söygiden hikmetden dolı

- 24/03 Düşinmez maña emiriñ oğlu, aķmağın oğlu
- 24/04 Dağda doğuldum, dağlı yaşadım, dağda boy aldım
- 24/05 Söygide tutaşdım, berkedim derdde
- 24/06 Uzak seretdim,
- 24/07 Bir gözüm manıda, bir gözüm merdde
- 24/08 Mana mañlay sürtdim, mañlaba yetdim
- 24/09 Emma merdi tapman kân oya batdım
- 24/10 Yanımda iman, gezdim yadaman
- 24/11 Depeden depe, dereden dere
- 24/12 Elimde dâri, qalbımda yara
- 24/13 Gösgöni pälim atılan oqđı,
- 24/14 Alnımda iman arqamda haqđı
- 24/15 Emma arman, müñ arman
- 24/16 Ne düzüv päle, ne hâzir haqa, ten beren yokdı
- 24/17 Uzak bolansoñ¹¹ aşmalı menzil
- 24/18 Bir yadavlıqđan, bir yekelikden
- 24/19 Qalbımda zol zol tupanlar gopan
- 24/20 Yolumda kân kân tupanlar gopan
- 24/21 Olar ellerimde, bäbenegimi, Molla Bebegimi Abdullahımı
- 24/22 Mährem Meñlimi menden aparan
- 24/23 Añ uranım haqđır, ağanım çındır
- 24/24 Neneñ çıdarsıñ, dökilip dursa üstıñe
- 24/25 Elmıdam yigrenci hanlar, haramı canlar

¹¹ Bolansoñ: Kitapta bolansañ yazılı ama kasette bolansoñ olarak geçmektedir.

- 24/26 Neneñ çıdârsıñ
- 24/27 Zarıñ sıǵmasa ımǵır yaylaña
- 24/28 Neneñ dözersiñ
- 24/29 Söziñ yetmese täsir etmese
- 24/30 Yakın yadıña, ulı iliñe
- 24/31 Herhal bilyänsiñiz,
- 24/32 Toǵtan däldiriñ
- 24/33 Qısmatıma qayıl bolup men yörendiriñ
- 24/34 Büsbütiñ berilib, sınamda çoǵyan ‘aşk çeşmesine
- 24/35 Köklerden köklere men ornandırın
- 24/36 Erkin ili gözlöp haqı ızarlap
- 24/37 Käteler yanıp, kä tütändiriñ
- 24/38 Yaradar gövrämi ğıylan gövnimi
- 24/39 İllerden illere men atandırın
- 24/40 Ğıǵırandırıñ, ğıǵırdım men
- 24/41 Emma ki peryadıma heserdeşim
- 24/42 Hasar daǵından özge¹² cogab beren bolmadı
- 24/43 Arman arman müñ arman
- 24/44 ‘Alımlar buqıda, il uqıdadı
- 24/45 Meñlisiz yaşadım
- 24/46 Balasız hem aǵasız yaşadım
- 24/47 Her çend yegşerilsem-de
- 24/48 Emma söygisiz hem haqıqatsız

¹² Özge: Kitapta özgä yazılı ama kasette özge olarak geçmektedir.

24/49 Yaşap bilmedim bir dem, suğsırılısam-da

24/50 Hırlansam-da hırlansam-da yekedim

24/51 Hax sözini aytman bilmedim yaşap

24/52 Ğamçısından ğanlar damyan zalımlaň

24/53 Kän kän yaķasından tutdım tebşitläp

24/54 Men diydım ey sen, Yomut ğarındaş

24/55 Tekeli ili, ey ilim Gökleň¹³

24/56 Ey hemme insanlar, barça ğalayık

24/57 Menlig pilesiniň ğabığıň yırtıp

24/58 Yapşaylıň ğalıķıň

24/59 Birikdirici uçlı yüpünden¹⁴ birigip

24/60 Men diydım, nurbatsız bayın däl

24/61 Belki, rehımdar eyämiziň öňinde

24/62 Ğol ğavşırıp duraylıň

24/63 Birbirimizi yigrençte yırtman

24/64 Yürekden yüreğe söygi nurından

24/65 Köpriler ğuraylıň yollar çekeyliň

24/66 Başğa-da kän zadlar ğaķda sözledim

24/67 Pikiriň pikre batışı barada

24/68 Köňle gelgen geň nağışlar barada

24/69 Eger de şonda, maňa meniň zarıma

24/70 Düşsedi iller

24/71 Egri yodalardan gösgöni yola

¹³ Gökleň: Kitapta Gögleň yazılı ama kasette Gökleň olarak geçmektedir.

¹⁴ Yüp: Kitapta yün yazılı ama kasette yüp olarak geçmektedir.

- 24/72 Ham hıyallardan arasa päle
- 24/73 Yıldızlardan yıldıza
- 24/74 Aylardan aya ğavuşcağdılar
- 24/75 Emma arman müñ arman
- 24/76 Olar men menligiñ dar bayrında
- 24/77 Biribiriñ çapıp ğan dökyärdiler
- 24/78 Cahalat gicesinde yol sökyärdiler
- 24/79 Ayılğançdı, ayılğançdı, çar yanım
- 24/80 Hemme zad başaşak, aklar kır kimiñ
- 24/81 Tilkiler arlayar göyüşir kimiñ
- 24/82 VASF edilyär celepler, peri hüyr kimiñ
- 24/83 Çağıllar bazarda alıpdır rovac
- 24/84 Tılla kimiñ dür kimiñ
- 24/85 Dur heniz, dur heniz aydamok yarın
- 24/86 Hatınlar atlanar, edil är kimiñ
- 24/87 Añ ‘ömrüm añ meniñ‘ömrüm
- 24/88 Elden giden eyyamdır
- 24/89 Oğurlanan vişaldır
- 24/90 Ceyhunı şahır eden,
- 24/91 Äpet, ayralık, ağır destandır
- 24/92 Meniñ‘ömrüm hiç ğaytalanmaz
- 24/93 ‘Aşk nağmasınıñ şaf devamıdır
- 24/94 Meniñ‘ömrüm
- 24/95 Azadıñ oğlıdır
- 24/96 Bahaveddin atadan

24/97 Tâ dâli Mecnun

24/98 Tâ Göroğlıdır

25. Bağlanış

25/01 Sâher,

25/02 Tomus,

25/03 Süri,

25/04 Tüydüğüñ sesinde süriñ üncisi

25/05 Tomus ıssısı

25/06 Şehrañ ıssısı

25/07 Şehrada tomus

25/08 Tomusda süri

25/09 Süride bolsa tüydüğüñ sesi

26. Şehram

26/01 Meniñ sıırım saña açılan sınam

26/02 Şandığımdır şehram

26/03 Haysı deñiz meni senden aparar

26/04 Neneñsi dağ aramızda otırar

26/05 Haysı yollar meni senden yitirer

26/06 Meniñ maqşadım sende yalbırân

26/07 Sadalığım şehirimdir şehram

26/08 Seniñ bilen gara tünçäñi arada goyup

26/09 Akgövünli gürriñ edesim gelyär

26/10 Çoğup çoğup arzularımı beyan edesim gelyär

26/11 Ocağıña odun atasım gelyär

26/12 Meniñ çırağım,

- 26/13 Seniñ ocağıñdan od alan
26/14 Yanıb bilyän, yakıb bilyän
26/15 Yüregimdir şehram
26/16 Bir arka arman
26/17 Baş arka buysañ
26/18 Baş yüz arka umıd arkamdaki yük
26/19 Meniñ hasratım
26/20 Seniñ Hazarıñda tağama duran
26/21 Ecizligimi yuvan
26/22 İlden yelden yaşıran yaşlarımdır şehram

27. Inansa Bolar

- 27/01 Bereketsiz yıllan odlı deminden
27/02 Tütän şehralardan göçse göklikler
27/03 Sınıb ğarlavacıñ mercan hövesi
27/04 Eşidilmese ümsüm gökden gümmirler
27/05 Yöne yeryüzinden gökce bulutlar
27/06 Savık sayasını çekyän bolsalar
27/07 Yağmırıñ yağarna inansa bolar
27/08 Bimar ıncalığın kölgeçil yaltañ
27/09 Kaçırıp hekgeryän humar gözinden
27/10 Yom-yok bolup gitse bulut ğaşları
27/11 Bereketsiz yıllan çitiķ yüzinden
27/12 Yöne yeryüzinde mavı deñizler

27/13 Savık tolkınlarn atyan bolsalar¹⁵

27/14 Yağmırın yağarna mansa bolar

28. Mıllı Ağa Serpay

28/01 Ukı senden kaçyar

28/02 Oğ senden kaçyar

28/03 Tüpeñ sende seçmesini seçmeyär

28/04 Bağım gucağın açar, bağrım gucağın açar

28/05 On barmağın bilbili, ıgılan edse huzurın

28/06 Ercel gış haldan kaçyar

28/07 Saza düşünse bolar, saña düşünmek müşgil

28/08 Yaña düşünmek kın däl, dağa düşünmek işdir

28/09 Gördim şuratın gövrän bir gısım

28/10 Gözlerin laçın, gövniñ yüz ‘aşır

28/11 Ey, hemişe hemdem

28/12 Ey sen elmıdam il arzunu arıalan

28/13 Gel sayra bir dem

28/14 Avazlarında ızarlasım gelyär

28/15 Kadım babalarıñ hümmet damarıñ

28/16 Avazlarında ısgasım gelyär

28/17 Belend asmanıñ, kelte insana

28/18 Eçilen‘aceb cennet Eremin

¹⁵ Kitapta “Savık tolkınlarnı âkıyan bolsalar” yazılı ama kasette “Savık tolkınlarnı âtıyan bolsalar” olarak geçmektedir.

29. Şahıra

- 29/01 Seniñ savıķ gününñ
- 29/02 Güneşin süyr-depā gelen halatı
- 29/03 Bigözleg gününñ
- 29/04 Serhedçi serbazınñ ħars uryan iti
- 29/05 Seniñ süyci gününñ
- 29/06 Ħazarınñ suvuna şeker diydindir
- 29/07 Aķmaķlık çağlarınñ in bāri başı
- 29/08 İne, şu kısmılı eşer dōreder
- 29/09 Sen bi ‘asa sen bi riya
- 29/10 Caduveymınñ ey şahır
- 29/11 Sen bi Ħara biTur ve ħayrı ħavaķsız
- 29/12 Pıħamberminñ ey şahır
- 29/13 Seniñ yūreginñ nāħilli yūrek?
- 29/14 Ġan¹⁶ bilen narinñ aralıħında
- 29/15 Seniñ baħrınñ nāħilli baydaķ
- 29/16 Güneş bilen gövniñ orta arasında
- 29/17 Aķ irden, vaħtından oñ
- 29/18 Hava ħaraldı, oķaram doldı, deñiz mövç urdı
- 29/19 Emma düşünmedim, hiç düşünmedim
- 29/20 O nām üçindir şahırınñ tāze kōşġi
- 29/21 Bir kimsāniñ nazarına ilmedi
- 29/22 Bir bende yanına barıp, yüzine gülüp

¹⁶ Gan: Kitapta ban yazılı ama kasette ħan olarak ħeçmektedir.

29/23 Yurt aladın! diymedi.

30. Pay

30/01 Gitmekden hamıla ğayıķ yelkeni

30/02 Oda, köze düşmek gerek midir yar?

30/03 Bes et gözyaşını, bu ellerinde

30/04 Kanmaz teşneliğın kürekleri bar

30/05 Ğaraşdık kân vağt ğara bermedi

30/06 Güllerin güllerden dolı elleri

30/07 Herhal ğısğa ‘ömriñ hatırasına

30/08 Men geçmeli bolcaķ uzun yolları

30/09 Göryän muķamlardan ğuğardı öymiz

30/10 Şu kenarda uşatdılar sazımı

30/11 Doğada bol, idegimi ızarlap

30/12 Avlayın el bermez öz ovazımı¹⁷

30/13 Tolķunlañ ğatında bardır payıñız

30/14 Sınla möcöli¹⁸ deñiziñ yatışın derläp

30/15 Gitsem erk ğayığın cılavlap mäkem

30/16 Getiriñ men bağt balığın eyerläp.

31. Gözleg

31/01 Penalardan penalara ğaçmadım

31/02 Savuķ paşlın ķucağına doldım

31/03 Ocağımı yelpedim

¹⁷ Ovazımı: Kitapta ovazını yazılı ama kasette ovazımı olarak geçmektedir.

¹⁸ Möcöli: Kitapta mücöli yazılı ama kasette ne dediğı muğlak, *mövçli* yani dalgalı olabilir; belki de *müdimi* diyor edebî anlamında. Kasetteki seste bir sorun bulunmaktadır.

- 31/04 Ğızğın ‘aşrın perzendi boldım
- 31/05 Deñizleriñ düybin dördim, yüregini elledim
- 31/06 Duran ayaklarıñ durşın toğtadım
- 31/07 Tañsıqdan daşdan
- 31/08 Gülden, güneşden manı ağıtardım
- 31/09 Ähli penalardan binıyaz edyän canı ağıtardım
- 31/10 Men saylab başladım tazedden başdan
- 31/11 Enäni ğargışdan
- 31/12 Aylığı işden
- 31/13 Ğuşı ğapasdan, öyi hayatdan
- 31/14 Ulusları, ülkeleri serhedden
- 31/15 Men şeytdim de süññimiñ yadavlığın derledim
- 31/16 Külpetli günlerimin ağılarını yılğırdım
- 31/17 Dımışığımı gürlledim
- 31/18 Keramatlı zezem suvun emmedim
- 31/19 Köklerimi soğurdım salgından, yerine
- 31/20 Ataşlarıñ ğızıl sırın ayamadım
- 31/21 Öz uçğınlarıma hövrükdim herne
- 31/22 Penalardan penalara ğaçmadım
- 31/23 Men dine günakär kara elleriñ
- 31/24 Ğara sayalarının rövşen ruğunda
- 31/25 Ğoyan ğalıñ kesmeklerin ğırçadım
- 31/26 Bu şehradañ tüveyleyläp geçmedim
- 31/27 Toprak bilen nikalaşan yılğındı
- 31/28 Mecalımiñ çatdığındañ, öz ornumı sağıladım

31/29 Penalardan penalara kaçmadım

32. Ağlasam

32/01 Ağlasam

32/02 Kündeleri denizden avlamalı bolardı

32/03 Ağlasam

32/04 İhlaş bilen ağlasam

32/05 Bu kömürsüz ağşamlara, gışlara

32/06 Režvan diyordim

32/07 Dermansız doñ yüreklik

32/08 Yazlarımı, yağmırlarımı yığsırıpdır bir yerde

32/09 Ey göca sazanda

32/10 Eger de birden gozğanaysa kalbım

32/11 Uzak bir yerlerden uçar gelir de

32/12 Bir hañar gubağaz gığıllardı saziñda

32/13 Bir ceññel meles nar açılardı yüziñde

32/14 Bañanasız bir sapar

32/15 Ağlasadım özimde

33. Boşlık

33/01 Sözler kaçan,

33/02 Sözler ve sazlar bilece kaçan

33/03 Çeşmeler kaçan,

33/04 Çeşmeler ve dağlar bilece kaçan

33/05 Gidipdir olar guşluk mı öylän

33/06 Bilemok haçan

33/07 Guşlıgam gidipdir ağşamam

33/08 Ğuşlıkda ğayışyan torğay ğuşlaram

33/09 Bu ğıç aĝřamı, ğübürdäp¹⁹ yanmalı

33/10 Aĝaç peřlerem²⁰

33/11 Gıdıpdır ğüman, uçupdır ınam

33/12 Ğalmandır ğamım ğatta ğořluĝım

33/13 Ğalmandır ğıç zad

33/14 Ğıç zad ğalmandır diyip ğapıma bağyan

33/15 Ğapımı ğağaysa diyip şindi bir mıhman

33/16 Ğapımı ğağar diyip bir mıhman

33/17 Ğökman

34. YudarhaÇenli

34/01 Hemmeler ve hemme zadlar yudarha tarap

34/02 Kemindäki yudarha tarap

34/03 Hemmeler ve hemme zadlar, ağırını onıñ erşi bolmalı

34/04 Ayaklar ve ayakların oyunu

34/05 Eller ve ellerin sıpayşı

34/06 Buların hemmesi yudarhanın loğması

34/07 Yöne yudarhanın hinine çenli

34/08 Geçmeli her kim, uzun mı ğısĝa belli bir yolu

34/09 Görmeli her kim görmeli ğünün

34/10 Dökmeli her kim dökmeli yaşın

34/11 Salmalı her kim salmalı naĝřın

34/12 Gelmeklik cebir, gitmeklik cebir

¹⁹ Ğübürdäp: Kitapta kübürdäp yazılı ama kasette ğübürdäp olarak geçmektedir.

²⁰ Peçlerem: Kitapta peçlerem yazılı ama kasette peçlerem olarak geçmektedir.

34/13 Lokmalanmak derd, lokma bolmak derd

34/14 Seniñ naşibiñ velin ey ‘aziz adam

34/15 Başarıp bilsen lukman bolmağdır

34/16 Bu aralıkda meyletinlik däl

35. Yazılmadıq Şıǵırlar

35/01 Yazılmadıq şıǵırlar

35/02 Bövriñ hancar hanağa

35/03 Yayılmadıq peryaddir

35/04 Seriñ göçen çağında

35/05 Çıǵcarmadıq gözlerdir

35/06 Köñlüñ ğubarlananda

35/07 Çıtılmadıq yüzlerdir

35/08 Yazılmadıq şıǵırlar

35/09 İlham atlı ğonağa

35/10 Açılmadıq ğapıdır

35/11 Bir hayırçı periştäñ

35/12 Oğurladan gepidir

36. Tağdır

36/01 Tağdır bıkaralıqda ğuşuñı tutmaq

36/02 Tağdır ğitmek, az salım ğalmaq

36/03 Güymenmek, ağlamak, ğanmaq

36/04 Ve ğacâp ve ğaçıp, ğaydan yerine övrilip gelmek

36/05 Tağdır tekepber, tekrar

36/06 Bir dem parağat bir dem bıkarar

36/07 Tağdır ağlamak ğülmek

- 36/08 Ağlamayın diyip, gülmäyin diyip
36/09 Käler öziñ bilen ‘ahd peyman etmek
36/10 Yöne biñhtıyar kâ vağt yene
36/11 Ağâ imrinmek gülkä övrilmek
36/12 Tağdır
36/13 Eli aşıklı düyn aldanan oğlancık
36/14 Ertir
36/15 Eli çäcekli, ağâ bolup aldanmalı adamcık
36/16 Tağdır
36/17 Endigän elmıdam gelib gidib duran
36/18 Övrilip duran taysız sallançak

37. Başarnık

- 37/01 Çeşme ve çeşmede buldurayan salkım üzümder
37/02 Ve çeşmede yüzip yören zıba gözeller
37/03 Hem azâvlağ tuğatlı tecribeler
37/04 Yasamasını başarsañ
37/05 Şerab da bolup biler
37/06 Şıgır da bolup biler

38. Sayra Sen

- 38/01 Şahır, ilinden çıkan sayra sen
38/02 Yazlar, yıllardan çıkan sayra sen
38/03 Sayramasañ yanımda, meniñ bilen gice lal
38/04 Sayramasañ ğanımda, aqyan duygularım lay
38/05 Orağçılarnı orağı küteler sayramasañ

38/06 ‘Aşıqların yüreği savıyar²¹ sayramasañ

38/07 Sayramasañ uqlamaz, yaraların ızası

38/08 Sayramasañ oyanmaz, boğazların ovazı

38/09 Sayra sen...

39. Yadkeşlik

39/01 Gülkiler sendedi, guvanç mendedi

39/02 Yanımızda yayılgıdı yılkılar

39/03 Yaşıldı zemin,

39/04 Uzakdan gelyardı

39/05 Täsin bir guşın avazı zarın

39/06 Yukacıq ümür senin egniñde

39/07 Gizleyän yalıdı üncilerimi

39/08 Yitelyän yalıdı duyğılarımı

39/09 İne, şulardı bolan zatların barısı

39/10 Bolayanam bolsa ğayrı, ğayrısı

39/11 Yadımda yok doğrısı

40. Zeminiñ Kerliginde

40/01 Zeminiñ kerliginde

40/02 Sırlarımı sığırdım

40/03 Ğuzı bolup mäledim

40/04 Cöñne bolup böğürdim

40/05 Kebderleriñ cübiti

40/06 Kän diñletdi bövrimi²²

²¹ Savıyar: Kitapta savıyär yazılı ama kasette savıyar olarak geçmektedir.

²² Bövir: Kitapta börimi yazılı ama kasette bövrimi olarak geçmektedir.

- 40/07 Üzñeligiñ oyundan
40/08 Çağırdım öz høvrimi
40/09 Gözläb gözleñ asmanın
40/10 Baş goydum saparlara
40/11 Dözmän guş ganatına
40/12 Av boldum sapanlara
40/13 Çeperlerden yel bolup
40/14 Çeperlere geçdim men
40/15 Bir biçeper cay küysäp
40/16 Günden güne göçdim men
40/17 Çeşmeleriñ durlıgın
40/18 Sürme edib didäme
40/19 Ummanlarıñ suvını
40/20 Savdım köñül külbäme
40/21 Hem sayrap sırlarımı
40/22 Semliginde mazarlañ
40/23 Bendesi boldum bağı
40/24 Bahar ıslı avazlañ.

41. Seniñ Dideleriñde

- 41/01 Umut çırası
41/02 Biziñ dovamlı dostlıgımızıñ
41/03 Damca yağında yanyar
41/04 Açgözligiñ mülkünde
41/05 Yıllañ teysiz tüminde
41/06 Meniñ gözlerim diñe

41/07 Seniñ dideleriñde, görcek uğrunı añlayar

41/08 Bu ağır günlerde yar, senin söygi yıldızıñ

41/09 Ağramın²³ duyan soñun,

41/10 Küle dönen süññimiñ

41/11 Yadavlığı yeñleyär

42. albımda Namedir Bir Zadlar Yansa

42/01 albımda namedir bir zadlar yansa

42/02 Gülleyär elimde nämedir bir zat

42/03 Sürünse öyime her zaman tupan

42/04 Gözikeyär²⁴ ocağım öñkiden ziyad

42/05 Gübürdäde²⁵ asman kömelek gülyär

42/06 aylar bulananda teşnelik artyar

42/07 Näçe dağlar ara düşse şonça-da

42/08 Doğdik diyar meni özine dartyar

43. Eller

43/01 Eller bar, daş alıp ğuşları urar

43/02 Eller bar ğuşlara hövürtge ğurar

43/03 İkiğövün avalansa k eller

43/04 Eller bar olarda ğuş hövürtgelär

44. ayran Galmak

44/01 ayran ğalıb gidib baryan

44/02 ayran ğalmasam gidib barmazdım

²³ Ağramın: Kitapta ağramın yazılı ama kasette ağramın olarak geçmektedir.

²⁴ Gözikeyär: Kitapta gözikeyär yazılı ama kasette gözikeyär olarak geçmektedir.

²⁵ Gübürdäde: Kitapta gübürdäde yazılı ama kasette gübürdäde olarak geçmektedir.

44/03 Gidib barmasam hayran galmazdım

45. Duşmanlarım Bilen

45/01 Duşmanlarım bilen hamana barmış diysem,

45/02 Aşıl cedel edemoğ

45/03 Onsoñ olar birbiri bilen

45/04 Vâcir de vucur mecbur.

46. Gitmeli

46/01 Gitmeli yerimden bulut göçişini edip

46/02 Asta astadan göçyän

46/03 Yıldırımından tiziräk

46/04 Düşmeli yerime düşyän

47. Dañdanlar

47/01 Dañdanlar bad bilen gıgırdı ħoraz

47/02 Köne endigine eyerdi ħoraz

47/03 Ğurşun yalı ağır günü buşlanın

47/04 Duysa meğer özin boğardı ħoraz

48. Duyup Bilmeyäs

48/01 Duyup bilmeyäs, duycağ bolamazoğ

48/02 Birbirimiziñ yürek üncisin

48/03 Gövinleri götermekden eciz biz

48/04 Götersek de ayaklarıñ zıncırın

49. Sır²⁶

49/01 Gül nām-üçin gül boldı

²⁶ Gözleg şiir külliyyatında gözden kaçırılan şiir.

49/02 Müñ gezek soradım

49/03 İma-dımadı



5. GÖZLEG (TÜRKİYE TÜRKÇESİ AKTARMA)

01. Susuzluk Şarkısı

- 01/01 Ben sana susamış
01/02 Sen bana susamış
01/03 Ben bir yıldızcığım
01/04 Sen yıldıza zengin
01/05 Gümüş ruhlu pınar
01/06 Çölümde sıırım
01/07 Tenimde sıırım
01/08 Bir çiçek hakkında ben bir şiir yazsam
01/09 Bahar büsbütün senin eserin!
01/10 Ben sana susamış
01/11 Sen bana susamış
01/12 Ben tek bir an
01/13 Sen ise her zaman!

02. Keder

- 02/01 Sen sonsuz geniş gökyüzü
02/02 Ben cana ateş
02/03 Kırık kanatlı yaralı bir kuş
02/04 Ötüşüm üzgün
02/05 Sende kanadımı çırpamıyorum
02/06 Özgürden özgür
02/07 Yıldız göğsüne gidemiyorum
02/08 Kolaydan da kolay, yakından da yakın
02/09 Sen sonsuz geniş gökyüzü

02/10 Ben cana ateş

02/11 Kırık kanatlı bir yaralı kuş

03. Seni Soruyor

03/01 Dilim seni soruyor

03/02 Elim seni soruyor

03/03 İliğim, yüreğim seni soruyor

03/04 Böldüğüm elmanın yarısı

03/05 Tanelediğim narın kırmızısı

03/06 Dutarımın sesi

03/07 Gıcağımın teli

03/08 Ilık günlerimin baharı

03/09 Kışlarımın ayazı

03/10 Seni soruyor

03/11 Gözümdeki yaşlar

03/12 Vücudumdaki yaralar

03/13 Alnımdaki memnuniyet

03/14 Etrafımdaki acılar

03/15 Yıldızsız geceler, on dördü aylar

03/16 Seni soruyor

03/17 Günah işlerim

03/18 Sevap işlerim

03/19 Oyalanmalı akıllarım

03/20 Görülmeli rüyalarım

03/21 Yakınlar, uzaklar, tanıdıklar, tanımadıklar

03/22 Seni soruyor

03/23 Ölüm gizlilikte değil
03/24 Sen gizlilikte
03/25 Aramalar hesapsız, sen yalnızlıkta
03/26 Kim seni sormuyor
03/27 Kim seni aramıyor
03/28 Çevik esinti hangi tarafa sürünüyor
03/29 İsteğim
03/30 Sağlığım
03/31 Dinim desturum
03/32 Seni soruyor

04. Senin İçin

04/01 Yüreğimde ev kurdum senin için
04/02 Bakırı altına çeviren
04/03 Taşı hayata döndüren hekim için
04/04 Yüreğimde ev kurdum senin için
04/05 Yolun sonunda biri bağırdı
04/06 Biri emretti
04/07 İpten ince, çelikten sağlam
04/08 Ev kur deyip senin için
04/09 Kapısı sevgiden
04/10 Penceresi hayranlıktan / hayretten
04/11 Direkleri güvenden
04/12 Omurgası âlimden
04/13 Temeli olan ev kurdum senin için
04/14 Yüreğimde senin için

04/15 Güneşliğim yok
04/16 Yıldızlığım yok
04/17 Benlik göğünden övünerek yere inen
04/18 İndiğinde yere
04/19 Kapına gelen, kapını çalan
04/20 Hem isteyen
04/21 Kapından yer ver deyip bir karış
04/22 Seçtiği söz dert
04/23 Yüzü simsiyah
04/24 Biçare şair için
04/25 Bu yoksul kul için

05. Olmasa

05/01 El vermez yârin olmasa
05/02 Bedeninde narın olmasa
05/03 Nadirsin bülbül nağmesine
05/04 Yıllarda baharın olmasa
05/05 Dağları yaksa tutkun
05/06 Kalsa ebedi eserin
05/07 Doğru da olsa deme sözünü
05/08 İçinde doğru olmasa
05/09 İlerleyip öne
05/10 Ümitlensen de hakikate
05/11 Vardırılmaz ol yakınına
05/12 Kenarda geçidin olmazsa
05/13 Kısmetini bıraksan pazara

05/14 Almazlar kötü paraya
05/15 Meğer Yusuf gibi şahane
05/16 Güzel yüzün olmasa
05/17 Düz gelip ip darına
05/18 Yürüsün aşkın dağına
05/19 Girme Sayat'ın bahçesine
05/20 Elinde sazın olmasa

06. Benim

06/01 Cananım âl asmanda
06/02 Ruhum dünyada benim
06/03 İnancım İslam'da
06/04 Düzensiz çağda benim
06/05 Her ne zaman gözlerim yerde
06/06 Gönlüm gökyüzü geçidinde
06/07 Yanıyorum zerre zerre
06/08 Köküm sıcakta benim
06/09 Zenginliğim bir temel gayret
06/10 Bir yeşil orman arzu
06/11 Yol yapsa Hızır-İlyas
06/12 Evim çiçek bahçesinde benim
06/13 Değil ad koymak niyetim
06/14 Değil havada can atayım
06/15 Çok da olsa gayretim
06/16 Hazinem az benim
06/17 Aydınlatıp son nefesimi

06/18 Yansa yar yıldırım

06/19 Yıkayın yabancı bedenimi

06/20 Benim aşına sesimde

07. Kanun

07/01 Kendini kaybedip sessizce uyuyor çocukcağz

07/02 Yer yumruklayıp çaresiz anne ağlıyor

07/03 Bu yoksul kulübenin kanunu böyle

07/04 İzinsiz bir şeyi almak olmuyor

07/05 Çocuk bu kanunu bozmuş bugün

07/06 Bu sebeple karıştırmış kuralı

07/07 Acımasızca vurulmuş beyaz alına

07/08 Eteğinden kaçan bir topak şeker

07/09 Kendini kaybedip sessizce uyuyor çocukcağz

07/10 Yer yumruklayıp çaresiz ana ağlıyor

07/11 Bu yoksul kulübenin kanunu kötü

07/12 İzinsiz bir şeyi almak olmuyor

08. Sonsuzluğun Önünde

08/01 Sonsuzluğun önünde oyunların akımı

08/02 İlk notların güçsüz besteleri

08/03 Şiirlerin son kelimelerinin

08/04 Yaslanılacak sütunları, noktası/yeri

08/05 Bak ustalara, sığağın ortasında

08/06 Onlar tuğla koyuyorlar, tuğlaların üstünde

08/07 Taş ayırıyorlar tepesinden taşların

08/08 Yıkıyorlar onlar

08/09 Kuruyorlar onlar
08/10 Hem böylelikle de
08/11 Yıkıyorlar bir gün
08/12 Kayboluyorlar bir gün
08/13 Zerre kadar anlamadan bu işlerin sonundaki amacı
08/14 Sonsuzluğun öcünde oyunların akımı
08/15 Mazlumların yaz mevsimlerinde
08/16 Toprağı kavrayan kamış elleri
08/17 Arkalarında zalimlerin
08/18 Kırbaçların hükümlerinin atasözü
08/19 Herkes bir işte
08/20 Herkes kendi işinde
08/21 Ebediyetim
08/22 Akıp gidiyorlar
08/23 Köpükler, inciler bir döşekten
08/24 Akılların uzağından
08/25 Sonsuzluğun önünden

09. Umut

09/01 Sonunda gelir mi karşıya
09/02 Gölgesini, serinliğini/soğukluğunu tatmak için
09/03 Bir esas mavilik bu yurt, bu yerlerde
09/04 Kurar gibi kenarında
09/05 Huzurun çadırını
09/06 Bu tüten çoraklıkta ilişir mi göze?
09/07 Tesadüfen nadirce bir damla

09/08 Umut endişe halindeki bulutlara benzer

09/09 Ve birisi, büyük heyecanlanmalarda

09/10 Baştan sona gözyaşı

10. Benzerlik

10/01 Sürü yayılıp yatıyor

10/02 Geniş otluk çayırarda

10/03 Kurt vahşi hayvan

10/04 Çobanın sabahlarına gönlünü gerip yatıyor

10/05 Gizlenip bir kenarda

10/06 Çoban kızı buzağılık çölde yelmik topluyor

10/07 Beri de ise zengin oğlu, tıpkı şu kurt gibi

10/08 Çobanın sabahlarına

10/09 Ne içindir havlıyor!

11. Çorbalı Sohbet

11/01 Gayret edip annemiz, bugün çorba pişirdi

11/02 Çorbasını ortaya koyup civcivlerini bir yere topladı

11/03 Kim tahta kepçeli, kim demir kaşıklı

11/04 Herkes boyuna göre kendi payını almalı

11/05 Karın biraz doyduktan sonra, işte sohbet başlıyor

11/06 Yemeğe isim takılıyor, bağırışma gürültüsü artıyor

11/07 Biri diyor yemeğin tuzu azıcık gelmiş

11/08 Biri diyor vah çorba az kaynayıp erken pişmiş

11/09 Biri diyor biberi az, biri diyor yağı eksik

11/10 Biri diyor ekmek çarpsın, patates ve domatesi az

11/11 Annem ise biliyor çorbanın yetersizliğini

11/12 çorbayı çorba eden bir parça ettiğini

12. Kıvılcım Sevgiden Farklı

12/01 Kıvılcım sevgiden farklı

12/02 Elden gitti hepsi

12/03 Gençliğin ızdırabı

12/04 Küçüklüğün emmesi

12/05 Baba, ana, kız kardeşler

12/06 Uzakta kaldı köyler

12/07 İncindi güven adı

12/08 Gitti yollar, patikalar

12/09 Eller savaştı işten

12/10 Gözler kurudu gözyaşından

12/11 Geçirildi ikbalin

12/12 Kırcı oğlağı şişten

12/13 Nerede dostluk zamanı

12/14 Yarıldı gönül narı

12/15 Kıvılcım sevgiden farklı

12/16 Söndü ateşlerin hepsi

13. Özünü Kabul Etmesin

13/01 özünü kabul etmesin şayet önce kendini

13/02 İnsanlara kırgın olma sana açmazsa kucak

13/03 Eli ile ağzı ayrı bahşının

13/04 Nasıl ayıbını örter, çilekeş gıcak

14. Kısmet

14/01 Denizlerden geçtim, yaşlardan geçtim

- 14/02 Derelerden, yaralardan
- 14/03 Yıldırım gibi atıldım
- 14/04 Yelmik otlı tepelerden, kâkül saçlı çocukluktan
- 14/05 Sütten bebeklikten, aranı açtım
- 14/06 Göllerden, göllerdeki gubagazlardan
- 14/07 Göllerin anası, esas kızlardan
- 14/08 Ateşlerden, ışıklardan
- 14/09 Sürekli geçtim
- 14/10 Bin bir geçitlerden geçip sonra
- 14/11 Kımız/kısrak sütü gibi güçlü kaderim ile
- 14/12 Teslimlik kabının demine düştüm
- 14/13 Sahralı dervişleri
- 14/14 Canlanmadan öldürdüm
- 14/15 Ara dağları yıkıp perdeleri yok ettim
- 14/16 Böyle yapıp teslimliğini biraz güçlendiren
- 14/17 Tılsımlarının düğümlerinde tavlanır gezerken
- 14/18 Birden de talihim ürküp gitti
- 14/19 Bir heybetli ses bana anlattı:
- 14/20 Ey hayalin hizmetçisi
- 14/21 Temizle nefesini, peşinden git
- 14/22 Her ne zaman ağrım olsa, benim yanıma
- 14/23 Sebebi şimdi
- 14/24 Oyunların tümünden
- 14/25 Dünyanın ayak ucundan
- 14/26 Zihin acıya dönmeli

15. Reddedilmemek

- 15/01 Sen beni reddeden
15/02 Ve ben kanıtlayan seni
15/03 Kendi varlığıma ayak diremekle
15/04 Bu al-elvan elim, ak ya da kara
15/05 Bulup görünüyorsa eğer bize de
15/06 Şüphe etmek zorunda kalırız gözbebeğine
15/07 Değişik/acayip durumdan
15/08 Bizim doğduğumuz küremizin kuruluşu
15/09 Gerçekten devam eder burada hala
15/10 Sözler, sesler, renklerin doğuşu
15/11 O kadar da dar değil ya bizim dünyamız
15/12 İnsan gönlünce vardır o nasıl olsa da
15/13 Firagi'nin duru yıldız sözlerini
15/14 Millî Ağa'nın aydınlık seher ezgilerini
15/15 Kendinde yerleştiren
15/16 Bizim kıvılcımlara da
15/17 Uçmaya, geçmeye, sönmeye fırsat verir.

16. Vatan

- 16/01 Savaş ateşine yanıp
16/02 Karardı göğün vatan
16/03 İnsanların hasretinden
16/04 Sarardı bağın vatan
16/05 Yas tutup başını eğdi
16/06 Demavend dağın vatan

16/07 Bedenimde yaralar var
16/08 Yürekte ateşin vatan
16/09 Benben diyen oğulların
16/10 Yad ellerde tutsak
16/11 Bağrını görüp sen deyip
16/12 Niceleri verdi can
16/13 Güzellik olsa yine de
16/14 Senin için can verecek çok
16/15 Bu dünyada yalnızım
16/16 Dayanağım da vatan
16/17 İnse de işgalciler
16/18 Nefsin kurnaz oyunundan
16/19 Ağır musallat olup
16/20 Büyük halkın boynundan
16/21 Savaş yoluna indi
16/22 Ortaya çıkanlar/hayat bulanlar çiçek koynunda
16/23 Yardımcım destekçim
16/24 Yakın uzağım vatan
16/25 Şöhreti eşek olup
16/26 Dağlar aşan İskender
16/27 Medayin' ikül edip
16/28 Alpleri asmıştır
16/29 Ama kim yoldan çıkmış ise
16/30 Yurdunda yele benzetir
16/31 Baksam uzak geçmişe

- 16/32 Sarsılır yüreğim vatan
16/33 Şehirlerini yıpratan
16/34 Timur oğlu beladır
16/35 Ne âlimi söyledi
16/36 Ne Evlat'a saygı gösterdi
16/37 Soru darına çekip
16/38 Hafız gibi padişahı
16/39 Namertlikle batırdı
16/40 Sana silahın vatan
16/41 Bugünkü niyeti bozan
16/42 Alçaktır, acizdir pek
16/43 Sen beraberliğin fikrinde
16/44 O ama güçten neşe
16/45 Şehitliğin işini
16/46 Baki yenilmez iş
16/47 Büyük işin ileri
16/48 Desem isteğim vatan

17. Geri Dönüş

- 17/01 Hayata gönül verdim
17/02 İsyankâr vücudumu silkeleyip atarak
17/03 Ölüm hayallerinin pirelerini
17/04 Muhtemel çocukluğuma dolanıp geldim
17/05 Toprağın saflığını ovup avucumun içinde
17/06 İlaç ettim gönül yaralarını
17/07 Ateşini ocağa, ocağını eve

- 17/08 Evin hayata sığışı gibi
17/09 Sığındım hayata, sığıdım hayata
17/10 Gönüllerden gelen baharlarım ile
17/11 Gözlerden bulduğum közlerim ile
17/12 Pınarlaşıp akan sözlerim ile
17/13 Mavi dalgaların sonuna yerleştirildim
17/14 Varlığını önemsizce bir parçaya dönüştürdüm

18. Gecelerimin Hikâyesi

- 18/01 Gecede doğurdular
18/02 Ayın altın parmağından süt emdim
18/03 Ayımı çaldırdım
18/04 Yıldızların parlak saçlarına dayanıp
18/05 Yürümeyi öğrendim
18/06 Yıldızlarımı kaybettim
18/07 Ondan sonra
18/08 Kanım korku ile
18/09 Karanlığı yayıp, yoğurup
18/10 Bir şair yüreği dünyaya getirdim.

19. Seninle

- 19/01 Seninle
19/02 Bedenlerin hassaslığı ile
19/03 Sonbahar çiçeğinde sallanan çiğlerin
19/04 Güneş ışığını saçan gözleri ile
19/05 Konuşan
19/06 Gözlerin bakışı, dudakların kırmızı rengi

19/07 Sadece güzelliğin çekiciliğini acaba?

19/08 Yakın çevremde durduğın zaman

19/09 Zerre kadar düşünmeden

19/10 Bahara, aydınlığa inanıyorum

19/11 Senin kirpiklerinin oku ile

19/12 Kötülüğü hedef alıyorum

20. İyi Söz ve Kötü Söz

20/01 Dilinize hazır olun analar

20/02 Huy edilmesin esir bedduaya

20/03 Gitse nasıl iyi olurdu

20/04 Çocuklarımız dua ile hayata

20/05 Bir yanılmış adamın aydan kötü sözünden

20/06 Kararsa yürekler karga olsa aşlar

20/07 Bakırı altına döndür, zehri bala

20/08 Kalemin ağzı kerametli dualar

21. Zamanın Kendisi Gibi

21/01 Zamanın kendisi gibi bulanıp

21/02 Yüreğimin berraklığını arayan

21/03 Ben onu gökyüzünden, aydan esirgeyemem

21/04 Perdelerden pencerelerden saklayan

21/05 Çağın kendisi gibi ben iki renkliyim/karışığım

21/06 Gözlerimin acı yaşlarını silen

21/07 Bal arılarının tatlı uçuşunu

21/08 Onun penceresinden duymak isteyen

21/09 Yumruklarıma iyilik diye anlıyorum

21/10 Onların özgürlüğünü çok beğeniyorum
21/11 Onları uzaklara reva görebilirim
21/12 Bırak reva görenler görsün göğse, bağıra
21/13 Bir dönem mağaradan bağımlı kopardım
21/14 Doğru bildin mi? aydınlığa alışıp
21/15 Hakikatin ışığından korkmayan
21/16 Yılan gören at gibi horuldayıp
21/17 Ellerden başlanıyor sükûnetler
21/18 Farksız değil midir ellerin yatağı
21/19 Hoşnutluğu için sevmiyorum
21/20 Ayağı çabuk olsa da uzun kulak eşeği
21/21 Zamanın çatık kaşı yüzümde
21/22 Gidiyorum omzunun nur pınarlarına
21/23 Umut denizleri de dolsa gönle
21/24 Bırak boğazlar kalsın susuzluğa

22. Uyan Sen Uyan

22/01 Uyan sen uyan
22/02 Gömleğin yırtıkları
22/03 Kışın zehir yelinin geçidine dönüşen
22/04 İnce hastalığın ince iğnesi
22/05 İşlemeden akciğere uyan sen uyan
22/06 Yolumun başında gizlenen tavuğun hali güç
22/07 Yumurtalarının kaybolmuyor kokusu
22/08 Olmayacak bir işin olması muhtemel
22/09 Sen az kötü düşün

22/10 Düşün de korkma

22/11 Yumurtalardan civciv yerine

22/12 YecücMecüc gibi bir şey çıkmadan

22/13 Uyan sen uyan

23. Kabul

23/01 Saç okşadık biz gözlere bakmadan

23/02 Baba olduk babalığı bilmeden

23/03 Biz yaratacak olduk kendimizi henüz

23/04 Fideye dönüşmeden, tane olmadan, türemeden

24. Ben Azadi'nin Çocuğu (Büyük Mahtumkulu)

24/01 Ben Azadi'nin çocuğu Va'z-i Azadi'nin oğlu

24/02 Sözlerim sevgiden hikmetten dolu

24/03 Anlamaz beni Emir'in oğlu, ahmağın oğlu

24/04 Dağda doğdum, dağlı yaşadım, dağda büyüdüm

24/05 Sevgide tutuştum, güçlendim hastalıkta

24/06 Uzak baktım,

24/07 Bir gözüm mana da bir gözüm yiğitte

24/08 Anlama alnımı sürttüm, gayeme ulaştım

24/09 Ama yiğidi bulmak için çok düşünceye daldım

24/10 Yanımda iman gezdim yorulmadan

24/11 Tepeden tepe, dereden dere

24/12 Elimde ilaç, kalbimde yara

24/13 Dosdoğru niyetim atılan oktu,

24/14 Alnımda iman, arkamda Allah'tı

24/15 Ama hasret bin hasret

- 24/16 Ne oluşan niyete ne şimdi Allah’a beden veren yoktu
- 24/17 Uzak olduktan sonra geçmeli menzili
- 24/18 Bir yorgunluktan, bir yalnızlıktan
- 24/19 Kalbimde tekrar tekrar tufanlar kopan
- 24/20 Yolumda çok çok tufanlar kopan
- 24/21 Onlar ellerinde göz bebeğimi, Molla Bebek’imi Abdullah’ımı
- 24/22 Sevgim Meñli’yi benden ayıran
- 24/23 Ah çektiğim doğrudur, ağladığım gerçektir
- 24/24 Nasıl dayanırsın, dökülüp dursa üstüne
- 24/25 Sürekli ezici kağanlar, haydut kişiler
- 24/26 Nasıl dayanırsın
- 24/27 İnlernen sığmasa uçsuz bucaksız yaylana
- 24/28 Nasıl sabredersin
- 24/29 Sözün ulaşmasa, tesir etmese
- 24/30 Yakın hafızana, büyük halkına
- 24/31 Herhalde anlıyorsunuz
- 24/32 Durmadım
- 24/33 Kaderime memnun olup beni hareketlendiren
- 24/34 Tamamen verilip bedenimde oşan sevgi pınarına
- 24/35 Köklerden köklere beni yerleştirin
- 24/36 zgr halkı arayıp gerçeği takip ederek
- 24/37 Zaman zaman yanıp bazen duman çıkardım
- 24/38 Yaralı gövdemi feda eden gönlümü
- 24/39 Yurtlardan yurtlara ben atılmışım
- 24/40 Bağırısın, bağırdım ben

- 24/41 Fakat feryadıma ortak olan
- 24/42 Hasar Dağı'ndan başka cevap veren olmadı
- 24/43 Hasret hasret bin hasret
- 24/44 Âlimler sığınakta, insanlar uykuda
- 24/45 Meñli'siz yaşadım
- 24/46 Çocuksuz ve ağabeysiz yaşadım
- 24/47 Her ne zaman eğilsem de
- 24/48 Ama sevgisiz ve hakikatsiz
- 24/49 Yaşamadım bir soluk, darbe alsam da
- 24/50 Eziyet görsem de çile çeksem de yalnızdım
- 24/51 Hakk sözünü söylemeden yaşayıp
- 24/52 Kamçısından kanlar damlayan zalimlerin
- 24/53 Çok fazla yakasından tuttum sağlam yapışarak
- 24/54 Ben dedim ey sen, Yomut kardeş
- 24/55 Tekeli ili, ey ilim Göklen
- 24/56 Ey bütün insanlar, bir parça köleler
- 24/57 Benlik kozasının kabuğunu yırtıp
- 24/58 Yapışalım yaratıcı Allah'ın
- 24/59 Birleştirici ipinin ucundan birleşerek
- 24/60 Ben dedim merhametsiz zengin değil
- 24/61 Belki merhametli sahibimizin önünde
- 24/62 Kol kavuşturup duralım
- 24/63 Birbirimizi nefrette koparmayın
- 24/64 Kalpten kalbe sevgi ışığında
- 24/65 Köprüler kuralım, yollar yapalım

- 24/66 Başka da çok şeyler hakkında konuştum
- 24/67 Düşüncenin düşünceye dalışı hakkında
- 24/68 Gönle gelen tuhaf motifler hakkında
- 24/69 Şayet de orada bana, benim ihtiyacıma
- 24/70 Gelseydi halklar
- 24/71 Eğri patikalardan dosdoğru yola
- 24/72 Boş hayallerden arasa niyete
- 24/73 Yıldızlardan yıldıza
- 24/74 Aylardan aylara kavuşacaklardı
- 24/75 Ama hasret bin hasret
- 24/76 Onlar ben benliğin dar yokuşunda
- 24/77 Birbirini kesip kan döküyorlardı
- 24/78 Cehalet gecesinde yol söküyorlardı
- 24/79 Korkunçtu, korkunçtu dört yanım
- 24/80 Her şey baş aşağı, beyazlar kir gibi
- 24/81 Tilkiler bağılıyor sanki aslan gibi
- 24/82 Tarif ediliyor fahişeler, peri gibi güzel
- 24/83 Çakıllar pazarda almış revaç
- 24/84 Altın gibi, inci gibi
- 24/85 İnci henüz, inci henüz söylemiyor yârin
- 24/86 Kadınlar atlanır, aynı er gibi
- 24/87 Ah ömrüm, ah benim ömrüm
- 24/88 Elden giden çoktandır
- 24/89 Çalınan kavuşmadır
- 24/90 Ceyhun'u şair eden

24/91 Çok büyük ayrılık, ağır destandır

24/92 Benim ömrüm hiç tekrarlanmaz

24/93 Saf sevgi nağmesinin devamıdır

24/94 Benim ömrüm

24/95 Azadi'nin oğludur

24/96 Bahaeddin Veled atadan,

24/97 Ta deli Mecnun

24/98 Ta Köroğludur

25. İlişki

25/01 Seher,

25/02 Yaz,

25/03 Sürü,

25/04 Kavalın sesinde sürünün endişesi

25/05 Yaz kokusu

25/06 Çöl kokusu

25/07 Çölde yaz

25/08 Yazda sürü

25/09 Sürüde ise kavalın sesi

26. Sahram

26/01 Benim sırrım sana açılan bedenim

26/02 Sandığımdır sahram

26/03 Hangi deniz beni senden uzaklaştırır

26/04 Nasıl dağ aramızda oturur

26/05 Hangi yollar beni senden mahrum bırakır

26/06 Benim niyetim sende yalvaran

- 26/07 Sadeliğim seherimdir sahram
- 26/08 Seninle kara çaydanlığı arada bırakıp
- 26/09 Temiz yürekle sohbet edesim geliyor
- 26/10 Coşup coşup arzularımı açıklayasım geliyor
- 26/11 Ocağına odun atasım geliyor
- 26/12 Benim lambam
- 26/13 Senin ocağından ateş alan
- 26/14 Yanıp yakıp
- 26/15 Yüreğimdir sahram
- 26/16 Bir arka özlem
- 26/17 Beş arka sevinç
- 26/18 Beş yüz arka umut sırtımdaki yük
- 26/19 Benim kederim
- 26/20 Senin Hazar'ında lezzet olan
- 26/21 Acizliğimi yıkayan
- 26/22 Halktan, rüzgârdan saklayan gözyaşlarımdır sahram

27. İnansa Olur

- 27/01 Bereketsiz yılların ateşli nefesinden
- 27/02 Tüten bozkırlardan göçse mavilikler
- 27/03 Kırlangıcın mercan hevesi ölüp
- 27/04 İşitilmese sessiz gökten gürültüler
- 27/05 Fakat yeryüzünden mavice bulutlar
- 27/06 Soğuk gölgesini götürseler
- 27/07 Yağmurun yağacağına inansa olur
- 27/08 Gölge sever üşengecin mayışık tembelliğini

- 27/09 Kaçırıp böbürlenen humar gözünden
27/10 Aniden gitse bulut kaşları
27/11 Bereketsiz yılların çatık/somurtkan yüzünden
27/12 Fakat yeryüzünde mavi denizler
27/13 Soğuk dalgaları akan olsalar
27/14 Yağmurun yağacağına inansa olur

28. Mıllı Ağa Serpay

- 28/01 Uyku senden kaçıyor
28/02 Kurşun senden kaçıyor
28/03 Tüfek sende saçmasını saçmıyor
28/04 Bahçem kucağını açar, bağrım kucağını açar
28/05 On parmağın bülbülü, ilan etse huzurunu
28/06 Israrcı kış halimden kaçır
28/07 Müziği anlamak mümkün, seni anlamak zor
28/08 Yankıyı anlamak güç değil, dağı anlamak zordur
28/09 Gördüm resmini gövden bir avuç
28/10 Gözlerin şahin, kalbin yüz asır
28/11 Ey, her daim dost
28/12 Ey sen sürekli memleket arzuna güvenen
28/13 Gel konuş bir soluk
28/14 Seslerinden takip edesim geliyor
28/15 Kadim dedelerinin kuvvetli damarını
28/16 Seslerinde koklayasım geliyor
28/17 Büyük gökyüzünün, kısa insanına
28/18 Nimet saçan acayip İrem cennetin

29. Şaire

- 29/01 Senin soğuk günün
29/02 Güneşin başının üstüne geldiği vakit
29/03 Arayışsız günlerin
29/04 Sınırcı askerin sürekli hareket halinde olan köpeği
29/05 Senin tatlı günün
29/06 Hazar'ın suyuna şeker olur
29/07 Cehalet döneminde en azından
29/08 İşte, bu çeşitli eser oluştu
29/09 Sen اساسız, sen riyasız
29/10 Sihirbaz mısın ey şair
29/11 Sen Herasız, Tursuz ve mağarasız
29/12 Peygamber misin ey şair
29/13 Senin yüreğin nasıl yürek?
29/14 Yasakla ateşin arasında
29/15 Senin bağrın hangi bayrak
29/16 Güneş ile gönlün ortasında
29/17 Ah erken, vaktinden önce
29/18 Hava karardı, tabağım bitti, deniz dalgalandı
29/19 Ama anlamadım, hiç anlamadım
29/20 Ne sebepten şairin yeni sarayı
29/21 Bir kimsenin bakışına ilişmedi
29/22 Bir kul yanına gelip, yüzüne gülüp
29/23 Yurt aldın demedi

30. Pay

- 30/01 Gitmekten yüklü kayak yelkeni
30/02 Ateşe, köze düşmek gerek midir yar/sevgili
30/03 Durdur gözyaşını bu ellerde
30/04 Kanmaz susuzluğun kürekleri var
30/05 Gözledik çoğu zaman gölgeni vermedi
30/06 Çiçeklerin çiçeklerden dolmuş elleri
30/07 Herhalde kısa ömrün hatırına
30/08 Ben geçmeliyim uzun yolları
30/09 Görüyorsun ezgilerden tenhalaştı evimiz
30/10 Şu kenarda parçaladılar sazımı
30/11 Duada bul, aramayı takip et
30/12 Yok edeyim el vermez kendi sesimi
30/13 Dalgaların katında vardır payınız
30/14 Bak dalgalı denizin terleyerek yatışına
30/15 Gitsem kararlı kayığı dizginleyip sıkıca
30/16 Getiririm baht balığını eyerleyerek

31. Arama

- 31/01 Sığınaklardan sığınıklara kaçmadım
31/02 Soğuk mevsimin kucağına doldum
31/03 Ocağımı yelledim
31/04 Kızgın asrın çocuğu oldum
31/05 Denizlerin dibini karıştırdım, yüreğine dokundum
31/06 Dikilen ayaklarını tümüyle kestirdim
31/07 Kilden taştan

- 31/08 Çiçekten, güneşten anlam aradım
- 31/09 Bütün sığınaklarda ihtiyacı gideren canı aradım
- 31/10 Ben yeniden baştan seçerek başladım
- 31/11 Anneni bedduadan
- 31/12 Ücreti işten
- 31/13 Kuşu kafesten, evi avludan
- 31/14 Ulusları, ülkeleri sınırdan
- 31/15 Ben böyle yaptım da kemiğimin yorgunluğunu çektim
- 31/16 İstıraplı günlerimin ağlayışlarına gülümsedim
- 31/17 Sessizliğimi konuştum
- 31/18 Kerametli zemzem suyunu emmedim
- 31/19 Köklerimi kopardım seraptan yerine
- 31/20 Ateşlerin kırmızı sırrını koruyamadım
- 31/21 Kendi kıvılcımlarıma alıştım olduğu gibi
- 31/22 Sığınaklardan sığınaklara kaçmadım
- 31/23 Ben ancak günahkâr kara ellerin
- 31/24 Siyah gölgelerin parlak ruhunda
- 31/25 Bırakan kalın kabuklarını soydum
- 31/26 Bu bozkırdan kasırgalaşıp geçmedim
- 31/27 Toprak ile nikâhlanan ağaçtı
- 31/28 Kuvvetimi bağladığından, kendi yerimi gizledim
- 31/29 Sığınaklardan sığınaklara kaçmadım

32. Ağlasam

- 32/01 Ağlasam
- 32/02 Kütükleri denizden avlamak lazım olurdu

- 32/03 Ağlasam
- 32/04 Heves ile ağlasam
- 32/05 Bu kömürsüz akşamlara, kışlara
- 32/06 Cennet derdim
- 32/07 Çaresiz buz yüreklik
- 32/08 Baharlarımı, yağmurlarımı gizlemiş bir yerde
- 32/09 Ey yaşlı sazende
- 32/10 Şayet de birden hareketlenirse kalbim
- 32/11 Uzak bir yerlerden uçar gelir de
- 32/12 Bir sıra gubagaz kıkırdarlar sazında
- 32/13 Bir orman melez alev açılırdı yüzünde
- 32/14 Bahanesiz bir kez
- 32/15 Ağlasaydım kendimce

33. Boşluk

- 33/01 Sözler kaybolmuş
- 33/02 Sözler ve sazlar birlikte kaybolmuş
- 33/03 Pınarlar kaybolmuş
- 33/04 Pınarlar ve dağlar beraber kaybolmuş
- 33/05 Gitmiş onlar kuşluk vakti mi öğlen mi?
- 33/06 Bilemiyoruz ne zaman
- 33/07 Kuşluk vakti de gitmiş akşam da
- 33/08 Kuşlukta eğilen Turgay kuşlarımda
- 33/09 Bu kış akşamı gümbürdeyip tutuşmalı
- 33/10 Ağaç sobalarım
- 33/11 Gitmiş şüphe, uçmuş inanç

- 33/12 Kalmamış kaygım hatta neşem
33/13 Kalmamış hiçbir şey
33/14 Hiçbir şey kalmamış deyip kapımı gözetem
33/15 Kapımı çalsa deyip şimdi bir misafir
33/16 Kapımı çalar deyip bir misafir
33/17 Muhakkak

34. Ejderha Kadar

- 34/01 Herkesler ve tüm şeyler ejderhaya doğru
34/02 Eksiğindeki ejderhaya doğru
34/03 Herkesler ve tüm şeyler ama onun gözyaşı olmalı
34/04 Ayaklar ve ayakların oyunu
34/05 Eller ve ellerin sıvazlanması
34/06 Bunların hepsi ejderhanın nimeti
34/07 Ama ejderhanın ini kadar
34/08 Geçmeli herkes uzun mu kısa belli bir yolu
34/09 Görmeli herkes görmeli gününü
34/10 Dökmeli herkes dökmeli gözyaşını
34/11 Yapmalı herkes yapmalı nakışını
34/12 Gelmek eziyet, gitmek eziyet
34/13 Lokmalaşmak dert, lokma bulmak dert
34/14 Senin nasibin büyük ey aziz insanoğlu
34/15 Başarabilirsen hekim olmaktır
34/16 Bumesafede gönüllülük değil.

35. Yazılmayan Şiirler

- 35/01 Yazılmayan şiirler

- 35/02 Böğrün hançer evine
35/03 Yayılmayan feryattır
35/04 Hevesin gittiği vakitte
35/05 Yaşarmayan gözlerdir
35/06 Gönlün kıpırdadığında
35/07 Çatılmayan yüzlerdir
35/08 Yazılmayan şiirler
35/09 Kötü misafire
35/10 Açılmayan kapıdır
35/11 Bir hayırsever meleğin
35/12 Ağzından çalınan sözüdür

36. Kader

- 36/01 Kader kötülüksüz kuşunu tutmak
36/02 Kader gitmek, biraz kalmak
36/03 Eğlenmek, ağlamak, doymak
36/04 Ve bıkip ve kaçıp fırtınadan yerine dönüp gelmek
36/05 Kader, tekebbür, tekrar
36/06 Bir an sakin, bir an telaşlı
36/07 Kader ağlamak, gülmek
36/08 Ağlamayın deyip, gülmeyin deyip
36/09 Bazen kendin ile yemin etmek
36/10 Ama farkında olmadan bazı vakit yine
36/11 Ağaya heveslenmek, çiçeğe dönüşmek
36/12 Kader,
36/13 Kolu âşıklı dün çabalayan yavrucuk

36/14 Yarın

36/15 Kolu çiçekli ağa olup aldanmalı insancık

36/16 Kader

36/17 Düzenli ve sürekli gelip gidip duran

36/18 Dönüp duran istikametsiz salıncak.

37. Başarı

37/01 Pınar ve pınarda parlayan salkım üzümler

37/02 Ve pınarda yüzen güzel dilberler

37/03 Biraz da kederli tecrübeler

37/04 Yapmasını başarırsan

37/05 Şarap da olabilir

37/06 Şiir de olabilir

38. Konuş Sen

38/01 Şair, elinden çıkan konuş sen

38/02 Baharlar, yıllardan meydana gelen konuş sen

38/03 Konuşmazsan yanımda benimle gece lâl

38/04 Konuşmazsan kanımda akan hislerim çamur

38/05 Orakçıların orağı körelir konuşmazsan

38/06 Âşıkların yüreği soğur konuşmazsan

38/07 Konuşmazsan atılmaz yaraların acısı

38/08 Konuşmazsan uyanmaz boğazların sesi

38/09 Konuş sen...

39. Hatırlama

39/01 Gülüşler sendeydi, kıvanç bendeydi

39/02 Etrafımızda yayıldı atlar

- 39/03 Dünya yeşildi
39/04 Uzaktan geliyordu
39/05 Garip bir kuşun acıklı sesi
39/06 İncecik ömür senin arkanda
39/07 Gizliyor gibiydi endişelerimi
39/08 Keskinleştiriyor gibiydi duygularımı
39/09 İşte, bunlardı olan şeylerin hepsi
39/10 Oluvermiş olsa da gayrı, başkası
39/11 Hafızamda yok doğrusu

40. Dünyanın Sağırlığında

- 40/01 Dünyanın sağırlığında
40/02 Sırlarımla ıslık çaldım
40/03 Kuzu olup meledim
40/04 Boğa olup böğürdüm
40/05 Güvercinlerin çifti
40/06 Çok düşündürttü böğrümü
40/07 Bağımsızlığın oyunundan
40/08 Çağırdım kendi yoldaşımı
40/09 Arayıp gözlerini gökyüzünün
40/10 Baş koydum defalarca
40/11 Acımam kuşkanadına
40/12 Av oldum sapanlara
40/13 Ustalardan rüzgâr olup
40/14 Ustaları geçtim ben
40/15 Ustasız bir ev arzulayıp

- 40/16 Günden güne göçtüm ben
40/17 Pınarların berraklığını
40/18 Sürme edip gözüme
40/19 Denizlerin suyunu
40/20 Yönlendirdim gönül kulübeme
40/21 Hem konuşup sırlarımı
40/22 Sessizliğinde mezarların
40/23 Kölesi oldum ilelebet
40/24 Bahar kokulu seslerin

41. Senin Gözlerinde

- 41/01 Umut lambası
41/02 Bizim daimi dostluğumuzun
41/03 Yağ damlasında yanıyor
41/04 Açgözlünün mülkünde
41/05 Senelerin dipsiz karanlığında
41/06 Benim gözlerim ancak
41/07 Senin gözlerinde, görünce gizliyi seziyor
41/08 Bu zor günlerde yar, senin sevgi yıldızın
41/09 Ağırlığımı hissettikten sonra
41/10 Küle dönen bedenimin
41/11 Yorgunluğu azalıyor

42. Yüreğimde Şiirdir Bir Şeyler Yansa

- 42/01 Yüreğimde şiirdir bir şeyler yansa
42/02 Çiçekleniyor elimde bir şey nedir
42/03 Sürünse evime her zaman fırtına

- 42/04 Öğreniyor ocağım öncekinden daha fazla
42/05 Gürlediğinde gökyüzü mantar gülüyor
42/06 Dereler bulandığında susuzluk artıyor
42/07 Ne kadar dağlar uzak düşse de bu kadar
42/08 Doğduğumuz memleket beni kendine çekiyor

43. Eller

- 43/01 Eller var taş alıp kuşları vurur
43/02 Eller var kuşlara kuş yuvası yapar
43/03 Kararsız ovuşturulsa bazen eller
43/04 Eller var onlarda kuş yuvaları yaparlar

44. Şaşırmak

- 44/01 Şaşırp gidiyorum
44/02 Şaşırmasam gitmezdim
44/03 Gitmesem şaşırmazdım

45. Düşmanlarım İle

- 45/01 Düşmanlarımla güya gitmiş desem
45/02 Doğrusu tartışamıyorum
45/03 Ondan sonra onlar birbiriyle
45/04 Tartışma içindedir mecburen

46. Gitmeli

- 46/01 Gitmeliyim yerimden bulut göçüşü gibi
46/02 Yavaş yavaş göç ediyorum
46/03 Yıldırımdan çabucak
46/04 İnmeli yerime geliyorum

47. Sabahlar

- 47/01 Sabahları güçlü şekilde bağırdı horoz
47/02 Eski alışkanlığını takip ederdi horoz
47/03 Kurşun gibi çetin günü müjdelediğini
47/04 Duysa muhtemel kendini boğardı horoz

48. Duyamıyoruz

- 48/01 Duyamıyoruz, duymak istemiyoruz
48/02 Birbirimizin yürek derdini
48/03 Gönülleri taşımaktan aciziz biz
48/04 Taşısak da ayakların zincirini

49. Sır

- 49/01 Çiçek ne için çiçek oldu
49/02 Bin kez sordum
49/03 Ama söylemedi

6. SÖZLÜK DİZİNİ

-A-

a : bağlaç; fakat, ama

a. 01/13

abadan : sükûnet

a. + lıklar 21/17

Abdullah: Abdullah (Özel ad)

a. + ımı 24/21

aceb : acayip

a. 28/18

acı : acı

a. 21/06

aç- : açmak

a. – ar 28/04

a. – dım 14/05

a. – masa 13/02

açgözlü: açgözlü

a. + giñ 41/04

açıl- : açılmak

a. – an 26/01

a. – ardı 32/13

a. – madık 35/10

ad : ad; isim

a. 06/13, 11/06

a. + ı 12/07

a. + lı 35/09

adam : insan

a. 34/14

a. + cık 36/15

aga : ağa, ağabey

a. 36/11, 36/15

a. + sız 24/46

agaç : ağaç, tahta

a. 11/03, 33/10

agı : zehir, ağlayış

a. + larnı 31/16

agir : ağır, güç, zor, çetin

a. 16/19, 22/06, 24/91,

41/08, 47/03

agız : ağız

a. 20/08

a. + ı 13/03

agla- : ağlamak

a. – mak 36/03, 36/07

a. – mayın 36/08

a. – nım 24/23

a. – sam 32/01, 32/03,

32/04

a. – sadım 32/15

a.- yar 07/02, 07/10

agram : ağırlık

a. + ın 41/09

agşam : akşam

a. + am 33/07

a. + ı 33/09

a. + lara 32/05

ağtar - : aramak

a. – dım 31/08, 31/09

a. – mayar 03/27

ah : ünlem
a. 24/23, 24/87, 29/17

ahd ü peyman: yemin
a. 36/09

ahır : sonunda, sonuncu
a. + ında 04/05
a. + kı 08/13

ahırı : ama, fakat
a. 14/10, 34/03

ahmal : muhtemel
a. 22/08

ahval : hâl
a. + ı 22/06

ak : ak, beyaz, kır
a. 07/07, 15/04
a. + ca 12/12
a. + lar 24/80

ak- : akmak
a. – ıp 08/22
a. – yan 17/12, 38/04

akgövün: temiz yürek
a. + li 26/09

akıbet : sonunda
a. 09/01

akıl : akıl
a. + larıñ 08/24

akım : akım
a. + ı 08/01, 08/14

akmak : ahmak
a. + ıñ 24/03
a. + lık 29/07

al : al; kırmızı
a. 06/01, 15/04

a. +ı 03/05, 19/06

al- : almak, gelmek
a. – adıñ 29/23
a. – an 17/10, 26/13
a. – ıp 07/04, 07/12,
43/01

a. – ıpdır 24/83
a. – malı 11/04

a. – mazlar 05/14

ala : ala; alaca, karışık
a. 21/05

aldan- : aldanmak
a. – an 36/13
a. – malı 36/15

alım : alim, bilgili
a. + ı 16/35
a. + lar 24/44

alın : alın
a. + ımda 24/14
a. + ımdakı 03/13

alkış : dua
a. 20/04
a. + lar 20/08

alma : elma
a. + mıñ 03/04

altın : altın
a. 18/02

añla- : anlamak, sezmek
a. – yar 41/07

añlat- : anlatmak
a. – dı 14/19

apar- : uzaklaştırmak,
ayırmak
a. – an 24/22
a. – ar 26/03

ar : öç
a. + ında 08/14

ara : ara, mesafe, uzak
a. 14/15, 42/07
a. + da 26/08
a. + mızda 26/04
a. + nı 14/05
a. + sında 29/16

ara- : aramak
a. – sa 24/72

aralık : uzaklık, mesafe
a. + da 34/16
a. + ında 29/14

arka : arka, geri, sırt
a. 26/16, 26/17, 26/18
a. + larında 08/17
a. + mda 24/14
a. + mdaki 26/18

arman : hasret, istek
a. 24/15, 24/43, 24/75,
26/16

arı : arı
a. + larıñ 21/07

arkadag : dayanak
a. + ım 16/16

arkalan- : güvenmek
a. 28/12

arla- : bağlamak
a. – yar 24/81

art- : artmak
a. – yar 42/06

arzu : arzu
a. + larmı 26/10
a. + nı 28/12

as- : asmak
a. – andır 16/28

asıl : doğrusu
a. 45/02

asır : asır; yüzyıl
a. 28/10
a. + ıñ 31/04

asman : gökyüzü
a. 02/01, 02/09, 42/05
a. + da 06/01
a. + dan 21/03
a. + ıñ 28/17, 40/09

ast : yavaş
a. + a 46/02
a. + dan 46/02

aş : aş; yemek
a. + lar 20/06

aş- : aşmak, geçmek
a. – an 16/26
a. – dım 14/01
a. – malı 24/17

aşa : pek, çok

a. 16/42, 21/10

aşık : aşık

a. + ların 38/06

a. + lı 36/13

‘aşk : aşk, sevgi

a. 24/34, 24/92

a. + ın 05/18

at- : atmak

a. – ım 06/14

a. – yan 27/13

ata : ata; baba

a. 12/05, 23/02

a. + dan 24/96

a. + lığı 23/03

atandır- : atılmak

a. – ın 24/39

ataş : ateş

a. 02/02, 02/10

a. + lardan 14/08

a. + ların 31/20

atıl- : atılmak

a. – an 24/13

atlan- : atlanmak

a. – ar 24/86

av : av

a. 40/12

avı : zehir

a. 22/03

avkalan- : ovuşturulmak

a. –sa 43/03

avla- : avlamak,yok etmek

a. – malı 32/02

a. – yın 30/12

ay : ay, zaman

a. + a 24/74

a. + ı 12/13

a. + ın 18/02

a. + ımı 18/03

a. + dan 20/05, 21/03

a. + lar 03/15

a. + lardan 24/74

aya : aya; avuç içi

a. + mda 17/05

aya- : esirgemek, korumak

a. – madım 31/20

a. – man 21/03

ayak : ayak, son

a. 14/25, 15/03

a. + ma 17/13

a. + lar 34/04

a. + ların 31/06, 34/04,

48/04

ayaz : ayaz; soğuk

a. + ı 03/09

ayıp : kabahat

a. +ın 13/04

ayılgañç : korkunç

a. + dı 24/79

aylık : ücret

a. + ı 31/12

ayna : pencere

a. + sında 21/08

		b. + ım 28/04
ayra : ayrı		b. + ın 29/15
a. 13/03	bagşı : bahşı; ozan	
a. + lık 24/91	b. + nın 13/03	
ayt- : söylemek	bagt : baht	
a. – amok 24/85	b. 30/16	
a. – man 24/51	bahana : bahane	
az : az	b. + sız 32/14	
a. 11/08, 11/09, 22/09,	bahar : bahar	
36/02	b. 01/09, 40/24	
a. + da 06/16	Baha veled: Bahaeddin Veled	
Azadı : Azadi (Özel ad)	(Özel ad)	
a. + ın 24/01	b. + in 24/96	
a. + n 24/95	bagt : şans	
az- : yoldan çıkmak,	b. 30/16	
bozulmak	bak- : bakmak, gözetmek	
a. – an 16/29, 16/41	b. – sam 16/31	
aziz : aziz	b. – yan 33/14	
a. 34/14	bakı : ebediyen, ilelebet,	
az-avlak: biraz	sonsuz	
a. 37/03	b. 16/46, 40/23	
	b. + lığın 08/01, 08/14,	
	08/25	
-B-	bakış : bakış	
baba : dede	b. + ı 19/06	
b. + ların 28/15	bal : bal	
bag : bağ; bahçe	b. 21/07	
b. + ım 28/04	b. + a 20/07	
b. + ın 16/04	bala : çocuk	
b. + ına 05/19	b. + sız 24/46	
bagır : bağır; göğüs	balık : balık	

	b. 16/07, 30/04, 43/01, 43/02, 43/04		b. 26/17, 40/10
bar	: var		b. + dan 31/10
	b. – dır 15/12, 30/13		b. + ı 29/07
bar-	: gitmek, gelmek		b. + ın 16/05
	b. – ıp 02/07, 29/22	başasak	: baş aşağı
	b. – masam 44/03		b. 24/80
	b. – mazdım 44/02	başar -:	başarmak
	b. – mış 45/01		b. – ıp 34/15
	b. – yan 44/01		b. – sañ 37/04
	b. – yarım 21/22	başga	: başka
	b. – yarlar 08/22		b. 24/66
barada	: hakkında	başkı	: ilk
	b. 24/67, 24/68		b. 08/02
barça	: parça	başla-	: başlamak
	b. 24/56		b. – dım 31/10
barı	: hepsi		b. – nyar11/05, 21/17
	b. 12/16	bat	: güçlü
	b. + sı		b. 47/01
barlık	: varlık	bat-	: dalmak
	b. + ıma 15/03		b. – dım 24/09
	b. + ın 17/14		b. – ışı 24/67
barmak:	parmak	bay	: büyük, zengin
	b. + ın 28/05		b. 01/04, 10/07
	b. + ından 18/02		b. + ın 24/60
basıbalcı	: işgalci		b. + lıgım 06/09
	b. + lar 16/17	baydak	: bayrak
basırlan-:	gizlenmek		b. 29/15
	b. 22/06	bayır	: yokuş
baş	: baş, kafa		b. + ında 24/76
		bazar	: pazar
			b. + a 05/13

b. + da 24/83
bebek : bebek
b. + imi 24/21
bedev : at
b. 21/16
beke- : güçlenmek
b. – yän 14/16
bela : bela
b. + dı 16/34
belend : büyük
b. 28/17
belki : belki
b. 24/61
belli : belli
b. 34/08
bende : kul, köle
b. 04/25, 29/22
b. + si 40/23
bendivan / bennivan : tutsak
b. 16/10
ber- : vermek
b. 04/21
b. – cek 16/14
b. – di 16/12
b. – dim 17/01
b. – en 24/16, 24/42
b. – er 15/17
b. – medi 30/05
b. – mez 05/01, 30/12
beril- : verilmek
b. – ib 24/34

bereket : bereket
b. + siz 27/01, 27/11
berke- : güçlenmek
b. – dim 24/05
bes et- : durdurmak
b. et- 30/03
beyan et- : açıklamak
b. et - esim 26/10
beyik : büyük
b. 16/47
bäbenek : gözbebeği
b. + imi 24/21
b. + imize 15/06
bäri : beri
b. 29/07
b. + de 10/07
bäş yüz : beş yüz
b. 26/18
biasa : اساسız; sopasız
b. 29/09
bibaş : isyankâr
b. 06/04, 17/02
b. + dan 17/02
biçeper : ustasız
b. 40/15
bigane : yabancı
b. 06/19
bigözleg : arayışsız
b. 29/03
bihasap : hesapsız
b. 03/25

bıgtıyar: farkında olmadan

b. 36/10

bikaralık : kötülüksüz

b. + lıkda 36/01

bikarar: telaşlı

b. 36/06

bil : orta

b. + inde 08/05

bil- : bilmek, anlamak, temel eylemin -p'li ulaş biçiminden sonra gelerek güç yeterliği anlatır.

b. – emok 33/06

b. – ib 11/11

b. – dim 21/14

b. – er 37/05, 37/06

b. – medim 24/49, 24/51

b. – meyän 02/05, 02/07

b. – meyäs 48/01

b. – señ 34/15

b. – yän 21/11, 26/14

b. – yäñsiniz 24/31

bilbil : bülbül

b. 05/03

b. + i 28/05

bilece : birlikte, beraber

b. 33/02, 33/04

bilen : ile

b. 13/03, 14/11, 15/03, 17/10, 17/11, 17/12, 18/08, 19/01, 19/02, 19/04, 19/11, 20/04, 26/08, 29/14, 29/16, 31/27, 32/04, 36/09, 45/01, 45/03, 47/01

bina : temel

b. 04/13

binıyaz: ihtiyacını gideren

b. 31/09

biparh: farksız

b. + lık 21/18

bir : bir, biri, biricik, birisi, tek, yalnız

b. 01/03, 01/08, 02/03, 02/11, 04/21, 06/09, 06/10, 08/11, 08/12, 08/20, 08/23, 09/03, 09/07, 10/05, 11/12, 14/10, 14/19, 17/14, 18/10, 20/05, 21/13, 22/08, 22/12, 24/07, 24/18, 24/49, 26/16, 28/09, 28/13, 29/21, 29/22, 32/08, 32/11, 32/12, 32/13, 32/14, 33/15, 33/16, 34/08, 35/11, 36/06, 39/05, 40/15, 42/01, 42/02

b. +ce 01/12

b. + cık 08/13, 19/09

b. + den 14/18, 32/10

b. +i 04/05, 04/06, 09/09, 11/07, 11/08, 11/09, 11/10, 11/09

birbiri : birbirini

b. 45/03

b. + mizi 24/63

b. + miziñ 48/02

b. + n 24/77

birik- : birleşmek

b. – ip 24/59

b. – tir 24/59

birehim: acımasız

b. 07/07

biriya : riyasız	b. – dum 40/12, 40/23
b. 29/09	b. – ma 13/02
birlik : beraberlik	b. – madı 24/42
b. + iñ 16/43	b. – magı 22/08
biruhsat : izinsiz	b. – makdır 34/15
b. 07/04, 07/12	b. – malı 34/03
bişir- : pişirmek	b. – masa 05/01, 05/02, 05/04, 05/08, 05/12, 05/16, 05/20
b. – di 11/01	b. – masız 22/08
biz : biz	b. – mayar 07/04, 07/12
b. 23/01, 23/03, 48/03	b. – sa 05/07, 06/15, 14/22, 16/13, 20/06, 21/20, 39/10
b. + e 15/05	b. – salar 27/06, 27/13
b. + iñ 15/08, 15/11, 15/16, 41/02	b. – uñ 20/01
bog- : boğmak	b. – up 15/05, 16/19, 16/25, 24/33, 27/10, 36/15, 37/05, 37/06, 40/03, 40/04, 40/13
b. – dı 47/04	bolsa : ise
bogaz : boğaz	b. 10/07, 11/11, 16/29, 25/09
b. + lar 21/24	boy al- : büyümek
b. + larıñ 38/08	b. 24/04
bol- : olmak, bulmak	boyun : boyun
b. 30/11, 34/13	b. + undan 16/20
b. – amazok 48/01	bögür- : böğürmek
b. – an 04/13, 24/17, 39/09	b. – dim 40/04
b. – ar 27/07, 27/14, 28/07	böl- : bölmek
b. – ardı 20/03, 32/02	b. –en 03/04
b. – ayanam 39/10	bölek : parça
b. – cak 30/08	b. + ine 17/14
b. – dı 49/01	bövir : böğür
b. – dık 23/02, 23/03	b. + iñ 35/02
b. – dım 31/04	

b. + imi 40/06

bu : bu

b. 04/25, 07/03, 07/05,
07/11, 08/13, 09/03, 09/06, 15/04,
16/15, 30/03, 31/26, 32/05, 33/09,
34/16, 41/08

bugün : bugün

b. 07/05

b. + ki 16/41

bukı : sığınak

b. + da 24/44

bulan- : bulanmak

b. – anda 42/06

b. – ıp 21/01

bular : bunlar

b. + ın 34/06

buldura- : parlamak

b. – yan 37/01

burç : biber

b. + ı 11/09

bulut : bulut

b. 27/10, 46/01

b. + lar 27/05

b. + lara 09/08

buşla- : müjdelemek

b. – nın 47/03

buyur - : emretmek

b. – dı 04/06

buysanç: gurur

b. 26/17

büre : pire

b. lerini 17/03

büs-bütün: büsbütün, tamamen

b. 01/09, 24/34

-C-

caduvey : sihirbaz

c. 29/10

cahalat: cehalet

c. 24/78

can : can, kişi

c. 06/14, 16/12, 16/14

c. + a 02/02, 02/10

c. + ı 31/09

c. + ım 06/02

c. + lar 24/25

cay : ev

c. 40/15

c. + ım 06/12

cebiri : eziyet

c. 34/12

cedel : tartışma

c. 45/02

celep : fahişe

c. + ler 24/82

cem : bütün, tüm

c. + inden 14/24

cenan : canan; sevgili

c. + ım 06/01

cennet : cennet

c. 28/18
ceññel : orman
c. 06/10, 32/13
Ceyhun : Ceyhun (Özel ad)
c. + ı 24/90
cılavla- : dizginlemek
c. – p 30/15
cogap : cevap
c. 24/42
cöññe : boğa
c. 40/04
cövza : sıcak
c. + da 06/08
c. + ñ 08/05
cuvan : genç
c. + lıgıñ 12/03
cübit : çift
c. + i 40/05
cüyce : civciv
c. 22/11
c. + lerini 11/02

-Ç-
çadır : çadır
ç. + ını 09/05
çag : zaman, vakit
ç. + ında 35/04
ç. + larıñ 29/07
çaga : çocuk
ç. 07/05

ç. + cık 07/01, 07/09
ç. + larmız 20/04
çagıl : çakıl
ç. + lar 24/83
çagır- : çağırmak
ç. – dım 40/08
çala : biraz
ç. 11/05
çalımdaş : benzer
ç. 09/08
çap- : kesmek
ç. – ıp 24/77
çar : dört
ç. 24/79
çaş- : kendini kaybetmek
ç. – ıp 07/01, 07/09
çat- : bağlamak
ç. – dıgından 31/28
çay : dere
ç. + lar 42/06
çek- : çekmek, götürmek,
yapmak
ç. – eyliñ 24/65
ç. – ib 16/37
ç. – yän 27/06
çemçe : kepçe
ç. + li 11/03
çen : durum
ç. + dan 15/07
çenli : kadar
ç. 34/07

çeper : usta

ç. + lerden 40/13

ç + lere 40/14

çermek: etmek

ç. + inden 07/08

çeşme : yerden sızan su ve o
suyun kaynağı; pınar

ç. 01/05, 37/01

ç. + de 37/01, 37/02

ç. + ler 33/03, 33/04

ç. + leriñ 40/17

ç. + lerne 21/22

ç. + sine 24/34

çeşmelen-: pınarlaşmak

ç. – ib 17/12

çäçek : çiçek

ç. + li 36/15

çıda- : dayanmak

ç – rsiñ 24/24, 24/26

çığ : çığ

ç. + lariñ 19/03

çıgcar-: yaşarmak

c. – madık 35/05

çık- : çıkmak, ortaya çıkmak

ç. – an 38/01, 38/02

ç.- manka 22/12

çın : doğru, gerçek

ç. + dan 15/09

ç. + dır 24/23

çıra : lamba

ç + gım 26/12

ç. – sı 41/01

çıtıl- : çatılmak

ç. – madık 35/07

çille : ip

ç. + den 04/07

çiş : şiş

ç. + den 12/12

çitik : çatık

ç. 21/21, 27/11

çog- : coşmak

ç. – up 26/10

ç. – yan 24/34

çorba : çorba

ç. 11/01, 11/08, 11/12

ç. + nı 11/12

ç. + nıñ 11/11

ç. + sın 11/02

çopan : çoban

ç. 10/06

ç. + ıñ 10/04, 10/08

çus : ayağı çabuk

ç. + am 21/20

-D-

da : da, de

d. 15/16, 21/23, 22/10,
24/49, 24/50, 24/66,37/05, 37/06,
42/07

dadar-: tatmak

d. – a 09/02

dag : dağ	d. + ndan 08/24
d. 26/04	d. + lar 03/21
d. + a 28/08	d. + lara 21/11
d. + da 24/04	d. + larıñ 08/07
d. + ñ 16/06, 16/08	dayan-: dayanmak
d. + na 05/18	d. – ıp 18/04
d. + ndan 24/42	de : da, de
d. + lar 16/26, 33/04	d. 15/05, 16/13, 16/17,
d. + ları05/05, 14/15	24/47, 24/69, 31/15, 32/10, 32/11,
d. + lı 24/04	48/04
dakıl- : takılmak	del : nadir
d. – yar 11/06	d. + ce 09/07
dam- : damlamak	d. + siñ 05/03
d. – yan 24/52	dem : dem,nefes, soluk
damar: damar	d. 24/49, 28/13, 36/06
d. + ın 28/15	d. + i 06/17
damca: damla	d. + inden 27/01
d. 09/07, 41/03	d. + ini 14/21
dañdan: sabah	d. + ine 14/12
d. + lar 47/01	Demavend: İran’da bulunan bir
dar : dar	dağ. (Özel ad)
d. 15/11, 24/76	d. 16/06
d. + na 05/17, 16/37	dem be dem: biraz
dart- : çekmek	d. 14/16
d. – ışı 19/07	demir : demir
d. – yar 42/08	d. 11/03
daş : taş, dış, uzak	deniz : deniz
d. 08/07, 43/01	d. 26/03, 29/18
d. + da 12/06	d. + den 32/02
d. + dan 31/07	d. + iñ 30/14
d. + ı 04/03	d. + ler 27/12

d. + lerden 14/01	d. 15/09
d. + leri 21/23	dey : gibi
d. + leriñ 31/05	d. 05/15, 14/03
depe : tepe	däl : değil
d. 24/11	d. 03/23, 06/13, 06/14,
d. + den 24/11	15/11, 21/18, 24/60, 28/08, 34/16
d. + lerden 14/04	däli : deli
d. + sinden 08/07	d. 24/97
dere : dere	dänele- : tane olmak
d. 24/11	d. – män 23/04
d. + den 24/11	däri : ilaç
d. + lerden 14/02	d. 24/12
deregine : yerine	dımşık : sessizlik
d. 22/11	d. + ımı 31/17
derle- : terlemek, zahmet	dınçlık : huzur
çekmek, çekmek	d. + ıñ 09/05
d. – dim 31/15	dide : göz
d. – p 30/14	d. + me 40/18
derman : çare	d. + lerden 17/11
d. + da 04/24	d. + leriñde 41/07
d. + sız 32/07	dil : dil
dert : dert,hastalık	d. +im 03/01
d. 04/22, 34/13	d. + iñize 20/01
d. + de 24/05	dileg : istek
derviş : derviş	d. + im 03/29, 16/48
d. + leri 14/13	dilgir : kırgın
destan : destan	d. 13/02
d. + dır 24/91	din : din
destur : izin	d. + im 03/31
d. + ım 03/31	diñe : sadece
devam : devam	d. 19/07, 31/23, 41/06

diñlet- : düşündürtmek	dogur- : doğurmak
d. – di 40/06	d. – dılar 18/01
dire- : diremek	dogram: parça
d. 15/03	d. 11/12
dirilik : sağlık	dogrı : doğru
d. + im 03/30	d. + sı 39/11
diy- : demek, söylemek	dol- : dolmak, bitmek
d. – dim 24/54, 24/60	d. – dı 29/18
d. – ip 04/08, 04/21,	d. – dım 31/02
16/11, 221/09, 33/14, 33/15, 33/16,	d. – sa 21/23
36/08	dolan -: dolanmak, karışmak
d. – en 16/09	d. 07/06
d. – erdim 32/06	d. – ip 17/04
d. – är 11/07, 11/08,	dolı : dolu, dolmuş
11/09 11/10	d. 24/02, 30/06
d. – madı 49/03	doñ : buz
d. – me 05/07	d. 32/07
d. – medi 29/23	dostlık: dostluk
d. – sem 16/48, 45/01	d. + ımızın 41/02
diyar : yurt, memleket	dovam: devam
d. 09/03, 42/08	d. + ıdır 24/93
diydir- : değdirmek	dovamlı: daimi
d. – ir 29/06	d. 41/02
diyen : kadar da	dovul : endişe
d. 15/11	d. 09/08
dog- : doğmak, yükselmek	doy- : doymak,
d. – dık 15/08, 42/08	zenginleşmek, bıkmak
d. – uldum 24/04	d. – an 11/05
d. – ulışı 15/10	dök- : dökmek
doga : dua	d. – meli 34/10
d. + da 30/11	d. – yärdiler 24/77

dökil- : dökülmek	d. 11/11, 24/85
d. – ip 24/24	d. – an 26/20, 31/06,
dön- : dönmek, döndürmek	36/17, 36/18
d. – deryän 04/03	d. – aylıñ 24/62
d. – dir 20/07	d. – kañ 19/08
d. – en 41/10	durı :duru; şeffaf, berrak
d. – meli 14/26	d. 15/13
dör- : karıştırmak	d. + lıgın 21/02, 40/17
d. – dim 31/05	d. – sa 24/24
döre- : türemek	durla- : temizlemek
d. – der 29/08	d. – p 14/21
d. – män 23/04	durmuş: hayat
döret- : yaratmak	d. + a 17/01, 17/08,
d. – cek 23/03	17/09, 20/04
döş : bağır, göğüs	durşın : tümüyle
d. + e 21/12	d. 31/06
d. + ün 16/11	durşuna: baştan sona
döv- : bozmak	d. 09/10
d. – ipdir 07/05	duşak : yatak
dövük : kırık	d. + ı 21/18
d. 02/03, 02/11	duşman : düşman
döz : düz	d. + larım 45/01
d. 05/17	dutar : iki telli Türkmen sazı
döz- : reva görmek, acımak	d. + ımın 03/06
d. – ersiñ 24/28	duy- : duymak, hissetmek
d. – ip 21/11	d. 21/08
d. – män 40/11	d. – an 41/09
dözen : reva gören	d. – cak 48/01
d. + ler 21/12	d. – sa 47/04
dur- : durmak, olmak,	d. – up 48/01
dikilmek	duygı : duygu, his

d. + larım 38/04	d. – mez 24/03
d. + larımı 39/08	d. – se 28/07
duygur : duyarlı	d. – yän 21/09
d. + lıgı 19/02	düvin : düğüm
duz : tuz	d. + lerinde 14/17
d. 11/10	düyn : dün
d. + ı 11/07	d. 36/13
dünye : dünya	düş : düş; rüya
d. 18/10	d. + lerim 03/20
d. + de 16/15	düyp : dip, baş, esas
d. + ñ 14/25	d. 06/09, 09/03
dür : inci	d. + in 31/05
d. 24/84	d. + ünde 22/06
dürre : kırbaç	düz : doğru, düz, düzgün
d. + leriñ 08/18	d. + iñ 05/08
düş- : düşmek, inmek, gelmek, olmak	düzüv : oluşan
d. 30/02	d. 24/16
d. – ipdir 11/07, 11/08	
d. – di 16/21	
d. – dim 14/12	
d. – meli 46/04	
d. – se 42/07	
d. – seydi 24/70	
d. – yän 46/04	
düşek : döşek, yatak	
d. + çeden 08/23	
düşin- : anlamak	
d. 28/07, 28/08	
d. – medim 29/19	
d. – män 08/13	

-E-

ebedi : ebedi
e. 05/06
ebediyet : ebediyet; sonsuzluk
e. hem 08/21
eciz : aciz
e. 48/03
e. + dir 16/42
a. + ligimi 26/21
eçil- : nimet saçmak
e. – en 28/18

edil : tıpkı, aynı
e. 10/07, 24/86

eg- : eğmek
e. – di 16/05

eger : eğer; şayet
e. 13/01, 15/05, 24/69,

32/10

egri : eğri
e. 24/71

eken : imiş
e. 07/06

el : el, kol,
e. 05/01, 30/12
e. + den 12/02, 24/88
e. + em 15/04
e. + i 13/03, 36/13,

36/15

e. + im 03/02
e. + imde 24/12, 42/02
e. + leñ 21/18
e. + ler 12/09, 34/05,

43/01, 43/02, 43/03, 43/04

e. + lerden 21/17
e. + leri 08/16, 30/06
e. + lerimde 24/21
e. + leriñ 31/23, 34/05
e. + leriñde 30/03

elle- : dokunmak
e. – dim 31/05

elmıdam: daima, sürekli
e. 24/25, 28/12, 36/17

eltäymaz: vardırmaz
e. 05/11

elvan : açık kırmızı; elvan
e. 15/04

em : ilaç
e. 17/06

em- : emmek
e. – dim 18/02
e. – medim 31/18
e. – mesi 12/04

Emir : Emir (Özel ad)
e. + iñ 24/03

emma : ama, fakat
e. 16/29, 16/43, 24/09,
24/15, 24/41, 24/48, 24/75, 29/19

endam: endam; gövde
e. + larıñ 19/02

endigän: düzenli
e. 36/17

endik : huy, alışkanlık
e. 20/02
e. + ine 47/02

ene : anne
e. 07/02, 07/10, 12/05
e. + m 11/11
e. + miz 11/01
e. + ni 31/11
e. + si 14/07
e. + ler 20/01

erbet : kötü
e. + lige 19/12

ercel : ısrarlı

e. 28/06

Erem : İrem (Özel ad)

e. + in 28/18

erk : kararlı

e. 30/15

erkin : özgür

e. 02/06, 24/36

e. + den 02/06

e. + ligini 21/10

ers : gözyaşı

ı. + i 34/03

ertir : yarın

e. 36/14

eser : eser

e. 29/08

e.+ in 01/09, 05/06

eşek : eşek

e. 16/25

e. + i 21/20

eşit- : işitmek

e. – ilmes 27/04

et- : etmek

e. – digini 11/12

e. – dim 14/15, 17/06

e. – emok 45/02

e. – n 24/90

e. – esim 26/09

e. – ib 11/01, 40/18

e. – ip 16/27, 46/01

e. – ilmesin 20/02

e. – ilyär 24/82

e. – mek 36/09

e. – mese 24/29

e. – meseñ 13/01

e. – se 28/05

e. – yän 04/20, 11/12,

15/02, 31/09

e. – yär 15/09

Evlat : Peygamber neslinden
olan kutsal boy.

e. + ı 16/36

ey : ünlem

e. 14/20, 24/54,24/55,
24/56, 28/11, 28/12, 29/10, 29/12,
23/09, 34/14

eyer- : takip etmek

e. – di 47/02

eyerle- : eyerlemek

e. – p 30/16

eyä : sahip

e. + miziñ 24/61

eymen- : korkmak

e. 22/10

eyyam : dönem, çoktan

e. 21/13

e. + dır 24/88

-Ä-

äpet : çok büyük

ä. 24/91

äcit-mäcit: Yecüc ve Mecüc;
kimi dinlerde bahsi geçen efsanevi
varlıklar.

ä. 22/12

ähli : bütün

ä. 31/09

är : er; asker

ä. 24/86

-F-

Fıragı : Fıragı (Özel ad)

f. + nıñ 15/13

fikir : fikir

f. + inde 16/43

-G-

gabat : karşı

g. 09/01

gabık : kabuk

g. + ın 24/57

gaca- : bıkmak

g. – p 36/04

gaç- : kaçmak, kaybolmak

g. – an 07/08, 33/01,
33/02, 33/03, 33/04

g. – ar 28/06

g. – ıp 36/04

g. – madım 31/01,

31/22, 31/29

g. – yar 28/01

gagıl -: kıkırdamak

g. – lardı 32/12

gal- : kalmak

g. – dı 12/06

g. – ıb 44/01

g. – mak 36/02

g. – mandır 33/12,

33/13, 33/14

g. – masam 44/02

g. – mazdım 44/03

g. – sın 21/24

galñ : kalın

g. 31/25

galam : kaşık

g. + lı 11/03

galmagal: gürültü

g. 11/06

gam : kaygı

g. + ım 33/12

gamçı : kamçı

g. + sından 24/52

gamgın: üzgün

g. 02/04

gamız : kımız / kısrak sütü

g. 14/11

gan : kan

g. 24/77, 29/14

g. + ım 18/08

g. + ımda 38/04

g. + lar 24/52

gan- : kanmak, doymak	g. 08/16
g. – mak 36/03	
ganat : kanat	gargış : beddua
g. + lı 02/03, 02/11	g. + a 20/02
g. + ım 02/05	g. + dan 31/11
g. + ına 40/11	garın : karın
gandar- : öldürmek	g. 11/05
g. + dım 14/14	garındaş : kardeş
gapas : kafes	g. 24/54
g. + dan 31/13	garıp : yoksul
gapı : kapı	g. 07/03, 07/11
g. + dır 35/10	garlavac : kırlangıç
g. + sı 04/09	g. + ın 27/03
g. + mı 33/15, 33/16	gaş : ön, kaş
g. + na 04/19	g. + ı 21/21
g. + nı 04/19	g. + ında 08/01
gara : kara; siyah, kötü, gölge	g. + ından 08/25
g. 04/23, 05/14, 15/04,	g. + ları 27/10
26/08, 30/05, 31/23, 31/24	gat : kat
gara- : bakmak	g. + ında 30/13
g. – man 23/01	gavak : mağara
garal- : kararmak	g. + dan 21/13
g. – dı 16/02, 29/18	g. + sız 29/11
g. – sa 20/06	gavı : iyi
garañkılık : karanlık	g. 20/03
g. + ı 18/09	g. + lık 21/09
garaş- : gözlemek	gavuş- : kavuşmak
g. – dık 30/05	g. – cakdılar 24/74
garba- : kavramak	gavşır- : kavuşturmak
g. – yan 08/16	g. – ıp 24/62
gargı : karnı	gay : fırtına
	g. + dan 36/04

gayık : kayak	g. + likde 16/39
g. 30/01	gel- : gelmek
g. + ın 30/15	g. 28/13
gayım : sağlam	g. – dim 17/04
g. 04/07	g. – en 29/02
gayış- : eğilmek	g. – er 09/01, 32/11
g. – yan 33/08	g. – gen 24/68
gayrı : gayrı, başka, farklı	g. – ib 05/17, 36/17
g. 12/01, 12/15, 29/11,	g. – mek 36/04
39/10	g. – meklik 34/12
g. + sı 39/10	g. – yän 04/19
gayrat : gayret	g. – yär 26/09, 26/10,
g. + ım 06/15	26/11, 28/14, 28/16
gaytalan- : tekrarlanmak	g. – yärdi 39/04
g. – maz 24/92	geñ : tuhaf
gaz : kaz	g. 24/68
g. 32/12	gep : söz
g. + lardan 14/06	g. + idir 35/12
geç- : geçmek	ger- : germek
g. – ip 14/10	g. – ip 16/11
g. – dim 40/14	gerek : gerek
g. – ere 15/17	g. 16/13, 30/02
g. – medim 31/26	getir- : getirmek
g. – meli 30/08, 34/08	g. – dim 18/10
geçmiş : geçmiş	g. – in 30/16
g. + e 16/31	gez- : gezmek
geçit : geçit	g. – dim 24/10
g. + lerden 14/10	gezek : defa, kez
geçiril - : geçirilmek	g. 49/02
g. – di 12/11	gezel- : yöneltmek, hedef
gedem : küstah	almak

g. – yän 19/12
gıcak : kemana benzeyen üç
telli vürmalı çalgı

g. 13/04
g. + ımıñ 03/07

gıgır - : bağırmaq
g. – andırım 24/40
g. – dı 04/05, 47/01
g. – dım 24/40

gıra : kenar
g. + sında 09/04

gırça- : soymak
g. – dım 31/25

gısım : avuç
g. 28/09

gısğa : kısa
g. 30/07, 34/08

gış : kış
g. 28/06, 33/09
g. + ın 22/03
g. + lara 32/05
g. + larımıñ 03/09

gıy- : feda etmek
g. – lan 24/38

gız : kız
g. + ı 10/06
g. + lardan 14/07

gızgın : kızgın
g. 31/04

gızıl : kırmızı
g. 31/20

gice : gece
g. 38/03
g. + de 18/01
g. + ler 03/15
g. + sinde 24/78

giden : sonsuz
g. 02/01, 02/09, 10/02

giñ : geniş
g. 02/01, 02/09

gir- : girmek
g. 05/19

git- : gitmek
g. – di 12/02, 12/08,

14/18

g. – en 24/88
g. – ib 36/17, 44/01,

44/02, 44/03

33/11

g. – ipdir 33/05, 33/07,

g. – mek 36/02
g. – mekden 30/01
g. – meklik 34/12

g. – meli 46/01

g. – se 27/10

g. – sem 30/15

gizle- : gizlemek, saklamak
g. – yän 21/04, 39/07

gizlen- : gizlenmek
g. – ib 10/05

goca : yaşlı
g. 32/09

goçak : alp	g. – yän 46/02
g. + ları 16/28	
goh : bağışma	göçiş- : göçüşmek
g. 11/06	g. – ini 46/01
gol : kol	gök : gök, mavi
g. 24/62	g. 06/07
golay : kolay	g. + ce 27/05
g. 02/08	g. + den 27/04
g. + dan 02/08	g. + iñ 16/02
gonag : misafir	g. + inden 04/17
g. + a35/09	g. + lik 09/03
gop- : kopmak	g. + likler 27/02
g. – an 24/19, 24/20	Gökleñ : Göklen (Özel ad)
gopar- :ayırma	g. 24/55
g. – yarlar08/07	göl : göl
gorkı : korku	g. + lerdən 14/06
g. 18/08	g. + lerdäki 14/06
goy - : koymak, bırakmak, yerleşmek	g. + leriñ 14/07
g. 21/12, 21/24	gör- : görmek
g. – an 31/25	g. – cek 41/07
g. – dum 40/10	g. – dim 28/09
g. – ıb 11/02	g. – en 21/16
g. – up 26/08	g. – meli 34/09
g. – yarlar 08/06	g. – yän 30/09
gozgan - : hareket etmek	göreş : savaşı
g. – aysa 32/10	g. 16/21
göç- : göçmek	görin- :görünmek
g. – dim 40/16	g. – äyse 415/05
g. – en 35/04	görä : göre
g. – se 27/02	g. 11/04
	görgi : ızdırap, acı
	g. + li 13/04

göril- : görülmek

g. – meli 03/20

Göroğlu : Köroğlu (Özel ad)

g. + dır 24/98

gösgöni: dosdoğru

g. 24/13, 24/71

göter- : taşımak

g. – mekden 48/03

g. – sek 48/04

gövher: inci

g. + ler 08/23

gövin : gönül, kalp

g. 10/04

g. + e 21/23

g. + i 15/12

g. + imi 24/38

g. + iñ 28/10, 29/16

g. + leri 48/03

gövrä : gövde

g. + mi 24/38

g. + ñ 28/09

gövüs : göğüs

g. + üñe 02/07

göyâşir : aslan

g. 24/81

göz : göz

g. + e 09/06

g. + im 24/07

g. + imdäki 03/11

g. + inden 27/09

g. + leñ 40/09

g. + ler 12/10

g. + lerdir 35/05

g. + lere 23/01

g. + leri 19/04

g. + lerim 06/05, 41/06

g. + lerimiñ 21/06

g. + leriñ 19/06, 28/10

gözel : güzel, dilber

g. + ler 37/02

g. + ligiñ 19/07

gözle- : aramak

g. – p 24/36, 40/09

g. – yän 21/02

gözleg : arama

g. + ler 03/25

gözik- : öğrenmek

g. – yär 42/04

gözyaş : gözyaşı

g. 09/10

g. + ñı 30/03

guba : pembe-kahve renk

g. 14/06, 32/12

gubarlan- : kıpırdamak

g. – anda 35/06

gucak : kucak

g. 13/02

g. + ın 28/04

g. + ına 31/02

gugar- : tenhalaşmak

g. – dı 30/09

gulak : kulak

	g. 21/20		güvanç: kıvanç
	gulpak : kâkül		g. 39/01
	g. + lı 14/04		guyul- : yerleştirilmek
	gum : kum; toprak		g. – dım 17/13
	g. + ı 08/16		guzı : kuzu
	gur- : kurmak, yapmak		g. 40/03
	g. – ar 09/04, 43/02		gübürde- : gürlmek
	g. – aylıñ 24/65		g. – nde 42/05
	g. – na 04/08		g. – p 33/09
	g. – nadım 04/01, 04/04,		gül : çiçek
04/13	g. – yarlar 08/09	49/01	g. 01/08, 16/22, 49/01,
	gurıl- : kurulmak		g. + den 31/08
	g. – ışı 15/08		g. + inde 19/03
	gursak: göğüs		g. + kä 36/11
	g. + a 21/12		g. + leriñ 30/06
	gurşun: kurşun		g. + lerdin 06/06
	g. 47/03		gül- : gülmek
	guş : kuş		g. – mek 36/07
	g. 02/03, 02/11, 40/11,		g. – mäyin 36/08
43/04	g. + ı 31/13		g. – üp 29/22
	g. + ıñ 39/05		g. – yär 42/05
	g. + ıñı 36/01		gülä : buzağı
	g. + lara 43/02		g. + lik 10/06
	g. + laram 33/08		gülki : gülüş
	g. + ları 43/01		g. + ler 39/01
	guşluk: kuşluk vakti		gülle- : çiçeklenmek
	g. 33/05		g. – yär 42/02
	g. + am 33/07		gülzar : çiçek bahçesi
	g. + da 33/08		g. + da 06/12
			güman: şüphe

g. 33/11

gümmir: gürültü

g. + ler 27/04

gün : gün

g. 08/11, 08/12, 11/01

g. + den 40/16

g. + e 40/16

g. + i 47/03

g. + lerde 41/08

g. +lerimiñ 03/08, 31/16

g. + üñ 29/01, 29/03, 29/

05, 34/09

güneş : güneş

g. 19/04, 29/16

g. + den 31/08

g. + iñ 29/02

g. + ligim 04/15

günä : suç; günah

g. 03/17

günakär: günahkâr

g. 31/23

güp- : övünmek

g. 04/17

gürgen: ızdırap

g. + i 12/03

gürle- : konuşmak

g. – dim 31/17

gürleş- : konuşmak

g. – yan 19/05

gürrüñ : sohbet

g. 11/05, 26/09

güyç : güç

g. + li 14/11

g. + den 16/44

güyçlen- : artmak

g. – yär 11/06

güymen - : eğlenmek

g. – mek 36/03

g. – meli 03/19

güyz : sonbahar

g. 19/03

güzer : geçit

g. + iñ 05/12

g. + ine 22/03

g. + de 06/06

-H-

haçan : ne zaman

h. 33/06

hadam: hizmetçi

h. + ı 14/20

hafız : Hafız (Özel ad)

h. 16/38

hak : doğru, gerçek, Allah,

Hakk

h. 24/51

h. + a 24/16

h. + dı 24/14

h. + dır 24/23

h. + ı 24/36

hakda : hakkında

h. 01/08, 24/66	h. 29/11
hakikat : gerçek; hakikat	haramı : haydut
h. + a 05/10	h. 24/25
h. + ın 21/15	h^warlan- : çile çekmek
h. + sız 24/48	h. – sam 24/50
hal : durum	hars ur- : hareket halinde olmak
h. + dan 28/06	h. – yan 29/04
hala- : sevmek, beğenmek	Hasar : Hasar (Özel ad)
h. – mayarın 21/19	h. 24/42
h. – yan 21/10	hasrat : hasret, keder
halat : vakit	h. + ım 26/19
h. + ı 29/02	h. + ından 16/03
halayık : köle	hatar : sıra
h. 24/56	h. 32/12
halık : Allah	hatın : kadın
h. + ın 24/58	h. + lar 24/86
ham : boş	hatıra : hatır
h. 24/72	h. + sına 30/07
hamana : güya	hatta : hatta
h. 45/01	h. 33/12
hamıla : yüklü	hava : hava
h. 30/01	h. 29/18
han : kağan	h. + da 06/14
h. + lar 24/25	havla- : havlamak
hana : ev	h. – gyar 10/09
h. + ka 35/02	hayat : avlu
hancar : hançer	h. + dan 31/13
h. 35/02	haybat : heybet
Hara : Yunan mitolojisinde Zeus'un eşi ve ablası olan tanrıça (Özel ad)	h. + ılı 14/19
	hayırçı : yardımcı
	h. 35/11

hayış : istek	hemme: hep, hepsi, herkes,
h. 04/20	tüm, bütün, her
hayrangal-: şaşırmaq	h. 24/56, 24/80, 34/01,
h.- 1b 44/01	34/03
h. – masam 44/02	h. + si 12/02, 34/06
h. – mazdım 44/03	h. + ler 34/01, 34/03
hayranlık: hayranlık, hayret	hemra: dost, arkadaş
h. + dan 04/10	h. + lık 12/13
haysı : hangi	heniz : henüz, hala
h. 03/28, 26/03, 26/05	h. 23/03, 24/85
hayvan: hayvan	h. + em 15/09
h. 10/03	her : her
Hazar : Hazar Denizi (Özel ad)	h. 42/03
h. + ın 29/06	herçend: her ne zaman
h. +ında 26/20	h. 06/05, 14/22, 24/47
hazına: hazine	herhal : herhalde
h. + m 06/16	h. 24/31, 30/07
hazır : hazır	her kim : herkes
h. 20/01	h. 08/19, 08/20, 11/04,
hekger-: böbürlenmek	34/08, 34/09, 34/10, 34/11
h. – yän 27/09	hernä : olduğu gibi, olsa da
hekim : hekim, doktor	h. + 15/12, 31/21
h. 04/03	heser : tutku
hem : hem; de/da, ve	h. + ın 05/05
h. 04/20, 05/07, 08/10,	heserdeş: duyguları, fikirleri
16/16, 24/46,24/48, 37/03, 40/21	ortak olan
hemdem: dost	h. + im 24/41
h. 28/11	hâzir : şimdi
hemişe: her zaman, her daim	h. 24/16
h. 01/13, 28/11	Hıdr- ilyās: Hıdr- İlyas (Özel
	ad)
	h. 06/11

hıyal : hayal, arzu	h. – ip 21/14
h. + ın 14/20	hövür : yoldaş
h. + lardan 24/72	h. + imi 40/08
h. + larının 17/03	hövürtge : kuş yuvası
hiç : hiç	h. 43/02
h. 07/04, 07/12, 24/92, 29/19, 33/13, 33/14	h. + lâr 43/04
hikmet : hikmet	hözir : memnuniyet
h. + den 24/02	h.+ ler 03/13
hin : in	huş : akıl
h. + ine 34/07	h. + larım 03/19
horaz : horoz	huzur : huzur
h. 47/01, 47/02, 47/04	h. + ın 28/05
horgur- : atın burnundan horultuya benzeyen ses çıkarması; horuldamak	humar : humar; uyku sersemliği
h. – up 21/16	h. 27/09
horlan- : eziyet çekmek	hümnet : kuvvet
h. – sam 24/50	h. 28/15
hosdar / hossar : destekçi	hüyr : güzel
h. + ım 16/23	h. 24/82
hoşluk : mutluluk	
h. + ım 33/12	-I-
hökim : hüküm	ıglan : ilan
h. + lerinin 08/18	ı. 28/05
hökman : muhakkak	ıhlas : temel, gayret, heves
h. 33/17	ı. 06/09, 11/01, 32/04
höves : heves	ıkbal : ıkbâl; kısmet, talih
h. + i 27/03	ı. + ı 05/13
hövrük- : alışmak	ı. + ım 14/11
h. – dim 31/21	ı. + ın 12/11
	‘ılım : âlim

1. + dan 04/12

ılham : ilham

1. 35/09

ıma : ama

1. 49/03

ımıklı : sürekli

1. 14/09

ımgır : uşuz bucaksız

1. 24/27

ımtıl- : ümitlenmek

1. – sanda 05/10

ınam : güven, inanç

1. 12/07, 33/11

1. + dan 04/11

ıman- : inanmak

1. – sa 27/07, 27/14

1. – yan 19/10

ınca- : incinmek

1. – dı 12/07

ıncalık: üşengeç

1. + ın 27/08

ınsan : insan

1. 15/12

1. + a 28/17

1. + lar 24/56

ırag : uzak

1. + ım 16/24

ıs : koku

1. + ılı 40/24

1. + sı 22/07

1. + sısı 25/05, 25/06

ısga- : koklamak

1. – sım 28/16

İslam : İslam; din

1. + da 06/03

ışık : ışık

1. + lardan 14/08

ıza : acı, ağırı

1. 14/26

1. +lar 03/14

1. + lam 14/22

1. + sı 38/07

ızarla-: takip etmek, peşinden
götmek

1. 14/21

1. – p 24/36, 30/11

1. – sım 28/14

-İ-

iç : iç

i. + inde 05/08

ideg : arama

i. + imi 30/11

igne : iğne

i. + si 22/04

ikigövün: kararsız

i. 43/03

il : halk, yurt, millet,
memleket

i. 24/44, 28/12

i. + den 26/22

i. + i 24/36
i. + im 24/55
i. + inden 38/01
i. + iñ 16/20
i. + iñe 24/30
i. + ler 24/70
i. + lerde 16/10
i. + lerdən 24/39
i. + lere 24/39
il- : ilişmek
i. – er 09/06
i. – medi 29/21
ileri : ileri
i. 16/47
il-gün : insanlar
i. + den 13/02
i. + iñ 16/03
ilki : önce
i. 13/01
iman : iman
i. 24/10, 24/14
imi-sala: sessiz
i. 07/01, 07/09
imrin- : heveslenmek
i. – mek 36/11
iñ : en
i. 29/07
in- : inmek
i. – se 16/17
i. – yän 04/17
i. – yände 04/18

inçe : ince
i. 04/07, 22/04
ine : işte
i. 11/05, 29/08, 39/09
ir : erken
i. 11/08
i. + den 29/17
iri : büyük
i. 09/09
irki : sabah
i. + lerine 10/04, 10/08
İskender: İskender (Özel ad)
i. 16/26
isle- : istemek
i. – yän 21/08
iş : iş, emek
i. + de 08/19
i. + den 12/09, 31/12
i. + dir 28/08
i. + iñ 16/47, 22/08
ş. + inde 08/20
i. + leriñ 08/13
işik : kapı
i. + inden 04/21
işle- : işlemek
i. –rim 03/17, 03/18
it : köpek
i. + i 29/04
itikat : inanç
i. + ım 06/03

		k. – maz 30/04
-K-		
kabul : kabul		kanun : kanun
k. 13/01	07/11	k. + ı 07/03, 07/05,
kaç- : kaçmak		
k. – yar 28/02		kapı : kapı
kaçır- : kaçırmak		k. ma 33/14
k. – ıp 27/09		kayıl : memnun, hoşnut
kada : kural		k. 24/33
k. + sı 07/06		k. + lığı 21/19
kadd : boy		kayna- : kaynamak
k. + ına 11/04		k. – p 11/08
kadım : kadim		kebder : güvercin
k. 28/15		k. + leriñ 40/06
kak- : çarpmak, tanelemek,		kelam : kelime
çalmak		k. 20/08
k. – an 03/05		k. + larınıñ 08/03
k. – ar 33/16		ketle : kısa
k. – aysa 33/15		k. 28/17
k. – ıb 17/02		kem : eksik, az, kötü
k. – ıp 02/05		k. 11/09, 11/10, 22/09
k. – yan 04/19		k. + indäki 34/02
kal- : kalmak, silkelemek		kemräg: azıcık
k. – sa 05/06		k. 11/07
kalkınış: canlanma		kenar : kenar
k. + dan 14/14		k. + da 10/05, 30/10
kalp : kalp		kepe- : kurumak
k. + da 42/01		k. – nok 12/10
k. + ım 32/10		keramat: keramet
k. + ımda 24/12, 24/19		k. + lı 20/08, 31/18
kan- : kanmak		kerlik : sağırlık
		k. + inde 40/01

kerpiç : tuğla	kimin : gibi
k. 08/06	k. 24/80, 24/81, 24/82,
k. + leriñ 08/06	24/84, 24/86
kertop : patates	kimse : kim, kimse
k. 11/10	k. 11/03
kes- : kesmek	k. +niñ 29/21
k. – sin 11/10	kir : kir
kesel : hastalık	k. 24/80
k. + iñ 22/04	kirpik : kirpik
kesmek : kabuk	k. + leriñ 19/11
k. + lerin 31/25	kol : el
kä : bazı, bazen	k. + uñda 05/20
k. 24/37, 43/03	kork- : korkmak
k. + ler 36/09, 36/10	k. – mayın 21/15
kän : çok; fazla	koy- : koymak
k. 16/14, 24/09, 24/20,	k. 06/13
24/53, 24/66, 30/05, 40/06	koyun : koyun
k. + em 06/15	k. + uñdan 16/22
käte : zaman zaman	kök : kök
k. + ler 24/37	k. + im 06/08
kın : zor, güç, kenar	k. + lerden 24/35
k. 28/08	k. + lere 24/35
k. + da 05/12	k. + lerimi 31/19
kısım : çeşit	kölgeçil : mayışık
k. + lı 29/08	k. 27/08
kısmat : kader	kömelek : mantar
k. + ıma 24/33	k. 42/05
ki : ki	kömür : kömür
k. 24/41	k. + siz 32/05
kim : kim	köne : eski
k. 03/26, 03/27, 16/29	k. 47/02

köñül : gönül

k. 12/14, 17/01, 40/20

k. + e 24/68

k. + üm 06/06

k. + üñ 35/06

k. + şen 17/06

k. + lerden 17/10

köpik : manatın yüzde biri
olan en küçük para birimi

k. ler 08/23

köpri : köprü

k. + ler 24/65

körpe : küçük

k. + ligiñ 12/04

k. + likden 14/04

köşg : saray

k. + i 29/20

köynek: gömlek

k. + iñ 22/02

köyyär-: yanmak

k. – in 06/07

köz : göz

k. + e 30/02

kül : kül

k. 16/27

k. + e 41/10

k. + lerim 17/11

külbä : kulübe

k. + me 40/20

k. + niñ 07/03, 07/11

külpet : ıstırap

k. + li 31/16

kümüş: gümüş

k. 01/05

künde : pranga

k. + leri 32/02

kürek : kürek

k. +leri 30/04

kütel- : körelmek

k. – er 38/05

küyse- : arzulamak

k. – p 40/15

-L-

laçın : şahin

l. 28/10

lal : lal; dilsiz

l. 38/03

lay : çamur

l. 38/04

leb : dudak

l. + leriñ 19/06

lokma : lokma

l. 34/13

l. + sı 34/06

lokmalan-: lokmalaşmak

l. – mak 34/13

lukman : hekim

l. 34/15

-M-

maksat: amaç, niyet

m. + ım 26/06

m. + ına 08/13

manı : mana, anlam

m. 31/08

m. (a) 24/08

m. + da 24/07

maña :bana

m. 01/02, 01/11, 14/19,
24/03, 24/69

mañlay: kafa, alın

m. 24/08

m. + ına 07/07

matlap: gaye

m. + a 24/08

mavı : mavi

m. 17/13, 27/12

maya : esas

m. 14/07

mazar : mezar

m. + lañ 40/22

mazlum: mazlum

m. + lariñ 08/15

mecal : kuvvet

m + ımıñ 31/28

mecbur: mecbur

m. 45/04

Mecnun : Mecnun (Özel ad)

m. 24/97

Medayin: eski dünyada ünlü
bir şehir adı; Pers başkenti. (Özel ad)

m. + i 16/27

medetkär: yardımcı

m. + im 16/23

meger :meğer, muhtemel

m. 05/15, 47/04

mekir : kurnaz

m. 16/18

meles : melez

m. 32/13

men : ben

m. 01/01, 01/03, 01/08,
01/10, 01/12, 02/02, 02/10, 15/02,
16/09, 21/03, 21/05, 21/11, 24/01,
24/33,24/35, 24/39, 24/40, 24/54,
24/60, 24/76, 24/94, 30/08, 30/16,
31/10, 31/15, 31/21, 40/14, 40/16

m. + dedi 39/01

m. + den 24/22

m. + i 15/01, 26/03,
26/05, 42/08

m. + iñ 06/02, 06/04,
06/08, 06/12, 06/16, 06/20, 14/22,
24/69, 24/87,24/92, 26/01 26/06,
26/12, 26/19, 38/03, 41/06

m. +lik 04/17, 24/57

m. + ligiñ 24/76

Meñli : Menli (Özel ad)

m. + imi 24/22

m. + siz 24/45

menzil: menzil

m. 24/17

mercan: mercan

m. 27/03

mert : yiğit

m. + de 24/07

m. + i 24/09

meyletin: gönüllü, gayretli

m. + lik 34/16

mâhir : sevgi

m. + em 24/22

mākām: sıkıca

m. 30/15

mäle- : melemek

m. – dim 40/03

mı : soru eki

m. 33/05, 34/08

mıhman : misafir

m. 33/15, 33/16

mıka : acaba

m. 19/07

Millı Aga: Milli Ağa (Özel ad)

m. + nıñ 15/14

mi : soru eki

m. 09/01, 09/06, 21/14,

m. + dir 21/18, 30/02

m. + ñ 29/10, 29/12

mis : bakır

m. + i 04/02, 20/07

molla : molla

m. 24/21

möcek : kurt

m. 10/03, 10/07

mövç : dalga

m. + lı 30/14

mövç ur-: dalgalanmak

m. ur – dı 29/18

mukam : beste

m. + lardan 30/09

munda : burada

m. 15/09

musallat: musallat; bela

m. 16/19

mülk : mülk

m. + ünde 41/04

mümkin: muhtemel

m. 17/04

müñ : bin

m. 14/10, 24/15, 24/43,
24/75, 49/02

müşgil: müşkül; zor

m. 28/07

-N-

nabat : şeker

n. + ı 07/08

naçar : çaresiz

n. 07/02, 07/10

nagış : nakış

n. + ın 34/11

n. + lar 24/68

nagma: nağme, şiir

n. + dır 42/01

n. + sına 05/03	n. 29/13, 29/15
n. + sınıñ 24/93	näme : ne, nasıl
nahar : yemek	n. 10/09, 29/20, 49/01
n. + a 11/06	n. + dir 42/02
n. + iñ 11/07	näşe : neşe
nakıl : atasözü	n. 16/44
n. + ı 08/18	nätanış : tanımadık
nar : nar, alev, ateş	n. + lar 03/21
n. 32/13	niçe : nice
n. + ı 12/14	n. + leri 16/12
n. + ımıñ 03/05	nikalaş- : nikahlanmak
n. + iñ 05/02, 29/14	n. – an 31/27
nasıp : nasip	nirde : nerede
n. + iñ 34/14	n. 12/13
natuvan :güçsüz	niyet : niyet
n. 08/02	n. + im 06/13
nazar : bakış	nokat : nokta
n. + ına 29/21	n. + ı 08/04
ne : ne	not : not
n. 16/35, 16/36, 24/16	n. + larıñ 08/02
nefis : nefis	nova : beste
n. + iñ 16/18	n. + ları 08/02
neneñ : nasıl .	nur : nur, ışık
n. 20/03, 24/24, 24/26,	n. 21/22
24/28	n. + ından 24/64
n. + si 26/04	n. + ını 19/04
neresse : çocuk	nurana : güzel, parlak
n. + likden 14/05	n. 05/16, 18/04
näçe : ne kadar	nurbat : merhamet
n. 42/07	n. + sız 24/60
nähili : nasıl, hangi	

-O-

o : o
o. 15/11, 29/20
o. + nı 21/03
o. + nın 21/08, 34/03

oba : köy
o. + lar 12/06

ocak : ocak
o. + a 17/07
o. + ım 42/04
o. + ımı 31/03
o. + ın 17/07
o. + ından 26/13

ogul : oğul, yavru
o. + dır 24/95
o. + ı 10/07, 24/01,
24/03
o. + lañ 16/09

ogurla-: çalmak
o. – dan 35/12
o. – nan 24/89

ogurlat-: çaldırmak
o. – dım 13/03

oglanlık: çocukluk
o. + cık 36/13
o. + ıma 17/04

ok : ok, kurşun
o. 28/02
o. + dı 24/13

o. + ı 19/11

okara : tabak
o. + m 29/18

ol : o
o. 15/12, 16/44
o. + añ 21/10

ol- : olmak
o. 05/11

olar : onlar
o. 08/06, 08/08, 08/09,
24/21, 24/76, 33/05, 45/03
o. + da 43/04

o. + ı 21/11

ok : ok
o. 28/02

on : sayı; on
o. 28/05

ondörd: on dört
o. 03/15

onsoñ : sonra, ondan sonra
o. 18/07 , 45/03

oñurga: omurga
o. + sı 04/12

orak : orak
o. + ı 38/05

orakçı : orakçı
o. + lañ 38/05

ornan-: yerleştirmek
o. – dırın 24/35

orta : orta
o. 11/02, 29/16

orun : yer

o. + umı 31/28

ot : ot; bitki, ateş

o. 26/13

o. + a 30/02

o. + larıñ 12/16

o. + lı 27/01

o. + lık 10/02

o. + ıñ 17/07

o. + ına 16/01

otur- : oturmak

o. – ar 26/04

ov- : ovmak

o. – up 17/05

ovaz : ses

o. 14/19

o. + ı 03/06, 38/08,

39/05

o. + ımı 30/12

o. + da 06/20

o. + lañ 40/24

o. + larıñda 28/14, 28/16

ovlak : oğlak

o. + ı 12/12

oy : düşünce

o. + a 24/09

oyan- : uyanmak

o. 22/01, 22/05, 22/13

o. – maz 38/08

oyla- : düşünmek

o. – n 22/09, 22/10

o. – nman 19/09

oyun : oyun

o. + dan 40/07

o. + larıñ 08/01, 08/14,

14/24

o. + undan 16/18

o. + ı 34/04

-Ö-

öç- : sönmek

ö. – di 12/16

ö. – ere 15/17

ölim : ölüm

ö. 03/23, 17/03

ömir : ömür

ö. 39/06

ö. + im 24/87, 24/92,

24/94

ö. + ıñ 30/07

önen : ortaya çıkan, hayat

bulan

ö. + ler 16/22

öñ : ön, önce

ö. + e 05/09, 29/17

ö. + inde 24/61

öñki : önceki

ö. + den 42/04

örk : bağ

ö. + imi 21/13

ört- : örtmek

ö. 04/23	ö. + imiz 23/03
ösen- : benzetmek	ö. + imde 32/15
ö. – dir16/30	ö. + ine 42/08
öt- : geçmek, işlemek	ö. + iñ 13/01, 36/09,
ö. – dim 14/09	47/04
ö. – mänkä 22/05	ö. + iñi 13/01
övren- : öğrenmek	ö. + ünde 15/15
ö. – dim 18/05	özge : başka
övrür - : çevirmek, dönüşmek	ö. 24/42
ö. – yän 04/02	
övril- : çevrilmek	-P-
ö. – dim 17/14	pahır : yoksul
ö. – en 22/03	p. 04/25
ö. – ip 36/04, 36/18	parahat: sakin
ö. – mek 36/11	p. 36/06
öy : ev	pasıl : mevsim
ö. 04/01, 04/04, 04/08,	p. + iñ 31/02
04/13	pay : pay
ö. + e 17/07	p. + iñiz 30/13
ö. + i 31/13	pena : sığınak
ö. + ime 42/03	p. + lara 31/01, 31/22,
ö. + üñ 17/08	31/29
ö. + miz 30/09	p. + lardan 31/01, 31/09,
öyken : akciğer	31/22, 31/29
ö. + e 22/05	pencire: pencere
öylän : öğlen	p. + si 04/10
ö. 33/05	p. + lardan 21/04
öz : öz; kendi	perde : perde
ö. 08/20, 11/04, 15/03,	p. + leri 14/15
30/12, 31/21, 31/28, 40/08	p. + lardan 21/04
ö + i 21/01, 21/05	

peri : peri

p. 24/82

periştä: melek

p. + ñ 35/11

peryat: feryat

p. + dır 35/03

p. + ıma 24/41

perzent: çocuk

p. + i 24/01, 31/04

pes : alçak

p. + dir 16/42

peş : soba

p. + lerem 33/10

päk : pek

p. + ligin 17/05

päl : niyet

p. + e 24/16, 24/72

p. + i 16/41

p. + im 24/13

pınhan: gizli, gizlilik

p. +lık 03/23

p. +lıkda 03/24

pıgamber : peygamber

p. 29/12

pikir : düşünce

p. + e 24/67

p. + iñ 24/67

pile : koza

p. + siniñ 24/57

pişe : iş

p. + si 16/45, 16/46

polat : çelik

p. + dan 04/07

pomazar: domates

p. + ı 11/10

pursat : fırsat

p. 15/17

-R-

rast : doğru, gerçek

r. 05/07, 21/14

rehim : merhamet

r. + dar 24/61

reñk : renk

r. + leriñ 15/10

ret : ret

r. 15/01

rezvan: cennet

r. 32/06

rovac : revaç

r. 24/83

rövşen : parlak

r. 31/24

ruh : ruh

r. 01/05

r. + unda 31/24

-S-

saç : saç

s. 23/01	sarsa- : sarsılmak
sadalık : sadelik	s. – r 16/32
s. + ım 26/07	saral- : sararmak
saf : saf	s. – dı 16/04
s. 24/93	sav- : yönlendirmek
sakla- : gizlemek	s. – dım 40/20
s. – dım 31/28	savı- : soğumak
sal- : bırakmak, yapmak	s. – yar 38/06
s. – malı 34/11	savaş : savaş
s. – sa 06/11	s. – dı 12/09
s. –sañ 05/13	savık : soğuk
salık : serap	s. 27/06, 27/13, 29/01,
s. + dan 31/19	31/01
salım : an, vakit	s. + lıgını 09/02
s. 01/12, 36/02	saya : gölge
salkım : salkım	s. + larının 31/24
s. 37/01	s. + sın 09/02, 27/06
sallañçak : salıncak	Sayad : Sayat (Özel ad)
s. 36/18	s. + ın 05/19
sañç- : batırmak	sayla- : seçmek, seçilmek
s. – pdı 16/39	s. – n 04/22
saña : sana	s. – p 31/10
s. 01/01, 01/10, 13/02,	sayra- : ötmek, şakımak,
16/40, 26/01, 28/07	konusmak
sandık : sandık	s. 28/14
s. + ımdır 26/02	s. – sen 38/01, 38/02,
sapan : sapan	38/09
s. + lara 40/12	s. – masañ 38/03, 38/04,
sapar : defa, kez	38/05, 38/06, 38/07, 38/08
s. 32/14	s. – p 40/21
s. + lara 40/10	s. – yşım 02/04
	saz : saz, ezgi, müzik

s. + a 28/07	26/13, 26/20, 29/01, 29/05, 29/13,
s. + ın 05/20	29/15, 34/14, 39/06, 41/07, 41/08
s. + ında 32/12	s. + de 02/05, 26/06,
s. + ımı 30/10	28/03
s. + lar 33/02	s. + dedi 39/01
s. + ların 15/14	s. + den 26/03, 26/05,
sazanda : sazende	28/01, 28/02
s. 32/09	ser : heves
sebäp : sebep	h. + ın 35/04
s. + i 14/23	serbaz : asker
s. + lem 07/06	s. + ın 29/04
seçme : saçma	sere : karış
s. + sini 28/03	s. 04/21
seçme- : saçmak	seret - : bakmak
s. – yär 28/03	s. 08/05
säher : seher	s. – dim 24/06
s. 15/14, 25/01	serhed : sınır
s. + imdir 26/07	s. + çi 29/04
sehim : pay	s. + den 31/14
s. + ini 11/04	serp- : sermek, saçmak
semlik : sessizlik	s. – yan 19/04
s. + inde 40/22	ses : ses
sen : sen	s. + i 25/09
s. 01/02, 01/04, 01/11,	s. + inde 25/04
01/13, 02/01, 02/09, 03/24, 03/25,	s. + ler 15/10
15/01, 16/11, 16/14, 16/43, 19/01,	sähra : sahra, bozkır, çöl
22/01, 22/05, 22/09, 22/13, 24/54,	s. + da 10/06, 25/07
28/12, 29/09, 29/11	s. + dan 31/26
s. + i 03/01, 03/02,	s. + lardan 27/02
03/03, 03/10, 03/16, 03/22, 03/26,	s. + m 26/02, 26/07,
03/27, 03/32, 15/02	26/15, 26/22
s. + ın 01/09, 04/01,	s. + mda 01/06
04/04, 04/08, 04/13, 04/14, 26/08,	

	s. + ñ 25/06		sogur- : koparmak
	s. + yi 14/13		s. – dım 31/19
	sıg- : sığmak		sonar : çayır
	s. – dım 17/09		s. + da 10/02
	s. – ışı 17/08		soñ : son, sonuncu, sonra
	s. – ındım 17/09		s. 24/17
	s. – masa 24/27		s. + un 41/09
	sıgır- : ıslık çalmak		s. + kı 06/17, 08/03,
	s. – dım 40/02	11/05	
	sıla- : söylemek, saygı		sora- : sormak
göstermek			s. – dım 49/02
	s. – pdı 16/35, 16/36,		s. – mayar 03/26
	sına : ten, beden		s. – yar 03/01, 03/02,
	s. + m 26/01		03/03, 03/10, 03/16, 03/22,
24/34	s. + mda 01/07, 16/07,		03/32
	s. + nda 05/02		sorag : soru
	sınla- : dikkat etmek, bakmak		s. 16/37
	s. 30/14		sök- : sökmek
	sıpay - : okşamak		s. – yärdiler 24/78
	s. – dık 23/01		söygi : sevgi
	s. – şı 34/05		s. 24/64, 41/08
	sır : sır		s. + de 24/05
	s. + ım 01/06, 01/07,	12/15, 24/02	s. + den 04/09, 12/01,
26/01			s. + siz 24/48
	s. + ın 31/20		söyen- : yaslanmak
	s. + larımı 40/02, 40/21		s. – meli 08/04
	sıl- : silmek		söz : söz, sözcük
	s. – yan 21/06		s. + i 04/22
	sogap : sevap		s. + iñ 05/07, 24/29
	s. 03/18		s. + ini 24/51

33/02 s. + ler 15/10, 33/01,

s. + lerim 17/12, 24/02

s. + lerin 15/13

s. + ünden 20/05

sözle- : konuşmak

s. – dim 24/66

subut et-: kanıtlamak

s. 15/02

sugşırıl- : eğilmek

s. – sam 24/49

sultan : padişah

s. + ı 16/38

surat : resim

s. + ın 28/09

suv : su

s. + ını 40/19

s. + un 31/18

s. + una 29/06

süññ : kemik

s. + imiñ 31/15, 41/10

s. + ümdäki 03/12

süri : sürü

s. 10/01, 25/03, 25/08

s. + de 25/09

s. + ñ 25/04

sürt- : ovmak

s. – dim 24/08

sürme : sürme

s. 40/18

sürün- : sürünmek

s. – se 42/03

sütün : sütun; direk

s. +leri 04/11, 08/04

süyren -: sürünmek

s. – yär 03/28

süyci : tatlı

s. 21/07, 29/05

süyrdepä: bir şeyin tepesi

s. 29/02

süyt : süt

s. 18/02

s. + den 14/05

şahana: şahane

ş. 05/15

-Ş-

şahır : şair

ş. 04/24, 18/10, 24/90,
29/10, 29/12, 38/01

ş. + ın 29/20

şar : küre

ş. + ımızın 15/08

şayı : madeni para

ş. + na 05/14

şığır : şiir

ş. 01/08, 37/06

ş. + lar 35/01, 35/08

ş. + ların 08/03

şindi : şimdi

ş. 14/23, 33/15

şehir : şehir
ş. + leriñ 16/33

şehitlik: şehitlik
ş. + iñ 16/45

şeker : şeker
ş. 29/06

şeket- : şüphe etmek
ş. –meliborıs15/06

şemal : meltem; esinti
ş. 03/28

şerab : şarap
ş. 37/05

şeyle : böyle
ş. 07/03
ş. + likde 08/10

şeyt - : böyle yapmak
ş. – dim 31/15
ş. – ib 14/16

sın- : ölmek
s. – ıb 27/03

şinele- : fideye dönüşmek
ş. – män 23/04

şol : bu, şu
ş. 07/06, 10/07

şonda : burada
ş. 24/69

şonça : bu kadar
ş. 42/07

şöhrat : şöhret
ş. + i 16/25

şu : bu, şu

ş. 11/01, 29/08, 30/10

şular : bunlar
ş. + dı 39/09

-T-

tagam : lezzet
t. + a 26/20

takır : çorak
t. + lıkda 09/06

takdır : kader
t. 36/01, 36/02, 36/05,
36/07, 36/12, 36/16

tali' : talih
t. + im 14/18

tana- : bilmek
t. – man 23/02

tanab : ip
t. 05/17

tanış : tanıdık
t. 06/20
t. + lar 03/21

tañsık : kıl
t. + dan 31/07

tap : hal
t. 09/08

tap- : bulmak
t. – an 17/11

t. – man 24/09

tar : tel
t. + ı 03/07

tarap : taraf
t. 34/01, 34/02

tas : kap
t. + ını 14/12

tavlan-: tavlanmak
t. – ıp 14/07

tavuk : tavuk
t. + ın 22/06

tay : eşsiz
t. + sız 36/18

tebşitle-: yapışmak
t. – p 24/53

tecribe: tecrübe
t. + ler 37/03

Tekeli : Tekeli(Özel ad)
t. + li 24/55

tekepbir: tekebbür
t. 36/05

tekrar : tekrar
t. 36/05

teleke : kötü insan
t. + ın 20/05

telvas : arzu
t. 06/10

ten : ten, beden, vücut
t. 24/16
t. + imi 06/19
t. + imi 17/02

tenhalk: yalnızlık
t. + da 03/25

teslim : teslim

t. + lik 14/12
t. + ligin 14/16

teşne : susayan, susuz
t. 01/01, 01/02, 01/10

t. + lik 42/06
t. + ligin 30/04
t. + ligin 21/24

tey : dip
t. + siz 41/05

tä : ta
t. 24/97, 24/98

tär : yol
t. + imi 22/06

täsin : garip
t. 39/05

täsir : tesir
t. 24/29

täze : yeni
t. 29/20
t. + den 31/10

tilla : altın
t. 04/02, 20/07, 24/84

tılsım : tılsım
t. + larını 14/17

tilki : tilki
t. + ler 24/81

Timur : Timur (Özel ad)
t. 16/34

tisgin- : ürpermek
t. – ıp 14/08

tiz : çabuk

t. + iräk 46/03	t. 42/03
togta- : durdurmak	t. + lar 24/19, 24/20
t. – n 24/32	tut- : tutmak
togtat- : kesmek	t. – dım 24/53
t. – dım 31/06	t. – ıp 16/05
tolgunma: heyecan	t. – mak 36/01
t. +larda 09/09	tutaş- : tutuşmak
tolkın : dalga	t. – dım 24/05
t. + ın 17/13	tüm : karanlık
t. + ların 27/13	t. + ünde 41/05
t. + lañ 30/13	tüñçe : çaydanlık
tokga : topak	t. + ñi 26/08
t. 07/08	tüpeñ : tüfek
tomus : yaz mevsimi	t. 28/03
t. 25/02, 25/05, 25/07	tüt- : tütme
t. + da 25/08	t. – än 09/06, 27/02
t. + tanlarda 08/15	t. – änlikde 09/07
toprak: toprak	tüte- : duman çıkarmak
t. 31/27	t. – ndiriñ 24/37
t. + ın 17/05	tüveyle- : kasırgalaşmak
Tur : mitolojide yer alan gök	t. – p 31/26
gürültüsü tanrısı (Özel ad)	tüydük: kaval
t. 29/11	t. + ın 25/04, 25/09
torgay: turgay; ötücü bir kuş	
türü	
t. 33/08	
toz- : yıpranmak	-U-
t. – dıran 16/33	ucıpsız: önemsiz
tukat : kederli	u. + ca 17/14
t. + lı 37/03	uç : uç
tupan : tufan, fırtına	u. 14/25

	u. + lı 24/59		u. – ar 43/01
uç-	: uçmak	uruş	: savaş
	u. – ar 32/11		u. 16/01
	u. – ara 15/17	usta	: usta
	u. – updır 33/11		u. + lara 08/05
uçış-	: uçuşmak	uşat-	: parçalara ayırmak
	u. – ını 21/07		u. – dılar 30/10
uçgun	: kıvılcım	uya	: kız kardeş
	u. 12/01, 12/15		u. + lar 12/05
	u. + lara 15/16	uzak	: uzak
	u. + larıma 31/21		u. 16/31, 24/06,
ugır	: gizli		24/17,32/11
	u. + nı 41/07		u. + dan 39/04
ugra-	: gitmek	uzın	: uzun
	u. – dılsa 20/03		u. 21/20, 30/08, 34/08
ukı	: uyku		
	u. + dadı 24/44; 28/01		
ukla-	: sallamak, atmak		-Ü-
	u. – maz 38/07	üçin	: için
	u. – n 19/03		ü. 04/01, 04/03, 04/04,
uhı	: ulu; büyük		04/08, 04/13, 04/14, 04/24, 04/25,
	u. 16/20, 16/34, 24/30		16/14, 21/19, 49/01
ulus	: ulus		ü. + dir 10/09, 29/20
	u. + ları 31/14	ülke	: ülke
umit	: umut		ü. + leri 31/14
	u. 09/08, 21/23, 26/18,	ümsüm:	sessiz
41/01			ü. 27/04
umman:	deniz	ümzük-ümzüğünü at-:	
	u. + larıñ 40/19	ilerlemek	
ur -	: vurmak		ü. a. – p 05/09
	u. – lıpdır 07/07	ünci	:endişe

ü. + lerimi 39/07
 ü. + si 25/04
 ü. + sin 48/02
üst : üst
 ü. + inde 08/06
 ü. + ñe 24/24
üyşir- : bir yere toplamak
 ü. – di 11/02
üytgeşik: değişik, acayip
 ü. 15/07
üz- : koparmak
 ü. – dim 21/13
üzüm : üzüm
 ü. + ler 37/01
üznelik: bağımsızlık
 ü. + iñ 40/07

-V-
vagt : vakit
 v. 30/05, 36/10
 v. + ından 29/17
vah : ünlem
 v. 11/08
vasf(p) : tarif
 v. 24/82
vatan : vatan
 v. 16/02, 16/04, 16/06,
 16/08, 16/16, 16/24, 16/32, 16/40,
 16/48
Va'z-ı Azadi: Azadi'nin bir

kitabının adı.
 v. + 24/01
ve : ve
 v. 09/09, 15/02, 29/11,
 33/02, 33/04, 34/01, 34/03, 34/04,
 34/05, 36/04, 37/01, 37/02
visal : kavuşma
 v. + dır 24/89

-Y-
yad : yad; yabancı
 y. 16/10
yada- : yorulmak
 y. – man 24/10
ya da : ya da
 y. 15/04
yadavlık : yorgunluk
 y. + dan 24/18
 y. + ı 41/11
 y. + ın 31/15
yag : yağ
 y. 11/09
 y. + ında 41/03
yag- : yağmak
 y. – arna 27/07, 27/14
yagmur: yağmur
 y. + iñ 27/07, 27/14
 y. + larımı 32/08
yagtalt- : aydınlatmak
 y. – ıp 06/17

yagtı : aydınlık	y. + ım 24/79
y. 15/14	y. + ımda 24/10, 38/03
y. + lıga 19/10, 21/14	y.+ ımdakı 03/14
yak- : yakmak	y. + ımı 14/22
y. – ıb 26/14	y. + ımızda 39/02
y. – sa 05/05	y. + ına 29/22
yaka : yaka	yan- : yanmak, tutuşmak
y. + sından 24/53	y. – sa 06/18
yakın : yakın	y. – ıp 16/01, 24/37,
y. 02/08, 16/24, 19/08,	26/14
24/30	y. – malı 33/09
y. + dan 02/08	y. – sa 42/01
y. + lar 03/21	y. – yar 41/03
y. + ına 05/11	yañ : sesin bir yere çarparak
yalbır- : yalvarmak	az bir süre sonra geri dönmesiyle
y. – an 26/06	işitilen ikinci ses, yankı.
yalı : gibi	y. + a 28/08
y. 09/04, 10/07,	yap- : yapmak, etmek,
14/11, 16/38, 17/08, 21/01, 21/05,	durdurmak
21/16, 22/12, 47/03	y. – ar 13/04
y. + dı 39/07, 39/08	yapış- : yapışmak
yalkım : ışık	y. – aylıñ 24/58
y. + ından 21/15	yar : yar; sevgili
yalñız : yalnız	y. 06/18, 30/02, 41/08
y. + ım 16/15	y. + ıñ 05/01, 24/85
yalta : tembellik	yara : yara
y. + ñ 27/08	y. 24/12
yaman : kötü	y. + dar 24/38
y. 20/05	y. + lı 02/03, 02/11
yan : yan; taraf, etraf, çevre	y. + lar 03/12, 16/07
y. + a 03/28	y. + larımı 17/06
	y. + larıñ 38/07

	y. + lardan 14/02	yat- : yatmak, uyumak
yarag : silah		y. – ır 07/01, 07/09,
y. 16/40		10/01, 10/04
yarı : yarı		y. – ışın 30/14
y. 03/04		yavız : kötü
yarıl- : yarılmak		y. 07/11
y. – dı 12/14		yay- : yaymak
yas : yas		y. – ıp 18/09
y. 16/05		yayıl- : yayılmak
yasa- : yapmak		y. – ıb 10/01
y. – masını 37/04		y. – gıdı 39/02
yaşa- : yaşamak		y. – madık 35/03
y. – dım 24/04, 24/45,		yayla : yayla
24/46		y. + ña 24/27
y. – p 24/49, 24/51		yaz : ilkbahar, bahar
yaş : yaş; gözyaşı, hayat, yıl		y. + a 19/10
y. + a 04/03		y.+ ı 03/08
y. + dan 12/10		y.+ ñ 05/04
y. + lar 03/11		y. + lar 38/02
y. + larımdır 26/22		y. + larım 17/10
y. + ların 21/06		y. + larımı 32/08
y. + lardan 14/01		yaz- : yazmak
y. + ın 34/10		y. – sam 01/08
yaşıl : yeşil		yazıl- : yazılmak
y. 06/10		y. – madık 35/01, 35/08
y. + dı 39/03		yegşer- : eğilmek
yaşır- : saklamak		y. – ilsem 24/47
y. – an 26/22		yeke : yalnız
yat : hafıza		y. + dim 24/50
y. ımda 19/08, 39/11		yekelik : yalnızlık
y. + ña 24/30		y. + den

yel : yel; rüzgar
y. 16/30, 40/13
y. + den 26/22
y. + iniñ 22/03

yelken : yelken
y. + i 30/01

yelmik: İlkbaharda tarlalarda yetişen, uzun ve sivri yapraklı, toplanıp yenilen bir ot çeşidi (Yemlik)

y. 10/06
y. + li 14/04

yelpe- : yellemek
y. – dim 31/03

yene: yine, yeniden
y. 16/13, 36/10

yenil- : yenilmek
y. – mez 16/46

yeñle- : azalmak
y. – yär 41/11

yer : yer; dünya
y. 04/21, 07/02, 07/10
y. + de 06/05, 32/08
y. + e 04/17, 04/18
y. + lerde 09/03
y. + lerden 32/11
y. + imden 46/01
y. + ime 46/04
y. + imiz 15/11
y. + ine 31/19, 36/04

yerleştir-: yerleştirmek
y. – en 15/15

yeryüzi: yeryüzü
y. + nde 27/12
y. + nden 27/05

yeser : esir
y. 20/02

yet- : ulaşmak
y. – dim 24/08
y. – mese 24/29
y. – meyär 22/07

yetmez: yetersiz
y. + ini 11/11

yığ - : toplamak
y. – yar 10/06

yığştır- : gizlemek
y. – ıpdır 32/08

yık- : yıkmak
y. – yarlar 08/08
y. – ılyarlar 08/11
y. – ıp 15/15

yıl : yıl, sene
y. + lañ 27/01, 27/11,

41/05

y. + larda 05/04
y. + lardan 38/02

yılan : yılan
y. 21/16

yıldam: çevik
y. 03/28

yıldırım: yıldırım
y. 14/03
y. + dan 46/03

y. + ı 06/18
yıldız : geceleri yukarıda
parlayan gök cisimleri
y. 02/07, 15/13
y. +a 01/04, 24/73
y. +cık 01/03
y. + ın 41/08
y. + lardan 24/73
y. + larımı 18/06
y. + ların 18/04
y. + lığım 04/16
y. + sız 03/15
yılgır- : gülümsemek
y. – dım 31/16
yılgın : çalılık ağaç
y. + dı 31/27
yılı : ılık
y. 03/08
yılka : at
y. + lar 39/02
yımlık- : atılmak
y. – dım 14/03
yırt- : yırtmak
y. – ıp 24/57
y. – man 24/63
yırtık : yırtık
y. + ları 22/02
yırtıcı : vahşi
y. 10/03
yigrenci : itici, ezici
y. 24/25

yigrenç: nefret
y. + te 24/63
yilig : ilik
y. + im 03/03
yit- : kaybolmak, mahrum
bırakmak, yitmek
y. – irdim 18/06
y. – irer26/05
y. – yärler 08/12
yitelt- : keskinleştirmek
y. – yän 39/08
yoda : patika
y. + lar 12/08
y. + lardan 24/71
yogur- : yoğurmak
y. – ıp 18/09
yok : yok
y. 04/15, 04/16,
14/15, 39/11
yol : yol
y. 06/11, 24/78
y. + a 24/71
y. + ı 34/08
y. + ımda 24/20
y. + ın 04/05
y. + lar 12/08,
24/65, 26/05
y. + ları 30/08
y. + una 16/21
Yomut :Yomut (Özel ad)

	y. 24/54	yuv-	: yıkamak
	yom-yok: aniden		y. – an 26/21
	y. 27/10		y.- iñ 06/19
	yöne : ama,fakat	yük	: yük
	y. 27/05, 27/12, 34/07,		y. 26/18
36/10		yüp	: ip
	yöre - : yürümek, hareket		y. + ünden 24/59
	etmek, gezmek	yürek	: yürek, kalp
	y. – kām 14/17		y. 29/13, 48/02
	y. – señ 05/18		y. + de 16/08
	y. – megi 18/05		y. + den 24/64
	y. – n 37/02		y. + e 24/64
	y. – ndirin 24/33		y. + i 18/10, 36/06
	yudarha: ejderha		y.+ im 03/03, 16/32
	y. 34/01, 34/02		. + imiñ 21/02
	y. + niñ 34/06,		y. + imde 04/01,
34/07		04/04, 04/14	
	yuka : ince		y. + imdir 26/15
	y. + cık 39/06		y. + ini 31/05
	yumurtga: yumurta		y. + iñ 29/13
	y. + lardan 22/11		y. + ler 20/06
	y. + larına 22/07		y. + lik 32/07
	yumruk: yumruk	yüvürt-: germek	
	y. + larına 21/09		y. – ip 10/04
	yumrukla- : yumruklamak	yüz : yüz, sayı; yüz	
	y. – b 07/02, 07/10		y. 28/10
	yurt : yurt		y. + i 04/23
	y. 29/23		y. + imde 21/21
	y. + mda 16/30		y. + iñ 05/16
	Yusuf : Yusuf (Özel ad)		y. + iñde 32/13
	y. 05/15		y. + inden 27/11

	y. + ine 29/22		z. + larıñ 39/09
	y. + lerdir 35/07	zäher	: zehir
yüz-	: yüzmek		z. + i 20/07
	y. – ip 37/02	zehin	: zihin
			z. 14/26
		zemin	: toprak, dünya
			z. 39/03
			z. + iñ 40/01
			z. + de 06/02
		zemzem	: zemzem
			z. 31/18
		zerre	zerre: zerre; çok ufak
		parçacık	
			z. 06/07
		zäg	: karga
			z. 20/06
		zıncır	: zincir
			z. + ın 48/04
		zıyat	: daha fazla
			z. 42/04
		zıba	: güzel
			z. 37/02
		zolzol	: tekrar tekrar
			z. 24/19
		zülp	: saç
			z. + lerine 18/04

-Z-

zalım : zalim

z. + lañ 24/52

z. + larıñ 08/18

zaman: zaman, çağ

z. 42/03

z. + da 06/04

z. + anıñ 21/01, 21/05,

21/21

zar : ihtiyaç, inleme

z. + ıma 24/69

z. + ın 24/27

zarın : acıklı

z. 39/05

zat : şey

z. 22/12, 24/80, 33/13,

33/14, 42/02

z. + ı 07/04, 07/12

z. + lar 24/66, 34/01,

34/03, 42/01

KAYNAKÇA

Agacanov, S. G. (2004). *Oğuzlar* (çev. E. Necef ve A. Annaberdiyev). 4. Baskı. İstanbul: Selenge Yayınları.

Ağabali, N. (2002). İran Anayasası ve Uluslararası Hukukta Güney Azerbaycan Türklerinin Konumu. *Yeni Türkiye, Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı I*, (S. 43.), 272-282.

Ağacânzade, P. (1998). İran’da Yaşayan Türkmenlerin Halk Edebiyatı. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3 (S. 5), 190-203.

Ahunber, G. (2012). Annamammed Sada’ya “Sada’nın” iç. (55). Sen Türkmeniñ Dolı Arzu Gözleri. Günbet.

Akar, M., Deniz, S., Bilecik, F. (1994). *Türk Dünyası Çağdaş Edebiyatı*. İstanbul: Yesevî Yayıncılık.

Akatabay, Ş. ve Behzad, S. (2012). *Sen Türkmeniñ Dolı Arzu Gözleri*. Günbet.

Akatabay, Ş. (2018-2019). Merhum Şahır Annamammed Sada’nın Vefatının On Altıncı Yıl Dönümü Münasebetli: Sada Şahıra Sadaca Bir Yadlama. *Ak Yol Dergisi*, s. 18-23.

Akkuş, M. (2021). İran’da Yok Olma Tehlikesi Altındaki Bir Türk Dili Değişkesi: Halaçça ve Halaç Dil Topluluğu. *İran ve Turan Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (S. 7), 55-77.

Albayrak, R. (2013). *Türklerin İranı -Yakın Gelecek-*. Ankara: Berikan Yayınevi.

Annaberdiyev, A. (2006). *İran Türkmenleri* (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Aşırov, N. ve Gurbansehmedov, G. (1957). *Edebiyat (Yedi yıllık ve Orta Mektepleriñ VI. Klası Üçin Hrestomatiya)*. Aşgabat: Türkmenistan Dövlət Okuv-Pedagogik Neşiriyatı.

Ataizi, D. E. (2017). *Kaşkay Türklerinin Dili*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Atayev, X. A. (1992). *Türkmeni İrana 6 30-80-e 22. XX. 6*. Aşgabat: Ilım

- Azer, S. (1942). *İran Türkleri*. İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.
- Balbay, M. (2006). *İran Raporu*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Banguoğlu, T. (2019). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Başlangıcından Günümüze Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (1993). Türkmenistan Türk Edebiyatı. C.10. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Bazin, L. (1988). *Türkmençe*. (çev. E. Gemalmaz). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi.
- Biray, H. (1992). *Mahtumkulu Divanı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Biray, N. ve Sağlam, S. (2018). XX. Yüzyıl Türkmen Edebiyatı. *Türk Dünyası Çağdaş Edebiyatları El Kitabı*. iç. (517-541). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Blaga, R. (1997). *İran Halkları El Kitabı*. İstanbul: Yeni Zamanlar Dağıtım.
- Bozkurt, F. (1999). *Türklerin Dili*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Buran, A. (2011). *Kurşunlanan Türkoloji*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Buran, A. ve Alkaya, E. (2013). *Çağdaş Türk Lehçeleri*. 9. Baskı. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Buran, A. (2015). *Türklük Bilimleri Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Buran, A., Alkaya, E., Yalçın, S. K. (2017). *Çağdaş Türk Yazı Dilleri 1 Güneybatı/Oğuz Grubu*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Caferoğlu, A. (2015). *Türk Kavimleri*. Ankara: Altınordu Yayınları.
- Cengiz, M. (2006). *Şiirin Gücü*. İstanbul: Yön Matbaacılık.
- Çelik, M. (2002). Kaşkay Türkleri. H. C. Güzel, K. Çiçek, S. Koca (Ed.). *Türkler*. iç. (658-674). C. 20, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Çonoğlu, S. (2002). Türkmen Edebiyatından Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatına Doğru. H. C. Güzel, K. Çiçek, S. Koca (Ed.). *Türkler*. iç. (860-871). C. 20, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Dabashi, H. (2007). *İran: Kenetlenmiş Halk*. (çev. Emine Ayhan). İstanbul: Metis Yayınları.

Daşlıburun, Y. R. (2012). Gözleg Şiir Külliyyatına Biçimsellik Perspektifinden Bir Bakış. iç. (58-72). *Sen Türkmeniň Dolı Arzu Gözleri*. Günbet.

Delice, T. B. (2018). Türkmen Türkçesinde Fiillerin Şahıs Ekleriyle Kullanımı Durumu. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, (S. 18), 285-314.

Deveci, A. (2009). İran Türkmenleri: Türkmensahra. *Ortadoğu Analiz Dergisi*, (S.10), 51-60.

Deveci, A. (2011). Türkmen Musikisi. *Türk Yurdu Dergisi*, 31(S. 285), 92-97.

Develi, H. (2014). *Osmanlı Türkçesi Kılavuzu 1*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Devellioğlu, F. (2003). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. 20. Baskı. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

Dieji, A. (2010). İran Türkmenlerinin Dil ve Edebiyatına Genel Bir Bakış. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (S.29), 35-42.

Dilçin, C. (1997). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Diyeci, A. (1997). AnnamammedSada. *Türkmen Sesi Dergisi*, (S.64), 4.

Doulatabadi, F. (2017). *Kaşkay Türklerinin Edebiyatı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Eker, Ö. (2021). *El Bilimi Dergisi Üzerine Bir İnceleme* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli.

Ergin, M. (2012). *Üniversiteler İçin Türk Dili*. İstanbul: Umut Matbaası.

Geldiev, G. ve Türkmen, F. (1995). *Türkmen Şiiri Antolojisi*. Ankara: Türksoy Yayınları.

Gökdağ, B. H. (2011). İran Türkleri. *Türk Yurdu Dergisi*, 31 (S. 287), 106-112.

Gülensoy, T. (2000). *Türkçe El Kitabı*. 1. Baskı. Ankara: Akçağ Yayınları.

Hamzayev, M. Ya. (1962). *Türkmen Diliniň Sözlügi*. Aşgabat: Türkmenistan Ilımlar Akademiyası Dil Bilimi İnstitutı.

Hanser, O. (2003). *Türkmençe Elkitabı*. (çev. Zuhal Kargı Ölmez). İstanbul: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 17.

Haşım, A. (2008). *Bütün Şiirleri*. (Haz. İnci Enginün ve Zeynep Kerman). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kafkasyalı, A. (2002). *İran Türk Edebiyatı Antolojisi -I-*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.

Kafkasyalı, A. (2011). *İran Coğrafyasında Türkler*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.

Kanar, M. (2008). *Farsça Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.

Kara, M. (1997). *Ata Atacanov'un Şiirleri I-II Giriş-Metin-Aktarma*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kara, M. (1998). *Türkmen Türkçesi ve Türkmen Edebiyatı Üzerine Araştırmalar*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kara, M. ve Karadoğan, A. (2004). *Türkmen Türkçesi-Türkiye Türkçesi Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Çağlar Yayınları.

Kara, M. (2015). *Türkmen Türkçesi Grameri*. İstanbul:Etkileşim Yayınları.

Karaalioğlu, S. K. (1980). *Türk Şiir Sanatı*. Genişletilmiş İkinci Baskı. Ankara: İnkılâp ve Aka Basımevi.

Kemal, Y. (2015). *Edebiyata Dair*. İstanbul: Arı Matbaası.

Kılıç, M. (1997). *Dünyadaki Türkmenler*. Bursa: F. Özsan Matbaacılık Sanayi.

Kolcu, A. İ. (2012). *Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatı*. 4. Baskı. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.

Konukçu, E. (1997). Halaç. *TDK İslam Ansiklopedisi*, C. 15, 228-229.

Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.

Korkmaz, Z. (2013). *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Külebi, C. (2010). *Bütün Şiirleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Metin, B. (2012). *Birinci Dünya Savaşı 'nda İran Coğrafyasında Etnik, Dini ve Siyasi Nüfuz Mücadeleleri*. Ankara: Berikan Yayınevi.

Moran, B. (2006). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Muhammedi, Ş. (2012). Türkmensahra Şair ve Sanatçısı Annamammed Sada'nın Ölümü Münasebetiyle. iç. (58-59). *Sen Türkmeniñ Dolı Arzu Gözleri*. Günbet.

Necef, E. – Annaberdiyev, A. (2003). *Hazar Ötesi Türkmenleri*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Okay, O. (2001). *Kendi Sesinin Yankısı Necip Fazıl Kısakürek*. İstanbul: Ufuk Kitapları

Orazov, A. (1998). Türkmenistan Türk Edebiyatı I. Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Nesir-Nazım). C. 10. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Ölmez, M. (1995). Türkmence-Türkçe Sözlük. (Haz. Talat Tekin, Mehmet Ölmez, Emine Ceylan, Zuhal Ölmez, Süer Eker). Ankara: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 18.

Özkan, N. (2006). *Türk Dilinin Yurtları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Safa, P. (1999). *Sanat Edebiyat Tenkit*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Sarı, B. ve Güder, N. (1998). *Türkmencenin Grameri (II Morfologiya: Şekil Bilgisi)*. Ankara: Türk Dünyası Gençleri'nin Mahtumkulu Yayın Birliği.

Sarıkaya, Y. (2008). *Tarihi ve Jeopolitik Boyutlarıyla İran'da Milliyetçilik*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Sarıyev, B. (2002). Yeni Türkmen Edebiyatı. (çev. Melek Erdem). H. C. Güzel, K. Çiçek, S. Koca (Ed.), *Türkler*. iç. (849-859). C. 20, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Savran, H. (2008). Türk Dilinde “+dır” Bildirme Eki ve “+dır” Bildirme Ekiyle Yapılan Belirsizlik Kelimeleri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* Yıl: 9, (S. 14), 163-188.

Settârî, C. (2002). *Züleyha'nın Aşk Derdi (Hz. Yusuf Kıssası)*. 3. Baskı. İstanbul: İnsan Yayınları.

Söyegov, M. ve Arnazarov, S. (2017). *Örnekli Türkmençe Gramer Türkmençe Öğrenenler İçin*. Ankara/Aşgabat: Kurgan Edebiyat Yayınları.

Sufirad, A. (2003). Sada Gitti. *Firagî Dergisi*, S. 11, s.43

Sufirad, A. ve Şadmehir, A. (2003). *Gözleg*. Kültür Enstitüsü: İl Arman Yayınevi.

Şadmehr, A. (2019). Annamuhamet'in Oğlu Akmurat Sade ile Söyleşi: "Dutar ile şiir bütün hayatını oluşturunuyordu". *Ak Yol Dergisi*, S. 9, s. 12-13

Tağızade, S. K. (1994). *Türk Toplulukları Edebiyatı I*. Ankara: Ecdâd Yayınları.

Tarıncı, A. Y. (2019). *Hüylükga-Hemra Türkmen Hikâyesinin İsim ve Fiil Çekim Ekleri (Metin-Aktarma)* (Yayınlanmamış doktora tezi). Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum.

Tulu, S. (2005). *Horasandan Masallar ve Halk Hikâyeleri*. Ankara: Ürün Yayınları.

Türkçe Sözlük. (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları 10. Baskı.

Türkmen Dilinin Düşündürüşlü Sözlüğü. İki Tomluk. I. Tom A – Ž. (2016). Aşgabat: Türkmenistanın Ilımlar Akademiyası Magtumulı Adındaki Dil ve Edebiyat İnstitutı.

Türkmen Dilinin Düşündürüşlü Sözlüğü. İki Tomluk. II. Tom K – Z. (2016). Aşgabat: Türkmenistanın Ilımlar Akademiyası Magtumulı Adındaki Dil ve Edebiyat İnstitutı.

Veli, O. (2018). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Yenisey, G. (2008). *İran'da Etnopolitik Hareketler (1922-2004)*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Yıldırım, Z. (2015). İran Sahası Göklen Türkmen Ağzının Alt Ağzlarının Sınıflandırılmasında Belirleyici Fonetik Değişkenler. *Modern Türklük Araştırma Dergisi*, (12)1, 82-103.

Yıldırım, Z. (2020). İran Türkmen Şairi Naz Muhammet Pakga ve Rubaileri. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (S.49), 101-122.

Yıldırım, Z. (2020). *İran Sahası Göklen ve Nohur Türkmen Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yılmaz, T. (2007). İran’da Unutulmuş Bir Toplum: Türkmen Sahra Türkmenleri. *Akademik Orta Doğu Dergisi*, C. 1. (S. 2), 205-216.

Yılmaz, H. (2007). Mahdum Kulı’nın Hayatı, Edebî Kişiliği ve Şiirlerinden Örnekler. *Bilge Dergisi*. 13 (50), 108-125.

<http://www.turkmensahra.org/datenbank/php/more.php?id=1393>(erişim tarihi: 20.04.2022).

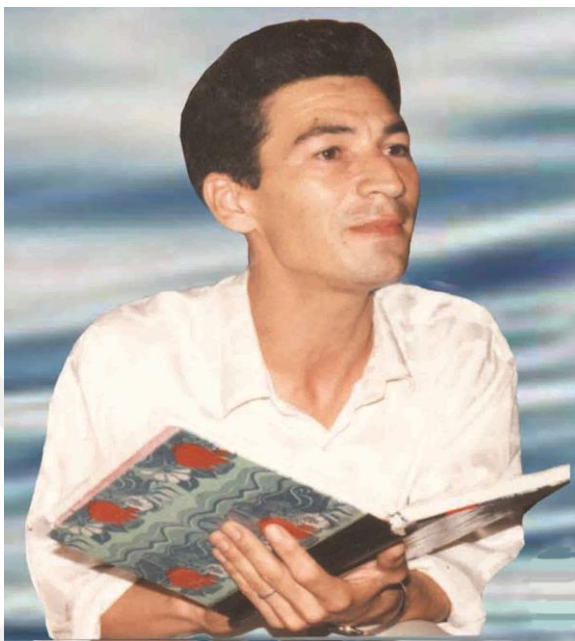
<http://www.turkmensahra.org/datenbank/php/more.php?id=1394>(erişim tarihi: 20.04.2022).

<http://www.turkmensahra.org/datenbank/php/more.php?id=1395>(erişim tarihi: 20.04.2022).

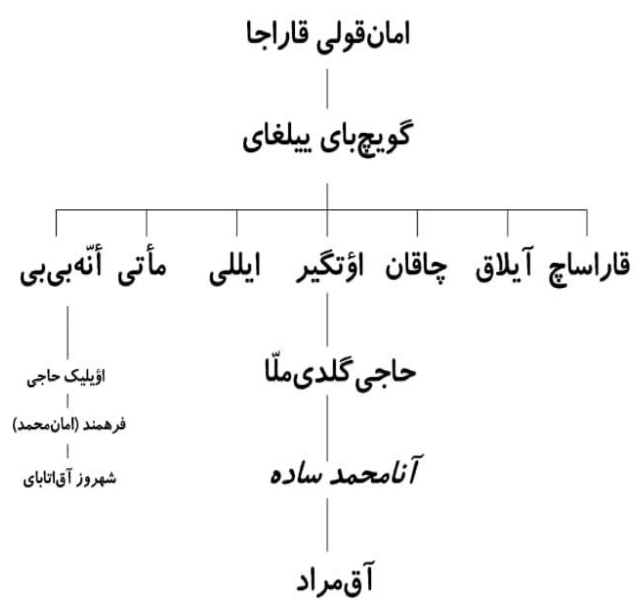
https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2019/01/Kisaltmalar_Dizini.pdf. (erişim tarihi: 18.10.2022).

EKLER

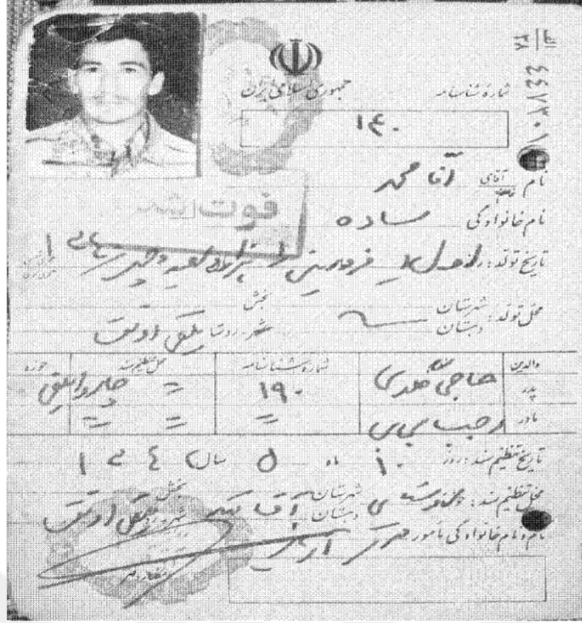
Ek- A: Annamammed Sada'nın Fotoğrafi



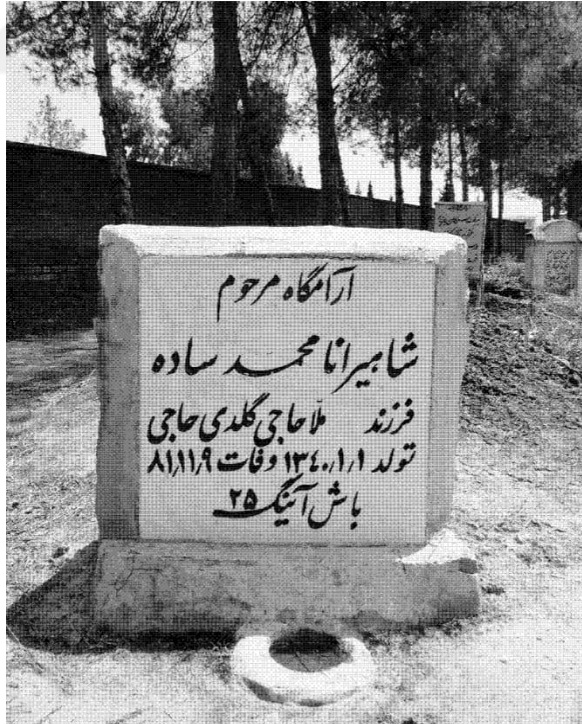
Ek-B: Annamammed Sada'nın Şeceresi



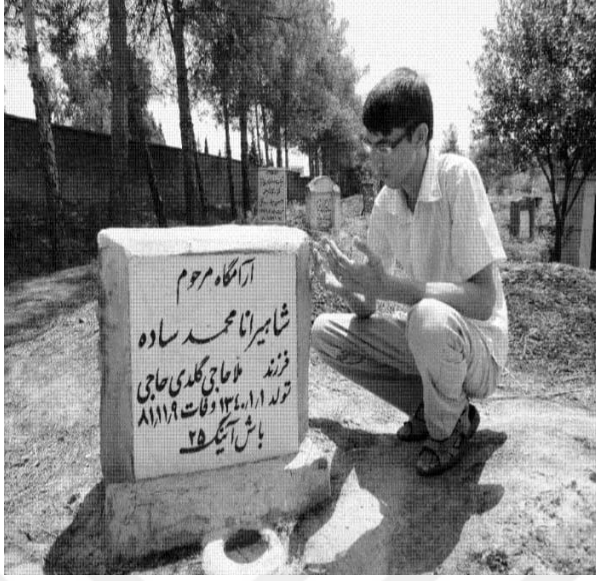
Ek-C: Annamammed Sada'nın Kimliği



Ek-Ç: Annamammed Sada'nın Mezarı



Ek-D: Mezarının Başında Şehruz Akatabay



Ek-E: İncelenen Gözleg Şiir Külliyyatının Kapağı

